

קובץ גליונות

בין הזמנים - דברים, ואתחנן, עקב, ראה
ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

דברי מרן רבנו ראש הישיבה רבי גרשון אדלשטיין שליט"א

יש דבר הנוגע לבין הזמנים, שנמצאים בבית וחייבים בכיבוד אב ואם, וראיתי בשם החזון איש שאמר כי כמו שמצינו (מגילה ד, א) משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלים ודורשים בענייניו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג, וצריכים ללמוד את הלכות החג שלושים יום לפני החג, כך גם צריכים ללמוד הלכות כיבוד אב ואם בזמן של כיבוד אב ואם, ולהיות מוכן לקיים המצוה כהלכתה.

ומצות כיבוד אב ואם היא לא רק במעשה אלא גם בלב, ואמנם יש גם מעשים של כבוד ומורא, אבל מהמעשים רואים את המטרה, שיהיה כבוד ומורא בלב, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות ממרים ו, א) "שקל אותן הכתוב בכבודו ובמוראו... כדרך שציווה על כבוד שמו הגדול ומוראו כך ציווה על כבודם ומוראם", ורבינו יונה כתב בסוף איגרת התשובה כי מאחר שהוקש כיבוד אב ואם לכבוד המקום, מקיימים בזה גם מצות כבוד המקום.

ובאמת שנינו בריש מסכת פאה (א, א) שכיבוד אב ואם הוא מן הדברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, וראיתי בשם אחד שאמר כי רואים דבר זה במציאות, שמי שזהיר בכיבוד אב ואם יש לו עולם הזה מצוין, ומי שחס ושלום אינו זהיר בזה, גם העולם הזה שלו הוא לא עולם הזה.

ועכשיו כשנמצאים בבית בימי בין הזמנים, צריכים לזכור זאת, ולקיים כיבוד אב ואם כהלכתו.

הגאון המקובל רבי שריה דבליצקי זצ"ל
נלב"ע ליל שבת קודש ב' אב תשע"ח

לעילוי נשמת
ר' אברהם יהושע ב"ר יוסף ז"ל
נלב"ע ו' אב תש"ע
תנצב"ה

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס'
ע"ש קובץ גליונות

אלפי בני תורה כבר קנו והתעלו!!!

לדעת לכתוב

הדרכה מקיפה ומעשית לכתביבת 'חבורות' חידושי תורה וספרים תורניים.
להשיג בחנויות הספרים המובחרות
ואצל המחבר בטל' 050-4127499 או בכתובת הר סיני 27 ב"ב משפחת חיטובסקי
מחיר מסובסד למזמינים כמויות לצורך חלוקה לבחורים ואברכים.

לזכות ולהצלחת

יעקב שמואל בן שינדל

דבורה לאה בת שרה

לעילוי נשמת

הר"ר

שמשון ב"ר יהושע ז"ל
גוטליב

נלב"ע ט' באב תשמ"ג
תנצב"ה

לעילוי נשמת

הגאון רבי משה אליעזר
ב"ר מתתיהו זאב חיים
שטייגל זצ"ל

נלב"ע י"ב תמוז התשע"ח
תנצב"ה

הופיע מחדש!!!! רב המכר הספר 'אלא'

מנהגי מרן רבינו רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי שליט"א
על ד' חלקי שולחן ערוך, בשילוב מראות הקודש
ניתן להשיג החל מאחרי י' באב בחנויות הספרים
וכן ניתן להזמין דרך מוקדי ההפצה של הקובץ גליונות

לזכות מיכל הענצא בת שפרה
ולזכות יעקב מאיר בן פרידא לאה

לעילוי נשמת סעדיה בן יהיא נלב"ע ט"ז אב תנצב"ה

לעילוי נשמת

האיש היקר שאול בן יוסף ז"ל
אטיאס
נלב"ע י"ג מנחם אב תשע"ו
תנצב"ה

לע"נ האשה בסנדה בת

בנו ע"ה נלב"ע כ"א אב
תשס"ה

לע"נ בנו בת צפורה ע"ה

לעילוי נשמת

אהרון בן חנה מוסן לוי ז"ל
נלב"ע ד' אב
לע"נ שמואל מאיר
בן שלמה רוזנברג ז"ל
נלב"ע ז' אב

הקובץ הבא יצא
לפרשת שופטים.

נבקש מכל מי שחייב
כסף להעבירו בהקדם.

להקדשות ע"ג קובץ
או המעוניינים לפתוח מוקד הפצה
באיזור מגוריהם

ובכל עניני קובץ

ניתן לפנות למס': 053-3145900

פקס: 077-2092005

או במייל: k.gilyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל

ניתן לשלוח בקשה

למערכת 'קובץ גליונות'

kovetz+subscribe@googlegroups.com

עדיף לשלם ולתרום במכשירי

"קהילות" ו"גדרים פלוס"

בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות'

ובחיפוש קובץ גליונות,

או בטלפון:

גדרים פלוס

486-03-7630585 שלוחה-

קהילות

4311-073-2757000 שלוחה-

או בהעברה לבנק מרכנתיל-17

סניף: 745

מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו להחזרת ערכי היהדות ע.ר.

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א
נותרו מס' שבתות אחרונות לסיום השנה

הקדישו ע"ג קובץ את יקריכם באחת משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

גליון זה יוצא לעילוי נשמת רבינו הגדול בעל ה"קהילות יעקב" מרן רבי יעקב ישראל ב"ר חיים פרץ קניבסקי זצלה"ה אביו של רבינו שיבלחט"א נלב"ע כ"ג מנחם אב תשמ"ה תנצב"ה

מספר הודעות מחצות

תפילות ליל יום ט' באב

יתפלל רבינו בביתו במזמין מצומצם, ואי"ה אחרי שהרית יצא לבית החיים להעתיק לפני בוכ"ע על שכינתא בגלותא.

לקראת ט"ז באב

שהוא כנודע יום המסוגל לזיווגים הגונים, נשמח לסייע לציבור, ולהעביר שמות לזיווגים הגונים לברכתו של מרן שליט"א, ונקוו לה' שנשמע ונתבשר בשורות טובות.

שבוע פרשת עקב

כפי הנראה לא תתקיים קבלת קהל בביתו של רבינו, ולמקרים דחופים יש להתקשר עם הגבאים שליט"א, הבריתות אי"ה יתקיימו כרגיל.

יומא דהילולא

בשבת קודש פרשת ראה כ"ג אב יחול יום היארצייט למרן בעל הקהילות יעקב זי"ע, כמידי שנה ימסור מרן שליט"א שיעור לע"נ (על זמן ומקום השיעור יש להתעדכן סמוך ליום היארצייט). כמדי שנה אי"ה בפרשת שופטים נביא בגליון "דברי שי"ח" את שיעורו של רבינו שליט"א.

יום רביעי כ"ז באב

אי"ה יופיע רבינו בכינוס של אלפי הילדים מטעם ארגון המשניות 'זכרון הנח' באצטדיון רמת גן, בשעות אחרי צהריים. הכניסה רק על פי כרטיסים אישיים שיקבל כל תלמיד הנמנה על חברי הארגון.

הגליון הבא

יצא לקראת פרשת שופטים

עלי שי"ח

"זכר צדיקים לברכה"

השבוע ליוו המוני בני התורה ושוחררי ההלכה מכל העדות והחוגים את הגה"צ רבי שריה דבילצקי זצ"ל. קטנים אנו מכדי לכתוב בשבח, אבל לתועלת האלפים נרשום אי אלו נקודות זכרון בקשר שהיה לו עם להבחל"ה מרן רבינו שליט"א.

רבי שריה זצוק"ל היה גאון ההלכה ועמל על קוצו של יו"ד לצבן כל הלכה ומנהג. מפעם לפעם היה כותב מכתבי הלכה לרבינו שליט"א, והיה זוכה לקבל איגרת תשובה. האחרונה שבהם היה לפני כארבע שנים שאז שלח מכתב עם מספר הערות בהלכה ורבינו השיב לו עליהם.

השבוע כששמע רבינו על פטירתו, הזכיר כי זוכר אותו עוד מהתקופה שהיה מגיע למרן החזון איש זצ"ל, והזכיר בקיצור את הידוע שכשהיה רבי שריה זצ"ל בחור היה הולך בבית חולים ומרן החזון איש זצוק"ל נסע לבקר אותו ולדבר איתו שלא יחמיר על כשרות המאכלים שם.

בעשרות שנים האחרונות היה פוגש אותו רבינו, בעיקר בשמחות שערך בנו הגאון רבי שלמה שליט"א, לשם הגיע רבי שריה שכיהן כרב בית הכנסת בבנין של ישיבת תפארת ציון העומד בראשות רבי שלמה שליט"א.

סיפר לנו הרב י.ד. מתלמידי ישיבת תפארת ציון, שלפני כמה שנים הגיע רבינו לישיבה לשמש כסנדק בברית שנערכה שם, כשיצא הבחין בו רבי שריה שיצא גם הוא מבית הכנסת, ומיד בידך בקול רם את הברכה שחלק מחכמתו ליראיו. (ומי שמכיר את הגאון זצ"ל יודע כמה נחרד והיה ירא על כל ספק ואפילו ספק רחוק של שם שמים שלא לצורך או לבטלה).

מנהג קבוע היה לו לרבי שריה, שכל חוברת או ספר שהיה מדפיס היה שולח מיד לרבינו שליט"א. והספר האחרון שהוציא לפני כשלושה שבועות בעניני בין המצרים, שלח לרבינו שאף עיין בזה זמן רב. כמו כן, בכל בוקר כשרבינו משכים קום לסדר הלימוד הוא אומר תחילה את תיקון חצות (פרטי המנהג, ראה בספר 'אלא') מתוך חוברת מיוחדת שהוציא הגאון רבי שריה לפני למעלה מיובל שנים. ואף ראינו הגהה שרשם על זה רבינו בכתב ידו.

בפטירתו, טרח רבינו ויצא מביתו ללוות אותו ולכבד אותו בכבוד אחרון.

רבי טוביה שכטר

בתחילת השבוע נלב"ע אחד מהיהודים המקורבים למרן החזון איש זצלה"ה, וזכה גם להסתופף בצילו של מרן הקהילות יעקב זי"ע ולהבחל"ה רבינו שליט"א. הרבני הנכבד רבי טוביה שכטר ז"ל. לא נוכל במסגרת קצרה זו לכתוב על פועלו למען הישוב החרדי בני ברק בשנותיה הראשונות בתקופת מרן החזון"א, וגם לא לכתוב על השיעור הידוע לבעלי בתים שהתקיים בביתו עשרות שנים, כשמרן רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצוק"ל היה מוסר את השיעורים מידי יום, גם לא את כל מעשי הצדקה והחסד שזכה לעשות, כי יכלה הדף במהרה, אך נזכיר בקצרה מה ששלח לנו אחד מבני המשפחה, ואי"ה נקוו שמוקירי נשמתו ישלחו עוד דברים לתועלת ונוכל לפרסמם.

כל ימיו היה רבי טוביה מתאבק בעפר רגליהם של ת"ח ושוחר טובתם. בצעירותו היה לו אוטו, שהיה נחשב אז דבר שלא מצוי כ"כ ופעמים הזדמן לו לקחת את גדולי ישראל. את המעשה הבא, שמענו מפיו של רבי טוביה ז"ל עצמו:

פעם, זכיתי לקחת את מרן החזון איש זצוק"ל ברכב, וירד אז גשם חזק. החזון איש ישב במושב האחורי כשהוא תפוס בלימוד. לפתע, הוא הבחין באמצע הדרך בבחור צעיר כבן 18, שקוע בתלמודו, והגשם יורד עליו בחוזקה. החזון איש הביט והנה הוא מבחין שהיה זה בן אחותו, ה"ה מרן רבינו שליט"א שהיה אז כבן 18.

החזון איש פנה לרבי טוביה ואמר לו: 'עצור, הש"ס מתרשב'... האוטו כמובן עצר, והספר תורה החי נכנס פנימה לתוך האוטו, וכך המשכנו בנסיעה.

במשך השנים היה מגיע מידי פעם אל רבינו ובשנים האחרונות שנחלש היה שולח את אחד מהמשפחה לבקש מרבינו שיברך אותו או להכריע במה שהיה צריך.

ונקוו שבימי בין המצרים יזרח אור לישרים, והימים האלו יהפכו לנו לששון ולשמחה וליום טוב.

בברכת שבת טובה

ובברכת וקווי ייחסינו כח

יחסינו כח

פארהף היוםי פא

בענין גידולי מים

זבחים צ"ד ב' ואזא רבא לטעמיה דאמר רבא זרק פשתן למים חייב זרק זרע פשתן למים חייב בשלמא סודר שרייתו זהו כיבוסו אלא זרע פשתן מ"ט וכ"ת משום דמקדח אי הכי חייט ושערי נמי הנך אית להו רירי א"ה שלחים נמי התם קעביד לישא. הנה בענין גידולי מים י"ל דהוי כגדל באויר ופטור ממעשר אפ' מדרבנן כיון שאין שם עפר ואולי המים נחשבין ג"כ כעפר מדרבנן כיון שצומח עי"ז ול"ד לגדלין באויר שאי"ז זריעה כלל, ואין ראוי' ממש"כ בשו"ע א"ח סי' של"ו ס"א השורה חייטין ושעורים וכי"ב במים ה"ז תולדת זרע דשם אין הכונה משום שיצמחו במים אלא משום שזהו הכנה לזריעה אח"כ בקרקע כמ"ש במ"ב סק"נ ע"ש אבל אין מכאן ראוי' שהזריעה עצמה במים זריעה היא, וע"ש במג"א שהק' מסוגיין דמב' דאין בזה משום זרע וגם ק' המג"א אינה דלחייב משום זרע שמצמיח במים אלא קושייתו דעכ"פ יתחייב משום שמרכה וראוי אח"כ לזריעה וע"ז מחלק בין זמן מרובה לזמן מועט (והגר"א שם נר' דלא ניה"ל בחילוק זה) וא"כ אדרבא יש ראוי' משם דמה שצומח במים עצמו אי"ז זריעה דהא קא' בגמ' אלימא משום דמקדח משמע דקצת צומח במים ואפ"ה מסיק דאי"ז זריעה, אך יש לדחות דשם הטעם משום שאין מכיוון לכך ואין לו תועלת בזה.

(דרך אמונה פ"ב מהל' תרומות ה"א ביה"ל ד"ה אוכל וע"ש עוד באריכות)

בענין משה רבנו כהן גדול היה

ק"א ב' אמר רב משה רבינו כהן גדול היה וחולק בקדשי שמים שנאמר מאיל המלואים למשה היה למנה ופריך (ק"ב א') מעתה יראה את הנגעים ומשני שאני מראות נגעים דאהרן ובניו כתובים בפרשה. וקשה אם היה כהן איך הרג את עוג מלך הבשן שהכהו בקרסולו והרגו ואיך נטמא למת וגם איך קבר את אהרן הרי נטמא באהל המת וכה"ג אין מטמא לקרובים, וגם קשה למה לא גירש את צפורה והרי היתה גיורת ופסולה לכהן. ונראה דמשה רבנו לא היה לו אלא המעלות של כהן כגון להקריב ולאכול ק"ק אבל לא את החיובים של כהנים ולכן ה' מותר לו להטמאות למתים ולקחת אשה פסולה לכהונה כי לא ה' עליו שום חיובים רק זכותים רק במראות נגעים פריך שיה' לו מעלת כהן לראות ומשני שיש מיעוט, ובהכי אתי נמי שפיר שמצינו בערכין י"א ב' שמ"ר ה' משורר ובריש תמיד מצינו שה' שוער אע"ג שכהן ששורר או שיער עובר בלאו כמ"ש הרמב"ם ספ"ג מכה"מ (ועמ"ש"כ שם בדו"ח בבה"ל) והיינו משום שמ"ר לא ה' כהן ממש רק מעלת הכהונה היתה לו והיתה לו גם מעלת הלוים ועי' בפ' הראב"ד שנדפס בתמיד כ"ח א' בשם הר"ר שמואל החסיד, ועי' בקונט' למכסה עתיק פ' פקודי מחלוקת אם משה בירך ברכת כהנים.

(טעמא דקרא ס"פ צו וע"ע בפ' בהעלתך ד"ה וכה)

בדין מזבח בבמה

ק"ט ב' מתני' המקריב קדשים ואימורים בחוץ חייב ובגמ' (ק"י א') מק' אמאי והאיכא חציצה אמר שמואל כשהפכן ור' יוחנן אמר אפילו תימא שלא הפכן והא מני רבי שמעון היא דאמר אפילו העלו על הסלע חייב. ונראה דאע"ג דבמזבח מעכב אבנים כמ"ש הרמב"ם פ"א מהל' ביה"ב הי"ג המזבח אין עושין אותו אלא מזבח אבנים גזית וכו' [ואף דבמשכן ה' עצי שיטים מצופה נחושת מ"מ לדורות כתיב בקרא מזבח אבנים], מיהו בבמה מסתמא כשר בכל דבר שיעשה מזבח להקרבה כגון ממתכת וראוי' לזה מסוגיין דמב' דע"ג הבשר מקרי ע"ג המזבח מידי דהוה אסלע ומבואר דא"צ אבנים בבמה, ואפ"ר יוסי דפליג ואמר עד שיקריב ע"ג מזבח לא פליג אלא דס"ל שצריך לבנותו אבל מה הוא מזבח לא מצינו דפליג, ואין לומר דגם זה הוא בכלל מחלוקתם ולר' יוסי בעי מזבח ממש [וק"ל כר' יוסי כמ"ש"כ הרמב"ם רפ"ט ממע"ה] שהרי אמרו בע"ז נ"ג ב' בימוס אבן א' מזבח אבנים הרבה אלמא דבבמה א"צ כל דיני מזבח וצ"ע. ועי' חזו"א (זבחים סי' כ' ב' סק"ו) שכ' דאפשר דבעי' שיהא גובהו לא פחות מ' טפחים ורחבו לא פחות מדע"ד כשיעור מסוים והבי' דבלא"ה הוי כנקטר על הרצפה ואין כאן מזבח ולר' יוסי בעינן מזבח. (דרך חכמה פ"א מהל' ביה"ב הי"ד ביה"ל ד"ה וכן ופ"ב הי"ז ביה"ל ד"ה שלא)

"מדו' כבשו ז' חלקי"

ק"י"ח ב' שבע שחלקו מנלן איבעית אימא מדשבע כבשו שבע נמי חלקו וכו' ופרש"י סברא בעלמא הוא וכ"ה בערכין י"ג א'. ובחזו"א שביעית סוף סי' ג' כתב כגון זה צריך רב מה ענין כיבוש לחילוק, ושמעתי מר' משה סולובייציק ז"ל לתרץ שהרי ישראל לא הוצרכו כלל להלחם כמ"ש ושלחתי את הצרעה וגו' וכמ"ש בסוטה ל"ו א' כל העומד בפניהם מיד נתרז ולא הוצרכו אלא לעבור את הארץ כדכתיב כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם לכם יהי' וגם שלוחי יהושע היו צריכין לעבור את כל הארץ ולכותבו, וא"כ אם ז' שנים אורך לעבור את כל א"י א"כ גם החילוק ארך ז' שנים, ואע"ג דמרגלי משה הלכו רק מ' יום הם לא עברו כל א"י רק הלכו לארכה ולרחבה כדפרש"י במדבר י"ג כ"א ועי' במדב"ר פט"ז סי' ט"ו. (דרך חכמה פ"א מהל' ביה"ב הי"ב ביה"ל ד"ה שכבשו)

בין המצרים

סיפר הגאון ר' שאול שליט"א בן רבינו, הנהגה מופלאה של רבינו, שסיפר לו רבינו שנוהג תמיד כל פעם שהיה לו דין ודברים עם אדם אחר לא המתין עד שהוא יבא ויפייסו, אלא הלך בעצמו לפייס את הצד השני, כדי לא להשאיר שום רושם של מריבה בין איש רעהו. ורבינו אמר שיש כאלה שיש להם הנהגה לא נכונה ששומרים וזוכרים כל אחד שפעם היה להם איזשהו מריבה עם השני, ונתקיים בהם מה שכתוב (עמוס פ"א פסוק י"א) "ועברתו שמרה נצח".

ועוד סיפר בן רבינו הנ"ל שהיה פעם אי נעימות לרבינו עם אדם אחד, ובאותה תקופה רבינו שם לב שהתפלל עמו באותו בית הכנסת, נגש אליו רבינו במיוחד למקומו אחר התפילה לומר לו שלום.

זכורני לפני שנים רבות נכנס אחד לרבינו, שלרבינו היו טענות על אותו אחד, ורבינו קיבלו בסבר פנים יפות באופן מיוחד, כשנשאל רבינו לפשר הענין הסביר רבינו התנא כתב במשנה הוי מקבל כל אדם בסבר פנים יפות, כתב כל אדם.

לחד הענין גודל מידת הענוה של רבינו, כמה נהדר לראות המראה שבאים לבקש מחילה מרבינו, רבינו אינו מבין כלל מה שרוצים ממנו. וכדאי להוסיף בנותן טעם מה שרבינו השיב על שאלת רבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל: איתא באבות על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, מאידך מצינו בחולין פט ב' תולה ארץ על בלימה, אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם פיו בשעת מריבה, א"כ על מה העולם עומד. תירץ רבינו וכתב: אם בולם עצמו בשעת מריבה יזכה לתורה ולעבודה ולגמילות חסדים.

ורבינו הגרא"ל שטיינמן אמר להביא לכך סייעתא מהגמ' בקידושין ע' ב' כל הפוסל פסול ואינו מדבר בשבחה לעולם ואמר שמואל במומו פוסל. ועוד שם בגמ' ע"א ב' אמר ליה זיל בתר שתיקתא כי האי דבדקי בני מערבא כי מינצו בי תרי בהדי הדדי חזויה מנייהו דקדים ושתיק אמרי האי מיוחס טפי אמר רב שתיקותיה דבבל היינו יחוסא. הרי מבואר דהכל תלוי בשתיקותיה, ובזה תלוי הכל.

ורבינו אמר על כך, שאכן ראייה טובה, אבל אין צריך לכך ראייה ופשוט הוא.

סיפר פעם רבינו, בא אליו אחד שחיבר ספר, וקיבל מכתב מלא גידופין וקללות בענין הספר ובא לבכות אצל רבינו על כך. אמר לו רבינו, גם לי יש מכתב כזה שקיבלתי כשהוצאתי את אחד מספרי ובשעתו לא ענית לשולח והיום הוא ידיד שלי.

ושבו מעשה באחד שהוציא ספר, וקיבל מכתב ביקורת חריפה, כשהראה אותו לרבינו אמר לו רבינו, גם אני כשהוצאתי אחד מספרי כתב משהו ביקורת על ספרי ושתקתי.

הראה רבינו הגרא"ל שטיינמן: בכתר ראש לר' חיים מוולאזין זצ"ל בהלכות נשואין ס"ק ק"ט שכתב וז"ל אמר רבינו דבר מנוסה אם יהיה לאדם שונאים ח"ו אם יפעול אצלו שהם צדיקים גמורים וידין אותם לכך זכות תיכף יתהפך לבבם לאוהבים לו, עכ"ל. וע"ש בהערה.

הג"ר בערל וינטרוב זצ"ל קיבץ ספרים על עניני קידוש החודש ואסף אותם לספר אחד בשם 'פועל ה'" ביקש רשות מרבינו, להכניס בספר זה גם את ספרו 'שקל הקודש' העוסק באותו ענין. ורבינו הסכים מיד.

וכשנשאל היאך יתכן שהסכים לדבר כזה לתת ספר שלם שלו לאחר להדפיס. בתחלה אמר, אותי זה לא יפסיד, אח"כ הוסיף (באידיש) אדם "צריך להיות טוב", וגם הוא היה איתי טוב במשך כל השנים למדנו יחד וגם הל' קדוש החודש למדנו.

רבנו נוהג לומר כל לילה שרי לכל מאן דצערין.

שמירת הגוף והנפש - ונשמרתם לנפשותיכם

רק השמר לך ושמור נפשך! וכתוב: ונשמרתם מאד לנפשותיכם (ברכות דף לב)
יצא מביתו ושכח את הט"ת, אם אין מי שיתן לו מביתו האם יחזור לביתו שלא כצוואת ר"י החסיד. (לכאורה היום אפשר להקל לא לקחת עמו את הטלית ותפילין כי מצוי הרבה ט"ת בכל מקום, וגם בבהכ"נ יש שמשאלים) אמרו כי בת ת"ח פלוני שליט"א שנהרגה בפיגוע חזרה לביתה אחרי שיצאה כי שכחה לקחת כסף. (ב) האם יש עצה שיכנס לביתו וילמד כמה דקות ואח"כ שוב יצא? (ג) ואם ישהה קצת בלא לימוד האם די בכך? החז"א אמר לי פעם שלא כל צוואת ר"י החסיד התקבל וצריכין להזהר רק במה שהתקבל, וכמדומה שזה לא התקבל. אבא ז"ל כן נזהר בזה. בטלית ותפילין יש להקל [להיכנס לקחתם]. ואף היום שיש תפילין בכל מקום מ"מ החשש שמא יתקע בדרך ואע"פ שגם אם יתקע יש תמיד מכוניות העוברות שלא כפעם בימים עברו, עכ"פ מידי ספיקא לי יצא. החז"א נהג תמיד לקחת עמו ט"ת, וגם אני כאשר נסעתי לבריתות מחוץ לעיר לקחתי ט"ת. ולגבי השאלה [ב] ג] אם יהיה היסח הדעת זה יועיל.

אמרו כי רחיצה בים בארץ ישראל הוא רפואה למוח, החזון איש היה נוסע לרפואה לים, ורבנו ממליץ גם הוא לנסוע, ולהזהר מאד בשמירת העיניים. ונשמרתם לנפשותיכם - תרתי משמע.

ו' בלק י"ג תמוז תשנ"ז. אמרתי. בחור היה אצל רבנו בענין שיש לו כאבי ראש גדולים ודרש ברופאים ואין להם עצה, רבנו אמר לו שילך 10, 20 פעמים לים, אבל שכח לומר שהוא לומד בקול תורה בירושלים, אפשר שישנה עצה אחרת? זה נכון, ועצה של ים היא בדוק ומנוסה, בעיקרא דמילתא הרי יש בין הזמנים. אך מסתמא קשה לו להמתין עד אז, כעת אין לי עצה אחרת לומר לו. אבל שיידיע עוד שהעצה הראשונה היא תפלה והים זו עצה שניה. שיעבור לזמן מה לבני ברק ויהיה כאן וילך לים. וילך לפחות עשרה פעמים. החז"א היה רבע שעה במים וחצי שעה בחול והכי נמי יעשה כך. [ואם ילך פעמיים ביום אחד אינו חושב שיש בכך תוספת תועלת, וילך פעמיים בשבוע, ויהיה את השיעור הנ"ל, ואם נמצא הרבה יותר משיעור רבע שעה במים וחצי שעה בחול הרופאים אומרים שזה לא מוסיף עוד]. רבנים אסרו חוץ שרתון מה יעשה? שילך בבקר מוקדם לפני שבאים אנשים, ודי בפעמיים בשבוע.

כ"ו שבט תשנ"ז. לבחור עם כאבי ראש אמר רבנו, הים הוא טוב מאד לזה, אבל עתה בחורף שאי אפשר ים, יש נסיבות שמועיל לזה טוש קר בבוקר על הראש. א.ה. וכן יעץ הסטייפלער ואמר שהראש מכוסה עצם, וממילא מים קרים לא מצננים, ושיניח רק הראש תחת המים ויוטב לו.

ב' ואתחנן ו' אב תשנ"ט. נכנס אברך ושאל: האם לנסוע לים אחרי ט"ב? מי שצריך וכואב לו הראש שיסע. תפסתי את ההזדמנות ושאלתי לגבי בחור שקדן ולא כואב לו הראש והוא מרגיש רגיל האם זה ביטול תורה? אם רוצה יכול לנסוע. ושוב שאלתי על בחור פלוני שקדן (שרבנו מכיר) ואביו אומר לו כי כעת בבין הזמנים ראוי לו לנסוע לים אך הוא השיב כי אינו מעוניין, כי חבל לו על הזמן. ורבנו הגיב: צריך לנסוע זה בריא. ואדרבא מי שלומד הרבה הוא הצריך לנסוע. אבא היה לוקח אותי לים וזה היה אחרי בר מצוה, זה בריא. להחז"א אמרו לו רופאי שיסע לים. אחר החתונה יעשה כרצונו אבל לפני החתונה צריך לשמוע בקול אביו.

עוד בעניני בריאות הגוף מפי רבנו

ר"ח אדר תשנ"ט שאל פלוני, הרבנית אמרה משמ' דרבנו שביצים זה לא דבר מזיק והנה הרופאים היום מזהירים על זה מאד ת: בגמ' ברכות מד: כל שהוא כביצה ביצה טובה הימנו. אי אפשר לסמוך עליהם כלל, היום אומרים כך ומחר אחרת. [א.ה. אכן כעת בתשע"ח, הרופאים חזרו בהם ואומרים כי הביצים בריאים מאד].

(אין תאריך) היום הצטרפתי לרבנו בדבר חדש, שבהוראות הרופאים, מיד אחר התפלה הוא יוצא להליכה באוויר ליד הים (להקל על נשימתו הקשה). כיון שהמקום הוא גם מסלול של הליכה ואנשים רצים שם להתעמלות, לפתע רבנו אמר לי: אנו רצים והם רצים.

הגלים שם מתנפצים על הסלעים, ויש שם ירוק על הסלעים אמר רבנו: הנה זו "ירוקה שעל פני המים" [שבת רפ"ב]. בהליכה בחזרה שאלתי את רבנו, הרופא אומר כי ההליכה מאד חשובה לרבנו, האם יש שכר על כל פסיעה ופסיעה או מצוה אחת של "ונשמרתם"? הגיב רבנו: למאי נפק"מ הרי אין ברכה שנחשוב האם כל פסיעה ברכה בפני עצמה, וכאשר אני גומר הרי "ברוך שפטרני". שאלו ר' ישעי' אפשטיין: וכי על 'מצוה' אומרים ברכה שפטרני? הגיב: על מצוה כזו כן אומרים.

בפעם אחרת שאלתי את רבנו מה חושב בעת ההליכה? והשיב: מתי כבר אתפטר מהעול הזה.

בחור שואל, שרופאים אומרים שבני ישיבה עיניהם מתקלקלות כיון שמתנדנדים בשעת לימוד ותפילה האם משום ונשמרתם צריך למנוע מלהתנדנד. ת: שטותים.

שאלו. עניני בריאות כולם - הכתובים בר"מ פ"ד מדעות האם הם שייכים היום? זה רק לזמנו ולדורו.

עוד בעניני 'ונשמרתם' באספקלריא של רבנו.

סיפר לי רבינו, אבא אמר שאם היתה המצאת המכוניות בזמן חז"ל היו גוזרין לבטל המכוניות הרי כמה נהרגו מזה, וגם חז"ל יתכן ידעו מחכמה זו לייצר מכונית ולא עשו כן מחמת הנ"ל.

(א.ה. הנה כן כתב הבן איש חי זצ"ל. שהוא פירש על הפסוק בקהלת "עשיתי לי שרים ושרות ותענוגות בני האדם שידה ושירות" וביאר רש"י ששידה ושירות זו "עגלה למרכבת נשים ושרים". ויש לעיין מה חכמה היא זו? וביאר הבן איש חי שעשה כמו רכב שלנו הממונע בכוחות עצמו, וכן בנה ספינת קיטור, ושלמה המלך ע"ה גנזו שלא יהיו תאוונות וימותו בנ"א).

לגבי השאלה, האם מברכים בקנייתו של מכונית הטוב והמטיב מדין כלי חדש? אם שמח וודאי שיברך, וגם אם הוא חולה שכל המכונית נרכשת משום החולי, שגרם לו שנאלץ לרכוש את המכונית, כיון שסכ"ס כעת היא משמשת לו יברך, וגם אם לא הוא נוהג אלא רק משתמש בה ונהנה מכך [והוא שלן יברך].

יש לו קיר מצפון לדרום ופתח וסותרו ושוב בונה קיר אחר מצפון לדרום משוך ממנו סתום לגמרי, האם צריך להניח חור בקיר החדש או כיון שקיר ששם היה פתח לא סתם אדרבא פתח כולו? (ב) ואם צריך בקיר שכנגדו, האם דוקא בקיר שכנגד הפתח שהיה או העיקר שיהיה בקיר חור? (ג) וכן אם סותם חלון אם צריך חור דוקא במקום החלון או על ידו נמי סגי. (השאלה היא מחמת צוואת ר"י החסיד).

א] שיניח חור זה חשש סכנה. [ב] ג] אין צורך דוקא היכן שהיה הפתח

חובת קביעות עיתים לתורה - לדבר בס' בשבתך בביתך

קביעות עיתים לתורה של האבא אין לה ערוך, ולימודו משפיע רבות על חינוך הבנים והבנות. להלן שאלות מתושבים בארגנטינה לגבי קביעות עיתים לתורה.

יש הרגשה שזה מפריע ומפסיד את הפרנסה.

אנשים תפוסים בעבודתם וקשה מאד לפעמים לבוא לשיעור, כמה צריך להתאמץ בשביל כך? כמה שיכול. (לכאורה הכוונה: הרבה, ובכל שביכולתו).

כדאי התורה להפסיד מחמתה. אבל האמת שגם לא יפסיד בפרנסה, רק ירוויח.

צריך לחנך בנים ובנות כאן בארגונינו, האם יש שייכות בין קביעות עיתים לתורה לענין של חינוך הילדים? **בוודאי הילדים רואים שאבא לומד זה משפיע עליהם.**

לפעמים צריך להיות בבית לעזר לאשה, וזה בזמן השיעור, כיצד ההנהגה, האם לא להתחשב בכך? **שיגיד לה שאז הוא מת ואילו היה מת וכי היה לה עזרה, עכשיו כאילו מת. והחפץ חיים אמר כי זה הפשט 'אדם כי ימות באהל' כי אמרו חז"ל אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליהן, וקשה הרי נאמר וחי בהם, אלא, יעשה כאילו עכשיו מת.**

אחד שיש לו עסק ומאד טרוד בו, וכמה שמתאמץ לקבוע עיתים לתורה זה לא הולך מה לומר לו? **דבר ראשון ששואלים מהאדם בעת הדין הוא - קבעת עיתים לתורה. והחפץ חיים כותב קבעת עיתים לתורה לקבוע מלשון לגזול, שעל האדם לגזול מזמנו לתורה. ויש על כך במ"ב [ס' קנ"ה].**

האם קביעות עיתים לתורה דווקא שעה מסוימת ביום או העיקר כל יום? **עדיף בשעה מסוימת. בן תורה אם יש לו גם חיוב קביעות עיתים לתורה? ודאי, דבלא"ה יתבטל שלימים. ובהזדמנות אחרת השיב רבנו: "א שכן ויא שלא, החפץ חיים כתב שכן - שיקבע שעה שבזמן זה לא יתבטל בשום אופן.**

בעה"ב אחד השומע כבר שנים רבות שיעור תורה, וכעת כאשר הגיע לרש"י ברכות ו: ד"ה אגרא הוא נהיה שבור, כי הנה רש"י כתב: "עיקר קבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם היא שכר המרוצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גירסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן שיקבלו שכר לימוד". ע"כ. והוא, בשעת הלימוד מבין, אבל מצבו כמו הרש"י הנ"ל, ומה אפשר לעודדו? **הוא לא צודק ודאי שיש לו שכר של תלמוד תורה, רק עיקר תלמוד תורה שידע מזה את הדבר, וזה אין לו. ולכן עיקר השכר שיש לו בשלימות הוא לו על הריהטא, אבל ודאי שיש לו שכר של ת"ת שהוא כנגד כולם.**

בעה"ב באים ללמוד שעה בשבוע מה ללמוד עמם גם, משנה, משנה ברורה, מוסר? **משנה ברורה, שידעו מה לקיים. יהודי מארה"ב שיש לו עסקים ובנו בן יחיד בא"י לומד, ואביו מחזיק את משפחתו כל השנים, ובעוד חצי שנה הבן חושב לעשות כציפיית אביו לקחת חצי יום את העסק, היינו ללמוד חצי יום וחצי יום בעסק. אביו מתחנן שכבר יבוא עכשיו, כי אין לו כבר כח, והוא לא נותן לו מנוחה בבקשה הזו שיבוא כבר כעת ובפרט שחייב לו הכרת הטוב על שהחזיקו כל השנים, והרי חושב לבוא בלא"ה בעוד חצי שנה.**

תסביר לאבא, שמזה שמחזיק בן שלו בתורה, מזה הוא חי - אזא איז ניט ואלטער שיין לאנג גישטארבען = ואם לא, זה מכבר שהיה מת ומסתלק מן העולם.

עניינים שונים בדרכי הלימוד

רבנו שהוא גדול הדור בחזרות על כל התורה, מורה ובא לשואלים בענייני חזרה על לימוד התורה. אמר לי רבנו במה שאמרו חז"ל אינו דומה שונה פירקו מאה פעמים לשונה מאה ואחת ל"ל על פי ש"ס פסחים דף ק"י "הוה עובדא עד מאה אחד ופקע", פירוש שאחרי מאה ואחד חשב שלא יהיה לדבר סוף ולכן פקע מרוב צער וכפרש"י, הרי שמאה ואחד פירוש שילך עד אין סוף. וזהו גם בשונה פירקו מאה ואחד. [שבכך שחזר מאה ואחד, מדגיש ומראה שכוונתו ורצונו לחזור עוד ועוד ללא סוף].

ת"ח גדול בקי עצום אמר כי לדעתו חזרה על הלימוד שיהיה לה קיום, לא מועילה בחזרה במהירות, אלא צריך ללמוד עוד פעם את הענין קצת יותר מהר, אבל במהירות אין לזה קיום. **אער איז ניט גערעכט = אינו צודק. אם חוזר ושומע מה שמדבר ומבין, זה עוזר לקיום הדבר.**

אדר תשנ"ח. בישיבה אצלנו "אור ישראל" סוף זמן עושין חזרות ונבחרים בכתב על כל המס' וב"ה רובם יודעים, בחור שאל אותי, האם לחזור במהירות את כל המס' באופן לא כל כך יסודי, או לחזור לא את כל המס' אבל יותר ביסודיות? **אם ישלים אח"כ את כל המסכת, יותר טוב בעיון יותר. אבל אם כיון שעכשיו יש מבחן ויש מחייב הוא שוקד ולומד אבל אח"כ מסתמא לא ישלים. אם כן עדיף שילמד ויגמור את כל המסכת.**

מה שצריך לחזור ד' פעמים אם יחזור ד' פעמים לא יגמור כל המסכת שלומדים בזמן, ואם יחזור ב' או ג' יספיק את כל המסכת. **שיגמור המסכת ואח"כ יחזור כמה שיכול.**

כיצד דרך הישר, ללמוד בקיאות עם תוס' או בלא תוס' כי רוצה להספיק? **אם רוצה לזכור, על ידי תוספות הוא יזכור פי שלוש וארבע.**

אברך מתמיד שואל אם יקבע זמן ללימוד תנ"ך על חשבון הלימוד? **ברש"י פרשת כי תשא על הפסוק [פלא פ"ח] "ויתן אל משה ככלותו" - שתלמיד חכם צריך לדעת כ"ד ספרים.**

הנה בחור שאל את פי הגרא"ל שליט"א בנוכחותי: בשעות בין הסדרים יש לו ב' ברירות או ללמוד גמ' רש"י ואז יספיק הרבה, או גמ' רש"י ותוס' ואז ההספק יהיה פחות, הגרא"ל אמר לו - שילמד גמ' ורש"י, והביא על זה מש"כ ב'כתר ראש' תלמוד תורה ס"ק מ"ט - ולא לעיכובא ללמוד כל התוס', וכן מה שכתב ב'מעשה רב' - לימוד גמ' רש"י.

והוסיף הגרא"ל לומר לו היה אחד גאר הגרויסער שאמר על עצמו - בגיל 18 ידעתי הש"ס גמ' רש"י (מפי השמועה שהכוונה לאחד מגדולי הדור האחרון) האם אח"כ הוא ידע גם עם התוס' אינני יודע, ע"כ דברי מרן הגרא"ל. אך כאשר שאלתי כנ"ל את פ"ק דרבנו, והוא אמר: **אם לומדים עם התוס' זה נשאר יותר [נחקק יותר] ולכן כדאי יותר עם התוס'.**

פלוגי שואל, כי הוא נוסע לישיבה במרחק שעה הלך וחזור, כיצד ינצל את הזמן, האם יש ענין לקרוא גמרא אף שלא מבין כלום? **בגמרא אמרו שבת ס"ג ליגמר איניש והדר ליסבר אף שלא ידע מאי קאמר. אף שלא יודע כלום.**

(כל משאלותיך)

הבדלה לחולה בת"ב נדחה - קבלת תענית - שתיית רביעית יין בימי חוהים

שאלה

בעזה"ת כ"ג ניסן התשנ"ג

לכבוד מו"ח הגאון הגדול המפורסם מופת הדור והדרו שליט"א

ראיתי בחוברת הלכות תרומות ומעשרות שנדפס ע"י ר' זלג שפירא ז"ל ע"פ הוראת החזו"א שכתב "בגבולות העתיקים של ירושלים אסור לחלל את המטבע על מטבע אחרת" רציתי לשאול על איזה דברים ששמעתי בשם מו"ח שליט"א ורצוני לדעת אם הם נכונים כי הרבה דברים ששמעתי משמו נתברר אח"כ שאינו נכון.

(א) בענין ט"ב שחל ביום א' אם חולה שאוכל בו צריך להבדיל ראיתי מובא שיש בזה דעות והביאו בשם שו"ת זכר שמחה ושר"ת צפת פענח שאין להבדיל ולענ"ד שב ואל תעשה עדיף חדא דלפ"מ שפסק החזו"א דהיום אין לנו חמר מדינה ואין להבדיל אלא על היין איך יבדיל על היין בט"ב והרי אמרו בתענית ל' ב' כל האוכל בשר ושותה יין בט"ב עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמותם (ואע"ג דרש"י פ' שם על סעודה המפסקת ולכא"ו כ"ש בט"ב עצמו), ועוד שחולה אין מותר לו לאכל אלא מה שמוכרח כמ"ש בבב"ל ס' תר"ח ד"ה

ואם ולכא"ו ה"ה בט"ב דכעין דאורייתא תקנו ואיך ישתה יין שא"צ כלל למחלתו, ולא דמי למש"כ המ"ב ס' תקנ"ט סקל"ז דבעל ברית שאוכל בט"ב שנדחה צריך להבדיל דשא"ה דיר"ט שלו הוא ומותר לאכל הכל כרצונו. ועוד דמעולם לא שמענו שקטנים שאוכלים בט"ב ביום א' יבדילו ואין לומר דשא"ה דלכשיגדילו לא יצטרכו להבדיל דהא בחגיגה ו' א' מבואר דבחינוך אזלי בתר המצב שהי' אילו הי' בגדלותו כעתה ולפ"ז היה צריך להבדיל.

ומכל הני טעמי אמרתי שלא יבדילו, אבל אח"כ אמרו לי בשם מו"ח שליט"א שאמר להבדיל ורצוני לדעת אם זה נכון.

(ב) בענין קבלת תענית נשאלתי אם אפשר לקבל תענית בלי נדר ואמרתי שאפשר וראי' ממש"כ המ"ב סקל"ט בשם האחרונים שאם ענה אמן אחר מי שברך שעשו בשבת לפני בה"ב הוי קבלה ומ"מ אין חייב להתענות אלמא דמהני קבלה גם בלי חיוב אמנם אח"כ אמרו לי בשם מו"ח שהורה דלא מהני.

(ג) ושמעתי בשם מו"ח שליט"א שיש חיוב לשתות רביעית יין בחוה"מ כל יום, וק"ל דבעירובין מ' ב' מבואר דבימי חוה"מ אין לרוב האנשים יין כמש"כ רש"י שם ד"ה מכל מקום וכן בסוכה מ"ז ב' כמש"כ רש"י שם ד"ה מ"מ ורצוני לדעת אם באמת הורה כן מו"ח שליט"א.

דו"ש"ת חיים קניבסקי

תשובה

בס"ד מוצש"ק תז"מ תשנ"ג

לחנתי היקר הגאון הגר"ח שליט"א ברכה ושלו' רב

א. בענין ט"ב שחל ביום א' אם חולה שאוכל בו צריך להבדיל "יש בזה דעות והביאו בשם שו"ת זכר שמחה ושר"ת צפת"פ שאין להבדיל.

הספר זכר שמחה לא שמעתי זכרו אף גם הצפ"פ איננו במחיצתי אכן הברכ"י בס' תקנ"ו הביא - ללא חולק - את הכנה"ג דחולה שאוכל בט"ב מבדיל תיכף במוצ"ש, ובשד"ח "ודאי אף כשחלה ביום ט"ב עצמו שלא הבדיל בלילה, כי לא הי' צריך לאכול, מ"מ עתה באמצע היום שנחלה מבדיל ואוכל".

ואכן החיוב להבדיל בט"ב עצמו בחולה הוא יותר ברור מלהבדיל במוצאי ט"ב שהרי הרמב"ן תמה על בעל הלכות איך מבדיל אחרי עבור יום הראשון שהרי לפי"ד הר"ף אם לא הבדיל במוצ"ש אין לו להבדיל אלא ביום ראשון בלבד שהוא בכלל מוצאי שבת, אולם להני הסוברים דיש לו זמן להבדיל ג' ימים אחר"ש, ע"ז הוסיף הרמב"ן ש"ל שבכלל לא תקנו הבדלה על הכוס בט"ב שכולם עניים מרודים, ואנו שכן מבדילים אף שהרבה מגדולי הראשונים הולכים בשיטת הרמב"ן, משום שכך נהגו, ובמנהג אין אומרים סב"ל, מ"מ בהבדלת יום ראשון דהיינו בט"ב עצמו - בחולה הרי נופל הטעם הראשון של הרמב"ן.

והנה בחולה בט"ב לא צריך אומד דבמקום חולי לא גזרו רבנן כמבואר בס' תקנ"ד [ורק במקום שקיים חשש שמא יפגע ממחלה המתהלכת ע"ז כ' הביאור הלכה שרק בזה לא נעקר התענית לגמרי שהרי אכתי המחלה לא פגע בו], ובשר"ת אבני נזר אר"ח ס' תק"מ בחולה בט"ב שהרופא התיר לו להתענות עד חצות כ' "הדבר ברור שלא להתענות כלל דבמקום חולי לא גזרו רבנן", והנה המנהג הוא במי שקשה עליו או אסור מבחינה רפואית בשתיית יין מבדיל על שכו' או שאר משקאות שהם חמר מדינה וכנראה המנהג מבוסס על מש"כ בביאור הלכה ס' רע"ב דהבדלה דעת הרמב"ם דאם רוב שתיית המדינה הוא שכו' מקרי חמר מדינה אפי' יש ג"כ יין, העובדה היא דבדרך כלל לא משתמשים ביין אלא בקידוש והבדלה וכיוצא בו אבל בכל המסיבות והחתונות לא מגישים לקהל יין.

ב. קי"ל כל תענית שלא קבלו עליו היחיד מבער"י אינו תענית, ורק בתעניות שגוזרים על הציבור אין כל יחיד צריך לקבלו, מ"מ בתעניות בה"ב סגי בעניית אמן אחרי הש"ץ במי שברך - הואיל ויש בהם כעין ציבור כמ"ש האחרונים ובכן מי שעונה אמן ובמחשבתו להתענות, ומתחיל בתענית בודאי א"א עוד לסגת וחייב להשלים את הצום ולכן סגי בעניית אמן, משא"כ באומר הריני מקבל עלי להתענות בלי נדר הרי בידו להתחרט בכל עת ואין זה בגדר קבלת תענית.

ג. הגמ' בסוכה מ"ז שכשם ששבעת ימי החג טעונין קרבן ושיר וברכה ולינה אף שמיני טעון וכו' - א"כ בזמן שביהמ"ק קיים קעסקינן ואז עיקר השמחה הוא באכילת בשר שלמים, וע"ז קאמר הש"ס כוס כל יומא מי איכא אבל אחרי שחרב הבית שאין שמחה אלא ביין בודאי כל יהודי השומר תר"מ ידאג שיהי' יין כל ימות החג, לקיים המצוה של ושמחת.

גם הגמ' בערובין קאי על מה שנאמר בקהלת תן חלק לשבעה וגם לשמונה דקאי על זמן שביהמ"ק קיים.

והנני דר"ש ושלו' כל המשפחות שיחי'

יוסף שלו' אלישיב

עוד בהנ"ל

כב' מו"ח שליט"א

כפי שהבנתי מהמכתב לא התיר מו"ח שליט"א להבדיל רק על חמר מדינה, ולפ"ז לפי מה שאנו נוהגים פה ע"פ הוראת החזו"א לא להבדיל בשום אופן רק על היין [כי הוא טען שאין היום בא"י בירה או שכו' חמר מדינה כי אין ההמונים שותים זה במקום יין (אף שגם יין אין שותים הרבה) ואמר שאולי מיץ תפוזי הוא חמר מדינה אבל למעשה גם ע"ז לא הסכים וצוה להבדיל על יין ולשתות בתשעת הימים ובמוצאי ט"ב] א"כ אין להבדיל כלל בט"ב, האם נכון הבנתי.

דו"ש"ת חיים קניבסקי

תשובה

הגר"ז ז"ל מבריסק התיר גם על יין ע"ס מה שביאר בחידושויו על הרמב"ם ה' תענית דעט"ב הוא כמו מתו מוטל לפניו דאסור ביין אבל ט"ב עצמו הוא כמו אבלות אחר הקבורה דמותר ביין, אמנם באר"ז (ה' ט"ב ס' תט"ו) אי' בהדיא שגם בט"ב דומה למתו מוטל לפניו, ומ"מ ביין מגתו יש להקל. (בע"פ, ונכתב ע"י הגר"ח שליט"א מתוך הספר אגרות וכתבים-דרך אמונה)

כתב המ"ב (סוף סי' תקנ"א) "ובכונת האר"י כתב שיתאבל בימים ההם אחר חצי היום ויבכה כמו חצי שעה" ובנותן טעם להעתיק דברים נפלאים מרבינו שליט"א בספרו טעמא דקרא: הנה במגילת איכה יש אריכות גדולה על עניני הצרות שאירעו לישראל אבל על עצם חורבן הבית לא האריך כ"כ. והטעם ו"ל עפ"מ שאחז"ל בב"ר פמ"ב סוף סי' ג' דכל והיה הוא לשון שמחה ומתיבין ליה מהא דכתיב (ירמ' ל"ח כ"ח) והיה כאשר נלכדה ירושלים אמר להם עוד היא שמחה שבו ביום נטלו ישראל אופכי על עונותיהם דאמר רשב"נ אופכי גדולה נטלו ישראל על עונותיהם ביום שחרב ביהמ"ק שנאמר תם עונך בת ציון, נמצא שעצם חורבן הבית הי' טובה לישראל שנמחלו עונותיהם וגם ששפך חמתו על העצים ועל האבנים לכן לא האריך אלא בעניני הצרות שבאו כתוצאה מכך שהם היו רק לרעה (ועי' בתוספות בקידושין ל"א ב' ד"ה איסתייעא). והנה בימינו אנו, ברוב המקומות לא נוהגים לערוך תיקון חצות ובודאי שלא באמצע היום, אך סיפר רבינו שליט"א ששמע מאביו רשכבה"ג מרן בעל הקהילות יעקב ז"ע, שזכר משיבת נובהדוק, שהיו עורכים כל בני הישיבה כל יום תיקון חצות בבכיות נוראות על שכונתא בגלותא, ומייחלים לביאת מקדשנו בב"א. יעזור ה' שנזכה שיקום בנו "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה" וכמו שעמדו בעלי המוסר על הלשון "זוכה" לשון הוזה, והיינו כי מי שבוכה באמת על החורבן הרי שזה כבר נחמה פורתא אצלו, וכבר קעת הוא מעט זוכה, ויראה בקרוב את הגאולה השלימה בב"א.

לפרשת דברים

"ראה החלותי תת לפניך וגו'" (פ"ב פ' ל"א)

במ"ר כאן פ"א ס"א, אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע לפי שלא נצטוו עכ"ם על השבת תאמר אם הם עושים אותה אתה נושא להם פנים א"ל הקב"ה וכו' חייך אפילו עושים כל מצות שבתורה אני מפילן בפניכם וכו'. וצ"ע מה סלקא אדעת' דמשה שיהא להם זכות והלא אמר שם במדרש דגוי ששמר את השבת חייב מיתה מלה"ד למי שמכניס עצמו בין מלך ומטרוניתא שיושבין ומסיחין כך השבת שנאמר בה ביני ובין בני ישראל. וי"ל דמכאן ראייה למש"כ הבה"ל בס"ד ש"ב ד' המג"א דגר תושב שמקבל עליו ז' מצות ב"נ יכול לקבל עליו מתחילה עוד מצות וגם מצות שבת ומחוייב לקיימם ומש"כ התוס' ביבמות (מ"ח ב' בד"ה זה גר) דגם ג"ת אסור לשמור שבת זהו רק בסתם ג"ת שלא קיבל עליו אלא ז' מצות ב"נ אבל אם בתחילת קבלתו מקבל עליו לשמור שבת או שאר מצות מהני קבלתו וחייב לשמור, ועל ג"ת בכה"ג שבתחילה קיבל עליו גם שמירת השבת שאל משה מהקב"ה תאמר אם הם עושים אותה אתה נושא להם פנים.

לפרשת ואתחנן

"כבר וגו' למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך" (ה, טז)

כבר שאלו בגמרא ס"פ הפרה למה בדברות הראשונות לא נאמר למען ייטב לך רק כאן ע"ש, וי"ל עוד דהנה בתרגום יונתן פ' תצא אי' דייטב לך קאי על עוה"ז ואריכון ימך על עוה"ב, ובגמרא ע"ז ה' א' אמרינן אלמלא חטאו ישראל בעגל לא שלטה בהן אומה ולשון שנא' למען ייטב להם וגו' טובה הוא דאיכא כו' ע"ש ומבואר דאלמלא חטאו בעגל הובטחו בטובה וא"כ בדברות הראשונות שהי' לפני מעשה העגל לא מצי למימר למען ייטב לך שבלא"ה כבר הובטחו בטובה ולכן לא קאמר אלא למען יאריכון ימך אבל בדברות האחרונות שנשנו אחר מעשה העגל שפיר הוסיף בהן ולמען ייטב לך שהרי הבטחת טובה כבר בטלה לכן הוסיף שבשכר כיבוד או"א יהי' לך ג"כ הבטחת טובה.

לפרשת עקב

"ולמדתם אותם את בניכם וגו' למען ירבו ימיכם ימי בניכם וגו'" (יט, כא)

בשבת ל"ג ב' מפני מה אסכרה מתחלת בבני מעיים וגומרת בפה נענה ר"ש ואמר בעון ביטול תורה אמרו לו נשים יוכיחו שמבטלות את בעליהן [מפרש"י נשים יוכיחו שאינן מצוות על דברי תורה דכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם ומתות באסכרה אמר להן אף הן מבטלות את בעליהן] וכו' תינוקות יוכיחו שמבטלין את אביהן, ומפרש"י תינוקות יוכיחו שאינן בני לימוד אמר להן אף הן בעון שמבטלים את אביהם להוליכין לחמה ולצונן ולפייסן באגוזים. ונשאלתי הרי בי"ד של מעלה אין עונשין פחות מכן כ' כמ"ש שם פ"ט ב'. וי"ל דהיינו דוקא בסתם בנ"א שאין דעתן גמורה עד שיהא בן כ' כמשי"כ הרמב"ם בפכ"ט ממכירה ה"ג אבל כשיש לו שכל מענישים בי"ד של מעלה גם בפחות מכן עשרים כדמצינו בער ואונן שהיו בני ז' (כדאיתא בסדר עולם פ"ב) ונענשו והיינו משום דכל שמבין שהוא עושה עבירה נענש אפי' בפחות מכן

לפרשת ראה

פ"ד. ז. ח. ב' שמיני כתיב גמל שפן ארנבת חזיר וכאן הסדר גמל ארנבת שפן חזיר, ואפשר ע"פ המדרש ס"פ שמיני שזה מכוון כנגד ד' מלכויות גמל הוא בבל ושפן פרס וארנבת יון וחזיר אדום (ע"ש טעם על כל א' למה נקרא כן) ואמרו שם משה נתן שלשתן בפסוק א' והרביעית בפסוק אחר (פ' במשנה תורה) ר' יוחנן אמר מפני ששקולה כשלשתן ור"ל אמר יתירה משלשתן ע"ש וא"כ הפסוק כאן במשנה תורה לא בא לספר מהסדר שמלכו רק מכאן וגבורתם ולומר שהאחרונה שקולה כשלשתן או יתירה מהן ולהכי חשיב להו על סדר כחן וחזקן והנה מלכות בבל הי' ע' שנה ואח"כ בטלה ומלכות יון ק"ג שנה כמ"ש בע"ז ט' א' ומלכות פרס נמשך מלכותה עד דאיתי משיח כמ"ש בריש ע"ז ומלכות אדום כנגד כולן ולהכי חשיב להו כאן כסדר הזה.

כמה הנהגות ומעשים ממרן בעל הקהילות יעקב ז"ע

הישיבות הקדושות

אמר רבינו, "שבדורינו מי שאינו לומד בישיבה, אין זה שחסר בו תורה, אלא ספק אם הוא בכלל מאמין, כי זהו המצב כיום, שבדרך כלל מי שאינו בהישיבה יש אצלו ספיקות באמונה. וסיפר שב"עץ חיים" בירושלים, היה הגר"ש סלאנט מייעץ לבחורים, אשר ראה שאינם שייכים לעסק התורה, שילמדו מקצוע, כי אם יישבו בישיבה תביאם הבטלה לחטא, וכך היו עובדים לפרנסתם ומשתלבים בלימודי תורה בשעות הערב. והוסיף רבינו, שכך היה המצב הרגיל בכלל ישראל, אבל כהיום יש את אורת הצבא ומקום העבודה, שלא ניתן לייעץ כך". ובספרו "ברכת פרץ" (פרשת ויצא) הוא מבאר את הנאמר "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", שב"ישיבה" יש את העניין של יציאה והבדלה מהרחוב והאווירה שבו, וגם יש את התכלית עצמה לספוג בה תורה ויראת שמים, ויש בהליכה להישיבה גם משום "ויצא" וגם משום "וילך"!

רבינו ז"ל היה אומר: "לא מברכות נהיים גדולים בתורה. יש רק עצה אחת: להתרחק מן הבטלה, ולנצל את כל הזמן".

הדרכה לאברך ללימוד התורה

אלו הדברים שאמר רבינו לאברך אחד, שביקש ממנו עצה והדרכה בלימוד התורה: "בזמן הגמרא חזרו מאה ואחד פעמים, ואפילו בזמן שלמדתי בישיבות, עיקר הלימוד היה לחזור על מה שלמדו, ואם יודעים את מה שלומדים - יותר קל להמשיך ללמוד הלאה. אבל היום, ראשית, רוצים לחדש, ושנית, לומדים גמרא פעם או פעמיים וממשיכים הלאה, וממילא שוכחים מה שלמדו והכל נראה חדש. כתוב בגמרא (ירושלמי סוף ברכות) "אם תעזבני יום - יומיים אעזבך", ואם לומדים בכלל ח' שעות ואח"כ מתבטלים ד' שעות - יוצא שהתבטלו ח' שעות כנגד מה שלמדו. צריך למעט בקריאת עיתונים ודברים אחרים, ואז אפשר למצוא י"ב שעות ביום ללמוד. ובזמן שבאים מהכולל, אפשר לחזור בבית על מה שלמדו בכלל.

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

מנחת דבר

**הערות ועיונים מחידושי רבנו הגאון רבי דוב לנדו שליט"א
נלקטו מספר "מנחת חינוך" עם הערות "מנחת דבר" מרבנו שליט"א**

ערבות בקידוש דרבנן לדאורייתא

קטן שלא התפלל ערבית של שבת, כתב השער הציון סי' רע"א ס"ק ב' דמוציא בקידוש לגדול שהתפלל, משום שתרוויהו דרבנן, אבל אם גם הקטן התפלל א"כ הקטן הוא תרי דרבנן והגדול חד דרבנן ואינו יכול להוציא.

וקשה אף בלא התפלל עדיין ערבית, מ"מ הלא באמצע הקידוש כבר יצא ידי חובתו מן התורה, כשאמר התיבות המורות על ענין הקידוש, ומעתה המשך הקידוש הוי תרי דרבנן והאיך מוציא בזה את הגדול, ועי' שעה"צ ס"ק מ"ז דמי שלא קידש וכבר הגיע בין השמשות אם התפלל כבר יצא מן התורה ויש עליו כעת רק ספק דרבנן ולא יקדש, ואם לא התפלל יש לו לקדש כדין משום דהוי ספק תורה, ובזה אין להקשות שיפסיק באמצע אחר שאמר תיבות המורות על קידוש ויצא מדאורייתא ידי קידוש וא"כ יהי צריך להפסיק מדין ספק דרבנן, שהרי זה דומה לברכת המזון שכיון שרכיב עליה חיוב דאורייתא מברך כתקנת חכמים.

עי' בספק קידש אי יאמר מילים דמהני מן התורה, ויש לחלק לכאן בין אמר קודם שנסתפק לאמר אח"כ ועי' במנ"ח, ועי' סי' רע"א ס"ב בה"ל ד"ה דאיתקש.

קידוש היום אי הוי ברכת המצוות או נהנין

גדר קידוש היום, נראה דאין כאן ברכת הנהנין בעלמא (וממילא הוי קידוש) אלא ענין עשיית קידוש היום ע"י אמירת ברכה על היין [וכיוב"ז] לשם הקידוש.

ולפי זה יש לדון בקידושא רבא ביום טוב שני שחל להיות בשבת אי בן ארץ ישראל יכול להוציא בן

חו"ל בקידוש אע"פ דתרוויהו נוסח אחד דאינו אלא ברכת הגפן [ולענין הבדלה שמעתי בשם החזו"א דלאו שפיר דמי], דיתכן דבעי לזה בר חיובא באותה מצוה, ועיין.

[ולענין אם יוצאים השומעים ידי קידוש בלא טעימה, מטו משמיה דהחזו"א דשפיר דמי משום דסגי באפשרות הטעימה ע"י הברכה, וצריך לומר שאף שמן התורה אין איסור להנות בלא ברכה, מ"מ שייך ענין זה אף מן התורה. ונודע בזה בשם הגרי"ז].

לצאת ידי קידוש מבן י"ג

נראה שבן י"ג שנים שלא נודע אי הביא ב' שערות מוציא ידי חובת קידוש לבן י"ג שנה דכוותיה, ולא חיישינן דילמא המוציא לא הביא ב' שערות והיוצא ממנו כן הביא והוא מחויב מדאורייתא ואינו יכול לצאת מחברו שלא הביא ב' שערות.

קידוש במקום סעודה

במ"ב סו"ס רע"ד כתב אם יש לו אונס שאינו יכול לקיים סעודת ערבית יקדש בלילה וישתה רביעית יין בשביל קידוש במקום סעודה. ויל"ע למש"כ בסי' רע"ג ס"ק כ"ה שרק בשעת הדחק מהני שתיית יין לצאת ידי סעודה, ולשי' הרא"ש דקידוש במקום סעודה הוא מן התורה, א"כ אולי באופן זה ראוי שבקידוש שחרית יכוון לצאת באמירת פסוקי זכור את יום השבת לשם מצוות עשה דקידוש מן התורה אם לא יצא מאתמול, ולהמנ"ח יתבעי גם להזכיר יציאת מצריים, ועי' ביה"ל סי' רע"א ס"א.

איסור צידה בנתינת רעל

יש לדון אי שרי לפזר רעל שעל ידי כך ימותו העכברים שיאכלו, וכיו"ב [והיינו אי נימא דבהורגו ג"כ שייך צד, וכשולה דג מהים], ויש בזה ב' נידונים

לפטור, א. מצד גרמא. ב. מצד דברי הביאור הלכה ברודף אחר בעל חי עד שנעשה עייף או היכהו ונעשה חיגר דנסתפק שם אי חשיב צידה או"ד דצורת צידה הוא השליטה על הבעל חי.

ויש להוכיח ממה שנחלקו החזו"א (סי' ז' סק"ג) והגר"ח האם צד בשביל שלא ישכנו חשיב דבר שאינו מתכוון. ואולם ילה"ק ע"ד הבה"ל ממש"כ במשנ"ב סי' שכ"ח ס"ק קמ"ג דלוחש על נחשים שע"כ אינם יכולים לזוז הוי חשיב צידה אילו היה עושה כן ע"י פעולה טבעית, ולכאורה זה דומה לרודפו עד שהתעייף.

חייב כותב בדיו לח

במשנ"ב (ש"מ ס"ק יג) כ' בשם האחרונים דמוחק דיו לח הוי מוחק, ויל"ע בכותב ברגע האחרון לפני סוף השבת ומתייבש לאחר השבת האם חייב משום כותב, וראה בחלקת מחוקק ופתחי תשובה (אהע"ז סו"ס קכד) שדנו בגט שהדיו עדיין לח אם אפשר לגרש בו או דחשיב ככתיבה שאינה מתקימת.

הנאה ממלאכת שבת הנעשית לפיקוח נפש

מי שהוצרך לצוד נחשים בשבת משום פיקוח נפש, לכאן' פשוט דאסור לו לכוון להשתמש בהם אח"כ שלא לצורך הפיקוח נפש, כיון דאם לא יכוון להשתמש בזה הוה מלאכה שאי"צ לגופה דשרי מן התורה אם כן אין היתר לצודם לצורך שימושם. ובביאור הלכה (סי' שט"ז ס"ז) דן להתיר מסוגיא דלא אפשר וקמכוון, וצ"ע דמאי שאט"י הרי התם אין היתר הפעולה משום דחי' אלא דהאיסור מותר באופן דלא אפשר וא"כ אין הכוונה מוספת איסור, אבל הכא שההיתר משום דחי' א"כ כשיכול לעשות בלא איסור לא הותר לו לעשות מלאכה. ועי' חירע"א סי' שכ"ח מג"א סק"ח, וסוגי' דמנחות ס"ד א' וצ"ע.

למעט בבישול לצורך חולה

הנצרך לבשל בשבת לצורך פיקוח נפש, לכאן' נראה דעדיף להניח הקדירה על האש כשכל האוכלים בתוכה ולא להניח האוכלים בקדירה לאחר שהיא על האש - דבכה"ג מבשל ב' פעמים, פעם אחת בהנחת הקדירה ועוד בנתינת התבשילים בקדירה, ועי' שאג"א סי' נ"ט [ועי' משנ"ב סי' תקי"ב ס"ק י"ב] -

ויש לומר דעדיף לבשל בקדירת חרס מקדירת מתכת, עי' חזו"א סי' נ' דיש בזה משום בישול המתכת, ואסור מדין חצי שיעור, מיהו יל"ע במג"א ס"ק ל"ז לענין נתינת כלי עופרת על האש, יעו"ש, ודו"ק. ולכאן' כוונת החזו"א רק בגוונא שחומר זה בדרגא קטנה ביותר ראוי להתבשל באופן זה [ועי' מכתב ממרן ז"ל].

בגדרי שביתת בנו ובהמתו

יש להסתפק בדין שביתת בהמתו אם עשו שני בהמות יחד כל אחת חצי שיעור, אם עובר בזה על שביתת בהמתו. וכן יל"ע במחמר בשני בהמות וכל אחת עבדא חצי שיעור, ובזה יותר יש לדון שמצטרף כיון שהאיסור הוא עליו, אך יותר נראה שבעינן שבהמה אחת תעשה שיעור שלם.

ויל"ע במי שקבל עליו שבת שמותר לו לומר לאחר שיעשה לו מלאכה מהו לומר לבנו, אי הוה איסורא דאב אסור. ואי נימא דהוי איסורא דאב אתי שפיר דאיצטריך קרא ד"בנך" ולא קשה דתיפוק ליה מלא תאכילום.

עוד יל"ע חצי שיעור בשני בניו קטנים יחד שע"י המעשה של שניהם ביחד יש שיעור שלם האם זה מצטרף. והיינו כיון שהוא ציווי על האב יתכן שמצטרף. [וכיו"ב יש להסתפק גבי שביתת בהמתו וכן"ל]. ויל"ע בעשה הקטן חצי שיעור מעצמו והאב גורם לו לעשות עוד חצי, או שהקטן עקר מעצמו והאב גרם לו להניח האם הוא עובר בזה על שביתת בנו, ולענין לא תאכילום לכאן' פשוט דאיכא, כיון שסוף סוף הוא גורם לו לעבור עבירה, בזה שהשלים השיעור מחמתו. ועי' כה"ג בבהמתו וכן"ל. והיינו שקנאה באמצע שעקרה ואז היא הניחה בשבילו.

אף דבשביתת בהמתו חייב גם כשהבהמה היא מתעסק, בעבד אינו כן דאי העבד מתעסק פטור האדון כמש"כ הגרעק"א (סוף סי' ח'), ולפי"ז קטן עולל דלית ביה דעת דהוי מתעסק פטור על מעשיו אם הוא עבדו. - גר תושב גם כן אתה מצווה על שביתתו. נמצא חמור גר תושב מגר צדק, שגר צדק קטן מותר בעשיית מלאכה ואילו גר תושב אתה מצווה על שביתתו.

פרפראות לחכמה

חידות ופרפראות מתוך קונטרס שיו"ל מגאון אחד שליט"א

תרומה שלא תתבטל אפילו באלף?

המפריש מן הרע על היפה מצוה להשאל עליו כדי להנצל מאיסור למפרע, ותרומה זו הוה דבר שיש לו מתירים ואינה בטלה, כ"כ הגרע"א בתשובות הנדפסות בסוף ספר דרוש וחידוש.

בהמה שאינה של שום כהן ואעפ"כ מותר להאכילה בתרומה?

כגון שנולד בכור לבהמתו של ישראל דשרי להאכילו בתרומה אפי' לא נתנו עדיין לכהן. רמב"ם פ"ט מהלכות תרומה ה"ט. וה"ה לכאן בפדיון פט"ח. ויעויין מנחת חינוך מצוה ר"פ אות ד'.

היכי תימצי דאם יש ציצית בבגד עובר על עשה דציצית ואם אין בו ציצית אינו עובר?

אם לובש בגד שיש בו ציצית בשבת ואינו מכון למצוה [למ"ד צריכות כונה או מכון שלא לצאת] עובר על מצות עשה, עי' מ"ב סי' ס' ס"ד בה"ל ד"ה וי"א, ואם אין בו ציצית אינו עובר עי' סי' י"ג ובאחרונים שם [משא"כ ביש בו ציצית ואינו מכון אין נ"מ בין שבת לחול, וגם בשבת עובר] (ויש לעיין בלשון ביה"ל סי' תצ"ח סי"ח ד"ה אפי').

פעולה שמוותר לעשותה בע"ש ואסור לעשותה בעיו"ט?

מותר להניח נר בע"ש על אילן ואסור לעשות כן בעי"ט, או"ח סי' רע"ז ס"ד.

בישול האוסר את האוכל רק אם הי' בחול ולא בשבת?

לשיטת הרא"ה הובאה ברמ"א יו"ד סו"ס קי"ג בישולי עכו"ם שבישל לחולה בשבת שרי לבריא למוצי"ש, אף דבחול כה"ג אסור, [ועי' שעה"צ סי' שכ"ח ס"ק מ"א].

אדם שאסור לו לזוז ממקומו אפילו לא בתוך ד' אמות בשבת אע"פ שלא עשה שום עירוב מערב שבת?

עבד של שני שותפין שמצעו את התחום ביניהם, תוספתא עירובין פ"ו מ"ח ע"ש.

אדם שחיובו במצוות עשה שלא הזמן גרמן קודם בזמן לחיובו במצוות עשה שהזמן גרמן?

טומטום ואנדרוגינוס בהיותם בני י"ב חייבים רק במצות עשה שלא הזמן גרמן, דבמצות עשה שהזמן גרמן ממה נפשך פטורים דאו קטנים הם או נשים, ולכשיגיעו ליי"ג יתחייבו במצות עשה שהזמן גרמן מספק שמא אנשים הם.

משכח"ל מי שברך בתחילת הסעודה לישב בסוכה ובאמצע הסעודה יתחייב לברך עוד פעם אע"פ שלא הי' שום הפסק או היסח הדעת?

מי שנמשכה סעודתו ביום א' דסוכות עד לערב וחשך הלילה והרי חייב מדרבנן ביו"ט שני של גלויות לאכול פת בסוכה, כמו בליל יו"ט ראשון מן התורה, ולכאוי ברכת לישיב בסוכה דיו"ט ראשון אינה פוטרת אכילת ליל ב' דלגבה חשיב יו"ט ראשון כחול וכאילו ברך בערב סוכות דפשיטא דלא מהני, ולכן צריך לברך עוד פעם. גם מדין חיוב סוכה דז' ימים יש לעיין דהרי מלבד חיוב דאורייתא דהו"ל חוה"מ, מ"מ מדין יו"ט שני נמי חייב דהוה כיום ראשון דסוכות מדרבנן ולדין זה לא מהני ברכה דיו"ט ראשון, וצ"ע. ונפ"מ דיברך גם אם לא יהא לו פת אלא מיני תרגימא בלבד, דלמצות אכילה דלילה ראשון לא יצא לכמה שיטות].

חומר בלימוד דיני דאורייתא מלימוד דיני דברי סופרים?

אף דאסור ללמד תורה בשכר הני מילי דיני דאורייתא אבל דיני חידוש סופרים דהיינו תקנות דרבנן שרי, כ"כ רמ"א יו"ד סי' רמ"ו ס"ה. [ויש לעיין אי שרי ללמד דיני חוה"מ בשכר לשיטות דמסרו הכתוב לחכמים אי חשיב כחידושי סופרים או בתר עיקרא דדינא אזלינן. ודיני משמרת דיני דאורייתא לכאוי כחידושי סופרים ושרי ללמד דיני שניות בשכר].

מצינו גנב שמשלם לבעלים למרות שלולא הגנבה לא הי' החפץ שייך לנגנב?

ב"מ ל"ג ב', נמצא הגנב משלם וכו' למי שהפקדון אצלו. ובגמ' שם ל"ד א'. נעשה כאומר לו לכשתגנב וכו' פרתי קנוי לך וכו'. יעו"ש. נמצא דלולא הגנבה לא הי' החפץ שייך לבעליו (שמשלם לו) אלא למפקיד.

מה אסור לישראל למכור לכהן ולוי?

אסור לישראל למכור ללוי [ומסתמא גם לכהן] אוזן של עובר דחמורה מבכרת שע"ז תופקע מן הולד קדושת פט"ח, חזו"א בכורות ט"ז סוס"ק ח', ע"ש.

היכי תימצי שע"י הסתכלות בדבר מסוים יקבל האדם טומאה?

המשמר את הפרה מטמא בגדים, ב"מ צ"ג א'.

נחלקו בדין סוף טומאה לצאת אי הוה מדאורייתא (הלכה למשה מסיני) או אינה אלא מדרבנן, היכי משכח"ל דאי הוה מן התורה שרי לכהן להכנס לאוהל המת ואי הוה מדרבנן אסור?

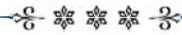
שני חדרים זה לפניו מזה והפתח ביניהם סגור. בפנימי נמצא מת מהקרובים שמותר ליטמא להם ובחיצון נמצא מת אחר שאינו קרוב. והשתא אי סוף טומאה לצאת הוא מן התורה שרי לכהן ליכנס, דכיון דטמא מן התורה מחמת סוף טומאה לצאת של המת הקרוב בפנימי שרי ג"כ ליטמא למת אחר באותו זמן. [עיין רמ"א יו"ד שע"ג ס"ז]. אך אי סוף טומאה לצאת אינו אלא מדרבנן ומן התורה הוא טהור אסור ליכנס לחיצון וליטמא מהמת שם. [אא"כ יפתחו הדלת הפנימית]. – עוד יש נפ"מ אי שרי לפתוח דלת שבין פנימי לחיצון כשבפנימי יש מת ובחיצון כהנים וא"א להפרישם משם.

ניתן להשיג את הקונטרס שיו"ל מחדש
בטלפון 055-6770468

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון הצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

בעלי הדינים נחלקו בפירוש

פסק הדין, האם הדיין יכול לפרשו

ואֲצוּהוּ אֶת שְׁפִטְיָכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין אַחֲיֶכֶם וּשְׁפִטְתֶּם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ (א-טז).

רש"י: ולא היה שפטיכם. אמרתי להם הן מתונים דין, אם לא דין לפני פנים אחת שמים ושלא, אל תאמר כבר לא דין זה לפני פעמים הרבה, אלא היו נוסאים ונותנים בו (ספרי טז).

שאלה: שני בעלי דינים קבלו על עצמם בורר יחיד, שיפסוק להם הדין, ואפילו על פי פשרה, כפי ראות עיניו, הדיין פסק הדין, וכתב להם פסק דין, והדיין כתב בפסק הדין שהנתבע פטור, אך צריך לפייס את התובע בדיני שמים, וכעת נחלקו התובע והנתבע, התובע טוען שכוונת הדיין לפייס היינו בממון, שבדיני שמים חייב הנתבע לשלם, והנתבע אומר שכוונת הדיין, שחייב לפייסו ולבקש מחילתו, ומעולם לא התכוון הדיין לממון, וממילא הוא מבקש מחילה מהתובע, ואם התובע אינו מוכן להתפייס הרי הוא אכזרי, ויצא ידי חובתו בבקשת מחילה שלש פעמים, כמבואר בשו"ע

(אור"ח סימן תרו ס"ד).

שאלו את הדיין מה הייתה כוונתו, הדיין ניסה להזכר בפסק הדין, ולבסוף אמר שכוונתו הייתה כדברי התובע לפייסו בממון, ולא בדברים בעלמא, האם הדיין נאמן?

תשובה: הרמ"א (ח"מ סוף סימן כג) כתב בשם הרשב"א שהפסוק לאחר הזמן, אינו נאמן לפרש דבריו למה התכוון. ובש"ך (סק"י) הביא בשם מהריב"ל (ח"ג סימן קיט) שאפילו פשוט אחד נאמן לומר לכך נתכוין במה שנכתב בשטר פשוט, דכיון דלא נתפרש ה"ל כאילו לא דן, וכיון דלא דן אכתי נשאר הרשות בידו לחזור, והרשב"א מייירי כשאותו כתב אינו סובל פירוש אותו תוספת או גרעון, משא"כ המהריב"ל מייירי כשהכונה שאומר אינה תוספת או גרעון רק ביאור הדברים.

ובפתחי תשובה (סק"ה) כתב בשם הברכי יוסף (שם אות ח), שהמהר"ש בן חסון (בית שלמה ח"מ סימן א) ולמהר"א הכהן פרחיה (זכרון דברים דף יט), כתבו שלדעת הרשב"א אין הדיין יכול לפרש דבריו, וזה שלא כדברי המהריב"ל.

עוד הביא בשם המהר"ם מיינץ (סימן ק) שאין הדיין נאמן לפרש דבריו, והביא ראיה מבבא מציעא (דף פו ע"א) דפליגי מתיבתא דרקיע עם הקדוש ברוך הוא בספק קדמה בהרת לשער לבן. ספק מאי, הקדוש ברוך הוא אומר טהור, מתיבתא דרקיע אומרים טמא, אמרי מאן מוכח. ואי הוי תלי בדעת מאן דכתב וחתם הפסק, אם כן הכא נמי הקדוש ברוך הוא כתב ונתן התורה, ולא הוי פליגי עם קודשא ב"ה, אלא פליגי לפי המשמעות התורה שנתן לנו הקב"ה איך פירושו, וזה העמידו ברבה בר נחמני. וכן הדין לגבי פסק דין.

וראיתי בנימוקי עטרת ראשי אבא מאר"י זלה"ה שכתב בשם גדול בדורו מהר"א יצחקי זלה"ה, שדחה ראית מהר"ם מיינץ, שהרי מבואר בריטב"א בעירובין (דף יג ע"ב) על הגמרא שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו, והללו אומרים הלכה כמותנו, יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלקים

חיים הן, והלכה כבית הלל. שאלו רבני צרפת ז"ל היאך אפשר שיהיו שניהם דברי אלהים חיים וזה אוסר וזה מתיר, ותירצו כי כשעלה משה למרום לקבל תורה הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר, ושאל להקב"ה על זה, ואמר שיהא זה מסור לחכמי ישראל שבכל דור ודור ויהיה הכרעה כמותם. א"כ אין ראיה משם דההיא טעמא דלא בשמים היא, וכבר נחלט הדבר לחכמי הדור.

ובשו"ת שואל ומשיב (מהדויק ח"ב סימן יד) הביא שבדרשות הר"ן פירש דהקב"ה נתן התורה כפי הכרעת שכל אנושי ע"ש, וא"כ אין ראיה למהר"ם מיינץ, על כל פנים המהר"ם מיינץ אמר שאין הדיין יכול לפרש דבריו.

ולכאורה לפי זה בענינו הוא ספק אם הדיין יכול לפרש דבריו, ולכאורה אי אפשר להוציא ממנו ממון, אלא אם ידונו מחדש. (חש"ח עירובין יג ע"ב).

האם לומר לקונה שבעוד

כמה ימים יהיה מבצע הוזלה

ואֲצוּהוּ אֶת שְׁפִטְיָכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין אַחֲיֶכֶם וּשְׁפִטְתֶּם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ (א-טז).

שאלה: ראובן בא לקנות מוצר מסוים בחנות, הזבן [שעובד כשכיר] יודע שבעוד מספר ימים מתכוון בעל הבית להכריז על מבצע הוזלות, ומה שנמכר היום במאה שקלים ימכר בעוד שבוע בחמישים שקלים, האם רשאי לגלות את אחזנו של הקונה או לא?

תשובה: אסור לזבן להפסיד לבעל הבית, ולכן אם בא כעת לקוח המוכן לקנות במחיר של היום, אסור לגלות לו שבעוד מספר ימים תהיה הוזלה, כי מאי חזית להיטיב עם הלקוח, ולא עם בעל החנות. אבל אם הקונה הוא תלמיד חכם, מסתבר דיאמר לו, כי כולם חייבים בכבודו ובפרנסתו, וכעין המבואר במסכת כתובות (דף קו ע"א) שרב נחמן הקדים דין תורה של אדם מסוים, כי סבר שהוא קרובו של רב ענן, ועשה דכבוד התורה עדיף מעשה של מצות הדיינים ד'ושפלתם צדק' [פרשת דברים א-טז]. וכתב הריטב"א דעשה דכבוד תלמיד חכם עצמו הוא עשה דאורייתא, משא"כ של קרובו הוא רק מדרבנן, ומצאנו במסכת בבא בתרא (דף כב ע"א) רב דימי מנהרדעא אייתי גרוגרות בספינה, א"ל ריש גלותא לרבא: פוק חזי אי צורבא מרבנן הוא נקט ליה שוקא [הכרז שלא ימכור איש בעיר גרוגרות אלא הוא, רש"י]. כמו כן אם הקונה הוא קרובו של הזבן אפשר לומר לו על ההחלפה, משום 'ומבשרך אל תתעלם'.

להודיע לחולה שהטיפול בבית הספר בחינם

והנה מעשה שהיה ברופא שיניים שעובד במרפאה פרטית אחת"צ, ואילו לפני הצהריים מרפא ילדים בבתי ספר, מטעם הממשלה חנים אין כסף, והנה הופיע אחת"צ אדם עם בנו הקטן לקבל טיפול שיניים, כי אינו יודע את זכותו לקבל טיפול חנים במרפאה בשעות הבוקר, והורינו לרופא שחייב לגלות את און האב על האפשרות לקבל טיפול חנים בשעות הבוקר, אע"פ שגורם בזה הפסד למעביד הפרטי של אחת"צ.

ואינו דומה לנידוננו, דשאני התם שלאבא יש זכות לקבל טיפול שיניים חנים מטעם הרשות הממשלתית, והאבא אינו יודע שהממשלה משלמת עבורו, ולכן חייב הרופא לגלות באזניו שיש לו זכות לטיפול חנים, משא"כ בשאלתינו אין לקונה כל זכות לקנות בעוד כמה ימים בזול, אלא הבעה"ב מיחמת עצמו עושה כך, בכה"ג אסור לזכר לספר זאת לקונה. (חש"ח כתובות קו ע"א).

***

תשעה באב

קטן שהגדיל בעשירי באב

כשחל תשעה באב בשבת

שאלה: מה דינו של קטן שהגדיל בעשירי באב כשחל ט' באב בשבת ונדחה ליום ראשון, האם חייב לצום, או שמא מאחר וביום התשיעי באב היה קטן ופטור, לכן אינו חייב בעשירי?

תשובה: דין בזה בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ה קל) והוכיח מפסחים (דף צג ע"א) שמבואר דקטן שהגדיל בין ב' פסחים פטור מפסח שני, מכיון שהוא תשלומין דראשון, הכא נמי בקטן שהגדיל בעשירי באב דהוא תשלומין מיום ט' באב, וכיון שאז היה קטן הרי פטור גם מהתשלומין. ובסוף מסיק דלא דומה, שהרי היה ידוע לחז"ל שיזדמן ט"ב גם בשבת, ותיקנו מראש שיתענו בעשירי, וחדא תקנה היא ולא תשלומין.

ויש לנו להוסיף על דבריו כדלהלן. מה דינו של אדם שטעה וצם בתשעה באב שחל להיות בשבת, האם התענית עלתה לו? והנה כשחל ר"ה בשבת ואדם תקע בשופר נחלקו בזה רבותינו יש אומרים דיצא חובת מצוה דאורייתא וי"א דלא יצא, כיון דחכמים עקרו את המצוה דאורייתא, ולשיטה הסוברת דיצא, יש להסתפק האם קיים מצות הענוי בזה שצם בשבת? והנה הדעת נותנת שלא יצא, כיון דחז"ל לא תקנוה כשחל בשבת. אם כן החילוק מבואר וכדברי הדברי מלכיאל דפסח ראשון ששחטוהו על קטן יצא כיון דשה לבית אבות דאורייתא כמבואר במסכת פסחים (דף פח ע"א) אם כן הפסח שני הוא תשלומין, משא"כ בצום החמישי שמי שיצום בשבת לא יצא אם כן אין כאן תשלומים אלא הצום נתקן לכתחילה שיחול בשנה זו בעשירי. (חש"ח)

פסחים צג ע"א).

***

כשאי אפשר לייבם כי אם בט' באב

שאלה: אשה שמת בעלה ולא השאיר זרע והיא חייבת חליצה, והיבם קטוע רגלים ולא יכול לחלוץ, ההלכה היא שצריך לייבם ואח"כ יוכל לגרשה בגט. מהי ההלכה כשהיבם כלוא בבית האסורים של גויים, והם מאפשרים לו לייבם רק בליל ט' באב, האם מותר להם לקיים מצוות יבום בליל ט' באב, כשאסור בתשעה"מ?

תשובה: נאמר ביבמות (דף כח ע"ב) סלקא דעתך משום מצוה עבוד רבנן, קמ"ל. ופרש"י: משום מצוה עבוד רבנן, שתתקיים מצות יבום, לא העמידו איסור זיקה שהוא מדבריהם לאסור את אחותה, היבא דהיא עליו איסור מצוה, קמ"ל.

מבואר בסוגיא שהיתה הו"א דכדי שתתקיים מצות יבום, לא העמידו חכמים איסור זיקה, קמ"ל דאסור לייבם. ואם כן יש להסתפק דיתכן שרק התם העמידו חכמים דבריהם, משום שאפשר בחליצה, אבל בענינו שאי אפשר לחלוץ כיון שהיבם קטוע רגלים, אולי לא העמידו חכמים איסור תשעה"מ בט' באב, כדי שתתקיים

מצות יבום.

ויעוין בספר חליצה כהלכתה (פרק ששה עשר הערה לד) שהביא כמה פוסקים שדנו בשאלה כעין זו, האם במקום עיגון [שאי אפשר לחלוץ] אמרינן שעשה של יבום דוחה לא תעשה של חייבי לאוים.

וציין שם לדברי העונג יו"ט (סימן קעז) שכתב: ויש להסתפק ביבמה שהיא על היבם באיסור לאו שחכמים אסרו ליבם גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שני' היכי שאי אפשר לחלוץ כגון היכי שנקטעה רגלו מארכובה ולמעלה אם אסרינן אף היכי דלא אפשר בחליצה ותשאר זקוקה ליבם או לא... ולכאורה יש להביא ראיה מזה דפריך ביבמות (דף כ ע"ב) בלישנא בתרא דאמר רבא דלהכי לא מתייבמין חייבי לאוים משום דר"ל דאמר כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב ואם לאו יבוא עשה וידחה לא תעשה, והכא נמי אפשר בחליצה, ופריך שם מברייתא דסריס אדם דקתני אם בעלו קנו ומסיק בתיובתא. וקשה אמאי לא משני דרבא בהך לישנא נמי אית ליה גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה.

והא דקאמר לאו מילתא היא דאמרי. היינו משום דמעיקרא הוי סבר רבא דמדאורייתא שרי ליבומי אפילו היכי דאפשר בחליצה משום דעשה דוחה ל"ת. והשתא הדר ביה משום דאפשר בחליצה לא דחי מדאורייתא. אבל היכי דלא אפשר בחליצה שרי מדאורייתא ואסור מדרבנן גזירה משום ביאה שניה. וברייתא דקתני אם בעלו קנו מיירי בדלא אפשר בחליצה דכיון דשרי מדאורייתא להכי קנו.

ומדלא משני הש"ס הכי מוכח דהיכי דלא אפשר בחליצה, הוי שרי ליבומי אף לכתחלה, דלא גזרינן בכה"ג לאוסרה איסור עולם, ולהכי לא אפשר לאוקמי הברייתא דאם בעלו קנו בדלא אפשר בחליצה, דאז הוי שרי אפילו לכתחלה, ובמק"א כתבנו ישוב אחר לזה, וצריך עיון.

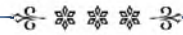
מבואר בדבריו שיש מקום להתיר, אולם למעשה נשאר בצ"ע. ועוד ציין שם לספר מלאכת חרש (ח"י אות יט) שהביא את דברי האור שמח שנטה להתיר, והביא גם ראיה מהמבואר ביבמות דף עז ע"א שרובו שאינו מקפיד חוצץ מדרבנן, ובכל זאת במקום שאי אפשר להסיר החציצה לא גזרו, ואע"ג שאין מדמין גזירות חכמים להדדי, מכל מקום יש להוכיח יסוד זה גם ממבואר ביבמות (דף כ ע"ב), יעו"ש שהאריך והסיק שצ"ע וחקירה רבה בזה. ויעו"ש במה שדן בדבריו דודו בעל המלאכת חרש.

ועוד ציין שם לדברי המנחת פתים (אבה"ע סימן קעד) שדן בדבר אילמת שנפלה ליבום, והיא אסורה לו בלאו, וחליצה אי אפשר מחמת שהיא אילמת, ונסתפק דאפשר דאשתרי לייבם, כיון דמהתורה אתי עשה דיבום ודחי לא תעשה, רק שרבנן גזרו ביאה ראשונה אטו ביאה שניה, אולי לא העמידו דבריהם בגזירה זו במקום עיגון, כשאי אפשר בחליצה, יעו"ש שדן בזה, ומסיק דגם במקום עיגון העמידו חז"ל גזירתם, ביאה ראשונה אטו ביאה שניה, ואין לה תקנה. ומתוך דבריו שם מביא קצת ראיה שאף באיסור דרבנן יש מקום לאסור.

עכ"פ בנידוננו, שכל האיסור של תשעה"מ הוא רק איסור דרבנן, יש יותר מקום להתיר, מאחר שאף במקום חייבי לאוין דעת הרבה גדולים שיש מקום גדול להתיר, וצ"ע גדול לדינא. (חש"ח יבמות כ ע"א).

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

מצינו שצעקו בתפלתם,

וקשה הרי אסור להגביה קול בתפלה

וְאַתְּחַנֵּן אֶל ה' בַּעַת הַהוּא לְאָמַר (ג-כג).

ילקוט שמעוני (פרשת ואתחנן רמז תתי): עשר [שלק עשרה] לשונות נקרא חפלה, זעקה שועה נאקה ובלור רנה פגיעה נפול פלול עתירה עמידה חלוי חנון, זעקה מניין? שנאמר "ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מלרים וגו' ויזעקו", שועה מניין? שנאמר "ותעל שועתם". נאקה מניין? שנאמר "וישמע אלהים את נאקתם", נקראת בלור וקריאה שנאמר "בצל לי אקרא ה'", נקראת רנה ופגיעה שנאמר "ואתה אל תחפלי" וגו', ונקראת נפול שנאמר "ואתנפל", נקראת פלול שנאמר "ואתנפל", נקראת עתירה שנאמר "ויעתר יצחק", נקראת עמידה שנאמר "ויעמד פינחס ויפלל", נקראת חלוי שנאמר "ויחל משה", נקראת תחנה שנאמר "ואתחנן".

שאלה: נאמר במסכת ברכות (דף לא ע"א) אסור להגביה קולו בתפילתו, שנאמר בחנה "וקולה לא ישמע" (שמואל א-א א ג) וגם נאמר בברכות (דף כד ע"ב) המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה. והמגביה קולו בתפלתו הרי זה מגביהי השקר, וקשה הרי מצאנו בכמה מקומות שהתורה מציינת שצעקו בתפילה: 'ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים' (שמות ח), 'ויצעקו בני ישראל אל ה' (שמות יד), ונאמר 'ויצעק משה אל ה' לאמר א' נא רפא נא לה' (במדבר יב), 'ונצעק אל ה' וישמע קולנו' (במדבר כ), ובשופטים ד' פעמים 'ויצעקו בני ישראל אל ה' וכן בשמואל (שמואל א-א טו) 'ויצעק אל ה' כל הלילה, וכן בכמה מקומות בתהילים זעקתי אליך ה'.

תשובה: דן בשאלה זו המבי"ט (בית אלקים שער תפלה פ"ו) ותירץ התפלות הסדורות בכל יום שלא בעת צרה, הוא שאין ראוי לאמרם בקול. כיון שהוא יכול לכון בלחש, אבל התפלות שמתפללים בעת הצרה והצער, אי אפשר שיתפלל אותם האדם בנחת מצד צערו, ולכן הוא צועק בקול רם. להורות שהוא מכיר ומרגיש הצער אשר בו. ואין מי שיצילנו כי אם הוא יתברך.

וגיסי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר, שאין ראיה ממשה רבינו, על פי המבואר במדרש (ילקוט שמעוני ואתחנן רמז תתיא) שעשר לשונות תפילה הן ואחד מהן מכונה זעקה. וא"כ יתכן שאין הכונה שמרים קולו אלא הוא סוג מסוים של תפילה. וכן הנאמר על שמואל ויזעק אל ה' כל הלילה. וכי יכול אדם לזעוק בקול לילה שלם? אלא שזעקה היא סוג מסוגי התפלה. ונקראת בלשון זעקה כי היא ממעמקי הלב אבל אין כוונתה שנאמרה בהגבהת קול. (חשי"ח ברכות לא ע"א).

יש התראה על חשש לפיגוע,

האם מותר לנסוע שם כדי למסור שיעור

וְאַתְּחַנֵּן אֶל ה' בַּעַת הַהוּא לְאָמַר (ג-כג).

שאלה: מגיד שיעור המוסר שיעור קבוע באחד המושבים, באחד הימים היתה שם התראה על חדירת מחבלים, ולכן בקשו מכל התושבים שלא לנוע בדרכים המובילים למוסדים מסביב. והנה מגיד שיעור המוסר

שיעור קבוע בשוב וצריך לנסוע בדיוק באותה שעה, ושואל האם מותר לי לנסוע כדי למסור השיעור, ובטוח אני בזכות הרבים, ושומר מצוה לא ידע דבר רע, או שמא אין לי להכנס לספק סכנה ואבטל את השיעור?
תשובה: כתב בספר חסידים (סימן תתקנ"ה) מי שהלך למרחוק ללמוד, והדרך משובשת כי יש לסטים בדרכים, על זה נאמר (קהלת ז טו) 'יש צדיק אובד בצדקו', שהיה לו להמתין מעט רגע עד יעבור זעם ולא יגרום שיהרג, שהרי שמואל אמר (ש"א טו ב) 'ושמע שאול והרגני', ואין לומר שלוחי מצוה אינן נוזקין, כדאמרין במקום שמצוי היזק שאני, ועל זה נאמר (תהלים קיט כבו) 'עת לעשות לה' הפרו תורתך'. ומה שאמרין בסנהדרין (דף יד ע"א) שרבי יהודה בן בבא מסר עצמו על השם, שאני התם שאלמלא שעשה כן נשתכחו דיני קנסות מישראל.

אולם במשך חכמה (סוף פרשת תרומה), כתב שעל תלמוד תורה דרבים, צריך למסור עצמו למיתה, ולהסתכן עבור זה, ואדרבא יהושע נענש מפני שלא עסק בתורה בעת המלחמה, ולכן משה שנתן נפשו על תורה של כל ישראל אמרו שלפיכך נקראת על שמו.

כמו כן נאמר במסכת כתובות (דף ע"ב) ר' יהושע בן לוי מיכרך בהו [בחולים מצורעים] ועסיק בתורה, והקשה הקובץ שיעורים (כתובות סימן רעז) וקשה הא כתיב 'ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני'. ואמרו חז"ל דהיכא דשכיח היזיקא לא סמכינן אהא דשלוחי מצוה אינן נוזקין. ותירץ דזהו דוקא בשאר מצוות, אבל לימוד תורה שאני, וכדיליף מק"ו אם חן מעלה, קל וחומר דהיא מגינה, ע"ש. ולפי זה מותר להסתכן כדי ללמד תורה, ואולי הדברים אמורים רק בלומד תורה לשמה, ובאהבת איתן (בגליון עין יעקב) כתב מה שר' יהושע בן לוי סיכן חייו, וסמך על הנס, היינו דוקא בתלמוד תורה דרבים. ועכ"פ אם ילמד לרבים תורה לשמה, יתכן דמותר להסתכן כדי ללמדם תורה.

ויעוין **בוזור הקדוש** (פרשת ואתחנן) כמה היא עילאה על כולה, דכל מאן דאישתדל באורייתא לא דחיל מעילאי ותתאי..., ואפילו יתגור עליה מותא, כלא יתבטל ויסתלק מיניה, ויעוין מכות (דף י ע"א) שהתורה משולה לערי מקלט המגינה עליו מכל צער. (חשי"ח סנהדרין יד ע"א).

מדוע הלומד אצל הרב בשכר

אינו מכשילו בקבלת שכר עבור הלימוד

ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלקי (ד-ה).

שאלה: נאמר במסכת בכורות (דף כט ע"א) ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלקי (דברים ז), מה אני בחינם, אף אתם בחינם, ומניין שאם לא מצא בחינם, שילמד בשכר, תלמוד לומר (משלי כג) אמת קנה. וכך נפסק בשו"ע (יו"ד סי' רמז ס"ה) תורה שבע"פ אסור ללמד בשכר, לא מצא מי שילמדנו בחינם, ילמוד בשכר. ויש להבין, אם הדין הוא שאין ליטול שכר עבור תלמוד תורה, איר מותר לתלמיד - שלא מצא ללמוד בחינם -

לשלם לרב שכר עבור הלימוד, הרי יש בכך לכאורה משום 'ולפני עור לא תתן מכשול', שמכשילו בקבלת שכר עבור לימוד תורה? ואין לומר שמדובר בשכר כזה שמותר לקבלו, כגון שכר בטלה, שהרי על כך לא היינו צריכים לימוד מפסוק 'אמת קנה', ועל כרחך שמדובר בשכר שלכתחילה אין ליטלו.

תשובה: מבואר במשנה ברורה (סימן תקכו ס"ק לב) שהקובר את המת ביו"ט שני של גלויות, רשאי לקבל שכר עבור הקבורה רק לאחר יו"ט, אבל אם אין החופר רוצה לחפור אלא אם כן יקצצו עמו דמים, או יתנו לו כסף מזומן ביו"ט, אף על גב שעבירה הוא בידו, מ"מ יש לקרובי המת ליתן לו, דיו"ט שני לגבי מת כחול שויהו. וגם כאן יש להבין, מדוע אין בנתינת השכר משום לפני עור, הרי אסור לקובר לקבל שכר זה ביו"ט? וכבר הקשה כן בקובץ הערות (סימן עה).

ונראה לבאר על פי המבואר בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סימן קמח), שדן בראובן המאיים על שמעון שיתן לו אבר מן החי, ואם יסרב, יזיק לו בממונו, וכתב שמותר לשמעון לתת לראובן את מבוקשו, ולא צריך להפסיד ממנו, כי במקרה שהמבקש את החטא מאלץ לתת לו, ואם לא, יזיק לו, אין בזה משום לפני עור.

וגם כאן הרי את המת אנו צריכים לקבור, ואם האיש מכריח אותנו לשלם ממון, אין אנו צריכים לחשוש לו, כי הוא מביא המכשול על עצמו. וממילא נוכל לומר כעין זה גם בנוגע לשאלתנו, שמאחר ואני צריך ללמוד, והחכם מכריח אותי לשלם לו ממון, הרי שאין בכך משום לפני עור, כי אין בזה לפני עור לא תתן מכשול, כי התלמיד לא נותן, אלא הרב מכריח אותו ללמוד תמורת שכר, והוא מביא את המכשול על ראשו.

והנה מצאנו את שאלתנו בספר אמרי בינה (גארימאן זרעים וליקוטים עמ' תלח) ח"ל: "אף על גב שאסור ללמוד בשכר, ונמצא שעובר על 'לפני עור לא תתן מכשול', מכל מקום כיון שאינו מוצא מי שילמדנו בחינם, מותר לו ללמוד בשכר, דלא גרע חיי עולם מחיי שעה, שבמקום שיש סכנה ופיקוח נפש הותר כל איסור". דהיינו, להימנע מללמוד את התורה הקדושה, זה חשש פיקוח נפש, שהרי היא חיינו ואורך ימינו, וחיי בעלי חכמה ומבקשה בלא תלמוד תורה, כמיתה חשובין (רמב"ם פ"ז מהלכות רוצח ה"א), ולכן אם אינו מוצא אלא ללמוד בשכר, רשאי לשלם על מנת לזכות לחיי עולם. הרי לפנינו תירוץ נוסף על שאלתנו והוא: פקוח נפש דוחה איסור לפני עור.

אולם יש להבין, וכי יהיה מותר לאדם לעבור על איסורים כדי ללמוד תורה, ולמשל אם לא יוכל ללמוד אלא ע"י לבישת בגד שעטנז, או שלא יוכל ללמוד שנים רבות מפני שנמצא במקום מטונף, היעלה על הדעת שיהא רשאי לעבור על איסורי התורה כדי ללמוד תורה.

ונראה לבאר, שכוונת הדברים היא, שכשם שמצינו שמותר להציל עצמו בממון הזולת [על מנת שישכיר לאחר מכן את הממון], אעפ"י שמקפח את הנגזל, הוא בגלל הצלת נפשו, כך גם מותר לו לקפחו בכך שמשלם את שכר הלימוד, כדי לזכות בחיי עולם, ועל אף שנכשל האחר באיסור, הרי זה רק איסור קל של ביטול העשה של ללמד בחינם, ובוזה אנו אומרים שרשאי לדאוג לחיי עולם שלו, אעפ"י שגורם לאחר לעבור על איסור קל.

ומעשה ביהודי שחשקה נפשו בתורה, אבל לא היה מסוגל ללמוד לבדו, ונצרך לסיוע מחבירו. הוא ניגש לתלמיד חכם, וביקשו שילמד איתו. התי"ח הסכים, אבל הודיע מראש שלא יעשה זאת חינם אין כסף, ושאל את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל האם מותר לו ללמוד איתו, או שמא הוא מסייע לו לדבר עבירה, כי צריך ללמוד תורה חינם.

השיבו מו"ח זצ"ל: "הרי הבעיה שלך היא לא שאינך מעוניין לשלם לו, אלא שאתה חושש לגרום לו לעבור על 'מה אני בחינם אף אתם בחינם', ואם כן מה תרוויח אם לא תלמד איתו, הרי בין כך ובין כך הוא יעבור על האיסור ההוא, ולא ילמד אותך בחינם, שהרי הוא לא ילמד איתך כלל, אם כן עדיף כבר לשלם לו, וללמוד". ומכאן נוכל ללמוד לענייננו, שאין בתשלום השכר 'לפני עור', משום שהרי גם אם לא ילמדו יעבור על איסור חמור יותר בכך שנמנע מללמד תורה. (חש"ח בבורות כט ע"א).

אם יחלל שבת עבור פיקוח נפש, יוכל ללמוד תורה בשאר ימות השבוע

ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כְּאִשֶּׁר צִוִּי ה' אלקי

(ד-ה).

שאלה: בחור שהתחיל להתחזק בתורה, והוא כעת נמצא בצבא במקום שצריך לחלל שבת משום פיקוח נפש, במקום שהוא נמצא, יש שתי משמרות, חלק מהחיילים נמצאים במשמרת בימים ראשון עד חמישי ויוצאים ביום שישי ושבת, וחלק נמצאים במשמרת בימים שישי שבת ויוצאים לחופשה במשך שאר ימי השבוע.

שואל הבחור אני רוצה ללמוד בישיבה. ואם אלך למשמרת של ימי שישי ושבת, אוכל כבר כעת להתחיל ללמוד תורה, אך מצד שני אצטרך לחלל שבת באונס, מאידך יכול ללכת למשמרת של אמצע השבוע ולא יחלל שבת, אך לא יוכל ללמוד תורה. מה יעדיף?

תשובה: מכיון שהפעילות הצבאית באותו מקום היא פקוח נפש, ולכן לסוברים שפקוח נפש "הותרה" בשבת, ואין בה דררא דאיסורא, עדיף שיבחר להיות במחנה הצבאי במשמרת של ששי שבת, ועל ידי זה יהי' פנוי כל ימות השבוע ללימוד התורה. אבל לסוברים שפקוח נפש "דחוייה", כלומר בקושי מותר לחלל שבת, יש לעיין אם רשאי להכניס את עצמו למצב הדוחה שבת כדי שיוכל להתעלות בתורה.

נראה שיש להתיר לו לעבוד ביום שישי ושבת, וללמוד בימות החול, משלושה טעמים, א. לצורך מצוה מותר ללכת במדבר בערב שבת, למרות שיצטרך לחלל שבת, מפני פיקוח נפש (שו"ע ארי"ח סימן רמח ס"ד). ב. היות ובלאו הכי יהודי יצטרך לחלל שבת, אם כן אולי לא איכפת לנו שהוא יהיה זה שיחלל את השבת, ובאמצע השבוע ילמד תורה. ג. אי לימוד תורה הוא גם פיקוח נפש.

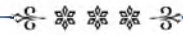
שאלתי שאלה זו את גיסי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א והשיב: שיעבוד בצבא בששי ושבת, וילמד תורה בשאר ימות השבוע. וטעמו כי הבחור שאינו לומד זה גם פיקוח נפש עבורו, ובסוף יתדרדר מבחינה רוחנית, ומצינו בשו"ע (סימן שו ס"ד) שמותר גם לחלל שבת כדי להציל בת משמד רוחני, וכל שכן בענייננו שאינו מחלל שבת, אלא רק בדברים של פיקוח נפש, שמותר לו לבחור בצד הזה, כדי שילמד תורה, ולא יתדרדר ברוחניות. (חש"ח נדה עג ע"א. ע"ש עוד כי קצרו כאן).

לעילוי נשמת איתן בן טוביה ורבקה ז"ל * הערות וכו' נא לפנות למייל: batya100@okmail.co.il עבור ישי מלומדיאן

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

שבירת פסל בשבת

פסילי אלהיהם תשרפון באש... (ז-כה).

שאלה: ארכיאולוג שהביא מתנה לחברו בשבת, פסל מהתקופה שעבדו בא"י עבודה זרה, המארח תפס את הפסל ושברו בשבת לרסיסים, האם עבר על איסור חילול שבת דאורייתא, כמבואר בביאור הלכה (סימן שמ סעיף ג ד"ה המוחק) שאם פעולת המחיקה יש בה סיבה חיובית, כגון שמחק שטר חוב, חייב עליה גם כשאינה ע"מ לכתוב, וא"כ גם בנדון דידן אולי הוי סותר גם כשאינו על מנת לבנות?

תשובה: נראה דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דהנה בשו"ת אבני נזר (אורח סימן תקט) תמה על החינוך (מצוה תרד), שכתב דנשים פטורות ממצות מחיית עמלק, ובמצות הריגת ז' עממין (מצוה תכה) כתב דנהוג גם בנקיבות? ותיירץ האבני נזר דמצות מחיית עמלק אף על פי שנהוגת גם ביחיד, דומיא דיעל וסיסרא, בכל זאת הוי מצות עשה שהזמן גרמא דאינו נהוג בשבת, ולכן נשים פטורות ממנה, משא"כ הריגת ז' עממין דנהוגת גם בשבת, דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דומיא דהריגת מזיקין דפטור, אולם מחיית עמלק שיסודה נקמה על העבר [ולא על העתיד, דומיא דהריגת ז' עממין, למען אשר לא ילמדו אתכם] ולכן הוי מלאכה הצריכה לגופה שחייבים עליה בשבת ופטור מלקיים מצוה זו בשבת, כמו כל חייבי מיתות ומשום כך לא נהוג בנשים.

לאור זאת נראה שאיבוד פסיליהם הוי דומיא דהריגת ז' עממין, שיסודו למען לא יגררו אחריה, ומשום כך הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטורים עליה, וכמו שכתוב בתורה, (דברים ז כה): "פסילי אלהיהם תשרפון באש... פן תוקש בו". [יעיף שם בספורטן]. וכן משמע מספר המצוות להרמב"ם (מצוה קפה) דכתב: "מצוה להשמיד כל ע"ז ובתיה... לפי שהכוונה היא שלא נשאיר לה זכר".

ועוד אפשר לומר, דהשובר פטור מחטאת, דהוי טועה בדבר מצוה, דהרי מצוה לאבדם, ומה שאין מברכים על מצות אבוד עבודה זרה, יתכן דכשם שלא מברכים על מצות יבום, כי באה מפורענות, ומבואר באבודרהם (שער א דלא מברכים על קריעה על המת ותנחומי אבלים וכדומה כי הם פורענות, כך גם ע"ז היא פורענות ועל ביטולה אין לברך כשם שלא מברכים על הריגת שור שנגח אדם, [יעיף נחל איתן עמוד ע"ה]. [חשי"ח שבת פב ע"ב].

האם מותר לזרוק פיתות עטופות בנילון

ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם לא תחסר כל בה ארץ אשר אבניה ברזל ומהרי"ה תחצב נחשת (ח-ט).
שאלה: אלו המחלקים פיתות לחנויות המכולת נוח להם לפעמים לזרוק את הפיתות, כי הנחתם בכבוד לוקחת להם זמן, האם מותר לזרוקם. כשהם עטופים בניילון ולא ימאסו?

תשובה: נאמר במשנה ברורה (סימן קעא סק"ט) אין זורקין הפת, דפת חשיבא טפי משאר אוכלין, ואפילו לא נמאס אסור לזרוקם. וצ"ע מדברי רש"י בברכות (דף נ ע"ב ד"ה אבל לא גלוסקאות), שהרי אף בימות החמה הן נמאסים בזריקתם, משמע שאם לא היו נמאסים היה מותר לזרוקם. כבר עמד בזה גליון המהרש"א וכתב, דנראה שרש"י חולק על הרא"ש שסובר שהזריקה עצמה היא בזיון לפת מרוב חשיבותו. והרש"ש כתב שגירסת רש"י היא אחרת.

ויש להסתפק אם מותר לזרוק פת חמץ לפני זמן איסורו לתוך האש, בשעה שהפת עדין ראוייה לאכילה. והנה הבאר היטב (סימן תלד סק"ה) כתב שלכן אומרים כל חמירא וחמיע בלשון ארמית כדי שהמזיקים לא יבינו לפי שהלחם הוא חיות האדם, ואין ראוי לזלזל בכבודו. הרי שגם החמץ העומד לביעור יש לשמור על כבודו כל זולזל, וא"כ אולי גם ראוי שלא יזרק. ויעיין בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סימן קעח) שביאר הנהגת הכתב סופר שהיה זורק בשבת את פרוסת ה'המוציא' למסובים, דומיא דאברים שהיו נורקים על גבי המזבח.

לפתוח חנות לממרחים או ללחמים

שאלה: מי שבא להתייעץ במה כדאי לו יותר להתעסק בחנות המוכרת ממרחי לחם, דגים מלוחים וכדומה, או בחנות המוכרת לחם ודברי מאפה. מבחינת הפרנסה שניהם יכולים בס"ד לפרנסו, והוא בא לשמוע דעת תורה האם יש יתרון לאחד מהם?

תשובה: ללחם יש יתרון מהממרחים. חאת עפ"י מה שכתב רבינו החיד"א בספרו פני דוד, על הפסוק "ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם, לא תחסר כל בה" (דברים ח ט): שמעתי בקטנותי בשם חכמי קסטיליא שפירשו שעני אוכל את הלחם בלבד, כיון שאין לו לפתן ללפת בו את הפת, אבל בארץ ישראל יהיה הלחם כל כך משובח עד שניתן יהיה לאוכלו ללא לפתן. חאת לא בגלל שיחסר דבר, אלא בגלל טעמו המובחר. על כך נאמר: "ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם" היינו הלחם שתאכל בה לבד (בלל ממרחים) לא יהי זה מחמת "מסכנות" שהרי לא תחסר כל בה, אלא רק בגלל טעמה המשובח של החיטה עכ"ל.

ולכן יש ליעץ להתעסק בממכר לחם גם מטעם אמונה בביאת המשיח במהרה בימינו שהלחם יהיה מצרך מופלא בטעמו, לעומת הממרח שיתכן שיתבטל במהרה בימינו בארץ ישראל. ואף יש לנהוג בדרך ארץ בלחם יותר משאר מזונות בגלל חשיבותו. (חשי"ח ברכות נ ע"ב).

האם לומר את 'ברכת האורח'

לאחר שבעל הבית זרק את האורח לרחוב

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוך על הארץ הטבה אשר נתן לך (ח-י).

שאלה: מעשה ביהודי שנשלח על ידי גדולי הדור

למדינה רחוקה לצורך עניין מסויים, ובערב שבת קודש, חיפש אחר משפחה יהודית שתארח אותו. הפנו אותו לביתו של יהודי עשיר, ואכן האיש קיבלו בכבוד. בליל שבת, ערך העשיר לפני האורח שולחן מלכים, מלא בכל מיני מטעמים, ולאחר המנה האחרונה כיבדו באמירת דבר תורה. והנה, לפני ברכת המזון ביקש העשיר מאורחו שיגלה לו לשם מה נשלח לכאן. התנצל האורח, ואמר שמדובר בעניין סודי, ואסור לו להיות בכלל 'הולך רכיל מגלה סוד'. העשיר ענהו בעזות והפציר בו לגלות, ומשנענע שוב ושוב בסירוב, קם והצביע לעבר הדלת: אני דורש מכבודו להסתלק מיד מביתי.

בלית ברירה יצא האיש לרחוב, התיישב על הספסל ממול, והתחיל לברך ברכת המזון [במקום שראה את מקומו הראשון]. וכשהגיע לברכת בעל הבית ב'הרחמן', התעורר אצלו הספק האם עליו לומר את 'ברכת האורח' מפני שסוף סוף אכל מלחמו של בעל הבית, או שמא אינו צריך לומר ברכה זו שהרי נזרק בבח לרחוב על ידו?

תשובה: כתב בפלא יועץ (ערך הלול): "המקבל טובה מחבירו, ראוי להללו ולברכו בסתר ובגלוי, שלא להיות כפוי טובה, ואפילו על פרוסת לחם שאוכל אצל בעל הבית, תיקנו רבותינו ז"ל שיברך לבעל הבית נויש לציין שכתב בבאר היטב (א"ח סימן רא ס"ג) שמצינו סמך לברכת האורח בפסוק "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוהיך" (דברים ח י) שהמילה 'את' באה לרבות את בעל הבית, שאף אותו יש לברך, ואמרו, שהמונע מלברכו, מקצר ימיו ושנותיו, דכתיב 'ואברכה מברכך', כמפורש בתלמוד, כל שכן המקבל טובה יתירה וכל מין הנאה בין כסף בין שווה כסף שמחוייב לברכו, ובוזה יחולו ברכות על ראשו". וגם האורח דנן לכאורה קיבל טובה מבעל הבית, ועל כן עליו לברכו.

אך יתכן לומר שכל התקנה היתה לברך דוקא את "בעל הבית", אך כאשר זרקו מביתו, והוא מברך ברחוב, על זה לא תיקנו לברכו. ונראה שאף במקרה שביקש האורח רשות להישאר בבית למשך הברכה בלבד, והרשה לו בעל הבית, גם אז אינו חייב להזכיר את נוסח ברכת האורח, מפני שחובת הכרת הטוב אינה מחייבת לברך אדם שמסלקו מביתו על לא עוול בכפו.

ואף על פי שמצינו שגם באופן שהצר אדם לחבירו יש להכיר לו טובה [עבור הטוב שעשה עמו], וכמו שמצינו במלחמת מדין שאומר ה'שית' למשה רבינו (במדבר א ב): "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך", ואילו משה אינו יוצא להלחם בעצמו: "וידבר משה אל העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין", ונאמר במדרש (במדבר רבה מטות כב): "אמר הקב"ה למשה נקום נקמת אתה בעצמך, והוא משלח את אחרים, אלא מפני שנתגדל משה בארץ מדין אמר אינו בדין שאני מצר למי שעשה בי טובה". וכן אמרה התורה (דברים כג ח): "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו", ואף על פי שזרקו המצרים זכוריהם ליאור, אין לתעבם, מה טעם, שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק, ומכאן אמרו 'בור ששתית ממנו מים, אל תזרוק בו אבן' (ב"ק דף צב ע"ב).

מכל מקום נראה, שכל שמצינו הוא שהכרת הטוב

מחייבת שלא לפגוע או לצער [לא לזרוק אבן וכדומה], במי שעשה עמו טובה [אף שהצר לו מאוד], אך לברכו ולהטיב עמו, אין חיוב. ולכן גם בנידוננו נוכל לומר, שאין חיוב לברך בעל הבית שכוה. ובפרט שאילו יאמר את הברכה, מן הסתם שלא יהיה ליבו שלם עמה ולא יתכוון ממש לברך את חבירו, ויתכן שאין לכך שם של ברכה.

וכאשר הצעתי דבריי לפני אחד מגדולי הדור שליט"א, אמר לי כדלהלן: אמנם כשסולק האורח לרחוב, אינו חייב לברך את בעל הבית, אולם, באופן שהורשה להישאר בכדי לברך ברכת המזון, נראה שחייב לברך את ברכת האורח, משום שלמעשה אכל ומברך בבית בעל הבית. (חשי"ח בבורות ה ע"ב).

האם להקדים לוי

לישראל בזכות לנקות את בית הכנסת

בַּעַת הַהוּא הַבְּדִיל ה' אֶת שְׁבֹט הַלְוִי לְשֵׁאת אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' לְשִׁרְתּוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה (וי-ח).

שאלה: בית כנסת שאירע שהמנקה לא הגיע, והגיעו לגבאי שני מתנדבים שרצו לזכות במצוה של ניקוי בית הכנסת, אחד מהם ישראל והשני לוי, מי יזכה במצוה? **תשובה:** נאמר במשנ"ב (סימן רא ס"ק יג): טוב להקדים הלוי גם כן לישראל אם הם שוים בחכמה, בברה"מ ובהמוציא וכן בנתינת צדקה וכו', וכך כתב הערוך השלחן (סימן קל"ה ס"ב) בשם הרא"ש ח"ל: בודאי גם בלא הכהן יש ללוי יותר קדושה מהישראל, דכתיב בעת ההיא הבדיל את שבט הלוי (דברים י ח), ויעוין קובץ שיעורים (כ"ב סימן רעז). וא"כ יש ענין להקדים את הלוי לישראל.

והנה בעירובין (דף קה ע"א) נאמר: תנו רבנן הכל נכנסין בהיכל לבנות לתקן ולהוציא את הטומאה, ומצוה בכהנים, אין שם כהנים נכנסין לזים, אין שם לזים נכנסין לישראלים. ותמה המקדש דוד (סי' אות ה) דאיזה עדיפות יש ללוי מעל ישראל ליכנס להיכל, הא גם לוי זר הוא?

ותירץ עפ"י המבואר ברש"י (ערכין יג ע"ב ד"ה אין לוי קטן נכנס לעזרה) דלזים היו גם ממונים לנקות את העזרה בנוסף למה שהיו שוערים ומשוררים, והוצאת הטומאה בכלל ניקוי עזרה הוא. אלא דבהיכל מקדימין את הכהנים ללזים מאחר דאסור לזר ליכנס להיכל, אבל במקום שאין כהנים וחייב זר להיכנס, עדיף שלוי יכנס שתפקידו לנקות המקדש. וע"ש שכתב דגם לענין לבנות ולתקן שייך לומר דהו"ל בניקוי שהוא שירות לצורך תיקונו של מקדש.

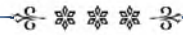
ויעוין עוד בחזון יחזקאל (כל"מ א ט) שציין לפסוק בדברי הימים (ב כ"ט ה) 'ויאמר להם שמעוני הלזים עתה התקדשו וקדשו את בית ה' אלקי אבותיכם והוציאו את הנדה מן הקדש. הרי שזה היה תפקיד הלזים אם אין כהנים, ויעוין בהעמק דבר (ויקרא י ד) שביאר על פי חז"ל זה הטעם שהקב"ה ציוה דוקא למישאל ואלצפן להוציא את בני אהרן, מכיון שאם אין כהנים נכנסין לזים.

לפי זה בנוגע לניקוי בית הכנסת, יש להקדים לוי כפי שהיה בבית המקדש. (חשי"ח עירובין קה ע"א).

לעילוי נשמת איתן בן טוביה זרבהק ז"ל * הערות וכו' נא לפנות למיל: batya100@okmail.co.il עבור ישי מלומדיאן

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

האם להכניס ילד למצב של פחד במהלך טיול

שאלה: לעתים קורה בעת טיול שבני משפחה מכריחים אחד מבניהם שישע ברכבת כבלים על פני תהום, למרות שהבן פוחד, האם ראוי לעשות כך?

תשובה: נראה שאין לעשות כך כמו שנתבאר במאירי במסכת שבת (דף קנא ע"ב): אסור לישון בבית יחידי, וכן בכל [מקום] שהוא מביא עצמו לידי נסיון או פחד דאסור, והכל לפי טבעו ומכל מקום אם אירע לו כן יחזק את עצמו בבתחון בהשי"ת, ויתעסק בתוך לבו בדברי תורה, על דרך שאמרו במסכת ברכות (דף ה ע"א) כל הקורא שמע על מטתו כאילו אוזן חרב פיפיות בידו, שנאמר רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם, עכ"ל.

ולכן אותם האנשים המפחדים מפחד גבהים והטיסה במטוס גורמת להם פחד, ימנעו מנסיעה אם יוכלו להמנע ממנו, ויעויין גיטין (דף ע). וכמו כן אין להשאיר ילד קטן לבדו בבית נעול, (כמבואר ביומא דף פד ע"ב ובמשנה ברורה סימן שכח ס"ק לח), שחוששים שמא יבהל ויסתכן. (חשי"ח ברכות ה ע"א: נדה כב ע"ב).

תוכחה לבעל משרד נסיעות המארגן נסיעות לחו"ל באיסור

שאלה: אדם בעל סוכנות נסיעות, המארגן נסיעות מא"י לחו"ל לשם טיול באופן אסור [עיין במשנה ברורה (סימן תקלא ס"ק יד)] שאסור לצאת לחו"ל לשם טיול, האם כדאי שלא נוכיחו משום שנאמר "מוטב שיהיה שוגג ואל יהיה מזיד", משום שסביר מאד שלא ישמע למוכיח מתוך שעבירה זו לצערנו פשתה בציבור. או שמא מאחר והוא מיווד עם רבנים חייבים להוכיחו?

תשובה: שאלה דומה נמצאת בשו"ת טוב טעם ודעת (ח"ד מהדורא תליתאי ח"ב תשובה ז) על דבר סוחר הקונה חזיר ומקבל עליו ליתן לחיילי המלך הנכרים לאכילה, וקיי"ל (ויד סימן קח) דאסור לעשות סחורה במאכלים אסורים. האם להוכיחו או שמא מוטב שיהיה שוגג ואל יהא מזיד? והשיב אפילו אם נאמר שהאיסור לסחור בחזיר הוא מדרבנן, בכל זאת אם יראו אחרים שהתלמיד חכם שותקים לו, יאמרו מדשתקו ולא מיחו בו מכלל דניחא להו. וילמדו לעשות כן, ולכן חייבים למחות דלגבי אחרים שילמדו מהשתיקה לא שייך לומר "מוטב שיהיו שוגגים". והדבר ברור מסברא, וכדמות ראייה לכך אפשר להביא ממסכת שבת (דף נד ע"ב) בפרתו של ר' אלעזר בן עזריה שהיה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים, ושל שכנתו היתה. ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו. וכל ימיו היה ר' אלעזר בן עזריה מתענה לה שהושחרו שיניו מפני התענית. והנה יש לומר שלכן ראב"ע לא מיחה בה, בגלל שסבר

מוטב שתהיה שוגגת ולא מזידה, אך כיון שהיתה יוצאת לחוץ, הוי בפרהסיא ומחויב למחות אף שתהיה מזידה, ולכן בדבר המפורסם יש למחות, כדי שלא יאמרו שעשה על פי הסכמת חכמי הדור, עכ"ד. ומשם נלמד לעניננו שחייבים למחות כדי להציל את הרבנים שלא יאמרו עליהם מדשתקי שמע מינה דניחא להו. ויש להוסיף על דברי רבנו שלמה קלוגר מהנאמר במסכת מנחות (דף לה ע"א) מעשה בהורקנוס בנו של ר' אליעזר בן הורקנוס שהיה קושר תפילין בלשונות של ארגמן ולא אמר לו דבר. שואלת הגמרא, אפשר אותו צדיק ראה בנו עושה כן ולא מיחה בו? גם מסופר שם על ר' עקיבא שתלמידו היה קושר תפיליו בלשונות של ארגמן ולא מיחה בו. שואלת הגמרא אפשר אותו צדיק ראה תלמידו ולא מיחה בו? משיבה הגמרא: הן, לא ראה אותו. ולכן בעניננו שאותו מארגן נסיעות מקורב לרבנים חייבים להוכיחו.

ומסופר שהגאון ר' אלעזר משה הורביץ ראה בתו יוצאת עם מטריה בשבת [נגד דעת הנודע ביהודה], עלה לבימה של בית הכנסת והכריז "רבותי! בתי השתגעה, ולכן אל ילמד אדם ממנה" [כך סיפר החזון איש זצ"ל], וכך יש על הרבנים להוכיח את הסוכן, ובס"ד דבריהם יעשו פרי. (חשי"ח שבת נד ע"ב).

ברכת המזון לאוכלים בגינות או בים או במטוס

שאלה: בברכת המזון אומרים בני אשכנז, "הרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרובה בבית הזה ועל שלחן זה שאכלנו עליו", כיצד יש לנהוג בערב פסח כשעקרת הבית נותנת לחם לילדיה לאכול בגינה ציבורית, האם יאמרו בברכת המזון "הרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרובה בבית הזה, הרי לא אכלו בבית? ומה יעשה כשאוכל במטוס או ברכבת? ואיך לנהוג כשאוכל על שפת הים?

תשובה:

א. במטוס - אם המטוס שייך לנכרים, יאמר "הרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרובה בהליכתנו ובישיבתנו עד עולם" כמבואר במשנה ברורה (סימן קצג ס"ק כז). ואם המטוס שייך ליהודים, יאמר "הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה" כי הקביעות של האכילה עושהו בבית וכעין מה כתב המשנ"ב (שם), שאפשר לומר הרחמן הוא יברך את בעה"ב הזה וקאי על בעל הסעודה.

ב. בגינה - האוכל בגינה או בכל מקום שאינו בית, נראה דיאמר הרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרובה בהליכתנו ובישיבתנו וכו', ואל יאמר הרחמן ישלח לנו ברכה מרובה בבית זה ועל שלחן זה שאכלנו עליו.

ג. מסעדה ובית מלון - נסתפקתי אם ראוי לברך את בעל המסעדה [או בית מלון], שאוכל אצלו, שלכאורה הרי

משלם לו, ומשום מה יתחייב לברכו? אך מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל פשט לי לברך, כי נהנה מבעל המסעדה, שהרי אם לא היה בעל המסעדה טורח לאורחיו, היו רעבים וכספם לא היה משיביע אותם, ולכן ראוי להכיר לו טובה ולברכו, ומה שכתב המשנה ברורה (סימן קצג ס"ק כז) "אם כל אחד אכל משלו אז אפילו בבית ישראל אומרים "הרחמן הוא יברך אותנו" הדברים אמורים כשאוכל משלו, אבל אם אוכל במסעדה ובעל הבית טרח עבורו והכין לו סעודתו יש לברכו. וקצת סמך לכך מדברי רש"י (במדבר כ יז) "מכאן לאכסנאי שאע"פ שיש בידו לאכול, יקנה מן החנווני כדי להנות את אושפיו", עכ"ל. הרי שהתורה הקפידה (על כך ודרשה), שיש להנות את בעל האושפיזא, ואם כן מסתבר שיש לברכו.

יש להעיר מדברי המשנה ברורה (סימן רא סק"ז) שכתב "אם אחד סמוך על שלחנו (של בעל הבית) ומשלם לו דמי מזונו שאותו (אורח) אין צריך לברך לבעל הבית...", הרי שהמשלם דמי מזונו אין צריך לברכו. י"ל שכונות המשנ"ב היא לברכה המיוחדת שאורח מברך את בעה"ב אבל לא מה שנהוג אצלנו שכל אחד אומר הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה. או יש לחלק שדברי המשנ"ב אמורים כשיש הרבה אכסניות ובעה"ב לא עושה כל טובה לאורח כי אם לא יאכל כאן ימצא מקום אחר, אבל במקום כזה שבעל הבית עושה טובה לאורחים שמחזיק אכסנאי במקרה זה גם כשמקבל תשלום מגיע לו עדיין ברכה. (חש"ח ברכות מו ע"א).

מעון קיץ המושכר לו לכל החיים, לשבוע בשנה, החייב במזוזה

שאלה: ראובן שכר דירה בבית מלון בחו"ל, והוא רשאי לגור בה כל ימי חייו, אבל רק שבוע בשנה, האם דירה זו חייבת במזוזה, שהרי הוא גר בה כל שנה פחות מחודש?

תשובה: מבואר ביומא (דף י ע"א) דלכל הלשכות שהיו במקדש לא היה מזוזה חוץ מלשכת פרהדרין, שהיה בה דירה לכהן גדול. וצ"ע הלא הכה"ג לא גר בה אלא שבעת ימי הפרישה לבד, וא"כ למה חייב במזוזה? שאלה זו שאל הגבורת ארי, וח"ל: קשה לי הא דירת כהן גדול לא היתה אלא זו ימי הפרישה לחוד, והא אמרינן במנחות (דף מד) הדר בפונדקי בארץ ישראל והשוכר בית בחו"ל, כל שלשים יום פטור מן המזוזה. והא דירת כה"ג בלשכה זו, דומה לדר בפונדקי בא"י, ואפילו אי הוי דמי לשוכר בית בארץ ישראל דאמרינן התם דעושה מזוזה לאלתר, הא מפרש התם דה"ט משום ישוב א"י... וה"ט לא שייך גבי לשכה זו... ועוד דה"ט דישוב א"י אינו אלא מדרבנן, ובסוגיא זו משמע דלת"ק לשכה זו חייבת במזוזה מהתורה.

והשיב הדובב מישרים (ח"א סימן יב) על קושיית הגבורת ארי, שלשכת פרהדרין היתה מוכנה עבור כה"ג בכל שנה ושנה, ובמשך השנים דר שם יותר משלושים יום, לכן שפיר חייבת במזוזה. ומציין הדובב מישרים לדברי

התוס' ביומא (דף י ע"א ד"ה חוץ), שהקשה דליחשב גם לשכת בית האבן שבה היה דירה לכהן השורף את הפרה? ולפי הנ"ל אתי שפיר, דבשלמא לשכת פרהדרין היתה מוכנה עבור כהן גדול לכל שנה ושנה, ולכן חייבת במזוזה, משום שע"י צירוף כמה שנים שבדעת הכה"ג לדור בה, נחשבת ליותר משלושים יום. משא"כ שורף את הפרה דהיה אחת לכמה שנים, וגם לא מוכרח שהשניה תהיה ע"י אותו כהן ששורף הראשונה, אין כאן צירוף של ל' יום. ואולי יש לכונן דברים אלו בדברי התוס' שכתב ח"ל: א"נ כיון דלא הוי בכל שתא אלא אחת לכמה שנים, לא חשוב דירה, יעויין שם בדובב מישרים באריכות.

לסיכום: לפי הדובב מישרים אפילו אם השלושים יום אינם רצופים חייב במזוזה, וצריך עיון. (חש"ח יומא י ע"א).

נשבעה שלא תצא לטיול עם בעלה

שאלה: האם אפשר להתיר שבועה של אשה שאמרה לבעלה אני נשבעת שלא אצא לטיול עמך, זאת בשעה שנשבעה בעידנא דריתחא, כשרבה עמו, וכעת רוצה לטייל עמו, כי בעלה מאיים עליה שיעגן אותה?

תשובה: הדבר תלוי באיזה טיול נשבעה האשה, אם נשבעה גם על טיול כשר, כגון לצאת עצמו להליכה בשעות הערב לצורך בריאות, בזה יש לומר שפותרין בחרטה (במבואר בשו"ע סי' רכב ס"א) וחרטה זו נחשבת לחרטה מעיקרא, כי כששמעה שבעלה מאיים בעיוגן, משמע שזה פגע בו מאוד, ולזה לא נתכוונה ומתחרטת מעיקרא והוי חרטה מעליא.

אבל אם כוונתה לטיול איסור וטרף, דהיינו במקומות שיש שם חשש פריצות, הוי שבועה לדבר מצוה, ואין מתירים לו שבועתו. וכמבואר בתשובות הרשב"א (ח"א סי' תשנה) בענין מי שנשבע שלא לשחק בקוביא, ובא לישאל על נדרו ואומר שירא שמא יתקפנו יצרו ולא יוכל להעמיד עצמו, ונמצא שעושה שתים רעות גם שוחק וגם עובר על שבועתו.

והשיב דמסתברא דאין נזקקין לו ששחוק הוא עבירה, ואין מתירין לו נדר לעבור, וכן כתב השו"ע (יו"ד סימן רכב סט"ו) שאין מתירין נדר של איסור ואפילו איסור דרבנן, וכתב הרמ"א ואם יש מכשול בנדר זה, כגון שיש לחוש שיעבור בלא התרה, מתירין לו לכתחילה, ואולי גם בענינו כך שא"א לה לעמוד בנדרה כיון שיעגן אותה, אולי ככה"ג מותר להתיר לה, וצ"ע. (חש"ח נדרים ח ע"א).

בין הזמנים של הגרי"ש אלישיב זצ"ל

סח נכדו של רבינו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל: כמה פעמים נסע סבא להבראה בבית ההבראה של "ועד הישיבות" בנתניה.

שהו שם כמה מראשי הישיבות, והגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל, ראש ישיבת מיר, אמר, שלמד מסבא מה עושים בדאצ'ה, בהבראה: **נופשים שם מכל הטרדות והמפריעים, ולומדים ולומדים ולומדים...** (הגש"פ

ישא ברכה עמוד 245).

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת דברים תשע"ח

אלה הדברים אשר דבר משה וגו' במדבר בערבה וגו'.
(א' א').

ברש"י הביא דברי הספרי בביאור המקראות, שמשנה רבנו הזכיר ברמז את המקומות שהכעיסו לפני המקום.

ולפי פשוטו של מקרא נראה לפרש, דהנה ספר דברים, הלא נקרא ספר 'משנה תורה', כדאיתא בגמ' במגילה, משום שהוא חזרה על הד' ספרים, ו'ואע"פ שהוא נדרש ללמד חדושי הלכות, וכדילפינן מכל יתורא, עכ"פ ענין הספר הוא חזרה]. ולפי זה יש לומר, דזהו ביאור הכתוב שפירט את המקומות, לומר שדברים אלה, כבר דבר משה עוד במדבר ובכל אותן המקומות, ואינם ענין בפני עצמו, אלא חזרה אותם דברים, שכבר קיבל ומסר לישראל.

ויש לפרש דזהו גם ביאור הכתוב בפסוק ג', 'ויהי בארבעים שנה וגו' דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' וגו', דהיינו שדבר עתה בא' בשבט, את אשר צוה ה' מכבר, דאין זה דברים חדשים, אלא חזרה על דברים שכבר נאמרו מכבר. והנה בגמ' בערובין דף נ"ד ע"ב איתא, ת"ר, כיצד סדר משנה, משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן וכו', נסתלקו זקנים, נכנסו כל העם וכו', אבל בספר דברים, מבואר בדברי הרמב"ן לקמן בפרשת ואתחנן (פרק ד', פס' מ"א) שמשנה אסף את כל ישראל לבאר להם התורה, וביאר את הכתוב לקמן (פרק ה', פס' א') 'שמע ישראל את החוקים ואת המשפטים וגו', שקרא משה בקול גדול אל כל ישראל שהיו שם, כי עתה יפתח במצות וביאור התורה. הנה מבואר מדברי הרמב"ן בספר דברים שנה משה רבנו לכל ישראל ביהד, ולא בסדר המשנה המבואר בגמרא בעירובין שהבאנו. ויש לבאר החילוק, דדברי הגמ' בעירובין בסדר המשנה, נאמרו בדברים שנמסרו בתחילה, אבל ספר דברים שהוא משנה תורה, והוא חזרה על מה שכבר נאמר ונמסר להם, בזה אין את ה'סדר משנה' הזה, ובוזה אמר משה לכל ישראל ביהד.

ואמר אליכם בעת ההיא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם וגו' הבו לכם אנשים חכמים וגו'. (א', ט' – י"ג).

איתא בספרי, 'ואומר אליכם בעת ההיא לאמר', אמר להם משה, לא מעצמי אני אומר לכם, אלא מפי הגבורה אני אומר.

וצריך ביאור מה השמיענו הספרי במיוחד בזה, שהיה זה מפי הגבורה.

ונראה לבאר בזה, דהנה הרי באמת את העצה למנות דיינים, יתרו הוא זה שיעץ למשה רבנו, אלא דאחר שיעץ כן למשה רבנו, כתוב בפרשת יתרו שאמר יתרו למשה רבנו, 'שמע בקולי איעצך ויהי אלוקים עמך', ופירש רש"י שם, עמך בעצה, אמר צא המלך בגבורה. וכן בסוף הפרשה שם אמר לו, אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלוקים ויכלת עמוד, ופירש רש"י, המלך בגבורה, אם מצוה אותך לעשות כך, תוכל עמוד, ואם יעכב על ידך לא תוכל לעמוד. הרי שיתרו תלה עצתו בכך שיהא גם ציווי מפי הגבורה על מינוי הדיינים, ורק אז הוא דשייך הענין דמינוי דיינים. והטעם דבעי ציווי על מינוי הדיינים, דבלא ציווי מפי הגבורה, לא יהיה להם דין של דיינים, ולא יהא להם כח בית דין כלל.

ולפי זה יש לבאר, דזהו שאמר כאן משה רבינו, לא מעצמי אני אומר לכם, אלא מפי הגבורה אני אומר, היינו דהמינוי לא היה רק מחמת עצתו של יתרו ומדעתו של משה רבנו, אלא דהיה ע"ז ציווי ה'.

איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם. (א', י"ב).

פירש רש"י, טרחכם, מלמד שהיו טרחנים וכו', ומשאכם, מלמד שהיו אפיקורסין וכו', וריבכם, מלמד שהיו רוגזנים.

ולפי פשוטו יש לפרש, על פי מה דקיי"ל, דמשה במקום שבעים ואחד קאי, וכבר ביאר אא"ז מרן הגר"ז זצ"ל דלכן כל הענינים הנוגעים לכל ישראל, היו מסורים למשה רבנו לבדו, שהוא היה במקום ע"א, ורק בפרשת 'אספה לי שבעים איש וגו', אז נתמנו בית דין של ע"א, שלהם יהיה שייך הענינים הנוגעים לכל ישראל.

ולפי זה יש לפרש דזהו הביאור של 'משאכם וריבכם', דמשאכם, היינו הענינים הנוגעים לכל ישראל, שזהו משא העם, וכמו שכתוב בפסוק בפרשת בהעלותך, שמשנה רבנו אמר לשום את משא כל העם הזה עלי, וביאר שם אא"ז מרן הגר"ז זצ"ל שמשנה רבנו נתכוין בזה למה שעליו מוטל הענינים הנוגעים לכל ישראל, וזהו שנקרא 'משא העם', עיי"ש, ויש לומר דזהו הביאור גם כאן 'משאכם', היינו משא העם, שזה הענינים הנוגעים לכל ישראל, 'וריבכם', היינו כל הדינים שהיה משה רבנו צריך לדון את המשפטים והריבים שיש בין איש לאיש.

יהושע בן נון העומד לפניך הוא יבא שמה אותו חזק כי הוא ינחילנה את ישראל. (א', ל"ח).

הנה מבואר דיהושע היה צריך חיוזק בשביל להנחיל את ישראל.

ויש לומר בזה, דהנה בגמ' בברכות דף ל"ד ע"ב איתא, ת"ר ארבעה צריכין חיוזק, ואלו הן, תורה, ומעשים טובים, תפלה, ודרך ארץ. דרך ארץ מנין, שנאמר, 'חזק ונתחזק בעד עמנו' וגו'. וכתב שם רש"י, דרך ארץ, אם איש מלחמה הוא, למלחמתו.

ומבואר דמלחמה הוא מהדברים הצריכים חיוזק, וזהו שאמר 'אותו חזק'.

וביהושע פרק א' כתוב, דהקב"ה אמר ליהושע 'חזק ואמץ כי אתה תנחיל את העם הזה את הארץ, וברש"י שם כתב, חזק ואמץ, בדרך ארץ, כמה שהוא אומר כי אתה תנחיל. הנה כתב רש"י דהחיוזק הוא משום שהוא דרך ארץ, ונראה דכוונתו לדברי הגמ' בברכות שהבאנו, בדרך ארץ, הוא מהדברים הצריכים חיוזק, והיינו כמו שנתבאר, דהחיוזק ליהושע הוא מהך טעמא בדרך ארץ הוא מהדברים הצריכים חיוזק.

וכן מבואר להלן בפרשת וילך (פרק ל"א, פס' ז') כתוב, 'ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ כי אתה תביא את העם הזה אל הארץ ואתה תנחילנה אותם, ועוד כתוב שם דמשה אמר לישראל 'חזקו ואמצו אל תיראו ואל תערצו, והיינו כמו שנתבאר, דכיון דהם אנשי החיל, הרי הם צריכים חיוזק על ענין המלחמה, שזהו דרך ארץ, שהוא מכלל הדברים הצריכים חיוזק.

כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים, הנה ערשו ערש ברזל חלה היא ברבת בני עמון, תשע אמות ארבה וארבע אמות רחבה באמת איש. (ג', י"א).

והיינו דהכתוב בא לומר, דאיכא עדות שעוג הוא מן הרפאים, דהנה הרפאים נקראו כן, על שם שהם ענקים, כמו שפירש רש"י לעיל (פרק ב', פס' י"א). כענקים הנקראים רפאים, על שם שכל הרוואה אותם ידיו מתרפות, וזהו שסיים הכתוב, 'שערשו ערש ברזל', שהוצרך לערש ברזל שתוכל לסבול אותו, וגם שהיא ארוכה ורחבה מאוד, וזה עדות והוכחה שעוג הוא מן הענקים הרפאים.

ויש להוסיף בזה עוד, דהנה בפסוק י"ד סיים הכתוב, 'ההוא יקרא ארץ רפאים', ופירש רש"י, 'ההוא יקרא ארץ רפאים' היא אותה שנתתי לאברהם. והיינו דהנה לאחר ברית בין הבתרים הובטח אברהם אבינו בברית, על ירושת ארץ רפאים, כמו שכתוב בפר' לך לך, וזהו שבא הכתוב לומר, 'ההוא יקרא ארץ רפאים', שישאל נמלוח מכה הברית וההבטחה שהובטח אברהם על ארץ זו.

וזהו הביאור דלכן הקדים הכתוב לומר, 'הנה ערשו ערש ברזל וגו', לומר דעוג הוא מן הרפאים, ואשר לכן ירושת ארץ עוג, היא ירושת ארץ הרפאים שהובטחה לאברהם אבינו.

והנה לעיל (פרק ב', פס' י') לגבי ארץ עמון, כתוב 'האימים לפנינו ישבו בה', ופירש רש"י 'אתה סבור שזו ארץ רפאים שנתתי לאברהם, לא זו היא, כי אותן רפאים הורשתי מפני בני לומי, והושבתים תחתם'. וכן בארץ בני עמון אמר הכתוב (פרק ב', פס' כ') 'ארץ רפאים תחשב אף היא רפאים ישבו בה לפנינו' ופירש רש"י, 'אף היא נחשבת ארץ רפאים, לפי שישבו בה לפנינו, אבל לא זו היא שנתתי לאברהם, והיינו דאע"פ דמלפנים ישבו הרפאים בארצות אלו, מ"מ אין מתקיים בהם ירושת ארץ הרפאים שהובטחה לאברהם אבינו, ורק בארץ עוג אמר הכתוב 'ההוא יקרא ארץ רפאים', שהיא אותה שנתתי לאברהם.

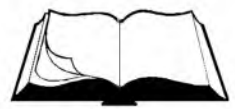
וביאור החילוק בין ארץ עוג, לארץ עמון ומואב, יש לומר על פי מה דקיי"ל בהלכה, דעמון ומואב טהרו בסיחון, והיינו דע"י שסיחון כבש ארץ עמון ומואב, פקע מיניה שם ארץ עמון ומואב, והותר לישראל, א"כ מבואר דע"י כיבוש פקע מיניה שם האומה שממנה נכבשה הארץ, ואחני זאת להתיר לישראל לכבוש ארץ עמון ומואב, ה"נ מועיל זאת להפקיע שם ארץ רפאים, מאותם ארצות, כיון שנכבשו ע"י עמון ומואב, ורק מלפנים הוא דיישבו בה הרפאים, ומועיל הכיבוש שכבשו עמון ומואב להפקיע מיניה שם ארץ רפאים, ולכן אין ארצות אלו בכלל ארץ רפאים שהובטחה לאברהם אבינו. ורק מה שכבש עוג מעמון היא נקראת ארץ רפאים, ובה מתקיים ההבטחה לאברהם אבינו, כיון דעוג עצמו הוא מיתר הרפאים, ואם כן עכשיו היא נחשבת ארץ רפאים, מכה כיבושו ושלטונו של עוג, שהוא עצמו מן הרפאים, ובארץ זו מתקיימת ההבטחה לאברהם אבינו.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" – קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
03-6171001-1-1-5-5-1 (מס' חדש)

השיעור מוקדש לרפואת
הבחור חיים יהודה בן לאה בתושח"י

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

אב תשע"ח

זיכרונות שמעתי (יא) – "ובלכתך בדרך"

גליון 343

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי עיר" ב"ב

8. מה מספר המילים של כל תשע עשרה חתימות הברכות בתפילת שמונה עשרה?

9. אברהם אבינו תיקן שחרית, יצחק אבינו תיקן מנחה, ויעקב אבינו תיקן מעריב, איפה זה מרומז בשמותיהם?

הלכות תפילה

1. מתי חמור צריך לפסוע שלוש פסיעות?

2. מתי אדם הנמצא באמצע שמו"ע מותר לו לענות אמן על כל ברכה וברכה?

3. מתי המתפלל ערבית ביחידות (לאחר צאת הכוכבים), חייב להתפלל קודם תפילת שמו"ע ואח"כ ק"ש?

4. איך יכול להיות כהן שיכול לישא כפיים בשחרית (והוא נשאר בביהכ"נ ולא עשה דבר בינתיים), ובמוסף אסור לו לישא כפיו?

5. שני אנשים התפללו ביחד, שניהם שכחו בתפילת שמונה עשרה אותה אזכרה, אחד חייב לחזור על התפילה, והשני אינו צריך לחזור?

6. מי שמסופק אם יצא בתפילה, ביום חול מתפלל על תנאי, שיהיה לחיוב או לנדבה, אבל בשבת שאסור להתפלל תפילה נדבה, איזו עצה יש לו?

7. איך יתכן שחייב לומר "ברך עלינו" בתפילת שבת?

קריאת התורה

1. מתי קוראים הפטרה מיד אחרי חצי קדיש ולא קוראים לפניו את הפסוקים בתורה כמו בשאר הפעמים?

2. איך יכול להיות שקראו בשבת רק ארבעה עולים בפרשת השבוע, ולא חייב להעלות יותר?

3. מתי בשבת רגילה יכול להיות שמתוך שבעה הקוראים שניים קוראים את אותם הפסוקים?

4. היאך משכח"ל 4 שבועות בזה אחר זה שקוראים בשני וחמישי, בשבוע הראשון עד שני, בשבוע השני עד שלישי, בשבוע השלישי עד רביעי, ובשבוע הרביעי עד חמישי?

5. בתענית כשקוראים "ויחל", לפעמים צריך שבעה מתענים, ולפעמים צריך שישה מתענים, מתי?

6. איזה פסוק מפ' פנחס קוראים בתורה כ-34 פעמים בשנה?

7. אילו הפטרות קוראים פעמיים בשנה? (10 תשובות)

8. מתי קוראים אותה קריאה ב' ימים זה אחר זה? (2 תשובות)

ענינים שונים

1. איתא בגמרא (ב"ב קנ"ח:): "אמירא דארץ ישראל מחכימא", האם זה רק ליהודים או אפילו לגויים?

2. "תן לי יבנה וחכמיה", איפה מוזכר "יבנה", בשו"ע (הלכות שבת)?

תשובות

תנ"ך

1. "לשפופם משפחת השופמי לחופם משפחת החופמי" (פ' פנחס כ"ו ל"ט).
2. "ויאמר אנוכי אלקי אביך אלקי אברהם אלקי יצחק ואלוקי יעקב (שמות ג' י').
3. "וזה יוצא מעדן להשקות את הגן, ומשם יפרד לארבעה ראשים" (פ' בראשית ב' י').
4. פ' לך לך (ט"ו, ה') הקב"ה אמר לאברהם אבינו: "ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם".
5. בפרשת ביכורים כתוב (פ' כי תבא כ"ו, ב'): "ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך", והרי הפסוק מיידי בכל שבעת המינים שרובם גדלים על אילנות, וכן בהמשך (פסוק י'): "הבא את ראשית פרי האדמה", ומיירי ב' המינים (ואולי מזה יש מקור לדון שאם ברכו ברכת "האדמה" על פרי העץ יצא), (הגר"ח קניבסקי שליט"א ב"טעמא דקרא" שם).

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג

רבינו אהרן יהודה לייב שטינמן זצוקלל"ה

שאלות וחידודים לימי הנופש, שאפשר לקיים בהם
"ודברת במ... ובלכתך בדרך..."

תנ"ך

1. היכן מצאנו בתורה פסוק שבכל מילה יש בה את האות פ'?
2. היכן מצאנו מצאנו בתורה שש מילים זו אחר זו שמתחילות באות א'?
3. למי יש ארבעה ראשים?
4. היכן מצאנו בתורה שהקב"ה מבקש לעשות דבר שלא יכול לעשות?
5. היכן מוזכר בתורה פירות הגדלים על אילנות, והתורה קוראת להם פרי אדמה?
6. היכן מצאנו בתורה "כל" והכוונה רק לרוב (כעין 'רובו ככולו')?
7. איזו מילה היא הארוכה ביותר בתנ"ך?
8. האם פנחס כתוב בתורה עם האות י' או בלי האות י'?
9. האם כתוב דויד עם האות י' או דוד ללא האות י'?
10. היכן מצאנו בתורה שכתוב על אדם שהוא "כבד"?
11. איזה צדיק נקבר בשבת?
12. כמה זמן המתנה מרים למשה ליד היאור?
13. האם משה רבינו היה ערל שפתיים כל חייו?
14. בפרשת דברים הוזכרו ששה פרשיות מהתורה ושניים מהנ"ך, מה הם?
15. היכן כתוב בתורה שבע פעמים עד בפסוק אחד?
16. כמה אותיות יש בתורה?
17. על ארבעה דברים כתוב בתורה "ברית עולם", מה הם?

משניות

1. באיזה פרק בש"ס מתחילה כל משנה באותה מילה?
2. כמה פרקי משניות יש בש"ס?

תפילה

1. איזה פסוק אומרים כל יום פעם אחת ובכל שבת פעמיים, ובראש חודש שבע פעמים?
2. איזה פסוק אומרים לפחות עשר פעמים בכל יום?
3. היכן מזכירים בתפילה כל יום את נס "נחל ארנון"?
4. איזה פסוקים של הלל מוזכרים בפסוקי דזמרה? (4 פסוקים)
5.
  - א. באיזה ראש חודש אומרים הלל שלם?
  - ב. באיזה ראש חודש אומרים חצי הלל?
  - ג. באיזה ראש חודש לא אומרים הלל בכלל?
  - ד. באיזה יום בשנה לפעמים אומרים בו הלל שלם ולפעמים אין אומרים בו הלל?
  - ה. באיזה יום בשנה יש מקומות שאומרים בו הלל שלם ויש מקומות שאומרים בו חצי הלל?
  - ו. מתי אומרים הלל רק בצהריים ולא בבוקר?
6. מתי אומרים תחנון ביום שאין אומרים בו תחנון?
7. היכן מזכירים בתפילת שחרית "אברהם יצחק ויעקב" ביחד ובאותו קטע? (4 פעמים)

6. במכת דבר כתיב (פ' וארא ט', ו'): "וימת כל מקנה מצרים", ועדיין נשאר עוד מקנה שמת בבד, וע"כ הכוונה לרוב, וכן במכת ברד כתוב (ט', כ"ה): "וואת כל עשב השדה", ועדיין במכת ארבה (פ' בא י', ה') כתוב: "ואכל את יתר הפלטה" ("ואבן עזרא" שם ט', ו').
  7. במגילת אסתר (ד' ט'): "והאחשדרפנים".
  8. בתורה כתוב עם האות י', מלבד בשמואל (א' א', ג') שכתוב פנחס בלי האות י'.
  9. ברוב המקומות כתוב 'דוד' בלי האות י' (שמואל, מלכים, תהילים, רות), אבל בדברי הימים כתוב הרבה פעמים 'דודי' עם האות י'.
  10. "ואברם כבד מאוד במקנה בכסף ובהב" (פ' לך לך, י"ג, ב'). "ויצא אֲדָם בעם כבד" (במדבר כ' כ').
  11. פ' וזאת הברכה (ל"ד, ה'-ו'): "וימת שם משה עבד ד'... ויקבור אותו בגיא בארץ מואב", וכתב **תוספות** (מנחות ל'. והובא **במשנ"ב** ס' רצ"ב ס"ק ו'), שקברוהו בשבת, וכתב **הב"ח** (שם) אע"פ שאין קוברין בשבת, בזה הקב"ה בעצמו קברו (וכמש"כ רש"י שם).
  12. מרים המתינה במשך שלוש שעה ומשהו (פירוש **רבינו אפרים** סוף פ' בהעלותך בשם "**כתיבה אשכנזית**" לא' מהראשונים, במדבר י"ב ט"ו), ופי' חמש מאות מזה יוצא שבוע ימים שהמתינו לה בצרעתה.
  13. איתא **במדרש רבה** (דברים א' אות א'), כיון שמשנה רבינו קיבל עליו התורה נתפס, ע"י שם. כנראה שמשה רבינו נתפס כמו שאר החולים שנתפסו בשעת מתן תורה (ע"י רש"י פ' יתרו כ', ט"ו).
  14. א. דברים (א' א').
ב. במדבר (א' א', א' ל"א).
ג. איכה (א' י"ב).
ד. ראה (א' כ"א, ב' כ"ד).
ה. יהושע (א' ל"ח).
ו. בהר (א' מ"ד).
ז. ויצא (ג' א').
ח. ויקרא (ג' י"ד).
  15. פ' וישלח (ל"ג, ג') "וישתחו ארצה **שבע פעמים** עד גשתו עד אחיו".
  16. **ביילקוט ראובני** כתב שיישראל ראשי תיבות: **יש** ששים רבוא **אותיות** **לתורה**, שכל אות היא כנגד נשמת ישראל, והעיר **ה"חיות יאיר"** שאין לפניו אלא 304,805 אותיות, וכתב **ה"פני יהושע"** שזה ביחד עם התרגום.
  17. א. **קשת**: "וראיתיה לזכור ברית עולם" (פ' נח ט', ט"ז).
ב. **ברית מילה**: "בבשרכם לברית עולם" (פ' לך לך י"ז, י"ג, י"ט).
ג. **שבת**: "לדורותם ברית עולם" (פ' כי תשא ל"א, ט"ז).
ד. **שתי הלחם**: "מאת בני ישראל ברית עולם" (פ' אמור כ"ד ח').
- משניות**
1. מסכת כלים פרק י"ז, כל משנה מתחילה עם המילה 'שלוש' 'שלושה'.
  2. 524, כמנץ גימטריא של "תלמוד בבלי".
- תפילה**
1. "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו":
א. בכל יום ב"הודו לה' קראו בשמו":
ב. בשבת מוסיפים בפסוקי דזמרה פרק "הודו לה' כי טוב" וכו'.
ג. בראש חודש בהלל מוסיפים עוד ארבע פעמים באמצע (חזן מהש"ץ), ופעמיים בסוף.
2. הפסוק: "ה' ימלך לעולם ועד":
א. "יהי כבוד" וגו'.
ב. +ג. "אז ישיר" (פעמיים).
ד. בברכת ק"ש לפני "גאל ישראל".
ה. "ובא לציון" וגו'.
ו. +ז. "עלנו לשבח" (שלוש פעמים במשך היום).
ט. במעריב, בברכת "גאל ישראל".
י. קריאת שמע על המיטה.
(ובנוסף ספרד יש עוד ב' פעמים בפסוקי דזמרה).
3. בשירת הים, "עד עבור עמך ד' " (עפ"י **תרגום אונקלוס**, פ' בשלח ט"ו, ט"ז שפירש כן).
4. "הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו" (באמצע הקטע של "הודו").
ב. "יהי שם ד' מבורך מעתה ועד עולם".
ג. "ממזרח שמש עד מבוא מהולל שם ד'".
ד. "וואנחנו נברך קה..." (סוף "אשרי יושבי...").
5. ראש חודש טבת שחל בחנוכה, אומרים בו הלל שלם.
ב. ר"ח רגיל אומרים חצי הלל.
ג. ראש חודש תשרי, אין אומרים בו הלל כיון שהוא ראש השנה.
ד. ג' טבת, אם הוא שמיני של חנוכה אומרים בו הלל, ואם הוא אסור חג חנוכה אין אומרים בו הלל (תלוי אם חודש כסלו חסר או מלא).
ה. יום שני של פסח, בחו"ל שהוא יו"ט אומרים הלל שלם, ובא"י שהוא חוה"מ אומרים חצי הלל.
ו. בשעת הקרבת קרבן הפסח (משנה **פסחים** ס"ד).
6. בסליחות של ערב ראש השנה.
7. בתחילת פסוקי דזמרה "הודו לד'... אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחוק..."
ב. בברכת "לעולם יהא אדם...", בני אברהם אוהבך... זרע יצחק יחידו... עדת יעקב בנך בכורך.

- ג. בברכה ראשונה של שמו"ע "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב".
- ד. בתפילת "והוא רחום", בשני וחמישי, "זכור לעבדך לאברהם ליצחק וליעקב".
8. מאה ושלש עשרה תיבות, כמו מספר המילים בתפילת חנה, וכן בתורה כתובים מאה ושלש עשרה פעמים המילה "לב", לומר שצריך "לב" לכוון בברכות אלו ("**טור**" או"ח ס' ק"א).
9. באות השניה של שמותם: אברהם –בוקר, יצחק – צהרים, יעקב – ערב.

הלכות תפילה

1. המתפלל שמו"ע על החמור, כשמיסים "עושה שלום" על החמור (**רמ"א** ס' צ"ד סעיף ה').
2. מ"י שני של גלויות, כהן בן א"י יכול לישא כפיו בשחרית כיון שגם אצלו זו תפילת שחרית, אבל במוסף לא יכול לישא כפיו כיון שאצלו זה יום חול ואין לו היום תפילת מוסף כלל (ע"י "**שערי תשובה**" ס' תצ"ו, שו"ת "**שבט הלוי**" ח"ג תשי"צ אות א', שו"ת "**אגרות משה**" או"ח ח"ה ס' ל"ז אות ו').
5. לאחר סוכות שכתו לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם", אם הוא בן ארץ ישראל, כיון שהוא אמר "מוריד הטל" אינו צריך לחזור, והשני הוא בן אשכנז שגר בחו"ל, וכל הקיץ לא אומר "מוריד הטל" (**רמ"א** ס' קי"ד סעיף ג') ולכן עכשיו שלא אמר כלום חייב לחזור (**שו"ע** ס' קי"ד סעיף ה').
6. להיות שליח ציבור, ויכוון לצאת בזה חיוב תפילת עצמו אם הוא חייב, או עכ"פ ישמע משליח ציבור על תנאי (ע"י "**ביאור הלכה**" ס' קכ"ד סעיף א', ד"ה ויוצא). בליל שבת יש לו עצה להיות ש"ץ ולהתפלל מעין שבע, או לשמוע מהש"ץ (ע"י **שו"ע** ס"ס רס"ח).
7. מי שטעה והתפלל תפילת חול בשבתות הקיץ ואמר "טל ומטר", ונזכר ששבת וגם שאמר "טל ומטר", צריך לחזור לברכת "ברך עלינו" ויאמר "ותן ברכה", ואח"כ ימשיך בתפילת שבת ("**שערי תשובה**" ריש ס' רס"ח בשם "**מחזיק ברכה**").

קריאת התורה

1. בתשעה באב בבוקר ("**לבוש**" ס' תקנ"ט סעיף ד', והגה"ת **חת"ס** או"ח ס' רפ"ד, ו"**שערי אפרים**" שער ח' סעיף צ"ט. וע"ע **הגה"ת רע"א** ס' תקנ"ט שם, וב"לוח א"י" דנין תשעה באב).
2. טעו וקראו שתי פרשיות בשבת שצריך לקרוא בה פרשה אחת בלבד, אע"פ שלא קראו שבעה קרואים בפרשה שאותה היו צריכים לקרוא יצאו יד"ח ("**נכף החיים**" ס' תל"ה ס"ק ז', ו"**קצות השולחן**" ס' פ"ד בדה"ש ס"ק ח').
3. אם בטעות גמר הפרשה עם העולה השישי, השביעי חוזר וקרא אותם פסוקים, כיון שלא שיק לקרוא עוד פסוקים (**שו"ע** ס' רפ"ב סעיף ו' ו"**ביאור הלכה**" ד"ה דקימא לן).
4. כי תצא, כי תבוא, נציבים, וילך.
5. אם התענית חלה בשני וחמישי, כשבין כך יש חיוב קריאת התורה, אפשר לקרוא "ויחל" בבית כנסת כשיש רק שישה מתענים, אבל בשאר ימות השבוע (א', ג', ד', ו') צריך לפחות שבעה מתענים כדי לקרוא "ויחל" (**משנ"ב** ס' תקס"ו ס"ק י"ד).
6. "ואמרת להם זה האשה..." (נ"ח, ג'), שקוראים בכל ר"ח שחל בחול, וחוזרים בכל קריאה על פסוק זה ב' פעמים, ועוד פעם אחת בשבת פ' פנחס, ס"ה בין 33 ל-36 פעמים בשנה (אבל לפי **מנהג הגר"א** זה בפסוקים "עולות תמיד... ונסכו רביעית ההין... ואת הכבש...").
7. א. "רני ושמחי", בשבת חנוכה ופ' בהעלותך.
ב. "רני עקרה", פ' כי תצא וחצי ראשון של הפטרת נח.
ג. "עניה סוערה", פ' ראה וחצי שני של הפטרת נח.
ד. הפטרת תענית ציבור (5 פעמים).
ה. "שובה ישראל", שבת שובה וחצי שני של הפטרת ויצא.
ו. שירת דוד המלך, בשביעי של פסח ובהפטרת האזינו כשחל בין יוה"כ לסוכות.
ז. הפטרת שבת ראש חודש (כמעט בכל שנה).
ח. לפעמים קוראים "מחר חודש" פעמיים בשנה.
ט. בפורים דמוקפין שחל בשבת חוזרים על הפטרת זכור.
י. "דברי ירמיהו", הפטרת שמות והפטרת מטות (למנהג בני ספרד).
8. א. בשני ימי ראש חודש.
ב. בחו"ל בשני ימים טובים ראשונים של סוכות.

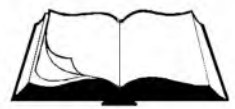
ענינים שונים

1. כתב ה"חתם סופר" (**חולין** י"ג: ד"ה א"ף), גויים בחו"ל לא מבינים עניני עבודה זרה ולכן התם הוא רק משום 'מנהג אבותיהם בידיהם', ועושים זאת בלי דעת, אבל הגויים שבארץ ישראל שיאזירו דאריך ישראל מחכימא" הן להרע ומבינים בעבודה זרה ביותר, ולכן דינם יותר כעובדי ע"ז ע"ש, מבואר שארץ ישראל מחכים את הגויים.
2. בסדר ברכות הבדלה, יין, בשמים, נר, הבדלה, וכתב **השו"ע** (ס' רצ"ו א') שהסימן הוא 'יבנה'.

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

אב תשע"ח

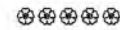
זיכרונות שמעתי (יב) – "ובלכתך בדרך"

גליון 344

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג

רבינו אהרן יהודה לייב שטינמן זצוקללה"ה

שאלות וחידודים לימי הנופש, שאפשר לקיים בהם
 "ודברת בס... ובלכתך בדרך..."

ברכות

1. שני אנשים שאלו על מה לברך "שהכל", על השניצל או על חתיכת עוף, ולשניהם העוף חביב יותר. לאחד אמרו לברך על השניצל ולשני אמרו שיברך על העוף, למה?
2. על איזה מאכל מברכים "בורא פרי העץ" ואם בירך "בורא פרי האדמה" לא יצא?
3. שני אנשים אוכלים כוס של שמנת או לבן (באותו גודל ונפח), אחד חייב לברך ברכה אחרונה והשני לא, הכיצד?
4. שני אנשים אכלו סעודה שלישית ביחד ומברכים ברכת המזון ביחד, לאחד אומרים שיזכיר "רצה" בברכת המזון ולשני אומרים שלא יזכיר "רצה", הכיצד?
5. באיזה חודש מברכים לפחות 9 פעמים ברכת "שהחיינו"?
6. באיזה ברכה מוזכרת 6 פעמים המילה "אמת" (ובנוסף ספרד 8 פעמים)?

שבח

1. באיזה אופן חייב לעשות קידוש בליל שבת, ואינו צריך לאכול עוד כלום, ונחשב כקידוש במקום סעודה (בשתיית רוב כוס בלבד)?
2. איזה משקה כשר להבדלה ופסול לקידוש?
3. נר שהדליק עכו"ם לצורך עצמו, ביום שבת מותר להשתמש בו אבל במוצש"ק אסור להשתמש בו, הכיצד?
4. איזה נר מותר לברך עליו במוצש"ק "בורא מאורי האש", אבל אם הדליקו ממנו נר שני אסור לברך עליו?
5. שני נרות שהדליקו לפני שבת, ושניהם נכבו באמצע השבת. את האחד אסור לטלטל בשבת אפילו לצורך גופו ומקומו, ואת השני מותר לטלטל לצורך גופו ומקומו (לאחר שנכבה), הכיצד?
6. גוי הדליק נר בשבת ואח"כ הדליק הגוי בשבת נר שני מהנר הראשון, ואמרין שבמוצש"ק אסור לברך על הנר הראשון "בורא מאורי האש", ועל הנר השני מותר לברך ברכת "בורא מאורי האש", מדוע?

פסח

1. מתי מותר לכתחילה לשבור עצם של קרבן פסח כדי לאכול את הבשר שבתוכו?

חול המועד

1. איזה דבר מותר בשבת ויו"ט ואסור בחוה"מ?

תעניות

1. באיזה תענית אין אומרים "אבינו מלכנו", ובאיזה תענית במנחה ברוב הפעמים אין אומרים "אבינו מלכנו"?

יום הכיפורים

1. למה לא קבעו את יום הכיפורים בחו"ל יומיים כשאר ימים טובים?

סוכות

1. איך יתכן סוכה פסולה, וכשאומר פרק תהילים הסוכה נעשית כשרה?
2. היושב בסוכה בשעה שיורד גשם נקרא הדיוט (חוץ מלילה ראשון), מתי באמצע סוכות אם ירד גשם יאמרו לו שישאר בסוכה, יברך ויאכל שם כזית?

חנוכה

1. שני אנשים כיבו את המנורה שלהם עשר דקות לאחר ההדלקה, לאחד אמרו שהוא יצא יד"ח נרות חנוכה, ולשני אמרו לו שבדיעבד לא יצא, הכיצד?

פורים

1. איזו מגילה, אפילו אם כל האותיות אינן מוקפים גויל, היא כשרה, ואם הוא חוק תוכות היא פסולה?

מצוות

1. היכן מצאנו שמצות "עשה" שאינה תלויה בארץ, נוהג דוקא בארץ ישראל?
2. איזה "לא תעשה" שאינה תלויה בארץ, היא דוקא בארץ ישראל?
3. יש ג' עבירות שחייבים למסור עליהן את הנפש, איזו מצוה עשה מהתורה חייבים לעשותה אפילו במקום שמסכן את עצמו?
4. אדם שנברא בעזרת ספר יצירה ומצאוהו הרוג, האם מביאים עליו עגלה ערופה (עי' משנ"ב סי' נ"ה ס"ק ד' דמשמע שהוא יהודי)?

איסורים

1. היכן מצאנו שאחד המסית את השני לעשות עבירה, זה שהסית וגרם לשני לעבור מקבל עונש חמור יותר ממי שעשה את העבירה?
2. כיצד אם אדם עשה קנין ביום חול, עבר על מאה לאוין?
3. איך יתכן שאדם אומר דיבור בלבד, וחייב על זה סקילה?
4. איך יתכן שאוכל חצי כזית, ויקבל עליו מלקות (ולא מדין בריה)?
5. אדם גנב בשר חולין מהשני ואכלו, אם הוא בשר כשר חייב מיתה, ואם הוא בשר טרף פטור, מי הוא?
6. כיצד יתכן שכאשר מומר עושה עבירה הוא חייב עליו, ואם חרדי עשה אותה עבירה לא חייב עליה?
7. שני אנשים עברו עבירה, וחייבים להביא קרבן חטאת לכפר, לאחד מקריבים מקרבנו על המזבח, ואילו לשני לא מקריבים מקרבנו על המזבח, הכיצד?
8. קרבן חטאת מביאים בדרך כלל כשעושים בשוגג עבירה, שאם היה במזיד היה חייב עליה מיתה, אבל אם במזיד עונשו מלקות, אין מביאים קרבן בשוגג. באיזה לאו מצאנו שמזיד יש מלקות, ובשוגג מביא קרבן חטאת?
9. מתי בהיסטוריה של כלל ישראל היה אסור לשחוט בשר חולין והיה מותר לאכול רק בשר קדשים?

קדשים

1. איזה קרבן, אם שוחטים אותו לשמו הוא פסול, ואם שוחטים אותו שלא לשמו הוא כשר ועולה לבעלים לשם תודה?
2. איזו עבודה מעכבת בקרבן, ובכל זאת מותר לכהן לעשותו ביד שמאל?
3. איזה דבר עושים בכל העבודות שבקרבן (שחיטה, קבלה וזריקה), ומותר לעשותו אפילו בצד שמאל?
4. יש בשר קדשים שאם עשו עבודה כגון זריקה לשם הקרבן האוכלו חייב כרת, ואם עשה זריקה פסול והאכלו אינו חייב כרת?
5. איזה אדם שהוא טמא, מותר לו לכתחילה להיכנס לתוך בית המקדש?

ענינים שונים

1. ראובן הדליק אש ועמד לשרוף את התבן של שמעון, בא לוי וכסה את התבן (עשהו טמון), וגרם שראובן פטור מלשלם והפסיד את שמעון, פטור מדיני אדם (שרק גרם הפסד), וחייב בדיני שמים. מתי אפילו אם עשהו לטמון ויהא פטור מדיני שמים?
2. באיזה אופן יתכן שיש לו כנף של בגד מרובע קטן (ג' אצבעות על ג' אצבעות) עם ציצית, ויכול לחברו כמו שהוא עם הציצית על כנף הבגד והוא כשר?
3. מי היו שני אחים תאומים שאחד היה מבוגר בשלושה חודשים מאחיו?
4. היכן מצאנו בש"ס שיש בית קברות שלפעמים מוציאים משם את כל המתים וקוברים אותם במקום אחר?

תשובות

ברכות

1. לאחד טגנו את השניצל עם קמח גריל, א"כ הר"י נעשה מחיטה שהוא משבעת המינים, לכן צריך לברך עליו "שהכל" קודם כיון שהוא מין שבעה

(הגור"ח קניבסקי עפ"י שו"ע ס' ר"א א'), משא"כ השני טיגן את השניצל בקמח תפוחי אדמה, ולכן כיון שאין כאן מעלת שבעה, אוליגן בתר חביב (שו"ע ס' ר"א א').

2. פרי שגדל בעציץ שאינו נקוב ("חיי אדם").

3. באופן שהנפח הוא כגון 60 סמ"ק, אם לא מנערים נחשב כאוכל (שהו נופל ממנו ולא נשפך), ובה שיעורו בכזית, ו-60 סמ"ק הוא כזית, והשני נעורו ועכשיו הוא נזול (שנשפך ממנו), ושיעורו ברכה אחרונה ברביעית, ו-60 סמ"ק לכוס אין בו שיעור (הגור"ח קרליץ שליט"א).

4. אם אחד מהם התפלל מעריב אפילו לא אמר "אתה חוננתנו", או עשה הבלדה באמצע הסעודה הוא לא אומר "רצה" בברכת המזון שמברך לאחר תפילתו ("שו"ע הרב" ס' קפ"ח סעיף י"ז ומשנ"ב שם ס"ק ל"ב).

5. בחודש תשרי, בקידוש 2 לילות של ראש השנה (או בהדלקת נרות), בתקיעת שופר בשני הימים (למנהג בני אשכנז), בליל יו"ה"כ אחרי "כל נדרי" (או בהדלקת נרות), בקידוש או בהדלקת נרות בליל ראשון של סוכות (ובחול"ל שני לילות), בנטילת לולב ביום ראשון, בקידוש או הדלקת נרות של שמני עצרת (ובחול"ל 2 לילות), ולפי מנהג ארץ ישראל גם בקריאת קהלת בשבת חוה"מ סוכות.

6. הברכה לאחר ק"ש בשחרית:

א. "אמת ויציב".

ב. "אמת אלוהי עולם מלכנו".

ג. "אמת ואמונה חוק לא יעבור".

ד. "אמת שאתה הוא ה' אלקינו".

ה. "אמת אתה הוא אדון לעמך".

ו. "אמת אתה הוא ראשון" (כן מציין ב"ספר חסידים").

שבת

1. אבל סעודת שבת בליל שבת, ונגמרה הסעודה ונזכר שלא עשה קידוש, צריך לעשות עכשיו קידוש על הכוס, והסעודה שכבר אכל נחשבת כבמקום סעודה, כיון שאכלו לשם שבת, ולא צריך לאכול עוד כלום (שו"ע ס' ר"א סעיף ז', משנ"ב ס"ק ל"ז, "שו"ע הרב" סעיף ט"ו).

2. חמור מדינה, להרבה ראשונים, פסול לקידוש (שו"ע ס' ער"ב סעיף ט', ומשנ"ב ס"ק כ"ז), אבל בהדלקת כשר (שו"ע רצ"ו סעיף ד' ומשנ"ב ס"ק ט"ו).

3. נר שעכו"ם הדליק לצורך עצמו, מותר ליהודי להשתמש בו (שו"ע ס' רע"ז א'), אבל במוצש"ק אי אפשר להשתמש בו ולברך עליו "בורא מאורי האש", כיון שנדלק בשבת (שו"ע ס' רח"צ סעיף ה').

4. אם גוי הדליק נר במוצש"ק מותר לברך עליו ברכת "בורא מאורי האש", אבל אם הגוי הדליק נר שני מנר זה, אסור לברך עליו משום גזירה שיברך על נר שנדלק ע"י גוי בשבת (שו"ע ס' רח"צ סעיף א' ומשנ"ב ס"ק כ"ג).

5. נר רגיל שהדליק לפני שבת, אפילו נכבה בשבת נשאר מוקצה חמור כל השבת משום מינו דאיתקצאי בין השמשות וכו', ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו (שו"ע ס' רע"ט א'), אבל נר שהדליק לפני שבת לצורך חולה מסוכן, הרי מותר לטלטלו בין השמשות ולא היה מוקצה (וכמו כן נר שנדלק באמצע שבת) ונכבה בשבת, מכיון שבין השמשות לא היה מוקצה, אין כאן מינו דאיתקצאי ויכול ומותר לטלטלו לאחר שנכבה (משנ"ב רע"ט ס"ק ט"ו).

6. גוי שהדליק נר לצורך עצמו בשבת, אסור לברך עליו במוצש"ק, הרי"ז כמו נר שלא שבת, ולא מברכים ברכת "מאורי האש" (שו"ע ס' רח"צ סעיף ה'), אבל אם היה ישראל חולה והגוי הדליק ממנו נר שני לצורך החולה, כיון שהנר השני הודלק בהיתר מותר לברך עליו במוצש"ק (משנ"ב ס"ק ט"ז).

פסח

1. קרבן פסח שמקריבים בטומאה (כשרוב ישראל טמאים, אמרינן טומאה הותרה בציבור), מותר לשבור את העצמות כדי להוציא את הבשר שבתוכם, שאין איסור שבירת עצמות רק על קרבן טהור ("אור שמח" ה' קרבן פסח פרק ו' ה"א).

חול המועד

1. אמר לגוי לעשות מלאכה עבורו מתי שירצה, והלך ועבד בביתו שהוא מחוץ לתחום, כיון שלא שייך להגיע לשם בשבת ויו"ט, אין בו משום מראית עין, ומותר לגוי לעבוד שם. ("ע"י שו"ע" ס' רמ"ד א') אבל בחוה"מ כיון שיהודי יכול להגיע לשם ויראה, אסור לגוי לעבוד בפרשת ישראל משום מראית עין (סי' תקמ"ג סעיף ב' וסי"ק ד').

תעניות

1. בתענית באב, לא אומרים כלל מכיון שהוא מועד (ואע"פ שגם יו"כ הוא מועד, מ"מ כיון שהוא יום הדין אומרים בו "אבינו מלכנו", ובתענית אסתר במנחה ברוב הפעמים אין אומרים כיון שהוא ערב פורים).

יום הכיפורים

1. מכיון שיש בו סנה לצועס יומיים ("בית יוסף" או"ח ס' תרכ"ד בשם הגה"ת וכמבואר בירושלמי חלה פרק א' ה"א, ומשנ"ב שם ס"ק י"ז ושעה"צ ס"ק כ"א).

סוכות

1. אם יש ב' דפנות, ודופן שלישית הוא לחי שיש בחצרו, בשבת יש לו דין מחיצה ולא בסוכה, ומבואר בגמרא (סוכה ז'). בשבת מינו שהוא דופן לשבת היו דופן לסוכה, וא"כ בערב שבת הסוכה פסולה ואם אומר פרק "ממור שיר ליום השבת" ומקבל שבת ממילא נעשית סוכה כשרה משום מינו שהוא דופן לשבת הוה גם דופן לסוכה.

2. עשה קידוש בסוכה בבוקר או בשבת חוה"מ ודעתו לאכול שם, ומיד לאחר הקידוש ירד גשם ורוצה להיכנס לביתו כדי לאכול שם, חייב לברך ולאכול בסוכה כזית דא"כ לא יצא ידי חובת קידוש דאין קידוש אלא במקום סעודה ("שער הציון" ס' רע"ג ס"ק ה').

חנוכה

1. הראשון הדליק ע"מ להשהותו חצי שעה, ולאחר עשר דקות נמלך לכבותה, מעיקר הדין יצא, כיון שהדלקה עשה מצוה, אבל השני הדליק מתחילה ע"מ לכבותה לאחר עשר דקות, בזה מתחילה לא יצא (הגור"ח קניבסקי שליט"א).

פורים

1. מגילה שכתובה בשאר לשונות, צריך שיהא לו כל דיני כתיבה אבל מוקף

גויל זה דוקא בלשון הקודש ("ביאור הלכה" ס' תר"צ סעיף ט' ד"ה אבל בשם הריטב"א).

2. כולם קראו שני שליש מתוך מגילה כשרה ושליש בעל פה, הם יצאו בקריאה (ע"י שו"ע ס' תר"צ סעיף ג'), אבל ראובן שמע מכל אחד את השליש שהם קראו בעל פה, ולא יצא.

מצוות

1. א. פרשת עגלה ערופה (שאם מצא אדם מת בין כמה עיירות, שדרך להביא עגלה ערופה).
ב. פרה אדומה.
ג. ראשית הגז.
ד. דיני נפשות.
ה. דיני קנסות.
ו. י"א זרוע, לחיים וקייבה.
ז. י"א שמייטת כספים.

2. א. מי שמסיק גבול וגזל קרקע של שכינו עובר שני איסורים, אחד של גזל וגם איסור גזילה של השגת גבול, ואיסור גזל יש בזה בכל העולם, אבל האיסור של "לא תסיג גבול רעך" הוא דוקא בארץ ישראל (פ' שופטים י"ט, י"ד).

ב. איסור מכירת בית לעובד כוכבים נוהג רק בארץ.

3. מלחמת ז' עממין ומלחמת עמלק, בהכי חייב רחמנא אפילו שהוא במקום סכנה, שהרי כל מלחמה היא מקום סכנה ("מנחת חינוך" מצ' תכ"ה ס"ק ג', ס' תר"ג ס"ק ד', ומרן ר"י הלוי עה"ת, פ' בשלח על הפסוק: "זבולן עד חרף נפשו").

4. נראה שאין מביאים עליו עגלה ערופה מכיון שמוותר להורגו, שהרי ר' זירא הרגו, כמבואר בסנהדרין (ס"ה): (הגור"ח קניבסקי שליט"א, וע"י חזו"א יו"ד ריש ס' קט"ז).

איסורים

1. מי שמסית עיר לעבד עבודה זרה, כל העיר נעשית עיר הנדחת ומיתתם בסיף, והמסית מיתתו בסקילה, שהיא חמורה יותר (סנהדרין נ').
2. כתוב בתורה (פ' שופטים י"ז, ט"ז): "לא ירבה לו סוסים", שאסור למלך לקנות הרבה סוסים, ואיתא בגמרא (סנהדרין כ"א): שיש לאו על כל סוס וסוס, ע"י שם, ולפ"ז מלך שקנה מאה סוסים בבת אחת, עבר על לאו בכל סוס וסוס.

3. מי שמקבל על עצמו ואומר לעבדה זרה: 'אלי אתה' חייב סקילה דהוי כמו זובח לעבודה זרה (משנה סנהדרין ס' ורש"י שם).

4. אם נשבע לא לאכול כיכר זז, אפילו הוא כל שהוא לוקה, שאין המלקות משום שהמאכל אסור, אלא משום שעבר על שבועתו (שבועות כ"ב).

5. כן סורר ומורה שנגב בשר כשר ואכלו חייב מיתה, אבל אם גנב בשר טריפה ואכלו – פטור (משנה סנהדרין ע').

6. חרדי שדיבר לשון הרע על מומר לא עבר עבירה מכיון שאין הוא בכלל "עמיתך", אבל מומר אין לו פטור של "עמיתך" (מכיון שהוא באותה מדרגה כמוהו), ולכן אם דיבר לשון הרע על מומר אחר חייב ("ביאורים ומוספים על החפץ חיים", כלל י' סעיף ג', בשם הגור"ח קניבסקי שליט"א).

7. האחד הוא עשיר ומביא בהמה לקרבן חטאת, ומקריבים ממנו על גבי המזבח, ואילו השני הוא עני ומביא חטאת העוף, ורק זורקים הדם ולא מקריבים ממנו כלום על המזבח (חוץ ממיצוי הדם) אלא כולו לכהנים (משנה זבחים ס"ט).

8. בשבועת ביטוי, אם נשבע לשקר ועבר על איסור זה, אם עבר במזיד לוקה (שבועות כ"א), ואם עבר בשוגג מביא קרבן חטאת עולה ויורד (שבועות י"ט).

9. לאחר הקמת המשכן, במשך כל ארבעים השנים במדבר עד שהגיעו לארץ ישראל היה אסור להם לאכול בשר חולין אפילו ע"י שחיטה (גמרא חולין ט"ז).

קדשים

1. הקדיש בהמה לקרבן פסח, כל השנה (חוץ מערב פסח) אם שוחטו לשם פסח הוא פסול (שאין זה זמנו) אם שוחטו שלא לשמו, הרי"ז קרבן שלמים וכשר (גמרא זבחים ח').

2. שחיטה כשרה אפילו בזר, אין לו שום דינים ומותר אפילו ביד שמאל (ע"י גמרא זבחים כ"ד).

3. חייבים לעמוד על העזרה בלי חציצה בין רגליו על הרצפה ואפילו עומד על רגל אחת כשר, ואפילו על רגל שמאל (גמרא זבחים כ"ד).

4. שחט על מנת לאכול חוץ לזמנו, זוהי מחשבת פיגול, והאוכל את הבשר חייב כרת, ובתנאי ששאר העבודות הם כשירות, אבל אם שאר העבודות עשו בפסול כיון שיש עוד פסול, אין בזה חיוב כרת (משנה זבחים כ"ט).

5. איש עתי (המיועד להוציא ביה"כ את השעיר לעזאזל) אפילו הוא נטמא, הרי"ז נכנס למקדש ונטול את השעיר משם (רמב"ם ה' עבודת יוה"כ פרק ה' ה' כ"א).

ענינים שונים

1. אם ראובן עצמו כסהו וגרם שהוא עצמו פטור מלשלם, פטור אפילו בידי שמים כיון שטלובת עצמו עשה כן ("אילת השחר" ב"ק נ"ו, וב"ברכת שמואל" כ"ה ס' ש"ב בשם הגר"ח דטמון חייב בדיני שמים).

2. דעת ה"מגן אברהם", שאם נקרע כנף עם ציצית, ונשאר הבגד מרובע (ולא נעשה עגול), יכול לחברו בחזרה לאותו בגד, ואין בו חסרון משום "תעשה ולא מן העשוי", כיון שהוא אותו הבגד (משנ"ב ס' ט"ו ס"ק ט"ז, וע"י שעה"צ ס"ק י"ח).

3. מובא בגמרא (כתובות ס"ה): על יהודה וחזקיה היו תאומים, ואחד נולד בתחילת חודש שביעי והשני בסוף חודש תשיעי.

4. איתא בגמרא (מכות י"ב). שהלויים שגרו בעיר מקלט לא נקברו שם אלא במקום אחר, אבל אם הרוצח בשוגג קברו שם, לאחר שמת הכהן הגדול היו מוליכין עצמותיו לקברי אבותיו (וכ"כ הרמב"ם ה' רוצח פרק ז' ה"א), נמצא שרק את הרוצחים קברו שם, ולאחר מיתת כהן גדול הוציאו את כל הקברים לקברי אבותיהם.

שאל אבין ויגדן

ליקוטים מתורת מרן של ישראל הגראי"ל שטינמן זצ"ל

דברים | תשע"ח | גליון מס' 13

שיחה לפרשת השבוע - צער החורבן

שיחת רבנו בכולל פוניבז' ה' מנ"א תשס"א

ידוע שהזמן של בין המצרים נחשב זמן קצת מסוכן, ואפי' דברים שבזמנים אחרים לא נחשב מסוכן, בימי בין המצרים זה קצת מסוכן, יש דברים שמסוכן מצד הטבע למשל קיר נטוי לעבור תחת קיר נטוי זה מסוכן, אבל זה אין נ"מ אם זה בין המצרים או שאר ימות השנה. אבל יש דברים, למשל מה שכתוב בשו"ע לא יכו התלמידים בין י"ז בתמוז לתשעה באב, וכתוב בפוסקים דלאו דוקא במקל אלא אפי' ברצועה, ורצועה, בדרך כלל זה אל סכנה ובכל זאת כאן לא יכו למה? משמע שכאן זה משהו מיוחד, זמן מסוכן! אפי' שמצד הטבע לא מסוכן, והא ראי' שבשאר ימות השנה, זה לא, כאן יש סכנה.

בדרך כלל הרי אין יסורים בלא חטא, והאיך יכול להיות שכן אדם יענש בלי חטא? אלא ע"כ יש חטא. אך א"כ ממה נפשך אם יש חטא מאי נ"מ. בשלמא קיר נטוי כיון שאדם לא צריך להכניס את עצמו למקום סכנה, אבל כאן הרי זה לא סכנה והריא שכל השנה לא, א"כ למה עכשיו כן, אם משום חטא מאי נ"מ.

אלא משמע שיש זמנים שתבעו את כלל ישראל יותר מאשר סתם, כמו דור המדבר ידוע שעל כל דבר נענשו מאד, תיכף על המקום, ודורות האחרונים יכול להיות שלא היו נענשים, על עבירות שעשו מה שכתוב בפרשה, כל דבר, הם ביקשו בשר ה' עד כדי כך שמחו כ"כ הרבה אנשים שאכלו את הבשר, מה יש כ"כ עבירה גדולה אם אחד רוצה בשר? ועוד כאלה עבירות מה שכתוב שדור המדבר נענש עונש כזה גדול, העגל אמנם ה' חטא גדול מאד, אבל אעפ"כ בכל הדורות נשאר עדיין וביום פקדי ופקדתי מפני שהיה פעם איזה עבירה, שאר הדורות שעשו ג"כ, הרי היה דורות שעבדו עבודה זרה יותר אנשים מאשר דור המדבר ובכל זאת לא כתוב עד כדי כך, שבכל הדורות יענשו על מה שה' בדור ההוא. ולמה זה אחרת?

אלא מפני שהדור המדבר היו אנשים שתבעו מהם הרבה יותר כיון שהיו באמת קרובים להקב"ה הקב"ה הראה להם כזה חיבה, כאלה דברים, שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, שכל אחד הגיעם באותה שנה לדרגה של נבואה, אותו זמן קצר שהיו בים הם ראו דרגה של נבואה מה שלא היו נביאים תמידים רק באותו הזמן הם היו בדרגה של נביאים, לכן תבעו מהם הרבה יותר מאשר כרגיל.

נמצא שאם בזמן שתובעים מבן אדם אם מענישים אותו זה סימן שתובעים ממנו גדלות, הם לא מחשיבים אותו לאדם פשוט, אדם פשוט לא תובעים כ"כ הרבה. אמנם תובעים בודאי צריך לקיים את המצות, וכו', אבל לא כל דבר תיכף נענשים.

משמע שכעת תובעים ממנו הרבה יותר מאשר בשאר זמנים, ולמה זה באמת?

הגמ' אומרת תענית (דף כ"ט א') תניא אי אפשר לומר בשבעה שהרי כבר נאמר בעשור ואי אפשר לומר בעשור שהרי כבר נאמר בשבעה הא כיצד בשבעה נכנסו נכרים ואכלו וקלקלו בו, [כי עשו בו כל מיני דברים מגונים] שביעי שמיני, ותשיעי סמוך לחשיכה הציתו בו את האור, והיה דולק והולך כל היום כולו שנאמר אני לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב, והיינו דאמר רבי יוחנן אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף, ורבנן? [פי' מה הטעם של רבנן שהיו באותו הדור שבכל זאת קבעו תענית בתשיעי ואל בעשירי] אתחלתא דפורענותא עדיפא, היום שבים זה ה' התחלת הפורענות זה עדיפא.

משמע בקיצור שכל הענין בכלל מה שמתאוננים, כל מה שיש תענית שגזרו

להתאבל ולהצטער, זה רק ביום של תשעה באב, מפני שבאותו יום שרפו את המקדש.

ובאמת כתוב בנפש החיים (שער א' פ"ד) שכלל ישראל כל זמן שכלל ישראל ה' בסדר, לפי המדה שהקב"ה רצה, אז עי"ז שכלל ישראל היום בדרגה האמיתית שצריך להיות, אז ה' בית המקדש. וראו שכינה בדרגה שהקב"ה רוצה. וה' קירבה של כל כלל ישראל להקב"ה דרך הבית המקדש. ואחרי שכלל ישראל כבר ירדו, הגיעו למצב שאבד המקדש כבר את ערכו, זאת אומרת השכינה שהייתה בבית המקדש, זה כבר לא בדרגה האמיתית.

אע"פ שבכל זאת משמע שעד הרגע האחרון הקריבו קרבנות. ומסתמא ה' גם עשרה ניסים אבל כנראה שבכל זאת היתה כבר קצת ירידה בדרגה של שכינה. וכלל ישראל במקרה כזה, אבד כבר המקדש את ערכו, ולכן אומר הנפש החיים שאומות העולם באמת אין בכחם לשבור את המקדש, כי כל זמן שהמקדש בדרגה שלו, לא שייך שהגויים יוכלו ליגוע בו ויוכלו לעשות משהו, אלא מה? אחרי שכלל ישראל ירדו ממילא המקדש כבר אבד את ערכו, ואז הם יכולים כבר לעשות. ומביא ר' חיים ואלוז'ינר שכתוב יודע כמביא למעלה כאילו באמת פגעו במקדש. אבל באמת הם לא יכולים ליגוע בו כי גויים אין להם שליטה על זה. רק למה כן הצליחו כי המקדש כבר היה אז היו יכולים כבר לשרוף.

יצא שהשריפה ששרפו את המקדש אחרי שהמקדש כבר לא היה המקדש האמיתי. הוא לא בדרגה שהוא צריך להיות כי הדרגה של המקדש היא אם כלל ישראל דבוקים בהקב"ה כל אחד ואחד. אולי יש תמיד יוצאים מן הכלל, אבל בדרך כלל, כלל ישראל בדרגה אמיתית. ואז אי אפשר לנגוע בו. אי אפשר לעשות שום שינוי בו אלא מאי, כבר ירדו ואם ירדה כבר, אז כבר יש כח אפילו לשרוף להיות למעלה למעלה לא פגעו למטה אפשר לעשות. השאלה היא מה הוא כל הענין שעושים הכל, בוכים ומצטערים ומתאבלים, על מה ששרפו את המקדש, והרי המקדש בזמן ששרפו אותו, לא ה' כבר מקדש. ה' צריך לעשות לכאן זמן שירדו.

אבל יכול להיות שבאמת אה"נ בעצם ה' צריך להיות בזמן שירדו, אבל זה הרי לא רואים האנשים, מה ראו בזמן ששרפו ראו שכבר אין שכינה ראו שכבר המקדש ירד, אבל למעשה זה לא אז החורבן ה' כבר קודם, כי בזמן שכבר ירדו מהמדרגה שלהם המקדש כבר לא מקדש, הוא כבר כמו בית יפה. ובית יפה זה שום דבר [אומרים שאחד מהחכמים של יון בא לירמ' הנביא, וראה שהוא בוכה ומקונן על המקדש, אמר לו אדם חכם יעשה כזה דבר ובכית על בית יפה, על זה בוכים, בן אדם כמוך מה אתה עושה חשבון כזה, אמר לו ירמ' הנביא אתה לא מבין מה זה מקדש. ואיני יודע אם המעשה הוא אמת. ואם זה לא מדרש אין ראי' שזה נכון].

אמנם הדבר שהוא אמר לו זה בודאי נכון שכל מה שבכה ירמ' זה לא על מה שנשרף בית יפה. רק בגלל שכלל ישראל הגיעו למדרגה כזאת שהמקדש כבר אבד את ערכו, הוא כבר לא בהמ"ק במדרגה שהוא צריך].

א"כ מתי באמת ה' צריך להיות התשעה באב מתי ה' צריך להיות היום צום, בזמן שירדו, לא אז, אלא יכול להיות אה"נ באמת מה שאנחנו בוכים מה שאנחנו מתאבלים זה על זה שנסתלקה השכינה, על זה שכלל ישראל כבר אבד את המקדש האמיתי, רק היות שלא יכולים לדעת מתי אמנם הנביא ירמ' ידע ואולי עוד אנשים גדולים הם הרגישו. אבל כל כלל ישראל לא היו כולם כ"כ מרגישים את הירידה, אז מתי הם ראו, הם ראו בזמן שיש, שריפה. והמעשה הזה הוסיף רק שזה מגלה שעכשיו ראו שאין שכינה אין מקדש.

א"כ אז מה באמת הטענה של ר' יוחנן שה' עושה את התענית ביום י'. מאי

לשרוף אז הגיע המצב כבר שחלילה וחס יהי' כליה. אז הוצרך להיות שהקב"ה ישפך חמתו על עצים ואבנים, ובאמת האם עצים ואבנים זה העיקר? עצים ואבנים הרי זה באמת שום דבר. [העיקר הוא] אמנם זה ה' בית יפה, והי' עוד קצת קדושה אבל זה לא המדרגה האמיתי. ובכל זאת הקב"ה תבע תביעה כזו גדולה.

וזה מה שאנחנו רוצים לדעת, שהימים האלה מצד אחד. כיון שרואים שכ"כ תובעים מאתנו, שזה כ"כ מסוכן עד שכתוב בשו"ע שלא יכו התלמידים אפי' ברצועה אע"פ שברצועה בדרך כלל לא קורה שום דבר, חאפט אפלטשעלע מה קרה? מה יש? לא בזמן הזה כ"כ מסוכן. אז תובעים תנו שעל כל חטא אמנם אי אפשר בלי חטא אבל על כל חטא מי יודע איזה חטא, בן אדם יכול לדעת?! על כל חטא תובעים עד כדי כך. שיכול לבוא למצב כ"כ נורא.

וממילא זה מה שאנחנו רוצים לדעת, שהימים האלה עד כמה שצריך להתחזק, בכל הדברים, ובפרט בעבירות שאז נכשלו. מדרגות של ע"ז בדרך כלל בימינו לא שייך עבודה זר ה"כ. אבל יש די חטאים מה שהי'. מה שאם היום צריך להתחזק, ולא רק אנשים שנחשבים חילוניים. מאלה אני לא יודע אולי לא תובעים כ"כ הרבה כמו שאצלנו. תובעים על עבירות שצריך מאד להתחזק.

וכל אחד ואחד יודע שיש כ"כ הרבה צרות. וכל כך צרות ג"כ רואים בימים האלה יש הרבה הרבה יותר ממה שיש בשאר השנה. וזה הכל מה שתובעים מאתנו, בגלל שבזמן הזה אנו צריכים להתרומם. צריכים לעשות שיהי' בהמ"ק. שיהי' ממש בהמ"ק, עם הדרגה האמיתית שלו.

וכל אחד ואחד צריך להשתדל עד כמה שאפשר להתחזק. בבין אדם למקום. בין אדם לחבירו, בלמוד התורה, במעשה המצוות. ובכל הדברים, שלא לריב, וכל אחד יראה לעשות מה שיתר טוב לשני, ומה שיותר נתחזק בזה, יש לקוות שהקב"ה ירחם עלינו, ונזכה שבאמת נגיע לדרגה האמיתית מה שהקב"ה רוצה, ונזכה לבהמ"ק האמיתי עם הדרגה האמיתית שלו ובה הקב"ה יעזור.

תשעה באב לעתיד לבא

כתב הרמב"ם סוף הל' תענית שלעתיד לבוא הצומות יהפכו לנו לששון ולשמחה, ככתוב בזכריה (ח, ט). וכן אומרים בסליחות של שבעה עשר בתמוז שהצום יהפך לנו לששון ולשמחה.

ויש לדון כשתשעה באב יחול בשבת האם השמחה לעת"ל תהיה ביום ראשון כמו בזה"ז שהתענית נדחה ליום ראשון או שמא דווקא תענית נדחה משום שאסור להתענות בשבת אבל שמחה שאפשר לעשותה בשבת תהיה בשבת?

והחת"ס כתב בתורת משה (פ' דברים) שכשתשעה באב יחול בשבת ידחו את השמחה ליום ראשון, ומביא ראיה מהא דאין אומרים תחנון בתשעה באב משום קרא עלי מועד והיינו משום שלעתיד לבוא יהפך יום זה למועד, ובשחל תשעה באב בשבת ונדחה ליום ראשון אין אומרים תחנון ביום ראשון, ואי נימא דלעתיד לבוא יהיה המועד בשבת א"כ למה אין אומרים תחנון ביום ראשון, אלא מוכח דכיון שהתענית נדחה ליום ראשון גם המועד לעתיד לבא יהיה ביום ראשון, וכעין זה כתב המנחת חינוך (מצוה ש"א) שצום גדליה יהפך לשמחה בג' תשרי הגם שגדליה נהרג בראש השנה, אבל כיון שתקנו את הצום בג' תשרי ה"נ שמחת גדליה תהיה בג' תשרי כי קובעים את השמחה ביום שהיה התענית.

וכשנשאל רבנו אמר שמסתבר כיון שבפועל צמים ביום ראשון ה"נ יקבעו את היום טוב והשמחה ליום ראשון, וכששאלו את הגר"ח קניבסקי הסתפק בזה ואמר דכשנזכה לכך צריך לשאול אז את אליהו הנביא שיכריע לן בזה. (הגרי"א דינר קובץ קול תורה פב עמ' פד)

נפקא מינה מתי שזה נשרף, הרי זה לא העיקר רק העיקר הוא מה שהשכינה ירדה. שאבדו את המקדש האמיתי שכלל ישראל דבוקים בהקב"ה כל כלל ישראל דבוקים בשכינה שראויים שתשרה עליהם שכינה, ועכשיו רואים זה... וכשרואים שכבר הציתו כבר רואים שזה לא... ומאי נפק"מ מתי שרף הרי השריפה זה כבר רק בית יפה. ואם שורפים בית יפה זה לא כ"כ נורא. והנורא הוא מה שהשכינה ירדה! וזה הרי ראוי כבר? אם בן אדם ה' יודע שבשביל זה שהוא ישתוק יקבל מליון דולר! בודאי ה' שותק. והאמת שמקבל על זה הרבה משמע נכון, אבל כל רגע ורגע אילו היום עושים תשובה, אם היו מתחילים לעלות למדרגה הקודמת תיכף ומיד ה' אפשר שוב להישאר הבית המקדש, ואז לא יכולים כבר לשרוף ואפי' שכבר הציתו אש, אש לא יכול לשרוף בית המקדש, בית המקדש אי אפשר לשרוף זה שכינה! זה הקב"ה! כשכלל ישראל דבוק עם השכינה, אי אפשר לפגוע בו! אבל כל רגע ורגע שלא עשו תשובה, אז ממשיך.

יוצא שר' יוחנן אומר, הרי רואים שכל הזמן לא עשו תשובה, רואים שכל הזמן לא עשו תשובה וכל הזמן הם בדרגה זאת, על זה הוא חשב... ורבנן סוברים היות שמ"מ כבר התחיל וקרוב לודאי... וקשה כבר שפתאום עכשיו הם יעשו תשובה. ממילא הלכו לפי זמן של תחילת השריפה.

ולפי"ז יצא שמה שתובעים מכלל ישראל, תובעים שיעשו בחזרה מדרגה שיבוא בית המקדש שיגיעו לשכינה לדרגה האמיתית של בית המקדש, לא רוצים שיהי' בהמ"ק סתם בית יפה, זה לא הענין. מה שאחד יבקש שיבוא הבית היפה, זה לא התכלית. התכלית הוא שכלל ישראל יגיעו למצב שיהי' ראוי לשכינה, שראוי להיות בהמ"ק. וזה דוקא רק על ידי "הלב" של הבן אדם, על ידי ושכנתי בתוכם. כמו שמביא הנפה"ח. ושכנתי בתוכם לא נאמר אלא בתוכם. בתוך כל אחד ואחד, זה מה שרוצים. והיות שהזמן הזה ה' הזמן שגרם לחורבן, אז בזמן הזה, דוקא תובעים, ואז אנחנו במדרגה מאד גדולה, כי כיון שתובעים אותנו, מה שתובעים מאנשים גדולים. כי מאנשים קטנים לא תובעים כאלה דברים, וכמו שאת דור המדבר תבעו דברים גדולים מה שלא תבעו בדורות אחרים ככה קצת כנראה רוצים שאנחנו נתרומם עד כדי כך שנוכל להגיע למצב של בהמ"ק שיהי' עם שכינה שכל אחד יהי' דבוק עם הרבש"ע זה מה שצריך.

ולכן בזמן הזה תובעים אותנו אפי' על דברים שבשאר זמנים לא מסוכן! ועכשיו זה מסוכן. כי עכשיו רוצים שנרגיש לבוא להתעורר לבוא למצב שיהי' שכינה. שיהי' בית המקדש אמיתי. וזה מה שרוצים מאתנו.

כתוב בגמ' בקידושין דף ל"א ע"ב, אמר רבי אבהו כגון אבימי ברי קיים מצות כיבוד, ומפרש הגמ' דחמשה בנים היו לאבימי בכל זאת כשאביהו ה' מבקש איזה דבר תיכף ומיד ה' רץ לשמש את האבא שלו הגם שהוא כבר לא ה' כ"כ צעיר והיו לו חמשה בנים שיכולים לעשות את זה, בכל זאת הוא לא יותר אלא הוא הלך בעצמו.

פעם אחת ביקש אביו קצת מים. והלך אבימי להביא לו. בינתיים האבא שלו נמנם, ונרדם, אז כתוב שהוא ישב כל הזמן. כפוף, עליו. כדי שברגע שיתעורר תיכף יתן לו את המים, וברגע הזה הוא זכה ודרש על הפסוק בתהילים, "מזמור לאסף".

ומה הוא דרש, מפרש רש"י שהי' קשה לו היות והמזמור מדבר מחורבן הבית, למה פותח "מזמור" לאסף. קינה לאסף. קינה לאסף מיבעי ל'. הרי זה לא זמר? זה קינה! אלא אומר שהקב"ה עשה לנו חסד. שפך חמתו על העצים ואבנים, ובמקום זה ח"ו ה' יכול להיות כל' על כלל ישראל.

רואים שזה עד כדי כך הגיע. אע"פ שהרי ה' עדיין צדיקים בכל ישראל. ירמיה הנביא ועוד ובכל זאת ה' צריך להיות כל' רח"ל. ולמה?

משמע מזה ג"כ אותו הדבר שתבעו מהם מדרגות כאלה מה שלא תובעים בסתם, מדרגות כאלה, שהם כבר ירדו אז עד שהגיע המצב שאפשר כבר

בדידי הוי עובדא - לא לקטרה

זאת בשלושת השבועות.

והמפתיע מכל היה ששנה לאחר מכן, כשאני כבר לא זכרתי זאת כלל, שוב דיברתי עם רבנו, והתגלגלה השיחה לדבר על דבר דומה, ואז שוב פנה אלי רבנו כאילו הדבר התרחש אתמול, ואמר: סיכמנו כבר שבשלושת השבועות אנו לא מדברים דיבורים כאלו, הרי השטן עומד ומקטרה...

סיפר הרה"ג ר' הלל קופרמן: פעם הייתי אצל רבנו בשלושת השבועות והתחלתי לדבר כנגד משהו מהחילוניים שצרו צעדינו באותה עת. פנה אלי רבנו ואמר לי: אני מבקש ממך, בשלושת השבועות יש כל כך הרבה קטרוגים, לא נדבר בימים אלו רעה על אף אדם. לאחר שבוע כשהייתי שוב אצלו ושוב התגלגלה השיחה לדבר מה, אמר לי: הרי סיכמנו שלא מדברים

שאל אבין ויגדן

ליקוטים מתורת מרן של ישראל הגראי"ל שטינמן זצ"ל

ואתחנן | תשע"ח | גליון מס' 14

שיחה לפרשת השבוע - לקראת ימי בין הזמנים

לקראת בין הזמנים: שיחת רבנו בישיבת בין

הזמנים שע"י ישיבת באר יעקב.

בעצם אין מה להוסיף, רק נוסף נקודה אחת, כמו שאמרו שכל הענין רק מה שצריך, כי בעצם אין ענין של בין הזמנים, מה יש נפקא מינה זמן או בין הזמנים, אין שום מקור לענין שיש זמן של בין הזמנים, התורה אומרת ודברת בם, זה מצות עשה של לימוד התורה, האם יש חילוק בין זמן לבין הזמנים, אלא כמו שאמרו שיש איזה זמן שצריך לעזור בבית, לעזור למשפחה, ומפני כמה סיבות, ולפעמים יש אחד שבמשך הזמן מאד התאמץ בלימוד התורה, לפעמים למוח קצת קשה, וצריך לנוח קצת, אבל לא לנצל סתם כמו ששמעתי, שקורה אסונות כל שנה, שעושים טיולים ורח"ל קורה אסונות, ממילא צריך לדעת שלא ניתן בין הזמנים לזה, אין בין הזמנים! יש רק או לנוח קצת מי שהתאמץ, מי שבאמת למד מאד, התאמץ, צריך אולי לנוח קצת, והעיקר צריך לעזור בבית כמו שהזכירו, אבל סתם לעשות טיולים? טיולים זה סכנת נפשות! ואיזה היתר יש לזה? זה מה שרצינו להוסיף, וכמו שאמרו כי הכל רק כדי שיצא קידוש שם שמים, אבל שום דבר אחר לעשות.

רצינו רק להזכיר מה שהגמ' אומרת בכתובות (דף ע"ז ב') על רבי יהושע בן לוי, יש איזה מחלה של צרעת שנקרא ראתן, וכתוב שזה סכנה מאד להיות חלילה וחס קרוב לבעלי ראתן, ומביאה הגמ' מכריז רבי יוחנן הזהרנו מזבובי של בעלי ראתן [אפי' אם ה' בא זבוב שה' ליד בעלי ראתן צריך להיזהר, היות וזה מחלה מאד מדבקת], רבי זירא לא הוה יתיב בזיקיה [באותו מקום שיש רוח שמונשב למקום ההוא שה' על יד בעלי ראתן, הוא לא ה' יושב שם], רבי אלעזר לא עייל באהליה [באולה של אדם שהוא מבעלי ראתן, לה' נכנס, היות שזה מאד מסוכן], רבי אמי ורבי אסי לא הוו אכלי מביעי דההיא מבואה [ביצים שהיו במבוי ההוא שה' שם בעלי ראתן, אפי' שהיו רק באותו מבוי, לא בביתו, רבי אמי ורבי אסי כבר לא היו אוכלים, למה כי זה מאד מסוכן], ריב"ל מיכרך בהו ועסיק בתורה, [היה יושב על ידו ולומד איתם תורה], אמר (משלי ה') אילת אהבים ויעלת חן אם חן מעלה על לומדיה אגוני לא מגנא, [אם זה מביא חן, האם זה לא יכול להגן?! ממילא לא ה' מסתכל על כל זה, אלא היה יושב על ידו ולומד תורה], כי הוה שכיב [כשהיה ריב"ל קרוב למות], אמרו ליה למלאך המות זיל עביד ליה רעותיה [אמרו למלאך המות שיעשה את רצונו של רבי יהושע בן לוי], אזל איתחזי ליה [התחזה לפניו], אמר ליה אחוי לי דוכתאי [אמר ריב"ל למלאך המות, תראה לי את המקום שלי בגן עדן], אמר ליה לחיי [בסדר, אני מסכים], אמר ליה הב לי סכינך [אמר ריב"ל למה"מ תן לי את הסכין שלך], דלמא מבעתת לי באורחא [אולי תפחיד אותי, כך הוא אמר למה"מ], יהבה ניהליה [המה"מ נתן לו], כי מטא להתם [כשבא לשם], דליה קא מחוי ליה [הגביה אותו והראה לו], שוור [הוא קפץ], נפל להווא גיסא [ונפל לצד השני של גן עדן], נקטיה בקרנא דגלימיה [הוא לקח אותו בקרן של הבגד שלו], אמר ליה בשבועתא דלא אתינא [אני נשבע שאני לא הולך, הוא התעקש שהוא לא רוצה לצאת משם], אמר קודשא בריך הוא אי איתשיל אשבועתא [אם הוא פעם עשה שבועה ושאל על זה, זאת אומרת שהוא לא מקיים, אע"פ שזה ה' כדון], ניהדר אי לא לא ניהדר [ואם לא אי אפשר להוציא אותו], אמר ליה הב לי סכינאי [המלאך המות ביקש רחמים שיחזיר לו את הסכין], לא הוה קא יהיב ליה [ולא נתן לו], נפקא בת קלא ואמרה ליה הב ניהליה [יצאה בת קול ואמרה לריב"ל תחזיר לו את הסכין], דמיתבעא לברייטא אנשים צריכים, הברייא צריכה שיהי' מלאך המות, ושיהי' סכין, מכריז אליהו קמיה פנו מקום לבר ליואי, פנו מקום לבר ליואי, אזל אשכחיה לרבי שמעון בן יוחאי

דהוה יתיב על תלת עשר תכטקי פיזא, אמר ליה אתה הוא בר ליואי, אמר ליה הן, נראתה קשת בימיך אמר ליה הן, אם כן אי אתה בר ליואי, [כי בר ליואי הוא כזה צדיק שלא יכול להיות שה' קשת בימיו, כי מה שיש קשת זה בגלל שיש עבירות, ובעצם ה' צריך להיות מבול, כמו שה' אז, רק הקב"ה מרחם כיון שהוא עשה ברית שלא יעשה, אבל עכשיו אם יש צדיק אחד גדול, אז אין קשת, ואם ה' קשת סימן שאתה לא בר ליואי, כי אני שמעתי שעושים כזה כבוד פנו מקום לבר ליואי, סימן שאתה צדיק גדול וצדיק גדול לא יכול להיות שיהי' קשת], ולא היא דלא הואי מידי [שבאמת לא ה' קשת], אלא סבר לא אחזיק טיבותא לנפשאי.

אח"כ מביאה הגמ' שהי' עוד אמורא שרצה ג"כ לעשות את הדבר הזה, ואמר ליה מי איכרכת בבעלי ראתן ואיעסקת בתורה, א"כ אתה לא ראוי לזה, כיון שהוא כ"כ מסר נפשו שהי' כדאי לו ללמוד אנשים כאלה ולשבת לידם, וגם היה לומד תורה תמיד, אבל לא ה' עד כדי כך מסירות נפש תורה, לא יכול להיות שיהי' אצלו כזה דבר כמו שהי' אצל רבי יהושע בן לוי, רק הוא שהיה אצלו מסירות נפש בשביל תורה.

א"כ אם אנחנו רוצים לומר את הגדלות של תורה כל אחד יודע, זה מלא בחז"ל במדרשים בזוהר הקדוש, ובכל המקומות את הגדלות של תורה, אבל כאן רואים עוד יותר, שזה עד כדי כך שהמלאך המות לא יכול לדבר אליו, הוא מתחנן שיתן לו והקב"ה אומר שיתן לו, אבל לולי זאת כזה כזה גדלות שיש, למה בגלל שעושה בשביל תורה.

א"כ צריך לדעת אנחנו מאד רחוקים ממדרגה כזאת אבל לדעת עד כמה להחשיב לכל הפחות בעניותינו בקטנותינו, לדעת מה זה תורה, האין להחשיב תורה, שבשביל מחלה כזאת, לא כתוב שהאיש ההוא היה גדול הדור, איש פשוט מסתמא, ללמוד עם איש פשוט תורה במסירות נפש, זה היה דרגה של רבי יהושע בן לוי ואז הוא זכה למה שאף אחד לא זכה בדורו, ואפי' אחרי זה כתוב עוד סיפור בגמ' על עוד אמורא שהי' ג"כ גדול בתורה והי' לו עמודא דנורא גם הוא הי' גדול מאד אבל לא כמו רבי יהושע בן לוי, הוא היה קצת יותר מסירות נפש בשביל תורה.

א"כ עד כמה צריך לדעת אנשים לא יודעים להעריך על ידי זה יכול להיות גדול בתורה מאד! וזה יהי' רצון הקב"ה הקב"ה ישמח בו, כל העולם כולו עומד בזכות של אדם כזה, להתחזק לשאוף שמה יותר תורה יהי' גדול.

הקב"ה יעזור שכל אחד מכם אלה שנמצאים כל כלל ישראל יתקברו לתורה, ויסיפו עוד תורה עוד תורה, עד שהקב"ה יעזור שע"ז נזכה לגאולה האמיתית במהרה בימינו אמן.

שח רבנו בשיחה בישיבת גאון יעקב

מוצש"ק בהר בחוקתי תשלט

ידוע כי העוה"ז מלא אוצרות של כל טוב, רק לא מנצלים את זה, ולא רק בעצם עשיית מצוות, וכמו שידוע מה שאמר הגר"א לפני מותו שבעד קצת פרוטות אפשר לקיים מצות ציצית ששקולה כנגד כל המצוות, אלא גם באיזה אופן נעשית המצוה שיש בזה כ"כ הבדל כמרחק שמים וארץ.

ובאמת יש בכל דבר להבחין הבחינה הזאת אבל נעמוד על פרט א'. בפסחים דף נ"ו אנשי יריחו היו כורכין את שמע ולא מיחו בידם חכמים, ומבואר שם בגמ' לגירסתנו דהם לא היו אומרים אחרי שמע ישראל בשכמל"ו, ולמה אנחנו אומרים מפני שיעקב רצה לגלות לפני מותו את הקץ הימין ונסתלקה הימנו שכינה אמר שמא ח"ו יש איזה פסול בבני כמו שמאברהם יצא ישמעאל ומיצחק יצא עשו אמרו לו שמע ישראל כו' אמרו לו כשם שאין

שאנו מצפים, ובאמת כתוב לחשוב אז על מסירו, כי כשבאים להכרה כזאת אין פלא שאז בטל כל הרצונות לגבי רצונו לקדש השם, והנה כ"ז אם עשיית המצוות ע"י מחשבה, ואם כי קשה שנגיע לזה מ"מ אם גם לפעמים יחשוב ע"ז כבר כדאי, והעיקר שנגריל להשתמש ולנצל במה שניתן לרשותינו לנצל ויכולים להתעלות מאד וה' יעזור לנו לעלות.

שיחת רבנו בסיום הש"ס

מורי ורבותי, עכשיו זה שמחה של כלל ישראל, שמסיימים את הש"ס, והיא שמחה גדולה. ובהזדמנות זו צריך לראות לחזק את מה שהרבי יסד לפני הרבה שנים, שכל אחד יקבע לעצמו שעה של לימוד, קביעת עתים לתורה. עכשיו הזמן לחזק את זה, כשזוכים לסיים צריך לראות להתחזק הלאה, והקב"ה יעזור שיהי' לרבי רפואה שלימה.

והנה המשנה הראשונה בברכות מתחילה מאימתי קורין את שמע בערבית וכו', וממשיכה המשנה עד סוף האשמורה הראשונה. ומה זה אשמורה הראשונה, מבארת הגמ' שבלילה יש שלש משמרות של מלאכים שאומרים שירה להקב"ה, זאת אומרת שיש שלש כתות של מלאכים שאומרים שירה, וחילק אותם הקב"ה שלא יאמרו כולם שירה בבת אחת, אלא יתחלקו לשלש כתות, וכל ארבע שעות מתחלפת כתה אחרת ואומרת שירה להקב"ה.

והפירוש של "משמר" אומר רש"י שהוא מלשון המתנה, ונקראים כן, כי כל כת מחכה מתי כבר יבוא הזמן שיוכלו לומר שירה להקב"ה. [ויש מלאכים שאומרים שירה רק פעם אחת בשנה, לא לכולם יש את אותה ההזדמנות].

והשמחה שלהם כשהגיעו למדרגה שיוכלו לומר שירה, היא שמחה גדולה מאד, וכל הזמן הם מחכים מתי כבר יגיע הרגע שיוכלו לומר שירה.

ואפילו שהם משיגים הרבה יותר מהאנשים, כי כרגיל בן אדם לא משיג כ"כ כמו מלאך, חוץ מצדיקים גדולים מאד, אבל כרגיל אצל המלאכים זה יותר חזק, ובגלל שיש להם כזו השגה בהקב"ה, יש להם געגועים גדולים מאד ומשתוקקים מתי כבר יוכלו לומר שירה. ולכן כל כת נקראת "משמר", כי כל הכתות מלאכים מחכים מתי נזכה כבר לשבח את הקב"ה.

ומה שהתנא נוקט דוקא לשון אשמורה, מפרשת הגמ' שרוצה להשמיענו שכשם שיש משמרות ברקיע כך יש כנגדם בארץ, והגמ' אומרת ג"כ שיש סימנים האין אפשר להכיר למטה מתי מתחלפות המשמרות של המלאכים למעלה.

ואפשר שיכולים להוסיף טעם למה נקט התנא דוקא לשון זה, ולא אמר עד ארבע שעות. שהתנא רוצה ללמדנו שנלמד מהמלאכים, שכמו שהמלאכים שאין להם חטא, בכל זאת הם כ"כ מתגעגעים ומשתוקקים מתי נזכה שנוכל לומר שירה להקב"ה, כך צריך האדם להתלמד מהם, שבכל מצוה שיש לפניו לעשות, הוא צריך לעמוד ולצפות מתי יוכל כבר לקיים את המצוה.

וכדי שכל אדם יתלמד מזה, רמז לנו רבינו הקדוש בלשון "אשמורה" שצריכים להתלמד לחכות מתי כבר נזכה למדרגה שנוכל לעבוד את הקב"ה, וצריך להיות לו געגועים גדולים, מתי כבר יזכה לקיים את המצוה.

וכל יהודי ילמד מזה עד כמה הוא צריך להיות "אויס געהארבעט" [מושלם שעבד על עצמו], ולחשוב תמיד מתי הוא יוכל כבר לקיים מצוה ולעבוד את הקב"ה.

והיות ועכשיו זה זמן של סיום שהוא "עת רצון" צריך כל אחד לראות להתחזק בכל הדברים, בכל המצוות, וגם בכל התקנות שתקנו כאן, מה שהרבי תיקן, כל אחד יתחזק בהן, ובזכות זה הקב"ה יעזור שנזכה כולנו להתרומם להקב"ה, ונזכה לעלות ביראת שמים, בתורה, וממילא נזכה שהקב"ה יעזור שתבוא הגאולה שלימה במהרה בימינו אמן סלה.

בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד פתח יעקב אבינו ואמר בשכמל"ו, אמרי רבנו היכי נעביד נאמרוהו לא אמרו משה רבינו לא נאמרוהו אמרו יעקב התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי וכו' משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה אם תאמר יש לה גנאי לא תאמר יש לה צער התחילו עבדיה להביא לה בחשאי. והנה כל זה הא ודאי כמו רוב האגדות שגנוז בהם סודות התורה כמבואר באבן שלמה בשם הגר"א. אמנם בדרך הפשוט יש להבין מאי נפק"מ יש דאם יעקב אמר לכך מוכרחים גם אנו לומר ואם משה לא אמר איזה טעם יש שאנו לא נאמר, ובמהרש"א הביא בשם הסמ"ג דמה דיעקב חשב שמה יצא ממנו פסול, משום דראה שנסתלקה הימנו שכינה וסבר שהפסול הוא מחמת שאינם מאמינים ביחוד השם, וצ"ע למה דוקא הפסול הזה שאינם מאמינים שהשם אחד הא יכול להיות איזה דבר אחר או דבר עבירה, ואין לומר דכל העושה עבירה הוא כופר באחדות השם דהנה מצינו שרשע שחיטתו כשרה ומי שאינו מאמין באחדות השם הוא כופר ושחיטתו פסולה, הרי דלא מכל עבירה ראי' שאינו מאמין באחדות השם וא"כ למה יעקב חשב דוקא שהפסול הוא שאינם מאמינים באחדות השם. כן יש לעיין מה שהמשיל משל לבת מלך הא תמיד משל מקרב את הדבר שיוכלו יותר להבין וכאן הא ע"י המשל אין מבינים יותר אדרבה זה עושה עוד יותר תמוה את הענין.

הנה מצות יחוד השם הוא דבר העובר כמעט בכל המצוות, במזוזת הבית צריך לכתוב פרשיות אחדות ה' וכן בתפלין, וא' מהשם מצוות תדירות היא מצות אחדות ה', ובקריאת שמע הא ודאי עיקרה יחוד השם, ובכל הענינים אנו מצווים להתדבק בענין אחדות השם, והנה מבואר בספר דרך ה' להרמח"ל דמה שיש רע בעולם הוא מחמת שאחדותו נעלם וכל מה שיותר מתגלה אחדותו באותה מדה נפחת הרע ולהעתיך אז בהכרח לא יהי' רע, והנה כשיעקב ראה שנסתלקה שכינה ואין ראויים לומר להם קץ הימין כיון שעיקר קץ הימין הוא התגלות אחדות ה' נמצא שמי שראוי לדעת את הקץ היינו מי שמתעצם ומגיע לשיא הכרת אחדותו יתברך דאז אע"ג דכל העולם עדיין לא הגיע למדת אחדות מ"מ יכול כבר להשיג, כי השגת הקץ אינו רק ידיעת הזמן אלא השגה איך שיתוקן העולם בהתגלות אחדותו שיהי' ה' אחד ושמו אחד.

והנה בודאי לא כל חטא הוא ראי' שלגמרי כופר באחדות ואינו בגדר אפיקורס אבל ודאי מי שהוא כל הזמן דבוק באחדות לא יתכן אצלו חטא ממש, וא"כ גם אם חשד על חטא קל ג"כ ממילא חסר באמונה באחדות ואם חסר באמונה באחדות איך שייך להשיג הקץ כי השגת הקץ הא הוא שיא השגת גילוי האחדות וזה יכול להשיג על בוריו רק מי שהגיע לשיא דביקותו באחדות ה', ובשביל זה כשאמרו שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד והרגיש כי אמירתם נובע מתוך עומק הבנה ואמונה באחדות פתח ואמר בשכמל"ו והיינו כי אחרי שמשגיגים האחדות שאין עוד מלבדו אז מרגיש הכרח להודות ולומר השבח הגדול הזה, והנה אנו נצטוו באמירת שמע מן התורה לכן אין לומר בשכמל"ו באמצע שמע כיון שלא אמרו משה ואין לזה דין תורה שיכנס במצות שמע, וזהו מה שאמרו גנאי הוא לה, דאין לומר יחד בתוך מצות שמע אפילו הדבר היפה ביותר כי א"א לערבב זה עם המצוה של תורה אבל הבת מלך הריחה הציקי קדירה ומצטערת אם לא תינהן מזה כי יעקב אמר זה ובזה הראנו נועם מתקנות השבח הזה ועד כמה הוא יפה בשעת הכושר הזה כשמתרוממים לדרגת אחדות הגמור לכן תיקנו לומר בחשאי.

והנה אין לומר כי כל אחד הוא מרגיש כ"כ מה שאומר אבל בכלל ישראל יש בודאי כאלו שמתרוממים ונפשם מתגעגעת לרומם ולשבח ולומר בשכמל"ו זהו ציקי קדירה שהבת מלך מריחה, ואפשר עוד לומר דרק לכל יחיד דאינו עומד במדרגה כזאת לכן לגבי דיד' הוא גנאי הוא לו דאילו כל אחד אם הי' במדרגה זאת שירגיש ההשגה וההתלהבות באחדות ה"ת כמו שצריך לא הי' גנאי לו ולכן כתוב שביוהכ"פ שכ"א מישראל הוא כמו מלאכים אומרים בקול רם בשכמל"ו.

והנה מזדמן לפנינו אפשרות של התעלות עד כדי כך להתאחד עם האחדות

בידי הוי עובדא - נופש בבין הזמנים

לה השתא אתו יומי דאריכי וקטיני ונינום טובא. ופרש"י "יומי דאריכי" ימים שהוא בקבר אריכי לישן וקטיני לעסוק בתורה ובמצוות, ונינום טובא ונישן הרבה.

ת"ח הציע לרבנו שבבין הזמנים יוכל רבינו לנפוש בביתם ברכסים, יהי' שם חדר מיוחד לרבינו, כששמע רבינו הדבר הוציא הגמ' עירובין ס"ה א' אמרה ליה ברתיה דרב חסדא לא בעי מר מינם פורתא אמר

שאל אבין ויגדן

ליקוטים מתורת מרן של ישראל הגראי"ל שטינמן זצ"ל

עקב | תשע"ח | גליון מס' 15

שיחה לפרשת השבוע - ריבוי המצוות בברכת המוציא

שיחת רבנו בישיבת גאון יעקב

שב"ק פ' בחוקותי תשמ"א

הקב"ה הקיף את ישראל במצוות עד שכל פניה שפונים יש פונים כדאי בגמ' תפלין על ראשו וציצית על בגדו ומזוזה בפתחו וכו', וכן בכל פעולה שעושים ישנם מצוות, ההולך לאכול פת צריך קודם לברך, ומלבד זה יש דינים בעצם הפת, מאין נלקח אם ישראל או עכו"ם ומעשר וכו'.

איתא בטור ושו"ע (סי' קס"ז) יתן שתי ידיו על הפת בשעת ברכה שיש בהן 'אצבעות כנגד' מצוות התלויות בפת, ולכן יש 'תיבות בברכת המוציא' ו' תיבות בפסוק 'מצמיח חציר לבהמה' ו' תיבות בפסוק 'עניי כל אליך' ישברו' ו' תיבות בפסוק 'ארץ חטה ושעורה' ו' תיבות בפסוק 'יתן לך' ע"כ. ומקור הדין בירושלמי ספ"ק דחלה עשר מצוות אדם עושה עד שלא יאכל פרוסה, משום לא תחרוש, כל תזרעו, כל תחסום, לקט, שכחה, ופאה, תרומה ומעשר, ומע"ש, וחלה, רבי יצחק כד אתי למישרי (פ' היינו למישרי המוציא הגר"א) פשוט הוא לידו עשר אצבעות (פ' שהי' פושט את היד על הפת בעשר אצבעות הגר"א) ואמר הרי קיימתי עשר מצוות ע"כ ובהגה"מ איתא עוד דאם לובש בתי ידים יפשטם כדי שיוכל לקיים דין זה (הובא במ"ב).

הנה ר' יצחק שאמר קיימתי עשר מצוות מסתמא לא הוא עצמו קיים אותם וכי הוא חרש וזרע ואסף ועשה עיסה. ועוד דההלכה נפסקה לכל אדם ואפילו אנשי חו"ל שרוב מצוות אלו אינם נוהגות שם מ"מ עליהם להניח 'אצבעות על הפת כנגד' מצוות שנעשו בפת, ואין מובן מה הענין בזה לשם מה לרמוז שנתקיימו 'מצוות בפת הרי לא קיימם כלל.

מצינו עוד כעין זה ועוד קשה מזה, כששלח יעקב מלאכים אל עשיו א"ל עם לבן גרתי, ופירש"י פ' א' גרתי הייתי גר ולא נעשיתי שר וחשוב, ואין לו עבוד מה לשנאתו דהא לא נתקיימו הברכות, ופ' ב' גרתי תר"ג מצוות שמרתי, ותמוה לשם מה א"ל את זה, מה איכפת לעשיו הרשע בזה, הגע בעצמך לו ילך אדם לשדל שר מאומות העולם וכי מה יוסיף בזה שיאמרו לו ששמר מצוות, מה איכפת לו בזה, ובפרט עשיו אשר בעט ופרק עול, ועוד אין מובן אם רצה להגיד כן לעשיו איך רמז לו באופן רחוק כזה אשר מי יעלה על דעתו שזו הכונה.

ואפשר דכך הוא ביאור הענין, חזינו דהנה יש מצוות אשר ענינם אינו רק לעצם המצוה אלא לכללות המצוות, מצות ציצית למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי, ואחז"ל ראי' מביאה לידי זכירה ומביאה לידי עשיה, נמצא שכשלוש ציצית עי"ז יש לו ליזכר בכל המצוות, ובפשטות זכירה היינו לזכור שצריך לקיים את המצוות, אכן יש ענין בפני עצמו לזכור שיש מצוות, לזכור שמוטלים חיובים עליו, וודאי דהעיקר הוא העשיה, מ"מ יש ענין זכירה, והוא כי הדרך היחידה להאדם להתקשר אל הרבש"ע היא ע"י מעשה המצוות ומבלעדי זה א"א לידבק בשכינה [וכן מה שאמרו הדבק בת"ח, משום דזה ג"כ מצוה] והיינו דע"י תורה ומצוות אפשר להתקשר לרבש"ע. ומעתה מלבד עצם חיוב קיום המצוות, למדנו איך להגיע למדרגות הנעלות, איך להגיע לקיום התורה ומצוות, ע"י ראי' מביאה לידי זכירה וזכירה מביאה לידי עשיה, לא רק לזכור שצריך לקיים את המצוות, אלא בכללות לזכור שיש על הבנ"א מצוות להתבונן בכל דבר מה נעשה כאן, קיימים כאן מצוות זה יביא את האדם לתכלית, זכירה מביאה לידי עשיה. באופן מיוחד נאמר ד"ז בציצית, ובאמת איתא שכשלוש הציצית יחשוב שצינו הבורא להתעטף בציצית לזכור את כל מצוות ה', בשאר המצוות אין ציווי מיוחד על זה, אך עיקר הענין קיים לא רק בציצית, כאשר אדם עומד לאכול פת (ודוקא

בפת נאמר ד"ז מפני שהוא עיקר המזון) ראו חז"ל לקבוע דכדי שבעשיה הגשמית לא ישכח את קשר האדם אל ה', שיתבונן מה היא פת זה, מה נעשה בו, עולמות, עשר מצוות נתקיימו בפת זה, ואף שלא הוא הוצרך לקיימם מ"מ יזכר בהעיקר קיום המצוות, ועל ידי זה יזכור את קשר האדם לרבש"ע בשעה שעושה פעולה גשמית.

ובמעשה דיעקב יש לבאר ג"כ עד"ז, אין הכי נמי לא הוזקק יעקב שיבין עשיו את מה שאמר תר"ג מצוות שמרתי, דאף אם יבין מה יתן לו ומה יוסיף לו, אלא יעקב אבינו הזכיר לעצמו בשעה שניגש לעשות פעולת השתדלות כי קיים תר"ג מצוות, הזכיר לעצמו כי כל חייו הם המצוות וההתקשרות אל ה', כי הכל עשיה גשמית יש לזכור שהעיקר הם המצוות ואז ממילא יתבונן היכן הוא אוהז בקיומם, וזה גם מה שאחז"ל שיש עשר תיבות בפסוקים המדברים בעניני הספקת מזון האדם כנגד 'מצוות שבהם, שבכל מקום שפונה האדם יזכור שהגשמיות אינה העיקר אלא המצוות.

דוד המלך אמר 'חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך' ואחז"ל (מ"ד ריש בחוקותי) דבכל יום ה' חושב להיכן לילך והיו רגליו מוליכות אותו לביהמ"ד, הנה בפשוטו קשה אם כך ה' ממש כל יום וכי לא הלך למלחמות וכדו', מ"מ ודאי דאם אחז"ל כך ה', אכן נראה דגם זה נכלל בכוונתם דדוד המלך בכל פעולה ופעולה שהלך לעשות התבונן וחשב על המצוות, אם ר' יצחק עשה כן בשעת אכילה דהמע"ה, אשר זכה להיות רגל למרכבה ודאי ניהל את כל מעשיו לפי מהלך מחשבה זה, איזה שייכות יש למעשה זה שזכרת הולך לעשות עם המצוות, והיינו חשבתי דרכי, וא"כ זה גופא נחשב שהולכיהו רגליו לביהמ"ד דבין אם ממש הלך לביהמ"ד ובין אם הוכרח לילך למקום אחר הוא ה' במצב זה שרגליו הולכיהו לביהמ"ד כי זכר שזה העיקר ואלא דלפעמים הוכרח שלא לילך לביהמ"ד.

וכעין זה אפשר להוסיף בענין ברכת אבות הראשונה בתפילה והחשובה שבברכות (לעיכובא) אמרו חז"ל (ר"ה ל"ב) מנין שאומרים אבות, שנאמר הבו לה' בני אילים ופרש"י הזכירו לפניו איתנים, והיינו דאף שבנ"י הם הזקוקים לכך, אך הקב"ה מקור החסד הרוצה בטובתנו הטיב עמנו והודיענו שנזכיר זכות אבות ונזכה עי"ז, אכן ודאי דאין זה הזכרה סתם שהיו אבות, אלא מזכירים הפשט שע"ז רוצים לידמות להם שיהי' לנו שייכות למדרגתם ושכל מעשה המצוות שהם קיימו אנו רוצים לילך בדרכיהם, וזו מעלת הזכות אבות, ובזה יש נחת רוח לפניו יתברך כשרוצה האדם להדמות במעשיו למעשי האבות.

נמצא דהזכרה זו כהזכרת המצוות שיזכיר האדם לעצמו את העיקר. המצוות ומעשי האבות ובלי זה עלול להסיח דעתו מן העיקר ע"י הבלי עוה"ז. במושגינו אנו רחוקים מזה אפילו בענינים הרוחניים ובפרט בגשמיים מסיחים דעת מן העיקר, והעבודה המוטלת הוא כסדר לזכור שחיים לגמרי בעולם אחר עולם של מצוות, וכשזוכרים א"ז זכירה מביאה לידי עשיה.

כוח התפילה

שיחת רבנו במוצש"ק תולדות תש"מ, בישיבת גאון יעקב: נקדים הקדמה אשר הקדמנו כמה פעמים כי אני מדבר מדברים שרחוק אני בתכלית מזה אבל כיון שאם אדבר מה שזה לפי מדרגתי אין לי כלל מה לדבר.

ידוע שחז"ל דרשו ועבדתם בכל לבבכם איזוהי עבודה שבלב זוהי תפלה. ובפשוטו דיינו עצם התפילה היא עבודה דכל המצוות הם עבודת ה' וכיון דתפלה מצוה שתלויה בכונה יותר מאשר מצוות לכן היא נקראת עבודה שבלב, אבל יש בזה ענין יותר עמוק.

בברכות דף כ"ו ע"ב איתא אברהם תיקן תפלת שחרית דכתיב וישכם אברהם

לא ה' אפשר להגיע אע"פ שכבר תיקן אברהם שחרית וכן יעקב תיקן מעריב, ואע"פ שתפלת ערבית רשות מ"מ אינה כתפלת נדבה רק תפילה כתפלה חיובית אבל הוצרך לזה דרגא חדשה וזהו ע"י יעקב.

ובברכות דף ל"א ע"ב אמרין על מה שחנה התפללה בשם ה' צבקות דמיוס שברא הקב"ה עולמו לא ה' אדם שקראו בשם הזה ואמרה חנה מכל צבאי צבאות שבראת בעולמך קשה לך ליתן לי בן אחר מלה"ד למלך שעשה סעודה לעבדיו בא עני ועמד על הפתח אמר להם תנו לי פרוסה אחת ולא השגיחו עליו דחק ונכנס אצל המלך א"ל אדוני המלך מכל סעודה שעשית קשה לך ליתן לי פרוסה אחת. לכאורה מה מוסיף המשל, וכי בלי זה לא ה' מובן בקשתה, גם יש לעיין למה כ"א לא יכול לבקש בקשותיו בנוסח זה דהא זה טענה טובה ובכ"ז רואים שלא כ"א נעזר כל כך בקלות.

והנה ידוע שהרבה הלכות לומדים מתפלת חנה כי גם חנה זכתה להתפלל אל ה' להגיע לשיא של תפלה. ואפשר להבין דהנה כל העם נקראים עבדי המלך אבל הצבא הם הרי עומדים לכך שצריכים לעמוד ולמסור נפשם על המלכות ואם נשאל מי נותן למי יותר בודאי הם מהנים אותו יותר דהא מוסרים נפשם עבור המלך ולא שהמלך מהנה אותם, אבל אצל הקב"ה כל מה שזוכים יותר למסור הנפש עבור הקב"ה הא זה יותר אושר וכשזוכה ליתן כל נפשו וכל ישותו עבור הקב"ה הא זה ממש שכן ועוגג בלי סוף וא"כ חנה התבוננה בבריאה שיש צבאי צבא כ"כ הרבה צבא להקב"ה זהו סעודה ועומד הקב"ה ומחלק אושר בלי סוף לכולם ובזה גם היא רצתה שיהי' לה בן שישיר לה, גם היא רוצה פרוסה מהסעודה.

והנה מדוקדק בחז"ל שדחק ונכנס אצל המלך מפני שזה לא כל כך בקלות זוכים למצב של התרוממות שיהי' במדרגת פגיעה במקום ולפני ה', ובזה היא זכתה שנתקבלה תפלתה, והחסידיים הראשונים היו שוהים שעה אחת לפני התפלה שיוכלו להתפלל כי זה באמת עבודה גדולה מאד וגם אחרי התפלה לא יכלו לרדת כ"כ בקלות כי המשיכו עדיין קצת זמן עד שיוכלו לרדת כמבואר בנפש החיים, ואם כי אנו רחוקים מאד מזה מ"מ נשתדל כמה שאפשר לפי מדרגתנו לעבוד ולהתקרב בעבודת התפלה.

בבקר אל המקום אשר עמד שם ואין עמידה אלא תפלה שנאמר ויעמוד פנחס ויפלל יצחק תיקן תפלת מנחה שנאמר ויצא יצחק לשוחר בשדה לפנות ערב יעקב תיקן תפלת מעריב שנאמר ויפגע במקום וילן שם ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע ב'. הנה לכאורה לפי"ז חייבים אנו להתפלל תפילות אלו מדין תקנתם דהא כמו ב"ד של שם גזרו על הארמית לכן אסור לעולם ה"נ התקנה שתקנו הם לא גרע, אך מצינו שחייב ג' תפלות נתקן הרבה יותר מאוחר ופסקין תפלת ערבית רשות ולמה הא תיקנה יעקב אבינו. כן יש להעיר דהא אברהם קיים כל התורה ואיך יתכן שלא התפלל מנחה, ובתוס' כתבו דאחרי שיצחק תיקן אז גם הוא התפלל, אבל עדיין יקשה ממעריב דיעקב התפלל בשעה שברך ללבן ואברהם כבר נפטר הרבה לפני זה כשהי' יעקב בן ט"ו כידוע דיצחק נולד כשהי' אברהם בן ק' ויצחק ה' בן ששים כשנולדו עשו ויעקב נמצא דאברהם שנפטר כשהי' בן קע"ה אז ה' יעקב בן ט"ו ועדיין לא תיקן תפלת ערבית. ובמהרש"א כתב דבאמת התפלל הכל אלא דמכל א' מהאבות למדנו לפי מה שמצאנו בו שהתפלל, וכ"ה בס' יוחסין, וכ' עוד דאולי כ"א מהם ה' יותר זריז כפי מדתו.

ואפשר לבאר דכיון דענין התפלה הוא השיא של התדבקות האדם בהשכינה כביכול זה דרגא של עבודה כל החיים וזהו הענין של העבודה שבלב לטהר ולרומם מכל ענינים של העולם עד שממש מדבר לפני ה', היינו דהא ידוע שיש כמה דינים שצריך להיות מחמת שאז עומד לפני ה' אבל זה לא רק בצורתו החיצונית אלא דאז הוא לגמרי בטל ועומד ומדבר לפני השכינה ובזה הדרגא הגדולה ביותר של התרוממות ה' אצל אברהם דמצינו דתיקן זה היינו דהשיג בתפלת שחרית אשר עמד שם לפני ה' ואחרי שתיקן אז לכל א' קל יותר באיזה מדה לזכות למדרגה גדולה בזה, וכן יצחק שהשיג דרגא לפני ה' ישפוך שיחו, וכן יעקב במעריב ויפגע היינו פגיעה בהנקודה ממש שמתחבר עם השכינה, והא ענין התפלה תלוי בזמנים שקבעו חכמים ברוח קדשם, ולכן מי שמתפלל אחר הזמן אין תפלתו כלום אפילו אם יחשוב במחשבות הטובות ביותר, וא"כ ה"נ כדי לזכות למצב זה לולא יצחק מנחה

בדידי הוי עובדא

הישיבה זצ"ל שימש בה כסנדק, לאחר הברית נגשתי למרן ראש הישיבה זצ"ל וספרתי בקצרה על הקשיים ובקשתי ממנו ברכה, שזה יגמר בטוב.

מרן ראש הישיבה זצ"ל השיב לי, אדם אינו יודע מה טוב בשבילו, ואינו צריך לדחוק את השעה בדברים אלו, ויש לעשות השתדלות אבל לא לדחוק, כי אדם אינו יודע מה טוב לו.

וסיפר לי, שהיה איזה אברך שחשק מאד לקנות אופנוע, וברוך השם לאחר מאמצים זכה וקנה את האופנוע, כמה ימים לאחר מכן, נסע בכביש ונהרג, כשקנה את האופנוע, היה בטוח שזה טוב בשבילו, והוא אדם מאושר, אבל לא ידע שזה קירב את מיתתו. [העומדים בסביבה שמעו סיפור מחזק, אבל אני ידעתי שמרן זצ"ל סיפר לי את הסיפור כי אני הכרתי את המקרה מקרוב].

והשי"ת יעזור לך, שתמצא את הדירה המתאימה לך, שהיא באמת שלך, ולא מה שאתה חושב שהיא שלך, וברוך השם לאחר זמן קצר, מצאתי דירה אחרת שאני גר בה עד היום.

שח הגר"ח מיישקובסקי: רעיתו של אחד מגדולי תלמידי רבנו עשתה שיפוץ נרחב בביתה, ולאחר שסיימה את שיפוץ הבית היא נזכרה בדברי הגמ' שמספרת על רבי שמעון בן חלפתא שהורידו לו רגל של זהב מן השמים, ובחלומו הוא ראה ששולחן כולם בגן עדן שלם ובשולחנו חסר רגל, ואמרה אותה אשה לבעלה שהיא מפחדת שבגלל השיפוץ הגדול והיפה יחסר לנו רגל בשולחן של זהב בגן עדן.

נכנס אותו תלמיד לראש הישיבה ואמר לו את דברי רעיתו, אמר לו הרה"י, ב"ה אפשר דרא, יושב כאן יהודי בן תשעים בבית פשוט ורועד כל הזמן מהגהינום ובת ישראל כשירה כבר גמרה עם הגהינום, כבר בנתה את הגן עדן וכל מה שנותר לה זה הרגל הרביעיית שתחסר לה מהשולחן של זהב. (מפי הגר"ח מיישקובסקי שליט"א)

הסתפקות במועט

סיפר ר"א דינר: היה לי אחיין מחו"ל שאהב להתארח בשבתות לאכול סעודות אצל הרבנים, הוא הרגיש מזה התעלות, והלך כבר לכל הרבנים לבקש לאכול... הגיע לרבנית שטיינמן ע"ה, אז היא אמרה לו אין לנו אוכל. הוא לא התבלבל ואמר אני יביא אתי את האוכל, אני רוצה להיות עם הרב, היא התחמקה ואמרה שזה לא נוח להם, אז הוא הפציר ואמר שהוא נכד של הרב דינר מלונדון, אז היא התחמקה, בליל שבת היא ניגשה אחרי מעריב אלי ושאלה אותי מי זה האחיין שלו שביקש לאכול ואז אמרה לי בלחש, הוא לא מבין, אנחנו פשוט מתביישים שיראו כמה אנחנו אוכלים !

בנו הגאון ר' משה שטיינמן מספר, כי בהזדמנות מרן שמע שאומרים עליו שהוא סגפן, צחק ואמר את הסיפור הידוע על ויסוצקי שהיה נחשב העשיר הגדול בארצו, וביום חול היה אוכל עופות וכו' ולכן בשבת מה היה העוגג שבת שלו? שהיה אוכל קומפוט (כי עוף לא היה חידוש כיון שכל השבוע אכל עופות ובשר) אני, אמר מרן, אוכל כל יום קומפוט, וכי אני נקרא סגפן? אני אוכל יותר מהעשיר הכי גדול! (עיקר אכילתו של רבנו תפוחים המבושלים).

האדם אינו יודע מה טוב לו,

ולכן אין לדחוק את השעה

סיפר הרה"ג בנימין גרוס שליט"א מחשובי אברכי כולל בית דוד, לפני כמה שנים הייתי עסוק בקניית דירה, ראיתי הרבה דירות שחלקם התאימו לי יותר, וחלקם התאימו לי פחות, והדבר הטריד אותי מאד.

לאחר ריצות ממושכות היתה לי הצעה של דירה שראיתי אותה, והיא דווקא מאד התאימה לי, ורציתי לקנותה, אבל נתעוררו כמה קשיים עם המוכר בקשר למוכר זה.

באותו זמן התקיימה ברית מילה לאחד האברכים בכולל, שמרן ראש

שאל אבין ויגדן

ליקוטים מתורת מרן של ישראל הגראי"ל שטינמן זצ"ל

ראה | תשע"ח | גליון מס' 16

שיחה לפרשת השבוע

שלא יגרמו עונותיכם וכו'

על הפסוק לא תעשו כן לה' אלוהיכם, מביאים חז"ל. ר' ישמעאל אומר וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין מזבחותיהם. אלא שלא יגרמו עונותיכם שיחורב בהמ' ק ויחרב המזבח. ובחתם סופר בתשובות (יו"ד סי' רס"ז) הק' דהא אמרו בגמ' דאין איסור לא תעשו כן לה' אלוהיכם כשאני עושה בידים רק ע"י גרמא. ולמה כשגורמים העונות שינתן המזבח נחשב להם לחטא.

ויש לחלק בין גרמא גשמית שבזה אין איסור, לבין גרמא רוחנית, דכשגורם ברוחניות היזק ע"י מעשיו נחשב הכל על חשבוננו, שהרי עשה חטא וכיון שעל ידי חטאו יצא ההיזק נחשב שהוא עשה את זה, ונקרא עשי'.

ליקוט בעניני צדקה מקו' אעלה בתמר סימן א'

צדקה ומדין שבויים ביכול ללוות

בדברי שו"ת חוט המשולש סי' י"ז בשם הגר"א דהא דבעה"ב העובר ממקום למקום יכול ליטול מעשר עני וצדקה דוקא באינו מוצא ללוות אבל אם מוצא ללוות לאו עני הוא מקשה מב"ק דף ק"ז ע"ב ובתוס' שם גבי פדיון שבויים בממון עניים דאע"ג דהוי אמיד הואיל ולא היה לו באותה שעה מה ליתן להם אין לך פדיון שבויים גדול מזה ולא אמר' שיטול המעות בתורת הלוואה ויפרע אח"כ וי"ל דאם יכולים להלוותו אי"כ אינו עני ושבו א"א לתת לו המעות העומדים לעניים וא"כ הדר דינו שוב כעני לתת לו צדקה י ונ"מ צ"ע דהמצוה די מחסורו אשר יחסר לו ולמה א"א להלוות לעשיר בזמן שאין לוך ובמיוחד בפדיון שבויים שהמצוה רק למי שאין אפשרות לפדות את עצמו ודאי יתקיים בהלוואה וצ"ע אילת השחר ב"ק דף ק"ז ע"ב

בתנו לו אלף דינר בבת אחת

פאה פ"ח מ"ח מי שיש לו מאתיים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני היו לו מאתיים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו כאחת ה"ז יטול והפוסקים כתבו דה"ה בצדקה וצ"ע הא א"י די מחסורו אשר יחסר לוף ועיין פ"ת יו"ד סימן רנ"ג סק"א דהא ראם יצא לקבץ צדקה נחשב כל הדרך לנתינה אחת היינו כשהנותנים יודעים זה אבל ממונות צדקה אסור ליקח דמפסיד העניים ולכא"ו מאי שנא מפ"א שמותר ליטול הכל ממונות צדקה ושנא דוקא מעשר עני מותר וצדקה אסור אילת השחר ב"ק דף ז' ע"ב רש"י ד"ה אפי' פורתא

עשיר ההולך בדרך

פאה פ"ה מ"ד בעה"ב שהיה עובר ממקום למקום וצריך ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני יטול וכשיחזור לביתו ישלם דברי ר"א וחכ"א עני היה באותה שעה יל"ע אם מותר לו לקחת מאתיים זוז בבת אחת או דדינו כבב"ק דף ז' ע"ב דכשבימיני ניסן יקרי ארעתא ויהיה לו מאתיים זוז אין רשאי ליטול מאתיים בב"א ודן במתני' סוף מס' נגעים רמזרע עני שנתערב קרבנותיו יכתוב נכסיו לאחר ויהיה עני ויביא חטאת העוף הבאה על הספק וכתב משנה אחרונה שם דה"ה יכול לתת במתנה ע"מ להחזיר ויל"ע בזה כיון שבעוד זמן יהיה לו נכסים אין לו דין עני לכל הדינים וכמו שאין נוטל מאתיים זוז וצריך לעיין אם הוי מעיקר הדין מדאורייתא אילת השחר ב"ק דף ז' ד"ה ויש לעיין

עני בצדקה ברמ"א יו"ד סימן רנ"א סעיף ג' ובש"ך שם סימן רמ"ח סק"א פסקו רעני ממש אינו מחוייב בצדקה ומשמע אף כשכא עני ומבקש ממנו פטור מעיר דא"כ שומר אבידה כה"ג לא יהיה דין ש"ש דאינו מרויח פרוטה דרב יוסף ולא מצינו בפוסקים חילוקים מי המוצא אילת השחר ב"מ דף כ"ט ע"א ד"ה צ"ע יחומים בצדקה יחומים בצדקה גיטין דף נ"ב ע"א האפוטרופין עושין ליתומים לולב וערבה וסוכה וכו' וכל דבר שיש לו קצבה ואין פוסקים עליהם צדקה ואין פודין עליהן שבויים ולא כל דבר שאין לו קצבה לכא"ו הא צדקה קצוב סכום הכסף עד חומש ולא יותר מבאר דאין קצבה היינו שכל רגע יכול להזדמן המצוה אילת השחר גיטין דף נ"ב ע"ב.

עוסק במצוה בחיוב צדקה

מצדד דעוסק במצוה דלחבירו לא נפטר ממצות צדקה וכמו שמצינו במצוה דלחבירו

כאבידה פריקה וטעינה דנדחים משום כבוד הבריות וה"נ נדחים מפני מצוה אחרת ומבאר עוד בסברא רחבירו גופיה אילו בא לפניו המצוה גם מחוייב להפסיד מממונו עד חומש לקיים המצוה וזהו דעת רבה בב"ק דף נ"ז ע"א לפי ר"ח ובה"ג בתוס' שם דשומר אבידה כשומר חנים ולית ליה הא דלא בעיא למיתב ריפהא לעניא דמצות השבת אבידה לא פוסרת מן הצדקה אילת השחר ב"ק דף נ"ז ע"א תוד"ה כההיא ובב"מ דף כ"ט ע"א תור"ה והוי.

עכו"ם בצדקה

בב"ב דף ד' ע"א מפני מה נענש דניאל מפני שהשיא עצה לנבוכדנצר שנאמר וחסאיך בצדקה פרוק וכו' צריך להבין מה רע בכך הרי ממצות יש נחת רוח מבאר לפמ"ש הרמב"ם פ"ז מהלכות תשובה ה"ז בזמן שלפני תשובה שעושה מצות וטורפין אותו בפניו ולכן אע"פ שמקבל שכר מ"מ אין הקב"ה חפץ במצות שלו ומעיר לפמ"ש הר"ן סנהדרין דף נ"ז ע"ב דעכו"ם מחוייב בצדקה דודאי יש לדאוג שיקיים חיובו דרק מצוות קיומיות יתכן למנוע ממנו מפקודין אתבונן ח"א עמוד ע"ד ע"ה.

חיוב צדקה כשאני מבקש

מוכיח מכתובות דף ס"ז ע"ב דכשאינו לו ואינו רוצה להתפרנס נותן לו דרך הלוואה ואח"כ לשם מתנה דאיכא חיוב מצות צדקה ליתן גם כשאני מבקש (אילת השחר נירים דף ו' ע"ב ד"ה עוד י"ל)

כפייה על הצדקה בשיטת ריב"א ב"ב דף ח' ע"ב דאף דצדקה מ"ע שמתן שכרה בצדה ואין ב"ר של מטה מוזהרין עליה מ"מ רשאים לכפותו רק שאין נענשין ע"ז י ומבואר שם דגם מצוה לכוף ליכא דא"ל שבקוהו ויל"ע א"כ איזה שם ב"ר יש להם דכיון ראין מדין תורה דין ומצוה אינם נקראים ב"ד לעני זה ואין יכפו אילת השחר ב"ב דף ח' ע"ב תוד"ה אכפיה.

כפייה על הצדקה להחיותו

מצדד רכל האריכות בראשונים אם כופין על מ"ע דצדקה וכו' הוא רק בחיוב צדקה דכדי מחסורו אבל להחיותו פשיטא דכופין אילת השחר גיטין דף י"ב ע"א ד"ה ואם נאמר כמית בני העיר.

בהא דבמי העיר כופין זה את זה למצות צדקה

יל"ע אם מדאורייתא או מתקנ"ח ובב"ב דף ח' ע"ב מייית מקרא דזהם יקחו את הזהב ומשמע דהוא מהיית אף באמת צ"ב דבפסוק לא מיייר ע"י כפייה כי אם בנדבת כל אחד כפי רצונו וכבר עמד בזה בקובץ שעורים שם אות מ"ו אילת השחר ב"ב דף ח' ע"ב ד"ה רבא

ממשכנין על הצדקה ברמב"ם פ"ט ממתנו"ע ה"ה כתב הקופה אינה נגבית אלא בשנים שאין עושין שררה על הצבור בממון פחות משנים ולא מוזכר מהו השררות ואין לפרש אדינא דממשכנין על הצדקה דבפ"ז ה"י מבואר דב"ד הממשכנין והיינו ג' ואפ"י דהשנים יאמרו לב"ד למשכן וגם זה מיקרי שררות ומקשה בדעת התוס' ב"ב ח ד"ה כי הא שמבואר דסגי למשכן בשנים ולמה א"צ ב"ר אילת השחר ב"ב דף ח' ע"ב ד"ה ממשכנין

יד עניים אנו בהמבואר בשטמ"ק בב"ק דף ל"ח ע"א דשייך שבי"ר יהיו יד עניים לתבוע ממון עניים אף שאין לו תובעין מבאר דזהו רק כשיש חיוב שא"א לחובעו אבל בכל צדקה דהוי ממון שאין לו תובעין שאין חיוב ע"ז לא מהני יד עניים לחדש עליו חיוב תשלומין וע"ש אילת השחר ב"ק דף ל"ו ע"ב ד"ה וע"כ נראה ובב"מ דף ו' ע"ב ד"ה ולכאורה עוד בדין יד עניים אנו בסוגיא זו בכמה פרטי הדין ובגדרי הלכה זו והמסתעף באריכות אילת השחר ב"ק דף ל"ו ע"ב

שעבוד נכסים בצדקה

במש"כ הכס"מ סוף הלכות נחלות כי ממונו של אדם משועבר לעשות ממנו צדקה והובא בקצוה"ח סימן ר"צ סק"ג מבאר דעת הראשונים החולקים דלא מצינו שעבוד על דבר שאין לו שעור דאף שמתחייב דבר שאינו קצוב כשששת הגבייה יהיה ידוע וקצוב אבל צדקה דלעולם אינו קצוב מה"ח לא מצינו שעבוד נכסים ועוד ויל"ע דשעבוד שהוא מדין ערבות שייך רק בחוב שעושה חיוב לעולם כערב אבל בצדקה

שאם לא יהיה עניים ליכא חיוב ושעבוד לעולם לא יהיה אלא היובא דגברא שכעת יש דבר המחייבו ול"ש שעבוד אילת השחר ב"ב דף ח' ע"ב תוד"ה אכפיה

בפיך זו צדקה

בגדרים דף ח' ע"א האומר אשכים ואשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלקי ישראל וכתב הרא"ש דילפינן מדינא דבפיך זו צדקה מעיר לשיטוח דאמירה כמסירה בצדקה לא שייך ללמוד לשאר מצות דהא רבצדקה מתחייב בפיו שכבר נעשה ממוון עניים ומנ"ל דאיכא חיוב נדר לקיים כל דבר מצוה ורק להשיטות דליכא בצדקה אמירה כמסירה ילפינן דכשם שנדר צדקה חייב לשלם ה"נ בכל מצות אילת השחר נדרים דף ח' ע"א.

פוסק צדקה לעני מסוים

עיין קצוה"ח סימן ר"ב סק"ד משי"ב בדיון האומר סלע זו לפלוני עני אם מחוייב לתת לאותו עני מביא ראיה מכתובות דף ה' ע"א ואייר אלעזר פוסקין צדקה לעניים בשבת ובשטמ"ק שם מבואר דלא תימא שמא יפסוק לפלוני מאכל פלוני קמ"ל ומשמע דאם יפסוק מחוייב ליחן להעניי הזה אילת השחר כתובות דף ה' ע"א

צדקה בחטבע שאינה מבוררת

מוכח ממש"כ התוס' בב"ב דף ל"ו ע"ב ד"ה יד עניים דכשם דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ה"נ אין אדם נותן צדקה בדשלב"ל דאין חסרון במה שחל הצדקה בדבר שאינו מבורר רק חסרון דדשלב"ל ומהני להחיל צדקה על מטבע שאינה מבוררת ולכא"ו כיון שהחלות במטבע נלא בגברא הרי זה תלוי בברירה ואפשר דהתלות על הכסף לכשיגבה ובאותה שעה יהיה מבורר אך עצם החוב הוא כדבר מסוים וג"כ צ"ע אם שייך חלות דין צדקה בדבר שאינו ממשי אילת השחר ב"ב דף ל"ו ע"ב תוד"ה יד חילוק

מצות פריעת צדקה מפריעת בע"ח

מביא שהקשו להגר"ח מבריסק צ"ל עיין כתבי הגר"ח עמוד ע"ז למ"ד פריעת בע"ח מצוה אמאי מחוייב אף ביותר מחומש והשיב דלא תשיב שנותן משלו שהרי פרע למלוה את שלו מיישב באופ"א דשעור חומש הוא רק בהוצאות עבור המצוה אבל כשחייבו בעצם ההוצאה ל"ש שיעור י ולא דמי לצדקה שיש שעור חומש אף שיש חיוב בהוצאת הכסף דצדקה חיובו בכדי מחסורו ונתינת הכסף אינה גוף המצות צדקה אילת השחר כתובות דף פ"ו ע"א ד"ה פריעת.

לשנות מקופה של צדקה

ב"ב דף ח' ע"ב ורש"אין בני העיר לשנותה לכל מה שירצו וכו' התוס' נראה לר"ת דיכולים לשנות אף לדבר הרשות וכו' ויל"ע קצת דא"כ לא יתקיים בזה מצות צדקה ומנ"ל שנתן ע"כ כן אילת השחר ב"ב דף ח' ע"ב תוד"ה ולשנותה

שמירת כספים כחוב לצדקה

כתב הרשב"א בב"ב דף ל"ו ע"ב דדין העניים כדיון היתומים ומי שחייב מעות לקופת הצדקה אינו משמש דן בזה היכי מייירי אי בלוה הא משבא ליד גבאי אסור ללוותה ואי בכשנדר הא אף אם ישמט זכות העניים אבל חיוב הנדר נשאר וישאר בחיובו ולא ישאר כחיוב נדר גרידא דהנדר יגרור כל זכותי הממון כפי נדרו תחילה ואין לומר דפקע חיוב נדה כשנעשה חיוב ממון דהא מהני שאלה עדיין וצ"ל דמירי בהזיק להקדש וכגון דקייץ לעניים דמבואר ס"פ החובל דהוי ממון שיש לו תובעין ואינו

משמט אילת השחר ב"ב דף ל"ו ע"ב

חיוב מעשר כספים

מוכח מדברי הר"ן בגדרים דף ו' ע"ב דאין חיוב להפריש מעשר לצדקה שנחלק עם רבותיו אם פאה חמירא מצדקה דבעל כרחיה חייביה רחמנא או שוין הן דבעיקר צדקה נמי חייביה ואם יש חיוב מעשר בצדקה אדרבה צדקה חמור יותר דפאה מה"ת אין לה שיעור ומדרבנן א' מששים ואילו צדקה מחוייב מעשר וע"כ דאין חיוב מעשר אילת השחר נדרים דף ו' ע"ב ד"ה ומדברי

פאה וצדקה

בגדרים דף ו' ע"ב הביא הר"ן דעת רבותיו דפאה חמירא מצדקה דבעל כרחיה חייביה רחמנא בעיקר פאה והקשה הר"ן דהא בעיקר צדקה נמי בע"כ מחייב מיישב דעת רבותיו רס"ל דפאה הוי יותר מצוה חיובית מצדקה דכש"ל לו שדה ל"ש כלל קיום המצוה ומשא"כ צדקה אף כשאינו מחוייב כגון שאין לו יותר מכדי צרכו שייך קיום המצוה אם יתן לעני אחר אילת השחר נדרים דף ו' ע"ב

ספק חיוב צדקה

בהמבואר בכתובות דף ט"ו ע"ב וברש"י ותוס' שם דתינוק הנמצא בעיר מחצה ישראל מחצה עכו"ם אין חיוב להחיותו וקשה למה אין מחוייביו מספק ובקובץ שעורים שם באות מ"ב כתב דהוי ספק ממון ואינו מובן דהוי תיובא אגברא ככל המצות ולדברי הכס"מ סוף הלכות נחלות דאיכא שעבוד נכסים בצדקה יש להסתפק ששייך הממנה"ה וג"ז אין מוכרח דנהי דאיכא ג"כ שעבוד אבל מצוה מיהא איכא ויתחייב מספיקא מיישב דהכא דמצוין להחיותו פירש"י בית דין מצוין וצריך לפרש דאירי הכא בחיוב כפייה דהא במצוה כולם חייבים ומעתה י"ל דליכא דין כפייה רק במצוה ודאית ולא בספק מצוה וא"ש שאין מצוין להחיותו אילת השחר כתובות דף ט"ו ע"ב

ספק צדקה ספק ממון עניים

בדברי המחנה אפרים צדקה סימן ח' נדרים סימן ב' בספק צדקה ראם כבר נעשה ממון עניים אין בזה משום נדר ואמרינן ספק ממון עניים להקל מקשה דע"כ לא בטל דין נדר מיניה דיכול לשאול ולהתיר אצל חכם כ"ז שלא בא ליד עניים או גבאי וממון עניים מיתלא תלי בהלכות הנדר וע"ש מה שמפרש בנידון זה י אילת השחר נדרים דף ז' ע"א ד"ה וכמהנ"א

הכשילם בבנ"א שאינם מהוגנים

ב"ב דף ט"ז ע"ב דרש רבא מאי דכתיב יהיו מוכשלים לפניך וגו' אמר ירמיה לפני הקב"ה רבש"ע אפי' בשעה שעושין צדקה הכשילם בבנ"א שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר ותימה הוא שביקש למנוע מהם קיום המצוה ולאבד שכרם מעוה"ב וכו' בב"ב י שלא קיבל מאיפרא הורמיו צדקה ששלחה מבאר דענין שכר מצוה כ"א כפי דרגתו והנך דרשיעי הוו א"א שיקבלו שכר רוחני בעוה"ב ואם יקבלו שכר בעוה"ב אפ"ל שיהפכו הטובה לרעה וישתמשו בו להרע ולכך מנעם מקיבול השכר וע"ש מפקודין אתבונן ח"א עמוד פ"א פ"ד

בדידי הוי עובדא - כוח הצדקה

יום כיפור.

הרב פכטר הסביר לראש הישיבה שהגביר לא מקבל אנשים, באופן עקרוני, בימות החול, אך הראש ישיבה התעקש ואמר שיהיה בסדר, בעזרת ה'. רבינו זיע"א כתב מכתב חם ולבבי לגביר והרב פכטר נסע לארה"ב. בסוף הסכים העשיר לקבלו לפני שבת, נתן לו סכום גדול מאד והרב פכטר שב ארצה לפני יום כיפור. אגב, מרן זיע"א היה אומר בחייו להרב פכטר: "אתה צריך לשמור "יום טוב שני", כי מרוב הטיסות שלך, אתה "בן חוץ לארץ"...

גביר אדיר העניק סכומים עצומים לכולל ומרן זיע"א הבטיח לו ישועות וברכות לרוב לעשרות רבה. ואז, באחד הימים, ירד האיש מנכסיו ופשט את הרגל. הוא התקשר בזעם להרב פכטר ואמר לו שהוא רוצה לתבוע ל"דין תורה" את הרב שטיינמן, שהבטיח לו עשרות והנה הוא ירד מנכסיו. הרב פכטר נכנס בצער למרן זיע"א ורבונו אמר: "שיבוא אלי!!". העשיר לשעבר נכנס לראש הישיבה ושטח בפניו את "טענותיו". הגביר מרן צוק"ל: "יש לך שותפים מחללי שבת?", והגביר האדים והסמיך. "יש לך שותפים שסוחרים בריבית?", והגביר שוב האדים. והרב שטיינמן המשיך ואמר: "כעת נופלים טילים בחיפה, אתה יודע למה הטיילים נופלים דווקא בחיפה? כי הם התחילו להסיע אוטובוסים בשבת! אז תודה להקב"ה שהוא נתן לך סימן להפסיק להיות שותף ליהודים מחללי שבת ומלווי בריבית וכשתעזוב אותם תחזור להיות עשיר גדול!". וכך היה, הגביר עזב את שותפיו הרעים ושב להיות עשיר, פי כמה וכמה ממה שהיה קודם לכן.

אדם אמיד מארה"ב, שהוא גם ראש קהילה חשוב במונסי, נכנס למרן צ"ל עם הרב פכטר ואמר שהוא מאד רוצה להתחייב מליון דולר לכולל, אבל אין לו את הסכום הזה. "אני מוכן להתחייב להתאמץ בשביל להשיג לרב פכטר את הסכום הגדול הזה, אבל אני חושש". השיב לו מרן צ"ל: "אם אתה חושב שתמשיך לישון טוב בלילה גם אם תתחייב לו מליון דולר, אז התחייב לו..."

ישנו גביר גדול בארה"ב, הרב מ"א, שנותן צדקה רק לאלו שמגיעים אליו בשבת. המשולחים יושבים אצלו בבית במשך שבת שלמה ומספרים על המוסד התורני שלהם ובמוצאי שבת מעניק להם העשיר צדקה גדולה. הרב פכטר היה זקוק נואשות לסכום כסף גדול, למענקי חג הסוכות, והוא רצה מאד לנסוע לאותו הגביר, אך דא עקא ששבת חלה יום יומיים לפני יום כיפור, ואם הגביר יקבלו רק בשבת, לא תהיה אפשרות שישבו ארצה ליום כיפור. הרב פכטר אמר למרן ראש הישיבה שהוא מתלבט מאד. מצד אחד, התרומה חשובה לכולל, אך מצד שני, אם הוא יאלץ לשהות בשבת שובה בארה"ב, הוא לא יוכל לשוב ארצה ליום כיפור וכך יהיה ילדיו בלעדיו ביום כיפור. שאלו הגרא"ל זיע"א: "ואיפה אבא שלך מתפלל?" הרב פכטר השיב שאביו הגר"צ שליט"א מתפלל ביום כיפור בישיבת סלובודקא בבני ברק. אמר רבינו צ"ל: "אם ככה, עדיף שהבנים שלך יתפללו בסלובודקא, יהיה להם חיזוק גדול מאד בישיבה וזה עדיף מאשר להתפלל אתך בבית כנסת באלעד... אז תעשה ככה, תיסע, תיקח אתך את הקיטל והמחזור, והקב"ה יעזור שהגביר יסכים לקבל אותך עוד לפני שבת. אני יכתוב לו כעת מכתב אישי וכך תחזור הביתה עוד לפני

כאיל תערוג – הלכות שבת

לבקשת רבים להמשך הלכות והליכות שהתפרסמו בכאיל תערוג בחורף אנו ממשיכים אי"ה להביא דברים כסדר השו"ע, ואין לסמוך על הדברים למעשה אלא רק למשא ומתן.

מוקצה

והנה קדירה ריקנית הוי כשמל"א, לפי שמלאכתה הוא לבישול, ולכן אסור לטלטלו אלא לצורך גו"מ, אבל כשיש בתוכה תבשיל שרי אפילו שלא לצורך גו"מ לפי שהקדירה טפלה לאוכל, ויל"ע בגד דין זה האם כשיש בו אוכל הקדירה נעשית כשמל"א, ומותר לטלטלו רק אם יש לו בו קצת צורך, או דגדר ההיתר משום שהקדירה מקבלת את דין האוכל, וא"כ מותר לטלטלו אף שלא לצורך כלל¹. ורבנו אמר דמסתבר דבכה"ג שיש בתוכה אוכל, יש לה דין דכלי סעודה, ותליא בפלוגתת הפוסקים שהובא לעיל.

טלטול כלי איסור בדאפשר בהיתר

הביא הגר"צ פלמן בשיעוריו: כלי שמלאכתו לאיסור דשרי לצורך גו"מ, כתב המשנ"ב (סי' ש"ח ס"ק י"ב) דהיינו דוקא כשאין לו כלי שמלאכתו להיתר, אבל כשיש לו כשמל"א אין ליטול כשמל"א. ורבנו הביא ראיה לדבריו מדברי רש"י בשבת דף קכ"ב ע"ב, דמפרש מתני' מחט של סקאים לפתוח בו את הדלת - מי שאבד מפתחו, ולכאורה למה הוצרך להוסיף את זה, וכי בא לפרש מתי דרכו של אדם להשתמש בו, אלא משמע שבא לומר שלא התירו לו לפתוח בו את הדלת אלא כשאין לו מפתח, אבל כשיש לו מפתח לא התירו לו לפתוח במחט של סקאים. [ובשעה"צ סק"ג הביא ראיה משבת דף קכ"ד א' דאמר' התם מקלות אפשר כדו"א, הרי אף דהיו המקלות חלקין וכש"ל הן, אפ"ה כיון שאפשר לעשות הפעולה בלא"ה אין לטלטלן, וכ"ש בכשמל"א, עכ"ד. ולפ"ז נמצא דאף היכא שהכלי שמל"א מיקל את עשיית הפעולה, אפ"ה כל שאפשר לעשותו בלא שימוש בכשמל"א אסור לטלטלו, דהרי כשנתנו את הקרבן פסח ע"ג ידיהם, ודאי שהיה זה קשה טפי לנושא. אולם מש"כ השעה"צ דהמקלות הם כשמל"א צ"ע, דלפ"ז יוצא שאף בכשמל"א אם אפשר לו לעשות את הפעולה בלעדיו אסור לטלטלו אף כשהוא מיקל את הפעולה, וזהו תימה, דכה"ג ודאי דאין זה שלא לצורך כלל. ולול"ד השעה"צ יל"פ, דהמקלות כיון שמויחדין להקל את מלאכת האיסור, דע"י שתולה הבשר ע"ג המקלות נקל לעשות את מלאכת הפשטת העור, משו"ה הו"ל כשמל"א, ולפ"ז כלי כעין

טלטול כלי היתר שלא לצורך

הביא הגר"צ פלמן בשיעוריו: שבת קכ"ג ע"ב, אלא אמר רבא התירו דבר שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו בין לצורך מקומו, וחזרו והתירו מחמה לצל וכו', והמגיד משנה (פכ"ה משבת ה"ג) כתב דדוקא מחמה לצל שרי, הא שלא לצורך כלל אסור, והכי דייקא סוגיא דגמ', דאף לרבא דפליג על אב"י ורבה וס"ל דמחמה לצל שרי, היינו דוקא מחמה לצל, אבל שלא לצורך כלל לא. וכן נראה מדברי הרמב"ם שם בה"ג וה"ד שלא התיר במלאכתו להיתר אלא לצורך גופו או לצורך מקומו או בשביל עצמו של כלי, וכן הסיק הרשב"א בפרק כירה דף מ"ג ע"ב סוד"ה כבר, עכת"ד. וכתב הר"ן (על הר"ף וכן בחידושו הנדפס בריטב"א הישן) דאפ"י אם נאמר דכלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל אסור לטלטלו, הני מילי בכלים, אבל בספרי הקודש ואוכלין אין לאסור אפילו שלא לצורך כלל, לפי שלא היו בכלל גזירת כלים ולא נאסרו מעולם. וכן פסק השו"ע בס"י ש"ח ס"ד, וז"ל: כשמל"א מותר לטלטלו אפילו אינו אלא לצורך הכלי שמה ישבר או יגנב, אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו. כתבי הקודש ואוכלין מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל, ע"כ. [ואפשר דצורך מיקרי אף שאין מטלטלם לצורך שימוש אלא שנהנה מעצם הטלטול (כאותם בנ"א המשחקים בכלים שלפניהם כדי להרגיע את עצמם), וכן שמעתי מהגרא"ל צוק"ל].

וכתב השלטי הגיבורים (שם) דלפ"ז הוא הדין בג' כלים וכן כוסות וקערות ושאר כלי אכילה דתדירי בתשמיש, שכתבו התוס' שלא היו בכלל גזירת כלים, הכי נמי דשרי לטלטלן אף שלא לצורך כלל, וכ"כ הא"ר והתו"ש. ובמשנ"ב שם בס"ק כ"ג העתיק דבר זה להלכה, אלא שסיים דיש מחמירים אפילו בכלים אלו. ובשעה"צ בס"ק כ"א כתב, דהכי משמע מדברי הרמב"ם בפרק כ"ה, והיינו מדהזכיר בהלכה א' גם כלי אכילה, וע"ז כתב בהלכה ג' דמותרים רק בשביל עצמו של כלי או לצו"ג או מקומו, וכן בהלכה ד' כתב להדיא כיצד מטלטל את הקערה, לאכול בה או לישב במקומה או כדי שלא תגנב, הרי דאף בקערה שהוא כלי אכילה נמי לא שרי אלא לצורך.

צריך לדון באיזה מצב ואופן הוא משמש עכשיו להשום, ולכן בזמן שהשום נטחן בתוכו הוי כשמל"א, ובזמן שרק מחזיק השום בתוכה נתהפך לכשמל"א. וניד"א דין הקדירה ככלי שמלאכתו להיתר דשרי רק מחמה לצל, או דחשיב כדין התבשיל שבתוכו שמותר לגמרי, תלוי בטעמים הנ"ל, דלטעם שהקדירה בטלה לתבשיל (כטעם ב'), הרי דינו כמו אוכל ושרי לטלטלו אף שלא לצורך כלל, אבל לטעם לפי שהקדירה מקבלת שם כלי שמלאכתו להיתר (כטעם ג') א"כ מותר רק אם יש בו צורך קצת ככל כשמל"א [וזולת אם נאמר דחשיב ככלי אכילה לשיטות דשרי אף שלא לצורך כלל]. ולהלכה, עיין בשו"ע הרב (שם) שכתב כטעם ב', ולפ"ז פסק דשרי אף שלא לצורך כלל, אולם דעת רוב הראשונים שהתבשיל נותן לקדירה דין כלי שמלאכתו להיתר (כטעם ג'), ולפ"ז פשוט שלקדירה תורת כלי עליו ולא תורת אוכל. אמנם בסוגיא בדף קכ"ג ע"ב מבואר דל' אלעזר, ברייתא דמדוכה נשנית קודם התרת כלים (בזמן שאף כשמל"א היה אסור לטלטלו), וא"כ מבואר דאף בזמן שהיה אסור כשמל"א מ"מ אם יש בה שום שרי לטלטלו, ובפשוטו היינו כשיטת הרא"ש והר"ן שע"י השום בטל המדוכה לאוכל ודינו כאוכל עצמו שאינו בכלל גזירת כלים, אך לרשב"א בע"כ צ"ל דחשיב עי"ז לכלי אכילה, וכדברי רבינו. ויוכח מכאן דאף כלי אכילה לא היה בכלל גזירת כלים.

מעשה באחד שהיה לו בגדים במתקן כביסה (בגוונא שאין הבגדים מוקצה, כגון שהבגדים לא היו רטובים בטופח ע"מ להטפוח בכניסת השבת), ובשבת התחיל לרדת גשמים ושאל אם מותר לו להכניס את המתקן עם מה שעליו לתוך הבית. ולכאורה המתקן (שמיועד לבגדים רטובים) הוא כשמל"א ואסור מחמה לצל, אך כאן שהבגדים עליו יש לו דין דמדוכה, וע"כ אם הטעם במדוכה מצד ביטול מותר, אך אם הטעם שע"י השום נעשית הכלי לכשמל"א א"כ בכה"ג יצטרך להסיר הבגדים מהמתקן ולא לטלטל את גוף המתקן [וכמש"כ השעה"צ גבי כל כלי שמל"א כשאפשר בענין אחר].

1 והנה מקור הדין שקדירה שיש בתוכה תבשיל המיוחד לה מותר לטלטלה, יעויין במשנ"ב (סי' ש"ח ס"ק כ"ו, ושעה"צ ס"ק כ"ה) דנילף מהא דאיתא בשבת (קכ"ג ע"א, קכ"ד ע"א) מדוכה אם יש בה שום מטלטלין אותה, ואם לאו אין מטלטלין אותה. ובטעמא דהאי מילתא מצינו בראשונים ג' דרכים, א] הרא"ש בתשו' (כלל כ"ב סי' ח') הביא בשם הראב"ן דהוא כעין היתר ככר או תינוק שהתירו במת לטלטל אגבם דבר מוקצה, ולמד מזה לכל כשמל"א דשרי לטלטלו מחמה לצל ע"י ככר או תינוק, וכ"פ השו"ע בסעי' ה'. אולם המשנ"ב (ס"ק כ"ו) הביא שהרבה מהראשונים חולקים ע"ז, וס"ל דלא התירו ככר ותינוק אלא למת בלבד אבל לא בשאר דבר מוקצה, ולדבריהם היתר טלטול מדוכה אגב השום הוי מטעמא אחרינא שיבואר בסמוך. ב] הרא"ש (שם) הביא שיטת המחמירין שאין לטלטל כשמל"א ע"י ככר או תינוק, וכתב דשאני מדוכה דהוא תשמיש להשום כמו קדירה שעשוי לתבשיל, וכ"כ השיטה להר"ן (שבת קכ"ג ע"א) דטעמא משום שהמדוכה טפלה לשום כקדירה לתבשיל, וכ"כ בשו"ע הרב (סי' ש"ח סעי' כ"ב) שהמדוכה היא טפילה ובטלה להשום שבתוכה כמו שהקדירה טפלה להתבשיל שבתוכה, ור"ל דטעם ההיתר שהקדירה בטל אצלו כטפל הבטל לעיקר. ג] הרשב"א (שבת קכ"ג ע"א, ובעובדו"ק בית מועד ש"ה פ"ב) והבעה"מ (בד"ה ת"ר) והריטב"א (החדשים), וכ"מ ברמב"ן ובהר"ן (שבת דף קכ"ג ע"ב), ביארו הטעם דכיון דדרך ההשתמשות במדוכה הוא דלאחר שדוכים בו את השום מחזיקים השום בתוכו, נתהפך המדוכה באותו הזמן לדין כלי שמלאכתו להיתר, שהרי הוא חלק מההשתמשות שהכלי מיוחד לו. ואצטט לשונו של הרשב"א (שהגרא"א והפמ"ג הביאוהו): ולא אמרו כאן אלא בשום וכי"ב הנדוכין, וה"ט משום דכיון דאין זה אסורה אלא מחמת מלאכה, ועכשיו משמש היתר במלאכתו, הרי מה שאוסרה הוא מתירה והו"ל כקדירה המטלטלת עם התבשיל, ע"כ. ור"ל דחשיבין להמדוכה ככלי העומד לשמש להשום, ולכן כשבאנו לדון עליו אם הוא ככלי שמלאכתו לאיסור או להיתר,

בכלל גזירת מוקצה, דהא שלא לצורך כלל אסור לטלטלו, בהא אימא דשאני, וצ"ע. והגרא"ל דייק מדברי רש"י שבכה"ג שרי, שכתב (שם) דמגירה לגור בה את הגבינה, שממהרת לחתוך עב, ולכאור' ר"ל דאע"פ שיש לו סכין מ"מ מותר להשתמש במגירה משום שחותך מהר, הרי חזינן שאם כלי זה מיקל לו בפעולתו חשיב כאין לו כלי שמלאכתו להיות.

וביאור הדברים שמעתי מהגרא"ל שמוקצה בשבת אינו מחמת שמקצה בדעתו לא להשתמש בו (כמוקצה לע"ז) שעל ידי שהקצה לעבודה זרה נאסר למזבח, מחמת שהשימוש הרגיל שלו אסור בשבת לפיכך בדעתו הקצה על החפץ, אלא שמחמת שכרגיל אין בו שימוש בשבת לפיכך אינו חושב להשתמש בו. ומעתה יובן, דבדאי אדם לא חושב להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור, רק משום שחושב שאינו צריך לו, דלמה יהא צריך לשימוש אסור, אבל במקרה ויהא צריך לו בודאי דעתו להשתמש בו, ולכן מה שהחפץ מוקצה הוא רק לתשמיש איסור, אבל לדבר היתר אינו מסיח דעתו מלהשתמש בו כשלא יהא לו כלי אחר, ולכן זה דוקא כשאין לו כלי אחר, אבל בגוונא שיש לו כלי אחר למה יחשוב להשתמש בו. ולפ"ז ביאר דכל זה הוא בכלי שמלאכתו לאיסור, אבל בגרוגות וצימוקים דדחייה בידיהם הוא

חצובה שאצל נפחים וכי"ב שנותנים שם את הכלי שחפץ לתקנו, ומהדקים אותו שם בחוזק וע"ז נקל לאומן לתקנו, הר"ל כשמל"א מה"ט, וקצת נראה כן מדקדוק לשון רש"י (שם) דגבי קנים וגלוסטרא כתב דהוי כשמל"ה, ובמקלות ומדוכה לא כתב הכי, ומשמע דהוה כשמל"א. ומ"מ לקמאי (רשב"א שם קכ"ב ע"ב) דס"ל דנר שלא הדליקו בו באותה שבת הוה כשמל"ה, א"כ לכאורה ה"נ במקלות, ועי' ברעק"א באור"ח ס"ס רע"ט. ושמא להני קמאי גרסינן התם רבה (עי' רשב"א וריטב"א שם קכ"ד ע"א שכן גרסו), דס"ל דאף כשמל"ה אינו ניטל אלא לצורך גר"מ (אבל מחמה לצל אסור), ולכן כיון שאפשר בענין אחר לא מיקרי דבר זה תו לצורך גופו, אבל לקמאי דגרסי רבא ומותר אף שלא לצורך גופו ומקומו כ"א לצורך קצת, א"כ לשיטתם בע"כ צ"ל דהמקלות הוה כשמל"א, דאי הוי כשמל"ה הא כיון שהמקלות מקילים את קושי המשאוי, ודאי דחשיב צורך קצת. (ועי' בחידושי הר"ן שכתב דהוי כשמל"ה, והוכיח דלמאן דגרס רבא יוכרח שגם בכשמל"ה אם אפשר בע"א אסור לטלטלו, ע"ש, וזה כדברי השעה"צ). ובעיקר ראיתי השעה"צ יש לדון קצת, דאימא דוקא במקלות דאפשר לעשות הפעולה מבלי לטלטל מיד בזה אסור לטלטל, אבל גבי כשמל"א שאפשר לעשות הפעולה בכשמל"ה שגם הוא

ומצפה, ועב"ז בחזו"א סי' מ"א ס"ק י"ב. ולהלכה, עי' במג"א סי' תק"א סק"ב שכתב דאף היכא דלא דחיה בעי יושב ומצפה, ע"ש. וע"ע במהרש"א בביצה דף כ"ו ע"א שדייק מדברי רש"י (ד"ה בכור תם) דלר"ש בעי נמי יושב ומצפה, אלא דצ"ע מדברי רש"י שם דף כ"ו ע"ב ד"ה ואי דלא אחזו. וע"ע בחזו"א (סי' מ"א סק"ד) שכתב להוכיח בדבר שראוי מצד עצמו רק האיסור מעכבתו בזה לר"ש אין צריך שיהיה יושב ומצפה, ורק במקום שהשימוש מעכבתו כמו בנר שעומד להאיר ולא להשתמש בשמן, והשימוש בשמן הוא דבר היפכי, בזה כדי להתיר בעיני ליושב ומצפה, ע"ש. [וע"ע בזה בדברי ה"ט סי' ש"ח סק"כ. וכן במ"ב שם ס"ק קכ"ז בפלוגת ה"ט והמ"א בענין דבר שהוא ראוי אך אינו עומד לכך].

3 ולפ"ז פשוט דאף לדעת המ"ב הנ"ל שצריך להימנע מלטלטל כשמל"א כשאפשר בענין אחר, מ"מ כשיש לו צורך בו לצורך לטלטלו לצורך מקומו, ליכא כלל חובת ניעור, מאחר דלצורך גר"מ כלל ליכא הקצה, וכ"כ החזו"א סי' מ"ט סק"ח, ע"ש.

4 ועפ"ז יש ליישב סתירת דברי המשנ"ב, דהנה המשנ"ב בס"ק נ"ז הביא פלוגתא גבי נעל במקום שיכול להשמיט המנעל מעל הדפוס (ברפוי) בלא לטלטל הדפוס, אי שרי לטלטל הדפוס משום דהוי לצורך מקומו, או שכיון שיכול להסירו בלא לטלטל המוקצה אסור, והביא שה"ט התיר והאליה רבה אסר. ולכאורה הוא סותר למש"כ הכא בפשיטות דאסור. אולם לנחבאר י"ל שכל מה שאסר כאן המשנ"ב הוי רק בכשמל"א לצורך גופו, (והכי דייק 'הדיבור המתחיל' שפתח בו המ"ב בס"ק י"ב הנ"ל), דבזה אמרינן שאם יש לו כלי היתר לא התירו לו לטלטל, אבל התם דהוי לצורך מקומו י"ל דאף כשיכול בלא זה שרי.

וביאור הדברים הוא דהנה יל"ע בהיתר דצורך מקומו, אי הוי משום שהוא אינו מסיח דעתו מלהזיזו כשיהיה לו צורך במקומו, והוי כהיתרא דלצורך גופו, או שזה ודאי לא היה בדעתו להזיזו כיון שאין לו צורך בעצם החפץ, ולא גרע מחמה לצל שגם לזה לא היה בדעתו להזיזו, אלא דסיבת ההיתר דכיון שנתבאר דכשמל"א ליכא הקצאת האדם מהחפץ, אלא שבשבת כל דבר בעי הכנה מבע"י, וכמש"כ רש"י בביצה כ"ו ע"ב דמוקצה אסור משום דהכנה מבע"י דכתיב והכיננו, אבל ליכא בחפצא חלות איסור, אלא שבשבת אסור לגברא לעשות כלום בלא הכנה, ומעתה כשצריך למקומו חשיב שמתעסק במקום, וא"כ כשמזיזו למוקצה אינו חשיב שימוש במוקצה אלא שימוש במטה, ולכן ליכא ביה איסורא. [וכע"ז כתב החזו"א (סי' מז ס"ק טו) בהא דמותר להסיר זבוב או שאר מוקצה מהכוס והקערה בשבת היכי דליכא משום בורר ואין בזה משום טלטול מוקצה, משום דלא חשיב טלטול מוקצה אלא תיקון אוכל ולא גזרו חכמים ע"ז משום מוקצה, ע"ש. אולם דבריו תמוהים דכתב כן אף במוקצה מחמת גופו, וקשה דא"כ יהיה שרי אף במוקצה מחמת גופו לטלטל לצורך מקומו]. ומעתה א"ש החילוק, דדוקא לצורך גופו שההיתר בהא משום שלזה לא הסיח דעתו מלהשתמש בו, לפיכך בעינן שלא יהא לו כלי אחר שרק אז לא הסיח דעתו מלהשתמש בזה, אבל לצורך מקומו שההיתר הוא משום דחשיב שמתעסק לצורך המקום, א"כ אף בגוונא שיכול לקחת המנעל בלא לטלטל המוקצה נמי שרי. [ועפ"ז יש לבאר פלוגת הראשונים בגדר צורך מקומו, אי הוה דוקא בגוונא שצריך למקום המוקצה, אבל במקום שאין צריך לעצם מקום המוקצה להשתמש שם, אלא שמפריע לו שהמוקצה מונח שם לא מיקרי צורך מקומו, דהנה איתא בביצה כ"ח ע"ב שפוד שצלו בו

2 ביאור דבריו דכשמל"א אינו אלא הקצהה שלילית, דהיינו שאינו חושב להשתמש בו, יובן עפמ"כ רש"י בביצה דף כ"ו ע"ב (ד"ה ואי) דיסוד דין מוקצה הוא משום דהכנה מבע"י בעינן דכתיב והכיננו, והעתיקו המשנ"ב סי' ש"י ס"ק ט"ז, והיינו שבשבת כל דבר אסור בלא הכנה, ולפיכך כל שלא חשב להשתמש בו הרי זה אסור. ועיין בפ"י שבת דף מ"ד ע"א שביאר דטעם זה הוי אף לאיסור טלטול מוקצה, ולא רק לאיסור אכילה והשתמשות במוקצה. [אולם יסוד זה לכאורה נסתר מדברי הביאור"ל בס"י רע"ט (ד"ה נר) בשם אליה רבה, ומהביאור"ל בס"י ש"ג ס"א (ד"ה שיהא) בשם הפמ"ג, שכתב דאין כלי נעשה כשמל"א ע"י שמיחדו לשימושי איסור, כיון שהזמנה לאו מילתא. ומבואר דכשמל"א נאסר משום דאיכא הקצהה חיובית שלא להשתמש בו, וכיון שהזמנה לאו מילתא א"כ ליכא להאי הקצהה, וצ"ע].

ואף לרבי שמעון דלית ליה מוקצה מודה דבעי הכנה, וכדאמרינן בביצה דף ל' ע"ב דטעמא דר"ש דמותר השמן שבנר ושבקערה מותר לפי "שאדם יושב ומצפה אימתי תכבה נר", ולפיכך חשיב דמוכן הוא מבעוד יום להשתמש בו כשתפול. וכן משמע בשבת דף מ"ה ע"ב איבעית אימא הני נמי כגרוגרות וצימוקין דמיין, ודו"ק. ומה"ט בנוולד גמור מודה ר"ש דהוי מוקצה לפי שלא היה מוכן מער"ש (עי' סי' ש"ח סעי' ב' ברמ"א). וע"ע ברמב"ן בשבת דף מ"ה ע"א גבי הא דתניא סיככה כהלכתה אסור להסתפק מן עד מוצאי י"ט האחרון, דקאי אף לר"ש ואסור ביו"ט האחרון לפי שבסוכה אין יושב ומצפה שתפול, ע"ש. אולם ד"ז לאו מילתא דברירא, דהנה בדף קנ"ו ע"ב אמר ר"ש מחתכין הנבילה לפי הכלבים, ונחלקו אמוראי (שבת דף מ"ה ע"ב, ביצה דף כ"ז ע"ב) אי דין זה הוי רק במסוכנת דעתיה עליה מאתמול לכלבים אבל בבריאים שמתו מודה דאסיר או דלא שנא, והנה בדעת מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא דחלוק היה ר"ש אפילו בבע"ח שמתו דהן מותרין יל"ע, אי ס"ל דלר"ש אפילו היכא דליכא הכנה מאתמול שרי שהרי בבריא אינו יושב ומצפה שתמות אפ"ה התיר כיון שלא היה הקצהה חיובית, או שגם הוא מודה דלהתיר בעי שיהיה יושב ומצפה אלא דס"ל שאף בבריא הוא יושב ומצפה. ומצאתי שנחלקו בזה הראשונים, דיעוי' ברמב"ן (שבת קנ"ו ע"ב) דר"ש ס"ל דגם בבע"ח שמתו מותרין כיון דבהמה למיתה קיימא "אפשר שהוא מצפה למיתתה" וואע"פ שהיא בריאה, אולם הרשב"א (ביצה כ"ז ע"ב) כתב דאף שבבריא אינו יושב ומצפה מ"מ שרי כיון דלא דחיה בידיהם, ולדבריו צ"ל דלמר בר אממר משמיה דרבא דאמר מודה היה ר"ש בבע"ח שמתו שאסורין ס"ל שהעיקר הוא בזה שאין יושב ומצפה, [דהא א"א לפרש דס"ל דחשיב דחיה בידיהם בזה שלא שחט מאתמול, וכמו שפרש"י (בביצה דף כ"ד ע"ב ד"ה אם יש) גבי פירות מחוברין דחשיב דחיה בידיהם מהא דלא לקיטנהו מאתמול, שהרי הכא אף ביו"ט איירי דשרי לשחוט בו ביום וא"כ במה שלא שחט מאתמול ליכא שום דחיה, ובע"כ כנ"ל]. וע"ע ברשב"א חולין דף ט"ו ע"א שכתב דאף למאן דאית ליה דבשוחט לחולה מודה ר"ש, מ"מ בבע"ח שמתו מתיר לפי ששם הוא יושב ומצפה אימתי תמות בהמתו. וע"ע בבגה"ר בשו"ע סי' ש"ח סעי' ב' שהביא דדעת הרשב"א שיש בד"ז מחלוקת הסוגיות אי לר"ש סגי בזה שאינו יושב ומצפה או שהצריך ג"כ דחיה בידיהם, ע"ש. וע"ע בתוס' בחולין דף י"ד ע"א (ד"ה מחתכין) דאף לר"ש בעי שיהיה יושב ומצפה שמא ישחטנהו חש"ו ואחרים רואין אותם, ע"ש. והאחרונים דנו אי תוס' קאי רק למ"ד שמודה ר"ש בבע"ח שמתו, אבל למאן דס"ל דחלוק היה ר"ש אף בזה אז אין צריך כלל שיהיה יושב ומצפה, או דאף למ"ד דחלוק היה ר"ש אף בבע"ח שמתו מ"מ בעי שיהיה יושב

בדעת הגר"א דעודו בידו מהני רק בכשמל"א משום דהוי לצורך מקומו שהרי צריך לפנות ידו, ואף דאפשר בניעור מ"מ בכשמל"א לא מצינו שיהיה אסור לטלטל לצורך מקומו היכי דאפשר בניעור ולכן כשזה בידו כיון דשרי לטלטלו לצורך מקומו תו שרי לסלקו לכל מקום שירצה, ע"ש. ולפ"ד דברי רבינו נכונים מטעם נוסף, דאף אם נתיר להעביר מיד ליד ה"ט לפי שכמו שמותר לאחד לטלטל לצורך מקומו של חברו כך מותר לו ולפיכך חשיב שבא לידו בהיתר ולכן יכול לטלטלו לאיזה מקום שירצה, אבל להעביר מכיסו לידו כיון שאין לו צורך בעצם הכיס א"כ אין בו היתר שצורך מקומו ולכן אסור להעבירו לידו.

בגדרי היתר לטלטל לצורך גוף

הביא הגר"צ פלמן בשיעוריו: כתבו התוס' בשבת דף ס' ע"א דמותר ביו"ט לשלוח לחבירו כלי שמלאכתו לאיסור, דמשום שמחת יו"ט חשיב כמו לצורך גופו, וכתב רעק"א דמדברי התוס' אמרתי להתיר לשלוח לחתן ביום חתונתו "בשבת" נרות כסף שלא הדליקו בו באותו שבת, דמשום שמחת חתן מיקרי צורך גופו. וצ"ב דא"כ אמאי אסור לטלטל כשמל"א מחמה לצל, והא יש לו ע"ז נתינת צער בזה שנפסד החפץ, ומ"ש מלתת מתנה לחבירו דחשיב צורך גופו.

והנראה בזה, דהנה ביסוד הדין דכשמל"א שרי לצורך גוף ואסור מחמה לצל, היינו משום שהתירו לטלטל בזמן שיש לו צורך בדבר, וגופו ומקומו חשיב "צורך בדבר", משא"כ מחמה לצל חשיב שלא לצורך כיון שאין לו צד שימוש בדבר כ"א מניעת הפסד [ודבר זה מבואר בגמ' בשבת דף קכ"ג ע"ב, דס"ל לאביי שם דהתירו כשמל"א לצורך גופו ולא לצורך מקומו, וא"ל רבא מכדי התירו קתני, מה לי צורך גופו מה לי צורך מקומו, ופירש"י מכדי "לצורך" התירו מה לי גופו מה לי מקומו, תרוייהו צורך נינהו], ומעתה א"ש דכשנותן מתנה לחבירו הרי יש לו שימוש חיובי בחפץ במה שמשמחו, ולכן חשיב שמטלטל לצורך, משא"כ מחמה לצל לא חשיב מה שמונע עצמו מפסידא כשימוש בפועל, ולכן אסור. [א"ה, ולפי מה שיתבאר בסמוך (בסוף קטע זה) בשם הגרא"ל שכל ההיתר הוא משום שמחת חתן ושמחת יו"ט, יתיישב עוד אמאי אסור מחמה לצל].

שמקפיד עליו שלא לעשות בו מלאכה אחרת, אבל לטלטל ממקומו הוי ככל כשמל"א, וא"כ אמאי אסור לצורך מקומו, ולהל"ל מיושב שפיר. [ובעיקר קושיית הניירות שמשון מצינו באחרונים ב' דרכים ליישב, א' בהגהות רעק"א בשו"ע ס"ח רס"ו ביאר שכיון שאין מציאות לטלטל לצורך גופו, לפיכך גם לצורך מקומו אסור. וכוונתו דכיון דסו"ס אסור להשתמש בו לשום דבר בשבת, ולא חזי למידי, ממילא אסור גם לצורך מקומו, וכמש"כ הרעק"א בסו"ס רע"ט בשם הבעה"מ לענין קרנא דאומנא דכל כלי שאין לו מציאות היתר להשתמש בו לצורך גופו, אסור אף לצורך מקומו. אמנם ד"ז אינו מוסכם, דע"י ברשב"א ובריטב"א שבת דף קכ"ד ע"ב שכתבו להוכיח שלא כדברי הבעה"מ, וס"ל דכשמל"א אע"פ שאין לו מציאות היתר שימוש בשבת לצורך גופו, אפ"ה מותר לטלטלו לצורך מקומו. ב' מ"מ דמוקצה מח"כ כיון דקפיד עלייהו מקצה לו מקום, לפיכך אסור לטלטלו אף כשיש לו צורך במקומו. ויסוד זה מובא בריטב"א בשבת קכ"ד ע"ב וז"ל: "וכל שהוא מוקצה מח"כ אסור לטלטלו אפי' לצורך מקומו, דדוכתא מייחד ליה, ולגמרי אקצייה", ע"כ. וכ"כ הבית מאיר (והעתיקו המ"ב בסי' ש"י סקכ"ז ובשעה"צ שם סק"ט) שלכן כ"ס של מעות אינו מוקצה מח"כ לפי שאין דרך לייחד לו מקום. וכן הביה"ל בר"ס ש"ח ד"ה חוץ, הזכיר מייחד לו מקום כתנאי שבלעדי אין אוסרים משום מוקצה מח"כ. אולם ד"ז אינו מוסכם, והכרעת פוסקי זמנינו שא"ז מתנאי מוקצה מח"כ, וכמש"כ בא"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ב'), וגם בבית מאיר אינו ברור שלזה כוונתו, וכמו שהאר"ק הגרש"ז אויערבאך וצ"ל בהסכמה לספר שבות יצחק ח"א].

5 והנה לדעת הגר"נ קרליץ שליט"א הסעם דשרי להחזיר כיסוי הקדירה ע"ג הקדירה משום שיש על הכיסוי דין דכשמל"א, אף כשאינו ע"ג הקדירה. אולם ד"ז לאו מילתא דפשיטא, דיעויין לעיל בהערה 2 שהובא ג' דרכים בראשונים בטעם היתר הקדירה, דלדעת השו"ע (סעי' ה') מוכח דהוא משום היתרא דככר או תינוק דשרי בכל כשמל"א, ולפ"ז לכאורה דין הקדירה הוא ככל כשמל"א, אלא בגוף הקדירה שהתבטל בתוכו איכא ביה היתרא דכיכר או תינוק, אבל בכיסוי ליכא ביה היתרא, וא"כ לדברי הגר"ק יהא אסור לדעת השו"ע להחזיר כיסוי הקדירה ע"ג הקדירה, וצ"ע.

מוקצה מחמת שמקצה דעתו בהדיא מלהשתמש בהם, ולכן אסורין בטלטול לגמרי גם לצורך גופן ומקומן, כיון שהקצה דעתו לגמרי מלהשתמש בהם, וכן מוקצה מחמת חסרון כיס אסור לטלטל לצורך גופו ומקומו, כיון שמקצה דעתו בהדיא מלהשתמש בו לשום דבר אחר וחמיר יותר, עכ"ד.

והנה כשהוריד את כיסוי הקדירה מהקדירה ונתנו ע"ג השיש, ואח"כ רוצה להחזירה, מנהג העולם להחזיר אם התבטל מבושל כל צורכו, ולכאורה הרי כשהכיסוי מונח ע"ג השיש הוי דינו ככשמל"א, כיון דעתה אינו משמש לאוכל ולא בטל לו, וא"כ ההיתר להחזירו הוא כדין כשמל"א לצורך גופו, והיכי שרי, הא שפיר יכול לכסות הקדירה בצלחת וכי"ב ובכ"ה לא שרי כשל"א. והגר"נ קרליץ שליט"א אמר דזה הוה כהמשך השימוש אחר שדעתו להחזירה, והגרא"ל שטינמן זצוק"ל אמר דע"י הכיסוי נשמר החום, וגם מועיל טפי שלא יבואו נמלים וכי"ב, ולא דמי לקרבן פסח שהתוצאות שוות בין אם משתמש בידו או בכלי. והוסף הגרא"ל דלקשוטא אף בלא טעם זה נמי שרי להחזיר, לפי שהכיסוי טפל הוא לכלי ונידון לעולם בדין הכלי, (א"ה, וכעין זה כתב השפת אמת בשבת דף נ"א ע"א בתוד"ה או שטמן, ע"ש), ולפ"ז כשיש בקדירה מאכל דאז מותר לטלטל הקדירה יהא מותר אף לטלטל הכיסוי, דלעולם טפל הוא לקדירה.

כשמל"א בעודו בידו

הביא הגר"צ פלמן בשיעוריו: כשמל"א כל זמן שעודו בידו שרי לטלטלו לכל מקום שרוצה (שו"ע סי' ש"ח סעי' ג'), ונחלקו האחרונים בהאי דינא, י"א דדוקא בעודו בידו ממש שרי אבל להעביר את המוקצה אפילו מידו האחת לחברתה אסור משום שנחשב הדבר לטלטול מחדש (תוספת שבת בהקדמה לס' ש"ח), וי"א דשרי אף ליתנם לאדם אחר בידו ונחשב הדבר כהמשך לטיטולו הראשון וכאילו עודם בידו (חכמת שלמה סי' ש"ח סעי' ג'), ועי' במ"ב שם סי' ש"י ס"ק ט"ו. וכתב רבינו (בספרו אילת השחר עמ"ס שבת דף קכ"ג ע"ב) דאף לשיטות הפוסקים שרשאי אפילו להעבירו לאחר מ"מ מהכיס ליד לכו"ע אסור לפי שהכיס הוא דבר אחר לגמרי, וכדחזינן גבי קנין יד שמה שנכנס לכיס אינו קונה בקנין יד. [א"ה, ועי' בחזו"א (סי' מ"ט סק"ח) שביאר

בשר מוקצה מחמת מיאוס הוא ואסור לטלטלו, אבל מותר לשומטו להצד כדי שלא יזקוק בו מידי דהוי כקוק ברה"ר, וע"ש ברשב"א דס"ל דמוקצה מחמת מיאוס מותר לטלטלו לצורך מקומו, ואפ"ה הוצרכו לטעמא כדי שלא יזיקו בו להתיר טיטולו, והוכיח מזה התהליך (סי' רע"ט אות ג') דמה שמפריע לו שהשפוד מונח שם לא מיקרי צורך מקומו, דצורך מקומו הוא דוקא אם רוצה להשתמש באותו מקום, ולא משום שאינו רוצה שיהיה שם, וכ"ד המאירי בשבת דף קנד ע"ב (ד"ה יש שואלים בענין כשמל"א). אולם הרמב"ן במלחמות (ריש מסכת ביצה) כתב דמוקצה מחמת מיאוס אסור לטלטלו לצורך מקומו, ולכן הוצרכו להתירו משום חשש היזק, ומשמע מדבריו דאם היה מותר בטלטול לצורך מקומו היה מותר לטלטל השפוד אף בלא היתרא דהיזקא. (ועמש"כ בזה בספר שמירת שבת כהלכתה פ"כ ה'). והנה בשבת דף מה ע"א איתא דמותר לטלטל נר דחנוכתא (אחר שכבה) מקמי חברי (שלא יראו בחצר) ואמר דכדאי ר' שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק, ע"כ. ונקטו האחרונים (סי' רע"ט מ"ב ס"ק טז) דנר שכבה חשיב כשמל"א ואינו מותר אלא לצורך גוף, ולפ"ז מבואר דלסלק מקמי חברי חשיב צורך מקומו אף שאין צורך חיובי במקומו וכדעת הרשב"א, אולם הרמב"ן לשיטותי' איל בר"פ כל הכלים דנר חשיב כשמל"א ושרי אף מחמה לצל, (ועי' בזה במג"א סי' רע"ט סק"ט וסי' שי סק"ה ובהגהות רעק"א שם). ולכאורה ד"ז תלי בב' הביאורים שנתבארו בהיתר דצורך מקומו, דאם הוא משום דד"ז חשיב "צורך", וכהתירא דצורך גופו, א"כ אף הכא חשיב צורך ואית ביה היתרא דצורך מקומו, אבל אי היתרא דצו"מ משום דחשיב שהגברא מתעסק בהכנת המקום ולא בטלטול המוקצה, א"כ כל זה הוי דוקא כשיש לו צורך המקום, אבל בגוונא שאין לו צורך המקום כ"א שזה מפריע לו שזה עומד כאן, לא חשיב צורך מקומו (אף דחשיב כה"ג צורך שבת' כדמבואר במ"ב סי' ש"ב ס"ק ט"ט, מ"מ לא חשיב צורך מקומו) ואסור]. אולם כל זה הוא בכשמל"א דליכא הקצאה בחפצא כע"ז, אבל במוקצה מחמת חסרון כיס שמקצהו מלהשתמש בו, שם החפצא נעשה חלות איסור, ולכן בזה אף לצורך מקומו אסור. וא"ש מה שפסק השו"ע בר"ס ש"ח שמוקצה מחמת חסרון כיס אסר אף לצורך מקומו, ועיין בנזירות שמשון (שם) שתמה דאף

צריך לבגד (דהוא המקום) כ"א מצד הצלת ממונו, הרי נמצא שמטלטל כשמל"א משום הפסד, שהרי אינו עושה שום "שימוש" ע"י טלטול המקלות, וא"כ אפשר שיש לאסור [ולא דמי להא דנתבאר לעיל דמותר ליטול פלאיר כדי לסגור הברז, דהתם לקיחת הפלאיר הוי לצורך שימוש סגירת הברז, רק סיבת סגירת הברז הוא משום הפסד ממון, וזה לא איכפ"ל. אבל הכא הרי כל מה שצריך את המקום שבו מונח המקלות, הוא משום שרוצה להכניס את הבגד לביתו בכדי שלא יפסד, וליכא בו כלל שימוש, וא"כ אפשר דיהא אסור]. ורבנו אמר דגם זה חשיב צורך מקומו, כיון שצריך את המקום שעליו מונחים מהדקי הכביסה, וחשיב שיש בה שימוש להכניס את הבגד לבית, והבגד הרי מותר בטלטול, וא"כ בהסרת מהדקי הכביסה חשיב "צורך", ולא איכפ"ל שסיבת ההכנסה הוא משום הפסד ממון, דסו"ס עצם ההכנסה הוה שימוש, וא"כ שרי להסיר את מהדקי הכביסה כדי לקחת את המעיל.

והוסיף עוד להסתפק, דאפשר דשרי אף לטלטל כשמל"א כדי שלא יפסד מוקצה אחרינא כגון לכסות ביצה שנולדה בשבת (דהוה מוקצה) בסיר ריק (דהוה כשמל"א) כדי שלא תשבר, דהא מ"מ מיקרי לצורך גופו דהיינו לכסות בו, ואף שסיבת הכיסוי הוא כדי שלא יפסד הביצה, מ"מ כיון שעושה עם הכשמל"א "שימוש", מיקרי לצורך גופו ומותר. אך הוסיף דלטלטול כדי לשמור על הכלי עצמו, כגון שהופך את החפץ באופן שיגן עליו מפני השמש ויעשה עליו צל אסור, והחילוק בזה דכלי נעשה לצורך הרבה תשמישים, מיהו כל התשמישים הם לצורך דבר אחר, אבל אין הכלי נעשה לתשמיש שישמור על עצמו [דא"כ שלא יהא כלל ולא יצטרך שמירה], ולכך מותר להשתמש בכלי שמל"א לצורך שמירת מוקצה אחרינא, אבל לצורך שמירת עצמו אסור.⁷

ס' של"א סק"ה, והח"א כלל ס"ו סעי' ד', ואם הוא משום גזירת נחמיה א"כ יהא מוכח מהגמ' שם דלא כפמ"ג. [ונידון זה הוי נפק"מ טובא אי שרי בשבת לטלטל מפתחות המכונות כדי שיוכל להשתמש במכונות במוצ"ש, (ואף באופן שהמפתח פותח את דלת המכונות, בלא שנפתח האורות, נמי חשיב המפתח כשמל"א כיון שהוא משמש לצורך שימוש האסור, שהרי עיקר מטרת פתיחת הדלת הוא בשביל לנסוע בו, וכמשי"כ הפמ"ג ס' ש"ח א"א ס"ק ל"ח דמה"ט סולם דשובך חשיב כשמל"א, ע"ש), דלדעת הפמ"ג אף דהוה כשמל"א לצורך גופו, מ"מ כיון שאינו לצורך שבת אסור].

ובעיקר נידון האחרונים, אמר הגר"א דדעת המשנ"ב דכשמל"א הוי כשאר מוקצה דתלי בהקצאת הדעת מהכלי, דבס' ש"ח סק"י העתיק המשנ"ב דברי הפמ"ג דכשמל"א נקבע ע"פ רוב תשמישהו, ואם רוב מלאכתו לאיסור חשיב כשמל"א, והביאור"ל השיג שאין הדבר תלוי במה שרגילים להשתמש בו יותר, שהרי אם דרך הכלי להשתמש בה לשניהם, ורק לאיסור משתמשין בה יותר, "מגלן דמקצה דעתיה מיניה", דהלא עשויה למלאכת היתר גם כן, ע"כ. הרי מבואר שנוקט בפשיטות דענין כשמל"א הוא עשי"ז מקצה דעתו מזה. אולם בספר האיר יוסף (משנת רעק"א – מוקצה) הוכיח מדברי השעה"צ ס' ש"ח סק"ג להיפך, שכתב דהמקור דכלי שמלאכתו לאיסור אסור לטלטל לצורך גופו כשיש לו כלי היתר, נלמד מהא דאפילו כלי היתר אסור לטלטל כשיכול לעשות הדבר זולת הכלי, יעו"ש. והנה כלי שמלאכתו להיתר לא הוי מוקצה כלל, ומ"מ אסור לטלטל שלא לצורך כלל, ומזה יליף המשנ"ב דה"ה בכשמל"א כשיש לו כלי היתר, ובע"כ חזינן שאין הגדר בזה משום דמקצה דעתו כשיש לו כלי היתר, אלא דהוא איסור מסוים לטלטל שלא לצורך. והגר"א"ל שטינמן (במכתב שהודפס שם בראש הספר) כתב לו על זה בזה"ל: לדברין המשנ"ב סותר עצמו ממשי"כ בביאור"ל (הנ"ל), וע"כ דמ"מ סברתו דבזה ודאי יש לומר דלא יתירו מוקצה אם אסור אפילו מה שאינו מוקצה. ולולי דבריו אפשר דדעת המשנ"ב דכשמל"א אסור מדין מוקצה, שמקצה בדעתו שלא להשתמש בו, ואפ"ה אם יכול להשתמש בכשמל"א אסור לו להשתמש בכשמל"א לצורך גו"מ מדין גזירת כלים, דהנה בשבת דף קכ"ז ע"ב איתא דבתחילה גזרו על כל הכלים שלא להשתמש בהם, וחזרו והתירו כשמל"ה, וחזרו והתירו כשמל"א לצורך גו"מ, וס"ל למשנ"ב דלאחר שחזרו והתירו, הוי מה שאסור כשמל"א שלא לצורך גו"מ אינו עוד מגזירת כלים, אלא דהוא מצד שהאדם מקצה בדעתו שלא להשתמש בו, ומעתה חידש השעה"צ דבסוגיא בפסחים מוכח דאף שהתירו גזירת כלים זה דוקא כשאין לו כלי אחר, ולכך כשאין צריך לכלי אף שהוא כשמל"ה נמי אסור מצד גזירת כלים, ומעתה למד המשנ"ב דה"ה כשמל"א, אם יכול להשתמש בכשמל"ה אסור לו להשתמש בכשמל"א אף לצורך גופו מגזירת כלים (דהוי אף בתחילה שחזרו והתירו כלי שמלאכתו

ולאהמור ברז שנשבר ידית ראשו, וא"א לפותחו אלא ע"י מכשיר הנקרא פלאיר, הנה לטלטלו בשביל לפותחו בשבת מותר דה"ל כשמל"א לצורך גופו, אבל לאחר שנשתמש במים וחפץ לסוגרו, הדין הוא כן שאם לא הניח הפלאיר מידו י"ל דשרי [ע"י משנ"ב ס' תקפ"ו ס"ק פ"ח דהיתר דבידו הוי אף להשתמש בו, אולם המנ"ש ס' פ"ח ס"ק ל"ד הביא מת"ש דאסור], אבל אם הניחו וחפץ ליטלו כדי לסגור, ואם לא יסגורו יצאו מים עד מוצ"ש ויפסיד ממון, י"ל ע"י שרי, שהרי זהו לצורך הפסד ממון, וכשמל"א לא הותר מחמה לצל. ורבנו אמר דפשוט דשרי, דכיון דהוה לצורך שימוש היתר, דהיינו סגירת הברז, חשיב שיש לו בו צורך, ואף דשורש הענין הוא משום מניעת הפסד, מ"מ לא דמי לטלטול מחמה לצל דאסור, דהתם אין לו צד שימוש בחפץ אלא כדי שלא יפסד, אבל הכא בנידוננו משתמש בחפץ עצמו, ולא רק מוליכו מחמה לצל, ולכן לא איכפ"ל במה שמשמש בו לצורך הצלת ממונו.⁶

וכן יש לדון במהדקי כביסה שדינם כדין כשמל"א כיון שמייוחדים לתליית כביסה רטובה (פמ"ג ס' ש"ח א"א ס"ק ל"א), ומותר לטלטלם לצורך גופם של המהדקים כדי להשתמש בהם, או לצורך מקומם, כגון שבא להוריד מחבל הכביסה בגד שהיה יבש בעו"ש כדי ללבושו. הנה אם היה תלוי על החבל בגד שהיה יבש מעו"ש, מותר בשבת להביאו לביתו אם חושש מפני הגנבים, דהוי כשמל"ה דמותר מחמה לצל [אף אם אין בדעתו להשתמש בו בשבת, כדאיתא בשבת מ"ג ע"א ביצה שנולדה בשבת כופה עליה כלי בשביל שלא תשבר, ואף שהביצה היא מוקצה, מ"מ מותר לעשות מעשה ולטלטל הכלי בשבילה להצלת ממונו]. אלא דיל"ע באופן שתלוי הבגד במהדקי כביסה, אי שרי משום הצלת ממונו להסיר את מהדקי הכביסה, שהרי כל ההיתר להסיר מהדקי כביסה כשצריך לבגד הוא מצד צורך מקומו, והכא שאין

6 והדברים הנ"ל לכא' לאו מילתא דברירא, דהנה הרשב"א בשבת דף קכ"ד ע"א על הא דמשני רבה (כך הוא גירסת הרשב"א) דמתני' דקנין לאחר התרת כלים נשנו וכו' בהאי פורתא לא מיעפש, ופי' דלכך דבר זה לא מקרי צורך גופו אלא כמחמה לצל, ורבה אסר כשמל"ה מחמה לצל, ע"ש. ולפ"ד לדין דכשמל"א שרי לצורך גופו ואסור מחמה לצל, אם יביא כשמל"א כדי לכסות בו שלא יפסד, אז אם בלא זה יפסד הרבה חשיב צורך גופו ושרי, ואם יפסד קצת חשיב מחמה לצל ואסור, [דאין לומר דכונת הרשב"א שהיא פורתא לא חשיב הפסד כלל, שהרי בדבריו מבואר שלפי רבא דכשמל"ה שרי מחמה לצל הר"ז מותר, ואם נאמר שלא נפסד כלל הא שיטת הרשב"א (בדף מ"ג ע"ב, וכו"כ הב"י שכה"ה שיטת הרשב"א) דכשמל"ה אסור לטלטל שלא לצורך כלל]. ולפ"ז בניד"ד אם יש הפסד גדול שרי דחשיב לצורך גופו, אך אם הוא הפסד קטן אסור דחשיב כמחמה לצל, (וע"כ אם יש נזילה גדולה שרי ואם הוא משהו מעט אסור). אולם יש לחלק בין התם לניד"ד, דבקנין שאינן משמשים אלא כמעשה עץ בעלמא (להניח עליו הלחם) אז כשאין הכלי בא אלא לכסות חשיב שאין עשיותו אלא מחמה לצל, אבל הכא שבא להשתמש במוקצה ולעשות בו שימוש חיובי אפשר דבזה חשיב תמיד צורך גופו, ולא איכפ"ל במה שהמטרה הסופית היא כדי להציל את ממונו.

7 ע"י בפמ"ג בס' רס"ה במשנ"ז סק"א שכתב, דאפשר שלצורך מוקצה אחר כיון שאין ראוי לו לשבת לא מיקרי צורך גופו ואסור. והאחרונים העירו ע"ז מגמ' בשבת דף מ"ב ע"ב דמוכח התם שאף לצורך מוקצה אחר חשיב צורך גופו, דהתם אמר רב חסדא אע"פ שאמרין אין נותנין כלי תחת תרנגולת לקבל ביצה, אבל כופה עלי' כלי כדי שלא תשבר, ורבה התם מפרש מילתא דר"ה, וקשה הא רבה ס"ל בדף קכ"ד ע"א דכשמל"ה שרי רק לצורך גו"מ, אבל מחמה לצל אסור, וא"כ אמאי קאמר התם דמותר לטלטל כלי שמל"ה כדי שלא תשבר המוקצה, אע"כ דכיון שמשמש בכלי חשיב "צורך" גופו אע"פ שאין זה לצורך שבת. ולכאורה יש לחלק דחלוק כשמל"ה מכשמל"א, דכלי שמל"ה דאסור לרבה הוה מגזירת נחמיה שגזר על כל הכלים והתיר לצורך גו"מ, ובזה אמר' דכל דהוי צורך גו"מ אפילו שאין זה לצורך היום מותר, אבל כשמל"א הא דאסור היינו משום שהקצה דעתו מזה (לפי שרוב שימושו לאיסור), והא דהותר לצורך גו"מ היינו משום שלא הקצה מדעתו שימוש דצורך גו"מ, וא"כ יש לומר דרק לצורך שימושים שהם צורך השבת לא הקצה דעתו, אבל שימושים שאינם לצורך השבת הרי הם בכלל ההקצאה. אולם דבר זה תליא בפלוגתת האחרונים אם כשמל"א אסור מחמה לצל מגזירת נחמיה (וכדעת הריטב"א בשבת דף קכ"ד ע"ב, שיטה להר"ן שם דף קכ"ז ע"ב, והגר"א יור"ד הלכות מילה ס' רס"ו), או מדין הקצאת הגברא כמו מוקצה מחמת חסרון כיס וכדו' (וכדעת בעל המאור בריש ביצה, תוס' ר"ד שבת דף קכ"ז ע"ב, והמ"א

בשבת עם קצת חלב שתחתיו, ליכא בהכי משום בורר, ומ"מ אם אין דעתו לאכול בשבת אסור, ואם חושש שיפסד ויתקלקל מותר להוציא השומן באופן זה ע"י גוי, דהכנה לחול הוה מד"ס ושריא במקום פסידא ע"י גוי, ע"ש. ולכאורה אף ע"י ישראל לישתרי, דכיון דעביד הכי משום שמירת ממונו, א"כ ליכא ביה משום מכין לחול.

והנה בשו"ע סי' ש"מ ס"ה כתב דמותר בשבת לרשום בצפורן על הספר כמו שרושמי לסימן, כיון שאין זה דבר המתקיים, וע"י בביאורו"ל שם שדעת רוב האחרונים דמותר לרשום בצפורן במקום שיש ט"ס כדי לתקנו במוצ"ש [מלבד דעת הפמ"ג דחשש בזה לחיוב חטאת], ולכאורה למה לא יאסר משום איסור הכנה, שהרי מכין בשביל אחר השבת למצוא המקום שיש שם טעות כדי לתקנו. ובפשוטו הביאור בזה דהכנה שייכא רק בהדחת כלים וכיו"ב שעושה תיקון בכלי בשביל חול, אבל לעשות סימן אין זה אלא למנוע טירחה בחול בלא שום תיקון, וזה לא חשיב מכין. ורבנו ביאר זאת, דאיסור הכנה שייך רק במקום שאותה הפעולה שעושה כעת יכול לעשותו לאחר השבת, כמו הדחת כלים וכיו"ב שאותו ההדחה שעושה בשבת יכול לעשותו לאחר השבת, אבל הכא שאם כעת לא יסמן מקום הטעות, הרי במוצ"ש יצטרך לחפש מחדש, ונמצא דלאחר השבת לא יעשה את אותו פעולה שעושה כעת, דכעת שמצא הטעות עושה רק סימן כדי לזכרו, ולאחר השבת יצטרך לחפש את הטעם מחדש, אם לא יעשה סימן בשבת, ובכח"ג ליכא איסור הכנה, ומה"ט הרי מותר לטלטל כלי שמלאכתו להיות מחמה לצל לצורך חול, וליכא ביה איסור הכנה, וכן אם הוציא (למשל בסעודה השלישית) אוכל מהמקור מותר לו להחזיר בשבת אם חושש שהאוכל יתקלקל (ע"י משנ"ב סי' רנ"ד ס"ק מ"ג), וליכא בזה איסור הכנה, משום שרק פעולה שיכול לעשותה לאחר השבת אסור לעשותה בשבת, אבל פעולה שאם לא יעשנה עכשיו בשבת יהא לו הפסד ממון או זמן וכיוצא"ב במוצ"ש, ל"ש ביה איסור הכנה, דפעולתו חשיב מניעת הפסד וטרחא ולא תיקון, וזה לא חשיב מכין.⁹

כשמל"א לבטלו ע"י יחוד

הביא הגר"ב פלמן בשיעוריו: הרוצה לבטל כלי שמלאכתו לאיסור צריך לעשות מעשה בגופו, כמש"כ הרמ"א בסי' ש"י ס"ז גבי כיס של מעות, שצריך לבטל מעשה הראשון שלא יוכל ליתן בו מעות ויפתחנו מלמעלה, ופי' הגר"א לפי דאתי מעשה ומבטל המחשבה דיחוד, והמעשה שעשה בה מעיקרא שהניח בה מעות, אבל במחשבה לחוד לא סגי לבטל מעשה, והעתיקו המשנ"ב בס"ק כ"ו. ולפ"ז הקונה ארנק חדש, ונתן את הארנק הישן לבנו

עוד יל"ע באופן שישנו חבל עם גלגלים, ובשבת היה תלוי בחבל כביסה ונצרך לבגד שנמצא באמצע החבל, וכדי להורידו צריך להוריד את כל הבגדים עד שיגיע לאותו בגד, בפשוטו מהדקי הכביסה שקודם לבגד הנצרך לו לא הוה צורך מקומו, וא"כ יהיה אסור להורידו, אולם הגר"ל שטינמן זצוק"ל אמר דכיון שאינו יכול להגיע לבגד הנצרך לו וא"כ יוריד את הבגדים הקודמים, חשיב ג"כ צורך מקומו, והוי כמי שרוצה ללכת והדרך חסומה בפטישים וכדו' (שהוה כשמל"א), דבדואי מותר לו להסיר את הפטישים כדי שיוכל ללכת, וא"כ ה"נ מותר לו להסיר את מהדקי הכביסה כדי שיוכל להגיע לבגד הנצרך לו.

והנה במה שהתיר רעק"א לתת בשבת נרות כסף לחתן, דמשום שמחת חתן מיקרי צורך גופו, בפשוטו ה"ה לתת מתנה לחבירו בשבת חשיב כצורך גופו [ואיירי שמזכה לחבירו ע"י אחר מבע"י, או שיאמר לו שעד מוצ"ש זה שלי, דבלא"ה איכא איסור מתנה בשבת, עיין משנ"ב סי' ש"ו]. אולם שמעתי בשם רבנו דאמר דרק ביו"ט משום מצות שמחת יו"ט (כלשון התוס') או לחתן משום שמחת חתן (כלשון רעק"א) התירו, אבל לתת סתם מתנה בשבת לא, והטעם בזה משום דלא כל שמחה והנאה חשיב גם "צורך", שהרי כל אחד שמח אם יקבל הון רב, ואי אפשר לומר שיש לו צורך בהאי שמחה, אלא שיש מצבים מיוחדים שהשמחה הוה בגדר צורך, וביור"ט ובחתן שיש צורך בשמחה הוה אצלם המתנה בגדר צורך, וחשיב טלטול לצורך גופו, אבל בשבת לא. [ויתירה מזה איתא בשבת דף קכ"ד ע"א, דכשמל"א שרי רק לצורך גמור, ולכן מקלות כיון שאפשר להפשיט הבשר ע"י שמניח ידו על כתף חבירו, אף שקשה להפשיט כך את הבשר, מ"מ לא יחשיב "צורך" משום כך, ולא התירו לטלטל את המקלות].⁸

כשמל"ה מחמה לצל

הביא הגר"ב פלמן בשיעוריו: כלי שמלאכתו להיות מותר לטלטלו מחמה לצל אף שאינו צריך לו לאותו שבת, כדאיתא בשבת מ"ב ע"ב, אמר ר"ח אע"פ שאמרו אין נותנין כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה, אבל כופה עליה כלי שלא תשבר, הרי דאף דהביצה היא מוקצה ואינו ראוי לאכילה בשבת, אפ"ה אין זה נחשב מכין משבת לחול, כיון דנותנו בשביל שמירת ממונו שלא יפסד, וכה"ג לית ביה משום מכין. ולפ"ז בשבת שנשאר דבר מאכל אחר סעודה שלישית, ואם ישתה בחוץ עד מוצ"ש יפסד, מותר להניחו במקור מה"ט [אבל אם נשאר משקה שאינו נפסד, ואינו רוצה עוד לשתותו בשבת, ומכניסו למקור כדי שיהא קר למוצ"ש, יש בזה איסור הכנה]. ויש לעיין במש"כ המ"א (והביאו המשנ"ב בסי' ש"ט ס"ק ס"ב), דכשיש שומן ע"ג החלב ומוציאו

9 ושו"מ בשו"ת מהרש"ג (ח"א סי' ס"א ס"ג) שכתב ממש כדברי רבינו, שאיסור הכנה משבת לחול איירי רק כשרוצה להרויח זמן בחול, אבל אם עושה בשבת בגוונא שאם לא יעשהו בשבת לא יוכל לעשותו בחול, אז מותר לעשותו בשבת, דזה לא נקרא בשם הכנה אלא בשם הצלה, והוכיח כן מהא דשרי לטלטל כשמל"ה מחמה לצל, אף שאין צריך לכלי כלל בשבת, וכן ממש"כ החיי אדם (כלל ס' סעי' ט"ו) לענין להביא יין בשבת על הבדלה, שכתב דאין להביא יין על הבדלה אם לא שא"א להשיג במוצ"ש, ע"כ.

ובעיקר הדברים מצינו סתירות במשנ"ב לענין אי שרי הכנה ממש במקום פסידא, יעויין סי' רנ"ד ס"ק מ"ג בשם האליה רבה דהתיר בתנורים שלנו להוציא כל הפת מהתנור אף שאין צריך לו בשבת "במקום פסידא", ומבואר דהתיר להכין הפת לצורך חול במקום פסידא, וע"ע בסי' שכ"א משנ"ב ס"ק כ"א גבי בשר שלא נמלח שלשה ימים, ואם לא ידיחנו היום יאסר הבשר בבישול, שהביא בשם הא"ר והנוב"י שצריך להדיחו ע"י נכרי, ואם א"א להדיחו ע"י נכרי ידיחנו הישראל, וע"ע בסי' ש"ט ס"ק ס"ב גבי עשיית גבינה בשבת, שאם אינו צריך לאכלה בשבת ורק שחושש לקלקול ולהפסד החלב, אסור לישראל לחבצו משום הכנה.

ובמש"כ השו"ע דמותר לרשום בצפורן בשבת, שמעתי מחכ"א לבאר בע"א אמאי אין בו משום הכנה, והוא דכיון שעושה סימן לט"ס הרי חשיב מתקן הוא את הט"ס כבר מעכשיו ע"י הסימון, ורק שא"א לו לכתוב ולמחוק – אז עושה סימן, אך בעצם את התיקון עושה כבר כעת לשבת זו, ולא חשיב הכנה למוצ"ש. ושו"מ בספר שלחן שלמה סי' ר"צ שהביא זאת בשם שו"ת רדב"ז סי' תר"צ, דליכא מכין משבת לחול לפי דהתיקון נהיה כבר בשבת.

להיתר, עדיין היה גזירת כלים על כלי שמלאכתו לאיסור), אבל בגוונא שאין לו כ"א כשמל"א ליכא ביה גזירת כלים, ומה שאסור לטלטלו לצורך עצמו הוי מדין מוקצה.

והנה לגבי נעלי עור ביוה"כ אי חשיב כשמל"א (כדין סנדל המסומר המובא בתוס' בשבת דף ס' ע"א ד"ה לא), או כיון שיש אופני היתר כגון ליוולדת או לחולה (כדמבואר בסי' תרי"ד) לא הוי מוקצה. ושמעתי מאממ"ר הגר"ב זצ"ל ששמע ממרן הגר"י קניבסקי זצוקלה"ה שאמר דבמקום דאופני ההיתר שכיחים ומצויים מסתבר דהוי כשמל"ה, אבל במקום שאופני ההיתר אינם שכיחים ומצויים כגון במקומינו דמצוי נעלים שאינם של עור, דבכח"ג אסור לחיה ולחולה ללבוש נעלי עור, מסתבר דנידון ככלי שמלאכתו לאיסור, עכ"ד. אולם הגר"ח פ"י שיינברג זצ"ל העיר דלכאורה ד"ז תליא בחקירת האחרונים הנ"ל, דהנה המשנ"ב בסי' ש"ח סעי' ג' כתב דכשמל"א נקבע ע"פ רוב תשמישו, ובדבר שרוב תשמישו להיות ומיעוטו לאיסור הולכין אחר רוב תשמישו, וא"כ ה"נ כיון שברוב הימים דשייך הדין מוקצה הוא להיות, שפיר מיקרי כלי שמלאכתו להיות, אלא דאם כשמל"א אסור מצד מוקצה לפי שלא הוכן לכך, א"כ ה"ה הכא הרי לא הוכן לכך, שהרי ביוה"כ אין לו שום תשמיש דהיתר, אבל אי הוי מגזירת כלים, א"כ הכל תלוי בהדין כלי וכפי ערך השתמשות של הכלי, וכיון שברוב הימים דשייך הדין מוקצה הוא להיות שפיר מיקרי כשמל"ה.

8 ויש שהתירו לתת פמוטים חדשים קודם שנשתמשו בהם כלל, עפמ"כ הביה"ל סי' רע"ט סעי' ו' דבכח"ג חשיב הזמנה בעלמא והזמנה לאו מילתא היא ומותר לטלטלו שלא יפסד ושלא יגנב. אולם הפמ"ג (שם א"א ס"ק י"ד אות ב') והתהלה לדוד (סי' ש"ח ס"ק י"ח) כתבו דהיכא שהנר אינו מיועד אלא לשימוש הנר חשיב לעולם ככלי שמלאכתו לאיסור אף קודם שנשתמשו בהם.

הקטן לשחק בו, מבלי שישנה בגוף הארנק מאומה, אכתי יש עליו תורת כשמל"א, ואסור הגדול לטלטלו כ"א לגופו ומקומו. ובכלי שמשמש בו פעם אחת לאיסור, כגון נר נשמה שעומד להדלקה חד פעמית ואח"כ זורק הפח לאשפה, שמעתי מהגרא"ל שטינמן זצוק"ל דבזה מהני שייחודו לשימוש המותר והיו כלי שמל"ה, כיון שמתחילה עמד רק להדלקה פעם אחת, ואח"כ בטל שם כלי שמל"א ממנו, לכן בזה סגי ביחוד להיתר.

טלטול מוקצה בגופו - מן הצד - ע"י קנה - בזריקה

הביא הגר"צ פלמן בשיעוריו: א. בדין טלטול מוקצה מן הצד, איתא בתוס' בשבת מ"ג ע"ב (בתורה דכ"ע) ובשאר קמאי דטלטול מן הצד לצורך דבר המותר שרי, ולצורך דבר האסור אסור. והרא"ש (פ"ג ס' י"ט) הביא בשם רבינו יונה להקשות מסוגיא דלקמן דף קמ"א ע"א, דאיתא התם הקש שע"ג המיטה לא יטלנו בידו אלא מנענעו בגופו, ודייק בגמ' מהא דטלטול מן הצד שרי, והרי התם לצורך דבר האסור מטלטלו, דלצורך הקש שהוא מוקצה הוא מטלטל (שחפץ להשתמש בקש לשכב עליו), ותי' הרא"ש דהתם קיל אינו מטלטל אלא בגופו כלאחר יד, ובהא שרי אפילו לצורך דבר האסור, ומדמי הגמ' ד"ז לטלטול מהצד בידיו דלצורך דבר המותר מיהא שרי, ע"ש. [ודברי צ"ב, דאכתי היכי מדמי, אימא דכשמטלטל בידיו חמיר טפי, ואסור אפילו לצורך דבר המותר, אבל כשמטלטל בגופו קיל טפי דלאו שמי' לטלטל, כדחיינו דשרי בהא אפילו לצורך דבר האסור]. והר"ן תירץ דבקש מיקרי לצורך דבר המותר, כיון דמטלטלה לצורך תיקון המטה שהיא היתר, ע"ש [ואין כונתו שרק מסלק הקש מהמטה ואינו שוכב עליה, דהא הר"ן פירש בהדיא בדף קמ"א ע"א שמנענו כדי לשכב ע"ג הקש, אלא ר"ל שאין כאן נידון בפני עצמו של טלטול קש המוקצה, רק דדיינינן ליה כמתקן מלתו ע"י נענוע הקש, והמטה היא דבר המותר, ונמצא דהוה טלטול לצורך דבר המותר].

ונמצא דלהרא"ש טלטול בגופו שרי אף לצורך דבר האסור, ולהר"ן טלטול בגופו חשיב כטלטול מהצד, ורק לצורך דבר המותר שרי. ובטור בס' ש"א כתב טלטול מהצד שרי לצורך דבר המותר, וטלטול בגופו שרי אף לצורך דבר האסור, הלכך קש שע"ג המטה מנענעו בגופו וכו', וכן פסק שם בשו"ע, וכתב הב"י שדבר זה אי שרי טלטול בגופו לצורך דבר האסור, תליא בפלוגתא הרא"ש והר"ן, ופסק הטור כדעת הרא"ש, וכ"כ המשנ"ב (ס' ש"ח ס"ק י"ג) ובשעה"צ (ס"ק ט"ז) דהכי ק"ל דטלטול בגופו לאו שמי' לטלטול ומותר לגמרי. אולם החזו"א (ס' מ"ז ס"ק י"ב) כתב דלכ"ע טלטול בגופו חשיב כטלטול גמור, והלכך אסור אפילו לצורך מקומו, משום דיסוד ההיתר דטלטול מן הצד כשמטלטל האיסור ע"י דבר היתר הוא משום דאז שם הטלטול מתייחס על ההיתר, משא"כ כשמטלטל האיסור לחוד הרי שם הטלטול הוא על האיסור, ומש"כ הרא"ש דהתם אין כאן טלטול כלל משום דמטלטל בגופו כלאח"י, אין כונתו להתיר טלטול בגופו, אלא כונתו דמייירי ששוכב במטה, שאז אין לשכיבה על הקש שם טלטול הקש, אלא שם תשמיש שכיבה, הלכך אם כונת השוכב לנער את הקש מותר, שהוא דבר הנמשך מפעולת השכיבה, משא"כ בטלטול מת במטה דבאמת יש כאן טלטול שניהן, ולאיה מהן שמתכוין מתייחס אליו עיקר הטלטול, וע"ש. והנה דברי החזו"א הם דלא כמש"כ הב"י בס' ש"א דהרא"ש והר"ן פליגי גבי טלטול בגופו לצורך דבר האסור, והטור פסק כרא"ש, ונמשכו אחריו המ"א (שם ס"ק כ"ד) והמשנ"ב (שם סק"ל, ס' ש"ח ס"ק י"ג, ס' ש"ט ס"ק י"ד (בסופו), ביה"ל ס' רס"ו סעי' י"ג ד"ה פן יקדמונו, אולם בס' ש"ח ס"ק י"ג היקל רק במקום הפסד) ועוד אחרונים. [ובשו"ע ס' ש"ח סעי' מ"ו כתב: אסור לשאת תחת אציליו זרע התולעים שעושין המשי מפני שאסור

בטלטול וכו', ומקור הדברים הביא הב"י מתשו' הרשב"א ח"ד סי' ע"ד. ולכאורה לדעת המשנ"ב קשה, הא ק"ל דטלטול בגופו לאו שמי' לטלטול, וי"ל שהכונה דאסור לקחת בידים זרע התולעים כדי לשאת תחת אציליו, אבל לאחר שהניחו שם אפשר דשרי כיון דהוה טלטול בגופו. שוב העירוני דבתשו' הרשב"א איתא שדרכו היה לשים את התולעים תחת אציליו ידיו, ולפ"ז לק"מ דדבר שדרכו בהכי אף בחול לא חשיב טלטול בגופו].

ובאמת מצינו בזה פלוגתא רבונתא בקמאי, דהנה בשבת קנ"ד ע"ב איתא, היתה בהמתו טעונה שליו של תבואה טבל, מכניס ראשו תחתיה ומסלקו לצד אחר, וכתבו הרשב"א והר"ן דהא דשרי לטלטול המוקצה בגופו ה"ט משום צער בעלי חיים, והר"ן אזיל לשיטתו דטלטול בגופו לצורך דבר האסור אסור, ולהכי הוצרך נמי לטעמא דצער בע"ח, אבל בחידושי הרמב"ן כתב דאף בלא טעמא דצער"ח שרי, משום דטלטול בגופו לא גזרו בו רבנן, וכההיא דקש שע"ג המטה דמנענו בגופו, וכהא דעושה שביל ברגליו, ע"ש. ובחזו"א (ס' מ"ז ס"ק י"ב) כתב להוכיח דטלטול בגופו חשיב כטלטול גמור, מהא דאמרינן בדף ק"ב ע"א דאסור לטלטל מנעל מוקצה ע"ג רגליו. ולכאורה יש לדחות, עפמשי"כ המאירי בדף קמ"ד ע"ב (ד"ה גדולי הפוסקים), גבי הא דאמרו בכתובות דף ס' ע"א צינור שעלו בו קשקשין ממען ברגלו, דר"ל אבל להסיק הנה והנה אסור משום מוקצה, ואף דהקש שעל המטה מנענעו בגופו, מ"מ הכא אסור משום דרך הוא להסירו אף בחול ברגלו, ע"ש [והר"ד בקיצור במשנ"ב ס' שלי"ו ס"ק מ"ז], ומבואר דכל מאי דשרי טלטול בגופו, הוי דוקא היכא שאין הדרך לטלטלו בגופו, וא"כ לפ"ז י"ל דמשי"כ אסור לטלטל מנעל מוקצה משום דהדרך לטלטלו בגופו. עוד הוכיח החזו"א מדאיתא בדף קכ"ז ע"א דעושה שביל ברגליו בכניסתו ויציאתו, ופירש"י מפנה ברגלו לכאן ולכאן דרך הליכתו דלא הוה טלטול, ומשמע דלא הותר לטלטלו אלא דרך הליכו אבל לא בהדיא, מיהו הרמב"ן בדף קנ"ד ע"ב הביא מהך גמ' ראייה דטלטול בגופו שרי, דמשמע דאף בהדיא שרי, ואפילו לדקדוק החזו"א ברש"י י"ל דהתם שמה הדרך לעשות כן ברגלו ומש"ה אסור, וכסברת המאירי.

איתא בשו"ע (ס' ש"ח סעי' מ"ג) וברמ"א (שם סעי' ג'), דטלטול ע"י גיפוח שרי, ובזה שרי לכ"ע אף דלא שייכא ביה סברת החזו"א גבי נייעור הקש דשם שכיבה עליו, דהכא כיון דלא נעשה ע"י גופו קיל טפי ולא חשיב טלטול כלל. [אולם רעק"א הבין ברמ"א הנ"ל שרק לצורך דבר המותר שרי בגיפוח, ומקורו ג"כ מהב"י סעי' מ"ג בשם מהר"ל שקרי ליה טלטול מן הצד].

ב. טלטול מן הצד לצורך דבר המותר שרי, ולצורך דבר האסור אסור, וע"כ בגוונא שמנער אבן שע"ג החבית, וכוונתו לנער את המוקצה כדי להכשיר את השימוש בחבית, אבל לא בכדי להשתמש במוקצה שרי, דאף שכוונתו לנער למוקצה מ"מ אינו מחשיבו בפני עצמו. [ואף כשמטלטל החבית לצורך דבר המותר דשרי, מ"מ כל שיכול לנער המוקצה מעל החבית לא התירו לו הטלטול, ורק באופן שע"י הניעור יפסד המוקצה לא הצריכו אותו לנער כשמטלטלו לצורך דבר המותר, וכדמבואר בשו"ע ס' ש"ט סעי' ד' ובשעה"צ ס"ק י"ז]. אבל אם כוונתו בטלטול להשתמש במוקצה, חשיב כצורך דבר האסור, וכמבואר ברא"ש בשם רבינו יונה דטלטול קש בגופו לשכב עליו חשיב לצורך דבר האסור, דאף דהאדם הוא שמשמש בקש, מ"מ כשמפזר הקש בגופו במטה חשיב טלטול מהצד לצורך דבר האסור, כיון שרוצה להשתמש בקש המוקצה, ולפ"ז אם מטלטל השלחן עם הפמוט (נרות) הדלוק כדי שיאיר בחדר השני, לכאורה חשיב לצורך דבר האסור, כיון שמשמש בגוף המוקצה כמו בקש, וכ"כ התהלה לדוד ס' רע"ז סק"ה. אולם הבית מאיר ס' רע"ו ובספר מנחת שבת ס' פ"ח סקע"ב התירו בזה, וכן מבואר במג"א ס' רע"ט סק"ט דדבר זה חשיב לצורך דבר המותר, וצ"ע.¹⁰

דבאמת חשיב ד"ז לצורך דבר האסור ואפ"ה שרי לפי שאם הותר לטלטל מוקצה ע"י טלטול מן הצד לצורך מקומו כ"ש שהותר לצורך גופו, וכדחיינו בעלמא שטלטול לצורך גופו קייל יותר מצורך מקומו, ע"ש. והנה בדברי הפמ"ג מבואר גדר חדש בהאי היתרא דטלטול מן הצד, שאין ההיתר לפי שמעשה הטלטול מתייחס לדבר ההיתר ולא לדבר האסור, אלא דכיון דאין מטלטל המוקצה בידו לכן כשמטלטל לצורך דבר המותר התירו הך טלטול, וכדמבואר בדברי הריטב"א בדף מג ע"ב דהתירו טלטול מן הצד דהוה לצורך דבר המותר

10 אולם בטעם דין זה מצינו פלוגתא, הבית מאיר (רע"ו ס"ג) ביאר דמה שצריך להאיר חשיב כצורך דבר המותר, והיינו דאם הוא לצורך המת חשיב לצורך דבר האסור ואם הוא לצורך האדם חשיב לצורך דבר המותר. [וע"ע במ"ב ס' שח ס"ק ע"ה שהביא מספר שלחן עצי שיטים, דטלטול קוץ כדי שלא יזיק (אף באופן שהוא קוץ גדול דלא הותר משום היזק) שרי ע"י טלטול מהצד, והיינו לפי דחשיב ד"ז לצורך דבר המותר, ומבואר דס"ל נמי כ"ל שאם הוא לצורך האדם חשיב לצורך דבר המותר]. אולם הפמ"ג ס' שח משב"ז סק"ח כתב

המוקצה, אבל הכא כוונתו להטמין את הביצה המותרת בחול, ואין כונתו להזיז לחול, וא"כ אפשר דשרי בכה"ג, וצ"ע.

ובגדר טלטול מן הצד, כתב החזו"א (סי' מ"ז ס"ק י"ד) דכל זה דוקא היכא שהתייחדות הטלטול הוא גם באיסור וגם בהיתר, כגון שהאבן ע"ג חבית ומחזיק בחבית, בזה הותר טלטול מהצד משום דבכה"ג מייחסים טלטולו לדבר המותר, אבל במקום שכל התייחדות הטלטול הוא רק על המוקצה בלחוד, אלא שאינו מטלטל בידי ממש רק ע"י מקל או בסכין, זה חשיב כטלטול גמור ואסור, ופליג עמש"כ ה"ט דכשיש מוקצה ע"ג השלחן וחפץ להשתמש במקום השלחן, דמותר לסלק המוקצה בסכין, דחשיב טלטול מהצד לצורך דבר המותר, ע"ש. והמשנ"ב בסי' ש"ח ויש קט"ו פסק כדברי ה"ט, וכן בביאור"ל בסי' של"ז (ד"ה ויש מחמירין) התיר לטלטל המוקצה ע"י מקל [וע"ע שבת דף נ' ע"ב בתוד"ה הכל מודים וברא"ש שם סי' י', וברמב"ן (במלחמות) וברשב"א בשבת דף קכ"ד ע"ב, ובר"ן בביצה (דף י"ב ע"א מדפי הר"ף), שלכאורה נחלקו בד"ז, וע"ע בשעה"צ סי' של"ז סק"ג וסק"ז].

ג. ויל"ע האם מותר לזרוק דבר היתר כדי להזיז מוקצה, דאפשר דדמי למש"כ הש"ע והרמ"א בסי' שח סעי' ג' דמותר לטלטל דבר מוקצה ע"י ניפוח, דלא הוי טלטול אלא כלאחר יד ולא מקרי טלטול, (וע"ש ברעק"א דד"ז שרי אף לצורך דבר האסור), וא"כ ה"ה הכא אפשר דשרי לכ"ע. אולם יש לחלק, דדוקא בניפוח שרי משום דלא הוה מעשה בידים, אבל בזרוק דבר היתר על המוקצה, כיון דהוי מעשה בידים אפשר דאסור. ולכאורה יש לפשוט ספק זה מלשון תוס' בשבת ל"ט ע"א, דהתם תנן אין טומנין ביצה בחול, ואמר רבה טעמא משום גזירה שמא יטמין ברמץ, רב יוסף אמר מפני שמזיז עפר ממקומו, מאי בינייהו, איכא בינייהו עפר תיחות, ותוס' (שם ד"ה מפני) פירשו בשם ר"ת שמזיז עפר שהוא מוקצה ממקומו כשתוחב הביצה בתוך העפר, וסבר רב יוסף דטלטול מן הצד שמיה טלטול, ואיכא בינייהו עפר תיחות, היינו שהוא תיחות כל כך "כשמניח" הביצה מידו ליפול נטמנת מעצמה בתוך העפר, ואינו מזיז עפר ממקומו בידים, ע"כ. ומלשון התוס' "כשמניח" הביצה מידו ליפול וכו', מדויק שרק להניח הביצה מידו ליפול בלא כח מותר, אבל לזרוק דבר היתר כדי להזיז המוקצה אסור. [אולם צ"ע, דבב"ק כ"ו ע"ב אמר רבה היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה, לענין נזיקין חייב וכו', לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה ופטור, וחזינן דאף שלא הכיר בה ונפלה מעצמה חשיב מעשיו, וגם לענין שבת לולי דינא דמלאכת מחשבת היה חייב, ולא מחלקין בין זרק בידים להיכא דנפלה ממילא, וא"כ כיון דלענין מוקצה חזינן כשמניח הביצה מידו ליפול לא חשיב שמזיז מוקצה, א"כ ה"ה כשזורק בידים דבר היתר על מוקצה נמי יהיה מותר, ולא חשיב למזיז מוקצה, (ואפשר דבזריקה לעולם חשיב רק כטלטול מן הצד, כדחזינן בב"ק דף י"ז ע"ב דבזריקה אין המעשה מתייחס אליו כל כך, כדאמרינן התם כל שבזב טמא בנזיקין משלם נ"ש וכל שבזב טהור בנזיקין משלם ח"נ, ופרש"י כגון שזרק חפץ על אדם הוי טהור, ע"ש), וצ"ע מדברי התוס'].

ובהאי היתרא דטלטול מן הצד לצורך דבר המותר, שמעתי מהגרא"ל דאפשר דלא התירו אלא באופן שיש לו צורך באופן חיובי, אבל בגוונא שאין לו צורך באופן חיובי אפשר דלא חשיב צורך ואסור, וע"כ אם יש על השולחן דבר מוקצה שעושה רעש לית ביה היתרא דטלטול מן הצד, לפי דלא חשיב דבר זה לצורך שימוש המותר, דאינו אלא מניעת ענין המזיק, וכה"ג לא חשיב שימוש. ומצינו דלהנצל מאיסור לא חשיב לצורך דבר המותר, דיעויין בסי' תמ"ו ס"ג גגו של גוי שהיה סמוך לגגו של ישראל, ונתגלגל חמץ מגגו של הגוי לגגו של ישראל, הרי זה דוחפו בקנה לגג הגוי כדי שלא יבוא לאוכלו, ואם בשבת או ביר"ט אסור לטלטל אפילו ע"י קנה, ע"כ. ותמה הבאר היטב (סי' ש"ח ס"ק ל"ד) לשיטת ה"ט דטלטול בקנה חשיב טלטול מן הצד, א"כ אמאי לא שרי בשבת לטלטל בקנה, הא הוי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, שהרי הטלטול בקנה הוא כדי שלא יבוא לאוכלו, ועיין בפמ"ג (שם משב"ז ס"ק י"ח) והעתיקו השעה"צ (ס"ק צ"ה), דאפשר דכה"ג לא מקרי לצורך דבר המותר, דדוקא כדי להשתמש במקומו מיקרי צורך דבר המותר, אבל כדי שלא יכשל לא מקרי צורך דבר המותר. וקצת ראייה כן מתוס' בפסחים דף ו' ע"א (ד"ה כופה) שהקשו גבי המוצא חמץ ביר"ט דכופה עליו את הכלי, דלמ"ד דאין כלי ניטל אלא לצורך דבר המותר איך שרי, ולכאורה הרי כופה עליו את הכלי כדי שלא יכשל בו ויאכלנו, וא"כ הו"ל צורך דבר המותר, ובע"כ דלא מיקרי כה"ג צורך דבר המותר. אולם בניד"ד לא נתבאר אי חשיב צורך דבר המותר. ומסתבר דלפמ"ג הרא"ש (פ"ג סי' י"ט) בשם רבינו יונה, דכל הא הייתא הוי דוקא כשמשתמש בדבר המותר שאינו מוקצה, אבל בקש כיון שמשתמש במוקצה אף שהוא לצורך שימוש האדם נמי חשיב לצורך דבר האסור, והיינו דס"ל דטעם ההיתר דטלטול מהצד לפי שכוונת הטלטול בדבר המותר, לפיכך עיקר הטלטול מתייחס בו והאיסור הוה כנגד, אבל כשכוונת הטלטול עבור דבר האסור א"כ התייחסות שם טלטול בו, ומשום הכי אסור, א"כ הכא שכוונת הטלטול עבור דבר האסור, שהרי אינו צריך לשולחן כ"א להוצאת האיסור שמפריעו, בכה"ג חשיב לצורך דבר האסור. [א"ה, ולכא"פ במג"א מבואר דד"ז חשיב לצורך דבר המותר ושרי, דבסי' של"א סק"ד (והעתיקו המ"ב שם ס"ק יג) כתב דמותר להוציא מת ע"י טלטול מן הצד בשביל שהכהנים יוכלו להיכנס לביתם, דחשיב ד"ז לצורך דבר המותר, וצ"ע].

והנה בדף ל"ט ע"א איתא, ולא יטמיננה (הביצה) בחול ובאבק דרכים, ומפרש רב יוסף מפני שמזיז עפר ממקומו, ובתוס' (ד"ה מפני) הביאו פר"ת שמזיז עפר שהוא מוקצה ממקומו כשתוחב הביצה בתוך העפר, וסבר רב יוסף דטלטול מן הצד שמיה טלטול, ולכאורה הרי כוונתו עבור הביצה שתתחמם בעפר, והוה לצורך דבר המותר, ובזה הוכיחו התוס' ממשניות דמותר לכו"ע. ואפשר ע"פ סברת רבינו יונה שכתב, דכשחפץ לטלטל הקש כדי לשכב עליו הו"ל לצורך דבר האסור, כיון שחפץ להשתמש במוקצה, וה"נ הרי רצונו שהביצה תתחמם מהחול המוקצה, והו"ל לצורך דבר האסור להשתמש בעפר המוקצה. מיהו לא דמי, דהתם בקש כונתו לטלטל הקש כדי להשתמש בו, וזה מחשיבו לטלטול

במטלטל לצורך דבר האסור אף שלא נעשה דבר המותר בסיס לדבר האסור אסור, ע"ש. ובדעת תוס' צ"ל דס"ל דכיון דיש לו צורך בגופן חשיב כצורך דבר המותר דשרי, או דס"ל שכיון שמטלטל גם לצורך התינוק חשיב טלטול מן הצד לצורך דבר האסור והמותר וס"ל דדבר זה שרי. אולם בתוס' ר"ד מוכרח שלצורך דבר האסור והמותר אסור, שהרי הכא עצם מאי דנקיט התינוק לכתיו הוא לצורך התינוק אלא מה שאינו נמנע לאבן הוא משום שצריך הוא לאבן כדי לגעגעו בה, ואפ"ה לרש"י בלא טעמא דסכנה ולתוס' ר"ד בלא טעמא דהוי טלטול מן הצד לצורך גופן היה אסור, א"כ מבואר דטלטול מן הצד לצורך דבר האסור והמותר הרי הוא אסור. וע"ע ברטב"א הח' שם דף קמ"ב ע"א (ד"ה אמר רב) שכתב דכלכלה פחותה שהאבן בתוכה כדי לסותמה ולעשות אבן דופן לכלכלה שרי לטלטלה לפי דחשיב טלטול מן הצד שהתירו אותה לצורך, ע"ש, ובכוונתו אפש"ל בב' אופנים, או דחשיב לצורך גופו דשרי אף בדבר האסור, או דר"ל דחשיב טלטול לצורך דבר האסור והמותר שהרי צריך הוא לכלכלה ולאבן, אולם בתוס' ר"ד כתב ג"כ כן, והוסיף שרק לצורך גופו שרי אבל מחמה לצל באמת אסור, וא"כ מבואר שבאמת חשיב טלטול מן הצד לצורך דבר האסור ואפ"ה לצורך גופו התירו.

ולצורך שבת, ע"כ, והיינו כנ"ל שזה קולא מיוחדת בטלטול מן הצד שהקילו לצורך שבת, ולפ"ז א"ש דברי הפמ"ג שאם מצינו שהתירו ד"ז לצורך מקומו כ"ש שהתירו ד"ז לצורך גופו. אולם לביאור הבית מאיר צ"ע דהא סו"ס מתעסק בטלטול המוקצה, וא"כ מה שייך ביה ההיתר דעביד לצורך האדם, וצ"ע.

ושו"מ בזה פלוגתא בראשונים אי טלטול מן הצד שרי לצורך גופו, דיעוי' בתוס' ר"ד (שבת דף קמא ע"ב) על הא דתנן 'נוטל אדם את בנו והאבן בידו' דשרי מדין טלטול מן הצד, דכיון שנוטלו לאבן כדי לגעגעו בו התינוק חשיב טלטול מן הצד שהתירו לצורך, והשיג על רש"י שכתב שההיתר הוא משום סכנה (שאם לא יטלנו יחלה). ולכאורה פלוגתם הוא אם התירו טלטול מן הצד לצורך גופן, שהרי יש לו שימוש באיסור (דהיינו באבן), דלרש"י אסור לפי דחשיב לצורך דבר האסור ולכך הוצרך להיתר של סכנה, ולתוס' ר"ד שרי. וע"ש עוד בתוס' (ד"ה ונשדניהו) שהקשה דמ"ש דלא שרינן לטלטל תינוק אלא כשיש לו געגעוין, תיבטל אבן אגב תינוק כמו שהיא בטלה אגב כלכלה מלאה פירות, והק' החזו"א (סי' מ"ז סק"ב) הא הכא כיון שצריך להאבן כדי לשעשע בו התינוק, א"כ הוי טלטול אף לצורך דבר האסור, ולא שרינן לטלטל בשכח או בנעשה בסיס לדבר האסור ולדבר המותר אלא במטלטל לצורך הניעור אבל

ורבנו ביאר כונת התוס' בע"א, דזה ודאי דליכא חילוק בין פותח ידו בנחת ונופלת הביצה, לבין זורק הביצה לתוך העפר, דבתרומיהו חשיב שמזיו מוקצה כיון דהוי כוחו, וכדחזינן גבי נזיקין בספ"ב דב"ק דאם היתה אבן מונחת לו בחיקו וכו' לענין נזיקין חייב [ואף דלהזיו מוקצה בניפוח לא חשיב מזיו מוקצה, היינו משום שבצורה כזו לא אסרו טלטול מוקצה, אלא אסרו רק להזיו בידיו, וא"כ להפיל ע"ז דבר היתר נמי חשיב שמזיו מוקצה כיון דהוי כוחו], וכוונת התוס' הוא, דבגוויי שמניח הביצה ממש על העפר בנחת בלא שום הפלה, ונטמנת הביצה בעפר מחמת כובד הביצה מצד עצמה, אזי לא חשיב מזיו מוקצה, דלא הוה מעשיו ולא חשיב כוחו ע"ז, אבל בגוונא שמפילו והביצה מצד עצמה אין בו כח להזיו את העפר (אם רק יניחיהו ולא יפילו על העפר), ורק מחמת כובד הנפילה שנופל זו העפר, אז חשיב מעשה ידיה וכוונו, וחשיב כמזיו מוקצה אף אם לא יזרוק אלא יפתח את ידו והמוקצה יפול מאליו.

איסור מוקצה
הביא הגר"צ פלמן בשיעוריו: שיטת הרשב"א (יבמות דף ו' ע"א) דהעשה דשבתון קאי דוקא על אבות מלאכות, אבל לא על שאר איסורי שבת דאינן מכלל המלאכות כמו מחמר ותחומין וכי"ב. והנה בר"ה ל"ב ע"ב תנן, שופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל, ומפרש בגמ' מ"ט, שופר עשה הוא, וי"ט עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה, וביאר הר"ן דאע"ג דטלטול הוי מד"ס, בכל זאת עשו חכמים חיזוק לדבריהם הכא כשל תורה, דכיון דלא דחי מלאכה דאורייתא, אף שבות דדבריהם לא ידחה משום דיו"ט הוי עשה ול"ת, ע"ש. וקשה דאף אי רבנן החמירו כשל תורה, מ"מ לא עשוהו כמלאכה אלא כאיסור תורה, ולשיטת הרשב"א הרי עשה דשבתון הוא רק במלאכות שבת ולא בשאר איסורים, וא"כ נשאר רק הל"ת, ונימא דאתי עשה ודחי ל"ת דיו"ט, דהא עשה דשבתון ליכא בכה"ג לרשב"א.

ותי' הגר"ל שטינמן זצוק"ל דכיון דכל יסוד מוקצה דאסרו חכמים, פי' הרמב"ם [הובא במשנ"ב בר"ס ש"ח] דהוא משום גזירה שמא יבוא להתעסק בהם מעט ויבוא לידי מלאכה, ואף לטעם הראב"ד דאסרו משום גזירה שמא יבוא להוציא מרה"י לרה"ר, זה ג"כ הוי מלאכה, א"כ י"ל דאף לרשב"א במוקצה יהיה עשה דשבתון, דכיון דחכמים חזקו דבריהם כשל תורה הוי כמלאכה דאורייתא¹¹, כיון שכל יסוד מוקצה הוא מחשש שיבוא לעשות מלאכות שבות יש עשה דשבתון, ולכך עשוהו בעשה דשבתון לגבי זה שידחה את העשה של שופר, וזה מש"כ הר"ן: וחכמים עשו חיזוק לדבריהם "הכא" כשל תורה, דכיון דלא דחי מלאכה דאורייתא אף שבות דדבריהם לא ידחה, ע"כ. והיינו כנ"ל, דלגבי זה שזה ידחה את העשה של שופר עשו חכמים שמוקצה יחשב כעשה ול"ת¹².

כדי לאפות במקומו או לטלטל האבנים המונחים על הפירות כדי לאכול הפירות אבל לאכול או ליהנות מדבר המוקצה גופא כגון 'להסיק' במוקצה וכו"ג אסור, והיינו שיש הבדל בין טלטול בעלמא דשרי לבין חיכא שנהנה מגוף המוקצה, ולכא' הרי להסיק זה אסור מדין 'טלטול' כדמבואר במ"ב סי' תק"א ס"ק כ"ג, (ואף דלהנות אח"כ מההסקה מבואר במ"ב סי' תק"ז סק"ח דמותר, מ"מ מעשה ההדלקה אסור אפי' לצורך אוכל נפש), ואפ"ה אסור אף שזה נחשב כטלטול ולא כאכילה, ועי'.

12 ומחכ"א שמעתי לבאר בע"א, עפ"מ"כ הריטב"א שם, וז"ל: וצריך את למידע דכל מה דאמרין בכל דוכתא שבות דרבנן, לאו למימרא שאין לנו שבות מה"ת כלל, דא"כ נמצאת שבת כחול מה"ת שהחנניות פתוחות ואגורות תבואה ויין, ומטלטלין חפצים מבית לבית דרך כרמלית ומודיין ושוקלין ומונין, ואינו בדין שאסרה תורה הוצאה כגורגרת והתירה העמל הגדול הזה, דא"כ אין זה יום מנוחה, אלא כך עיקרן של דברים, כי בכלל מ"ע שבות של תורה לשבות ממלאכות י"ש לשבות מכל שבות דרך כלל שלא לעשות שבת כחול", אבל בכל פרט ופרט כי עביד ליה וזהיר באיך דלא הוי שבת כחול הוי מדרבנן, נמצא שיש לשבות עיקר מה"ת, ולפיכך העמידו בו חכמים דבריהם במקומות הרבה לדחות מצוה של תורה, עכ"ד. ואפשר דאף לרשב"א שכתב דעשה דשבתון הוי רק במלאכות, היינו דוקא באופן שזהיר בכללות השבת ועובר בפרט אחד, אבל באופן שעושה את השבת כחול מודה דאיכא עשה דשבתון, ומעתה א"ש דרבנן חשו שע"י שנתיר לו מוקצה יהיה שבת כחול (כמו שהאריך בזה הרמב"ם), א"כ שפיר נתנו בו מדבריהם עשה דשבתון אף שאין זה בכלל מלאכות, ועיין.

אלא דצ"ע, דלענין נזיקין חייב בבידקא דמיא שמזיק בכח ראשון, וחשיב מעשה ידיה, כדאיתא בסנהדרין ע"ז ע"ב, והתם הא לא הוה מחמת פעולתו, אלא מחמת כובד המים, דקודם לכן היתה מחיצה המפסקת את המים מליפול, והוא פותח את המחיצה וממילא המים נופלים, והוי כמו המניח ביצה על העפר ונטמנת מאליה, דג"כ מסיר את הדבר המפסיק בינו לעפר דהיינו ידו, ואם בנזיקין חייב ונחשב למעשה ידיה, א"כ ה"ה שבמוקצה יחשב למעשה ידי' ויחשב מזיו מוקצה. והגר"ל שטינמן זצוק"ל ביאר בזה דחלוקים גדרי נזיקין מאיסור מוקצה, ואף דבנזיקין חייב בבידקא דמיא בכח ראשון, ליכא ראיא דחשיב זה ג"כ כמזיו ומטלטל מוקצה האסור בשבת, דהרי טלטול מוקצה מן הצד לצורך דבר המותר מותר בשבת, ולא חשיב שמזיו מוקצה, ובנזיקין ודאי דחייב אף בכה"ג, ובהכרח דאין שווים בגדריהם. [א"ה, ע"י שיטמ"ק בב"ק דף נ"ו ע"ב בשם הרא"ה שג"כ חילק בין נזיקין למיתה, דלענין מיתה חייב על מעשה רציחה, וע"ג בידקא דמיא פטור, אבל בנזיקין דחייבו אינו על המעשה אלא על תוצאת הנזק המתרחשת אליו, חייב אף במעשה שאינו ישייר].

מוקצה מחמת חסרון כיס
הביא הגר"צ פלמן בשיעוריו: מוקצה מחמת חסרון כיס, אסור לטלטלו בשבת אפילו לצורך מקומו או לצורך גופו, סכין של מילה הוי מוקצה מחמת חסרון כיס (שו"ע סי' שח סעי' א'), ומיהו לצורך מילה מותר לטלטל. והעיר הגר"ל זצוק"ל באותם הנוהגים שאבי הבן נותן הסכין למוהל לפני המילה כדי למנותו שליח, לכא' לאבי הבן אין היתר לטלטל שהרי הוא אינו צריך לסכין כדי למולו, ורק המוהל בשביל המילה הותר לטלטל.

11 ועפ"מ"כ דחכמים נתנו לאיסור טלטול מוקצה גדרי מלאכה, שמעתי לבאר דבר נפלא, דהנה תוס' בביצה ח' ע"א (ד"ה אמר רב יהודה) הביא שיטת ר"י דמוקצה אינו אסור לטלטלו בשביל אוכל נפש ושמחת יו"ט. ומתמיהים דאם הותר לטלטל מוקצה בשביל אוכל נפש, א"כ כ"ש דאכילת מוקצה תהיה מותרת לצורך אוכל נפש, ואמאי תנן (בריש ביצה) דביצה שנולדה ביו"ט ב"ה אומרים לא תאכל, וכן (שם דף מ' ע"א) אין משקין ושוחטין את המדבריות, ומפורש דאכילת מוקצה אסורה אפילו בשביל אוכל נפש. ועי' במג"א סי' תקס"ט ס"ק טו שתייר דיש חילוק בין טלטול מוקצה לאכילת מוקצה, דמה שהתירו זה רק לטלטל מוקצה לצורך או"נ אבל לא לאכול המוקצה אף שהוא אוכל נפש, ע"ש. ודבריו סתומים דמאי שנא, אולם עפ"מ"כ מבואר היטב, ונקדים לזה דברי החת"ס (שו"ת חת"ס או"ח סי' קמ"ט) דדין אוכל נפש המותר ביו"ט נאמר רק על מלאכות, משום שהפסוק הוא לבדו יעשה לכם כתיב אצל כל מלאכה לא יעשה בהם, ומשמע דרך דבר שהוא מלאכה שאסור לעשותה הותר אצל אוכל נפש. ומעתה כתב ר"י דאף איסור טלטול מוקצה דהוי משום לתא דמלאכות, נמי הותר בשביל אוכל נפש, מיהו כ"ז הוי לענין איסור טלטול, אבל איסור אכילה והשתמשות דלאו משום לתא דמלאכות ליכא ביה היתרא דלצורך או"נ. דיע' בחת"ס (במהדו"ב ריש ביצה) שהאריך לייסד דדוקא איסור טלטול מוקצה הוי משום גזירה אטו הוצאה, אבל איסור אכילה והשתמשות הוי איסור עצמי הנלמד מקרא והכיננו את אשר יביאו, דבשבת כל דבר אסור בלא הכנה מבע"י כמו שפירש"י בביצה דף כ"ו ע"ב, וע"ש. ומעתה א"ש דמוקצה אף שהותר בטלטול לצורך או"נ, מ"מ אכילה דלאו משום לתא דמלאכות אסירה. [ואולם יל"ע בזה, דהנה הרמ"א בסי' תק"ט סעי' ז' כתב שהתירו לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמחת יו"ט, ופי' המ"ב ס"ק ל"א כגון לטלטל האפר

דברים בענינא דיומא מרשכבה"ג מרן ראש הישיבה אילת השחר זללה"ה
לוקט ונערך מתוך כתבי יבדל"ח תלמידו - החברותא הגרמני"ש שליט"א
לע"ג ידידיו היקר הבה"ח חיים בן ציון ז"ל בן הרה"ג ר' אברהם צבי טויב שיבדלחט"א

אומר רבינו: דרכן של בני אדם, אומרים עכשיו נצא לנופש – לדאצא, [פ' וממילא כלית ברירה צריכים להקל בכמה וכמה איסורי תורה], וכשיבוא אלול נעשה תשובה. נמצא שהם בבחינת "אחטא ואשוב", דכאילו אומרים שבינתיים אפשר לחטוא קצת.. ואח"כ נעשה ע"ז תשובה. ומוסיף רבינו – מן החטאים המצויים ביותר בימים אלו – זה עין "ביטול תורה"...

ואיני רוצה להאריך בדוגמאות שהיה מזהיר עליהם, רק נביא מעט. הזהיר שלא ללכת לבתי הארחה וכדו', שיושבים ואוכלים כמה משפחות ביחד, שזה חסרון צניעות. ופעם בא א' לבקש ברכה לפני נסיעתו עם משפחתו, ושאל אותו רבינו אם יש חדר אוכל ציבורי, וכשנענה בחיוב, אמר לו רבינו "לבטל" את הנסיעה, על אף ההפסד הכספי וכו', ולא הסכים להקל במה שיושבים בשולחנות נפרדים. כמו כן לא היקל בשום אופן בנושא חשמל "כשר" לשבת, ואמר לי לא נוסעים למקום שאין גנרטור. וכידוע הזהיר על מוני מים דיגיטליים, שזה מכשול גדול. ורב א' שלחצו אותו לבוא לשבת סמינר, לא הרשה לו רבינו, מטעמים אלו. הרחמן יצילנו מכל מכשול.

(אנשים)

ויש מקומות שמחכים על כלי רכב שיקחו אותם ונקרא טרמפים, והדבר מסוכן בין ברוחניות ובין סכנת חיים, ומאוד צריך להתרחק מהיות נמצא במקום כזה, ובכלל להמנע מנסיעה בטרמפים.

גליון מס' 171

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד זללה"ה

בין הזמנים תשע"ח

..... דברי מוסר והתעוררות

מכתבים העוסקים בדמותו של בן הישיבה

בנחיצות 'אירגון בני הישיבות'

לכל קהל הקודש דקהילת "שערי תבונה" רמות א' ירושלים.

שאו ברכה מאת ד'.

אבא בזה לחזק יד הרבנים מבני הקהילה שהקימו ויסדו את "ארגון בני הישיבות רמות א'" חבורת קודש נפלאה שמטרתה להרבות תורה וירא"ש בקרב בני הקהילה, ומרבים פעולות ביוזמים ובלא יודעים לרומם ולהחיות לבם של כאו"א מבני ציון היקרים שיחיו בני הקהילה תלמידי הישיבות בכל אתר, אשר בודאי תועלתו מרובה מאד לכל אחד ואחד.

בפרט בעת הזאת אשר רוח הרחוב סוחף מאד לכל תענוגות העוה"ז ולצערינו רוח זו חדרה גם למחנינו לבין כותלי בית המדרש בכל מיני אופנים ואיצטלאות בדברי הרשות ובדברים האסורים החמורים, ורבים וגם טובים חללים הפילה להרחיקם ממקור החיים, הרי אין ערוך לחשיבות פעולתם לתת עריבות ונועם בלימוד התורה ובשמחה של מצוה.

וכן להרבות דיבוק חברים טובים בתורה ובירא"ש, שזהו עשיית משמרת למשמרתי לתת כח ועוז לעמוד כנגד היצה"ר ופיתיון, וכן לעודד ולהמריץ לעמלות בתורה בקדושה וטהרה, והוא בכלל מה שלימדנו התנא באבות קנה לך חבר, ובכלל הנאמר בקרא איש לרעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק. והדבר מועיל הן לחזק המחזקים כבר, והן לאמץ ברכיים כושלות לתת אונים ורב כח לעלייה במסילה העולה בית השם.

וכאשר ההוצאות לקיום כל הפעולות רבות הם, באתי בזה בקריאה לעורר לבב כל אחד מבני הקהילה כי עליו להיות שותף בנשיאת עול זה של קיום מפעל קודש זה בעין יפה, ואין להיפטר ולהשאיר העול על אותם הרבנים שליט"א שנטלו ע"ע מצוה זו ושליחות כולם הם עושים.

והנני ברכה יהי נועם ד' עליכם וישלח ברכה והצלחה מרובה במעשי ידיכם, שתזכו כאו"א הוא וביתו לכט"ס ותזכו לחנך את הבנים והבנות לתורה ויר"ש ומידות טובות ותורו מהם רב נחת אמיתי שיגדלו ויעלו בידיעת התורה והבנתה וביראת אלוקים טהורה ומידות טובות ויתקיים בהם ישראל אשר בך אתפאר.

להתרחק מהם ומתחומם של אלו שנגע הרחוב נודף מהם

לבן ישיבה מבקש ה' שיחי'.

יסוד ההצלחה בדרכי העליה הוא כאשר כל השאיפה להיות מסור לשקידת התורה וליר"ש, ולהיות מתפאר בזה בבחינת ויגבה לבו בדרכי ה', מבלי לייחס מקום וחשיבות לדברים אחרים, כי עד כמה שתופסים מקום דברים אחרים זה מפחית וגורע מחלק התורה, ומכ"ש באלו הדברים שלצערנו יש מבני הישיבה שנתנגעו בזה, דברים אשר רוח הרחוב נודף מהם כגון המלבושים, התספורות, והבלוריות, שמשקיעים בזה ראש וזמן, שהם הנאות עוה"ז ותאותיו, וחושבים לעצמם ליהנות משני העולמות של רוחניות וגשמיות כאחד בערבובי' מבלי להבין שכל אלו הדברים מפריעים בעסק התורה, והם היפך הדברים שתורה נקנית בהם.

ועוד שבכך נסחפים לעוד דברים מחוץ לעולמה של תורה, דברי רעל כשמיעת התקשורת והניגונים שמקורם מהפקרות והוללות והם משחיתים ופוגמים בכל דבר שבקדושה.

על כן העיקר לך שלא להתפעל ולהמשך ח"ו אחר אותם חברים ושלא להימצא בחברה כזו, אלא להתרחק מהם ומתחומם, ואדרבה להתחזק להיות כל העסק רק בתורה וביר"ש וללכת בצורת ישראל, ובכך תראה האושר בדרכיך דרך התורה והיראה כפי רצון הבורא עולם נותן התורה אשר בחר בנו, ובפרט כאשר ב"ה ישנם מקומות תורה מפוארים שעומדים על המשמר לבל יפרוץ בהם הנגע הזה, ויכול אתה למצוא מקומך בין אלו.

ואיש לרעהו יאמרו חזק להתחזק בעמלה של תורה ויגיעתה, ובהרגשת שמחת התורה מהעיון והעמל בדברי הגמרא והראשונים, ובנוסף לכל זה צריך תפילה ובקשה בכוונה בברכת אהבה רבה, ובס"ד תזכה להצלחה וכט"ס.

צורת הישיבה

לכל היקרים והחביבים תלמידי הישיבה הק'... ובוגריה הע"י.

לאשר נמנע ממני לבוא ליטול חלק ביום שמחתכם אבוא בזה להשתתף עמכם בדברי אלה, הנה כאשר בסייעתא דשמיא זוכים לחנוך בנין חדש לבית השם היא הישיבה הק', בנין נאה ומפואר של קבע כראוי וכיאה לבית השם, עליכם מוטלת לחנוך ולקדש הבנין בעבודתכם שיהיה

בעזה"ל בית גדול שיתחנכו בו עוד דורות רבים בתורה ויראת אלוקים.

והנה אחז"ל במגילה דכ"ז איזהו בית גדול רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי חד אמר מקום שמגדלין בו תורה וחד אמר מקום שמגדלין בו תפלה. הרי שאין לנו בית גדול יותר מהישיבות הק' אשר כל ייעודן של הישיבות הוא לגדל את התלמידים בתורה ביראת אלוקים ובמידות טובות, שאין התורה כשאר חכמות ואין הישיבות כשאר בתי תלמוד, וכשם שהתורה הק' ומצוותיה ניתנה כדי לזכך את האדם ולהפוך אותו מאדם פרא אשר רק רע כל היום לאדם השלם מושלם במעלות ומדות, כך הישיבות אינם ללמד חכמת התורה וידיעתה אלא כדי לגדל את התלמיד שיהיה בן תורה בן ישיבה.

וכבר לימדנו אבי הישיבות רבנו חיים מוולאזין זי"ע בעל נפש החיים, כי בידיעת התורה ללא שיעמול במ"ח קנייני התורה לא יתהפך האדם לטובה. לכן העמידו רבותינו את הישיבות הק' בצורתן זו שעבודת התפילה הוא חלק מלימודי הישיבה הק' כדי שיתרגלו לעבודה שבלב על דרך שצייר לנו הרמח"ל בספר מסילת ישרים פי"ט שירגיש שהוא עומד ממש לפני הבורא יתברך שמו ונושא ונותן עמו, אעפ"י שאין עינו של אדם רואהו כו' איך הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך, ולפניו הוא מתחנן, ומאתו הוא מבקש, והוא ית"ש מאזין לו מקשיב לדבריו כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב שומע אליו יעו"ש. [ויש להוסיף על דבריו את לשון רש"י שבת דף ל"א א' עה"פ ריעך וריע אביך אל תעזוב דזה עולה על הקב"ה שנקרא ריעך של כל אחד ואחד מהכלל ישראל].

וכשיתפללו בהרגשה זו יהיה חיזוק להתרומם להתפלל מתוך שמחה וכוונת הלב. ובזה ודאי אפשר לזכות שתפלתנו ובקשתינו יתקבל לטובה.

וכן קבעו את לימוד המוסר להתעורר ולעבוד כ"א עם עצמו על תיקון המידות, להרחיק את המידות הרעות ולקנות המידות טובות שהם תנאי לקניני התורה.

וכן הלימוד בדיבוק חברים שכ"א יתן לבו לתקנת חבירו הן בלימוד להסביר לו מה שמתקשה בו וכן להיות קשוב לשמוע דברי חבירו תחילה, והן בגשמיות להאיר פנים לרעהו.

וכן יש להקפיד בשמירת כל הסדרים שכולל את שמירת זמן השינה שיוכל להשכים למחר בזמנו וללמוד כראוי, וכמו שידוע מהס"ק הח"ח זי"ע שהיה נכנס להיכל הישיבה ומכבה המנורות כדי שילכו התלמידים לישון בזמן. וכן לשמור הסדרים בערב שבת ובש"ק עצמה בלימוד ובתפילה שרק כך יזכו להרגשה של קדושת השבת.

כל יסודות אלו הם עיקר צורת ישיבה תכליתה ומהותה, והם המה היסודות אשר גם הבוגרים שיחיו אשר כבר עזבו את הישיבה הק' ובנו כ"א ביתו, על כאו"א להמשיך ללכת לפי יסודות אלו שקיבל מרביתו בישיבה הק' שהם היסודות לכל דרכי החיים וכאשר ילך בדרכים אלו יזכה להמשך הדורות ברוב נחת אמיתי.

והנני ברכה לכאו"א שתזכו להתחזק בכל זה ביתר שאת ועוז ותזכו לקדש את המקום שישפיע אורה לכל ישראל וממנו יצאו עוד דורות של תלמידים הגונים בתורה וירא"ש שיהיו תפארת לבית ישראל.

[מתוך אוסף מכתבים].

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

ימי בין הזמנים בצילו של רבינו במשך תקופות חייו

בימי נעוריו כשלמד רבינו בישיבות בחו"ל בישיבה קטנה ובוילנא שהיתה אמנם ישיבה גדולה, אבל לא היה שם קיבוץ של בחורים מבוגרים, היה נוהג לנסוע לביתו שבולאזין לקראת ימי הסליחות עד לאחר החגים. ובימי הקיץ המשיך ללמוד בישיבה כרגיל וכפי הנראה כך נהגו רבים מבני הישיבה, אמנם סיפר רבינו שרבו הגר"ש היימן יצא לנפוש בפאתי וילנא והלך רבינו לבקרו שם כדי להסתופף בצילו ולהמשיך לקבל חפניים מתורתו.

עוד סיפר, כי המנהג היה בין המשפחות בוילנא, כאשר היו יוצאות מביתם לנפש, היו מבקשים מבני הישיבה ללון בביתם בימי העדרותם. ופעם אחת כשישקני רבי שלמה נעדרו מביתם, שמח רבינו על ההזדמנות להיות סמוך לבית הרבי' - למרות המרחק היחסי לבית הישיבה, ולן בביתם באותם הימים. ובאחת הפעמים שצעד מהבית לעבר הישיבה, רדפו אחריו שיכורים גוים ובקשו לפגוע בו, ואך במנוסה גדולה נחלץ מידם. ברם, הבהלה והסכנה הגדולה לא האפילו על האושר הגדול וההזדמנות הנפלאה להתקרב אל הרבי'.

כשהגיע בתרצ"ה לארץ ישראל נכנס ללמוד בישיבת חברון ששכנה בשכונת גאולה, שם כבר היה נהוג לצאת לבין הזמנים בחודש אב כפי שנהוג היום, אמנם לא היה רבינו ממהר לשוב לבית אימו. באחד ממכתביו לידידו, ששיגרו בעת שהותו בביתו בבין הזמנים, המכתב מ"יום שישי כ"ב לחודש מנחם אב תרצ"ז, הוא מציין כי "כבר עבר שבוע מיום שבאתי לנוח" - חשבון פשוט מעלה כי עזב את הישיבה והגיע לביתו רק כחלוף שבוע לאחר תשעה באב.

באחד ממכתביו של רבינו לידידו הגדול הגאון רבי מנחם ציוני זצ"ל אב"ד ת"א, מאותם ימי בחרותו בשנותיו בבית אמו שבתל אביב, כותב לו בגילוי לב: "אני ברוך ה' נמצא בקו הבריאות והשלום, והסדר היום-יומיים שלי הוא לא באופן מיוחד, רק הסדר הפשוט, והוא. מלפני הצהריים

אני מושתתתה כמעט כל הזמן בבית, פעמים אחדים הלכתי להיכל-התלמוד, אבל באמת שמה גם כן ימי החופש שאי אפשר להפגש עם מי שהוא להשתעשע קצת בדברי תורה".

"להתרחץ בים אני נוסע אחר סעודת הצהרים עד הערב. ושמה נפגשים כל בחורי הישיבה ביחד ומשחקים בכל מה שיש תועלת לבריאות הגוף".

גם בימי בין הזמנים נזהר רבינו וכמעט שאינו מסתובב ברחובה של עיר, אלא "מושתתה כמעט כל הזמן בבית". גם ברחיצה בים, אינו רואה בהשתעשעות נעורים זו מטרה כשלעצמה, אלא אך משום "שיש תועלת לבריאות הגוף" (וגם זו נעשתה רק לאחר שאמו דחקה בו לעשות זאת כדי לחזק את גופו היגע במשך כל השנה בתורה - כפי שסח רבינו לנכדו).

וכאן פותח רבינו את לבו, ומתאונן: "וככה עובר יום אחר יום בלי תועלת רוחני" - ומביע את געגועיו לישיבה הקדושה: "רק עכשיו יכולים להכיר את חשיבותה של ימי הישיבה במקום שחיים חיי רוחני, חיים של שמחת הנפש והרחקת ההבלים של עולם התוהו שבעצמותה אינה כלל שמחה ועונג, ורק דמוניות כוזבים רואים מחוץ לכתלי הישיבה, ורק בישיבה במקום תורה, מרגישים החיים הנצחיים החיים האמתיים שאין להחליף באיזה דבר שהוא".

אמנם, על אף ההרגשה של חסרון הרוממות שיש בישיבה הק', המשיך רבינו גם בימים ששהה בבית אמו שבתל-אביב, לישא בגאון את עובדת היותו 'בן ישיבה', לא ויתר מאומה מהנהגותיו הרוממות, ולא היה בוש מפני המלעיגים. באחת משיחותיו סיפר: בתקופה שהגעתי מחוץ לארץ והאמא עליה השלום גרה בתל אביב, לא ידעו אז כמעט שם מהמושג של 'בן ישיבה', וכשהייתי עובר ברחוב בתל אביב עם הציציות בחוץ, היו יוצאים מתוך החנויות להביט מי זה שווער כאן... מעיני לא נעלמו מבטי הלעג של הסובבים, אך הדבר לא הפריע לו, אדרבה - הוא ראה בכך סיבה ומקור לגאווה - ויגבה לבו בדרכי ה'.

יש לציין, כי באותם הימים אפילו בני הישיבות לא נהגו ללכת כשציציותיהם משתלשלות חוצה, והיה רבינו יחיד בנהגתו זו - לא רק בין חבריו ובבית המדרש, אלא גם בלכתו בחוצות עיר החולין תל-אביב.

בשנות אברכותו היה ממשיך רבינו בבין הזמנים את סדריו כרגיל, השיעור לבעלי בתים המשיך כרגיל גם בימי בין הזמנים וימי חוה"מ, מפעם לפעם היה רבינו מצטרף לנסיעה במכוניתו של מחותנו רבי דוד קורלנסקי זצ"ל להינפש מעט בים, בנסיעות אלו היו מצטרפים גם מרן הגרא"מ שך זצוק"ל ומרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל ועוד מהת"ח שדרו באיזור.

היה פעם שקבוצת תלמידים ביקשו שימשיך את לימודם גם בימי בין הזמנים, רבינו נענה והיה מוסר להם שיעור יומי כל יום. גם תלמידים בוגרים ביקשו שימסור להם שיעורי הכנה לפני זמן אלול להכנים את פרק תמיד נשחט, רבינו קבע עמם זמן ולימודם את כל הסוגיות שהיו עתידים ללמוד בישיבה גדולה באלול הקרוב.

צהרי יום שישי בעיצומה של הקייטא, שעה דמפגרי בה רבנו. המונים ניצלו את יום השישי הארוך והחם לנסיעה לים - תורות ארוכים השתרכו בתחנות האוטובוסים, אברכים עם טפס וצרורותיהם בידיהם, נוטפי זיעה מהשמש היוקדת, ופניהם אל הים. דומה כי לא נותר איש בביתו בשעה זו...

בשעת צהרים חמה זו, נקלע אברך להיכל כולל פוניבו'. היכל בית המדרש היה ריק מלומדים, גם האברכים המתמידים ביותר התירו לעצמם לחלץ עצמותיהם ולרענן את גופם ונפשם העמלים בתורה ויגיעים בהתמדתה במשך כל השנה, בטבילה צוננת בים הגדול.

אך, הנה, קולטות עיניו בפינת בית המדרש, יושבים להם שניים - רבינו עם בנו - ועוסקים בתורה, ומשתכשכים בים התלמוד הגדול. הרגשתי, אמר אותו אברך, כי הנה כאן ישנו אי בודד, המנותק מכל המושגים המקובלים אף בין המתמידים, ומרומם בהשגותיו בהתמדת התורה.

בשנים מאוחרות יותר שהחלו רבים להתדפק על דלתו החל רבינו להיות ספון בימי בין הזמנים בבתיהם של בני המשפחה, וגם כשהיה אפשרות היה נוסע לפוש בבתי בני המשפחה או תלמידים ומקורבים שששו על הזכות העצומה שרבינו יתארח בדירתם שהעמידו לרשותו לרווחה.

במשך כמה שנים היה נוסע לשוב הדרומי חוץ יחזקאל לביתו של תלמידו הרב הגאון רבי נחום ברנשטיין שליט"א (משגיח ישיבת גאון יעקב), שהעמיד את ביתו לרשות רבינו בעין יפה כשהוא עוזב את ביתו באותם ימים, אך דאג לסדר ולבקש מתושבי המקום שיעמדו לימין רבינו בכל ענין. רבינו מצידו לא היה צריך דבר אלא את השקט שינתן לו להתרפק על הגמרא במשך שעות ללא הפרעה.

ומספר עד ראייה - הרב הגאון רבי לוי יצחק שושן שליט"א, תפילת שחרית בבית הכנסת המקומי הסתיימה זה עתה. רבינו פנה למקום אכסנייתו, ואילו המתפללים, אברכים בני המקום, נותרו עדיין דקות אחדות בבית הכנסת, משוחחים קמעה בשיחת תלמידי חכמים - הלא 'בין הזמנים' היום ואינם ממהרים לשום מקום.

היה זה מחזה מדהים. לא חלפו אלא דקות בודדות ממש מסיום התפילה, בעוד אנחנו התעכבנו מעט בבית הכנסת לאחר התפילה - והנה דמותו של רבינו מופיעה בבית הכנסת, לאחר שכבר הספיק ללכת לאכסנייתו לטעום פת שחרית ולשוב, ומיד מתיישב ללמוד בהתמדה מפעימה - לומד ולומד... ללא מפריעים ללא מטרידים וללא הפסקות כלל וכלל.

המספר, שהיה תלמידו של רבינו משכבר הימים, מתאר את תחושת לבו לנוכח חזיון מפעים זה: הלא ידענו וראינוהו תמיד שקוע בתורה, אבל מכל מקום, היו לו שיעורים קבועים שהיה צריך להפסיק בעבורם מלימודיו העצמיים, לעיתים קרובות היה עליו להתעסק עם התלמידים ולענות לשאלותיהם, ושאר מחייבים ומפריעים שונים שהיו לו במשך היום, אף שכולם היו בעסק התורה.

אולם בימי בין-הזמנים, נזדמן לנו לראות ולחוות במוחשיות ובאופן בלתי אמצעי את כח ההתמדה הרציפה של רבינו. כיצד הוא יושב שעות על גבי שעות ברציפות וללא הפוגה - ללא מחייבים, ללא הפרעות וללא טרדות - הגמרא לפניו ולצידו המחברת והעט, כשהוא יושב ולומד יושב ולומד, ומידי פעם מעלה את חידושיו על הכתב.

בבין הזמנים תש"ן שהה רבינו במושב יסודות, באותם ימים היה נידון בועד המושב על פתיחת ישיבה לצעירים במקום, רבינו פעל באותם ימים בין התושבים להחלטה חיובית בענין. גם נשא דברים בשב"ק בבית הכנסת לבקשת רבה של המושב הגה"צ רב"צ קליין זצ"ל, בדבריו עודדם על מסירותם לשמירת השביעית ועל קביעות עתים לתורה וחינוך הילדים.

בשנים המוקדמות כשהיה שוהה בירושלים, היה בשב"ק מקפיד להתפלל בבית הכנסת שהיה בו תאורה כשרה, אם זה בישיבת 'מצוינים' או ישיבת 'אור אלחנן' ועוד, בשנים המאוחרות היה מתקיים מנין בדירתו של רבינו.

היו גם פעמים ששהה ברובע היהודי בדירתה של אחותו הרבנית רוזובסקי תחי' לאו"ט (אלמנת גיסו הרב הגאון רבי שמואל הכהן רוזובסקי זצ"ל ראש כולל הכהנים ללימוד סדר קדשים בירושלים שבין החומות, גם לאחר הניתוח שעבר רבינו על עינו בשנת תשמ"ה בבית החולים שערי צדק שהה אצל אחותו למנוחה והיא עמדה לשרתו באמונה ובטוב ורוחב ליבה).

בעשור האחרון (למעט שנת תשס"ז ששהה בשוב בר' יוחאי הסמוך למירון). שהה רבינו בדירתם של הרב יוסף רייכמן בשערי חסד, ושל הרב יוסף טבאק בגבעת משה, ושל הרב ישראל דוד פאוסט שהעמידו את ביתם לרשות רבינו והנלוים עליו בעין יפה ובנפש חפצה ודאגו לכל הפרטים לנוחיותו ורווחתו.

הוראות והזכרות השקפה

בימים אלו כאשר ענין חוק גיוס בני הישיבות נידון שוב אצל השלטונות, נציין בקצרה את דעתו של רבינו בזה, (כבר הבאנו את הדברים בהרחבה בעבר) רבינו לא פחד מהגזירה שיגורו עליו, והיה סבור שנשתנה הזמן לטובה בציבור עולם התורה ממה שהיה לפני עשרות שנים שהיו בפחד מסגירת הישיבות ורוח העם הכללי שהיה חדור בציונות וגם שיכל רבים במלחמות, היה לצנינים על כך שיש בני ישיבות שאינם מתגייסים והיה פחד שלא יוכלו להמשיך את הישיבות רח"ל. וסבר שהיום ציבור בני התורה והישיבות חזק ואיתן לעמוד כנגד הגזירות שיגורו עליו, ולא חשב שצריכים אנו להתפעל מהגזירות שכופים הם עליו, אלא כל פחדו היה ממה שהם ניסו כל הזמן להגיע להסכמה והידברות עם הציבור החרדי, שכל שיתוף פעולה בזה מצידנו יכול להביא לשינוי ההשקפה בתוכנו. ולכן במסקנות ועדת טל, לחם כארי שנציג ועד הישיבות שהיה חבר בועדה, לא יחתום ויהיה שותף למסקנות שם שכללו פיתויים והטבות ועידוד למתגייסים. וכן כשנחקק החוק ראה צורך הכרחי שהחכ"ם על אף שיעביעו כללית בעד החוק, אבל צריכים להצביע באופן פרטני נגד הסעיפים העוסקים בשנת ההכרעה ומסלולים מיוחדים לציבור שומרי התורה, כדי שיהיה ברור שאין לנו שום יד וחלק בעידוד ציבור בני התורה לשירות צבאי בכל צורה וחניכה. וגם בשנת תשס"ט כתב מכתבו שאסור לאברכים ללמוד עם נערים נחשלים במסגרת 'שירות אזרחי'.

וכל אלו שטענו שצריך להראות להם כאילו אנחנו משתפים פעולה עם יוזמותיהם להגדיל את המתגייסים לצבא מבין ציבור שומרי תורה ומצוות, ובזה יניחו לנפשנו, לא הסכים לזה, באמרו שאם רק יראו איזה שיתוף פעולה והסכמה כלשהי מצידנו הם ימשיכו הלאה והלאה.

הדבר שראו כל בני הדור איך שאזר כנבר חלצו ופעל ללא לאות, היה עמידתו לשמור על עולם הישיבות מכל משמר שלא יחדרו אליו רוחות זרות והנהגות מקילות בתואנה שהדור חלוש וצריך להקל בכל מיני פרטים, ודיבר בזה עם ראשי ישיבות ביחידות וברבים, וכינס כמה וכמה התכנסויות של ראשי ישיבות ביחד עם רעו מרן הגרא"ל זצ"ל לגדור גדרים ולעמוד בפרץ על צורת צביון בן ישיבה. ובכאב וצער גדול היה אומר שידוע בשם מרן החזו"א שהישיבות הם המדבריות אליהם כיוון הרמב"ם בהל' דעות שכשכל אנשי הדור רעים צריך לצאת לשם כדי שלא להיסחף אחר הנהגת כולם, אבל היה מוסיף בצער גדול שהיום לדאבונינו לא תמיד הישיבות הם בגדר המדבריות, כי יש מקומות שפתחו פתחים לרוחות הנושבות מחוץ לתחומי היכלי התורה ונותנים להם מקום בתוככי הישיבות.

וכל זה לא היה סתירה לכך שהבין את חולשות הדור והנסיונות המתחדשות ומתגברות עליו חדשים לבקרים, ולכן היה עצמו דוגמא לנס ולמופת ותבע זאת מאחרים לנהוג בימין מקרבת של אהבה וחיבה והתמסרות לכל יחיד, ובבד בבד לא לוותר על הצביון המיוחד של בן תורה מתוך הרגשת רוממות וגדלות כפי שהיה מרבה לדבר בשיחות המוסר כפי שניק והתגדל באסכולה הסלבודקאית, בשילוב כל מה שקיבל וספג ממרן החזו"ן איש זי"ע.

היה מדבר בע"פ ובכתב על כך, שזאת התורה לא תהא מוחלפת, ויש רמה של בן תורה וצורה של בן תורה שכל שינוי בו יביא להתדרדרות, ואכן היה צופה אמיתי לבית ישראל ולעולם הישיבות כי היה גברא דמסתפינא מיניה וכל ראשי הישיבות חרדו למוצא פיו. ובאמת רואים כיום שגם אלו שלא הבינו תמיד עד כמה נכונה היא חרדתו ועמידתו בעוז בזה, היום מבינים שאין מנוס אלא כמה שיותר לשמור על גדרים וסייגים מתוך הבנה כי אם לא כך הרי אנה אנו באים.

מחלוקות בישיבה ובמיוחד שימוש בבחורים להילחם ולהאבק עבור אחד הצדדים תוך גיבוי ישיר ועקיף היה מבחינתו ולדידו איבוד זכות להיות מרבין תורה ולהיות דמות של רב המעמיד תלמידים.

הגליון מוקדש לעילוי נשמת:

חיים בן יעקב

ע"ה

גליון קע"ג, פ' דברים ט'

במנחה אב ה'תשע"ה

רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

צדיק ה' אלקינו על כל מעשיו

שיחה חדשה – טרם פורסם*

האבילות. עבודה גדולה
לאלקים

סיפר לי פעם ר' משה מראש פינה^ה, ששמע מאביו, וסיפור דומה לזה שמעתי מהגאון ר' אליהו לאפיאן זצ"ל, על הדיבוק שהיה בימי הגר"ח מוולאז'ין. היה דיבוק של אדם שזרק את האבן הראשונה על זכריה הנביא ע"מ להורגו (במה שמוזכר במסכת גיטין¹ פרק הניזקין על דמו של זכריה הנביא שהיה תוסס, וכמו שכתוב בספר דברי הימים²) והאדם ההוא לא היה לו תיקון כל השנים, ולא הייתה לו את הזכות אפילו להגיע לגיהנם ע"מ למרק את עוונותיו, ונכנס באדם אחד. ור' אליהו לאפיאן סיפר שהיה מבחיל לראות שהוא גילה דברים מבחילים, כגון זה ששאלוהו מי הם הל"ו צדיקים שבאותו הדור, והוא מנה את שמותם ל"ו שמות כפי סדר גדולתם.

בזמן בהמ"ק הילדים השביעו מלאכים

סיפר ר' משה הולצברג שהביאו אותו כמדומה אל המגיד מקודניץ, ודיבר איתו ואמר שהוא אותו אדם שהרג את הנביא זכריה, והמגיד ניסה לגרש את הדיבוק, וכיצד עושים זאת? ידוע מהצדיקים דוגמת הרב יהודה פתיה ועוד שהיו לוחשים שמות קדושים, ועוצם הקדושה היה מבריא אותו ויצא, והתחיל הצדיק לייחד ייחודים, והתחיל ללחוש באזנים של אותו אדם, והתחיל לצחוק. שאלו המגיד מדוע הוא צוחק, ענה לו הדיבוק, וכי בדברים אלו אתה בא להפחידני, והלא כשהיינו ילדים בני עשר כל אחד ידע את השמות הללו, והיינו הרבה יותר מזה, למדנו רבות את התורה ואת הסתרי תורה עם השמות וסודות המלאכים, הכל ידוע לנו. הרי שהדרגה של לימוד התורה קודם חורבן ביהמ"ק היתה בכך שאפילו ילד בן עשר גיחך על מה שאדם עמל ויגע להשיג אחרי עבודה מאומצת של שנים, עם עבודת המידות ושכירת היצר וכדו', שהצדיקים לא בכדי הגיעו והשיגו את מעלותיהם.

ובאמת כתוב במדרשים שבדור האחרון של ימינו הנביא אמרו בני ישראל אין אנו מפחדים מנבוכדנצר, אנו יודעים את השמות של המלאכים, ונשבעים בשמות, הרי שהיו בדרגות כאלו שידעו להשביע את המלאכים, להשביע את שרי מעלה הממונים על הברד על

בהכרח לומר כפי ששמעתי ממו"ר הרב דסלר זצ"ל שבית המקדש אם לא מנצלים אותו כראוי, ולא עושים את העבודה ששייכת בזמן שיש בית המקדש, אזי עושה הקב"ה להיפך, ובית המקדש פוסק מלהיות כלי שימושי, והשימוש הוא חורבן בית המקדש, וזהו טובתו ותועלתו הרוחנית של דור כזה שאינו ראוי שיהיה ביהמ"ק בנוי בימיו, והוא צריך את הקרש קפיצה שלו בכדי להתעלות לקרבת אלוקים ע"י הרגש ההעדר והרגש הצער מדוע אין בית המקדש, ודוהו שכתוב "שִׁישׁוּ אֶתָּה מְשׁוּשׁ כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עֲלֶיךָ"³ אלו בנים ובנות שגלו מעל שולחן אביהם, שידע כמה לא טוב, כפי שנמצאים בנים שמרוחקים משולחן אביהם.

עם ישראל נמצא במצב של 'אוי'

כתוב בגמרא במסכת ברכות⁴ מעשה בר' יוסי שנכנס לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל, והמתין לו בחוץ אליהו הנביא, שמר לו על הפתח. ומשיצא שאלו אליהו הנביא לר' יוסי האם שמעת איזה קול בחורבה? ענה לו ר' יוסי כן שמעתי, שמעתי את הקול אומר מה לו לאב שהגלה את בניו, אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם. אמר לו אליהו בכל יום ויום יוצאת הבת קול הזאת, והמטרה הייתה שר' יוסי ישמע וילמד זאת לאחרים, שמי ששומע את הבת קול זה משום שהיה צריך לשמוע זאת, וחשוב ללמוד מהבת קול הזאת, שנדע שאנו נמצאים בזמן של "אוי", ודווקא האבל הזה הוא המטהר אותנו.

בזמן חורבן בית המקדש אחד הדברים שמוזכרים במגילת איכה הוא "מִלְכָּה וְשָׁרִיקָה בְּגוֹיִם אֵין תּוֹרָה גַם נְבִיאִיקָה לֹא קִצְאוּ קוֹזוֹן מִה"ו"⁵. הירידה היתה שאין תורה, יש כמה דרגות בהבנת התורה ובחכמת התורה, ובחורבן בית המקדש נסתתמו מעיינות החכמה. מצד אחד חורבן בית המקדש כולל בתוכו גם חורבן התורה.

מעשה בדיבוק מזמן ר"ח מוולאז'ין

הרמב"ן בהקדמה לספר תורת האדם, (ספר מיוחד על דיני אבלות, שבסופו נמצא גם 'שער הגמול' להרמב"ן) כתב שיש לדעת שמצות אבלות והנהגותיו היא עבודה גדולה לאלוקים, וכפי שיש ענין של עבדו את ה' בשמחה, שבזמן שמחתנו עוסקים אנו בעבודת ה', דוגמת השמחה של חג הסוכות, שמחת בית השואבה או שמחת חתן וכלה, שההלכה מחייבת שמחה, ועל ידי השמחה הוא עוסק בעבודת ה'. כך בזמנים של אבל, האבלות עצמה היא ענין גדול בעבודת ה', וכלשון הרמב"ן **להתאונן ולהתכונן**. ושם דיבר הרמב"ן על סתם אבלות, ופשוט מאוד שהענין הזה של האבלות על חורבן ירושלים שכל המתאבלים עליה וכו', בודאי היא ענין גדול בעבודת ה'.

כשלא מנצלים את הכלי כראוי

ובאמת יש להקשות, הלא בהעדר בית המקדש, לכאורה בכך שניטל בית המקדש מעם ישראל הרי זה הפסד גדול והשפלה רוחנית לעם ישראל, וכפי שמבואר במדרש "השליך משמים ארץ" מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, השליך אותנו מדרגה של שמים לדרגה נמוכה של ארץ, דרגה של הסתר פנים וריחוק מהקב"ה. והנה הלא הקב"ה הוא בעל רחמים ובעל חסד אם כן היכן מידת טובו, ומדוע לא ירחם ויבנה את בית המקדש? אלא

^ה הרב משה הולצברג זצ"ל.

¹ גיטין נ"ז ע"ב

² דברי הימים-ב כד, כא

³ ישעיה סו, י'

⁴ ברכות ג' ע"א

⁵ איכה ב', ט'

^א שיחה שנאמרה בעת"ב תשמ"ו

באוצרותיו של שלמה המלך, וצדקיהו באמת עשה את המרד מאורגן היטב. אך ירמיהו אמר להם אתם יושבים בבבל בשביל מטרה אחרת, אתם צריכים להיות המכניסי אורחים בשביל מי שיבואו אחרים, "בנו בתים, נטעו כרמים", אלו שנמצאים בגלות ודורשים בשלומם של המלך ולא מורדים בו, המלך לא עושה להם רעה. והם הביאו מירושלים את האבנים ובנו בית מדרש בנהרדעא כדי שיהיו מקושרים עם האויר הקדוש של ירושלים, עם האבן של ירושלים, ושם יעסקו בתורה.

עיקר השראת השכינה קשור עם התורה

כתוב בתשובות הגאונים שכאשר היו באים בירחא דכלה היה יורד עמוד אש^ט, כמו עמוד האש שהיה בזמן הקמת המשכן, וכמו בזמן ששלמה המלך בנה את ביהמ"ק ירדה אש מן השמים להראות גילוי שכינה. וזהו צדקה עשה הקב"ה עם ישראל, וענינה הוא, משום שעיקר השראת השכינה בישראל, ועיקר הכל קשור עם התורה, ואם כבר נגזרה הגזרה להחריב את ביהמ"ק, א"כ מדת הרחמים דורשת שיהיה שוב תורה באופן אחר, תורה בלי ביהמ"ק, וזאת היתה גלות יכניה.

עושי מלחמה - במלחמתה של תורה

אמרו חז"ל^ט מהו דכתיב הכל גיבורים עושי מלחמה? וכי מה יכולים לעשות גיבורים שהולכים בשבי, איך יכולים לעשות מלחמה? כתוב "עושי מלחמה" לא מלומדי מלחמה, אלא שעכשיו הם עושי מלחמה בהווה, אלא מפרשים חז"ל "על כן יאמר בספר מלחמות ה'" אלו אב ובנו, רב ותלמידו שנוצחים זה את זה בהלכה, זהו עושי מלחמה. דוד המלך אמר "שימו איש חרבו על ירכו" ופרשו חז"ל שזה היה לברר את ההלכה האם נבל הכרמלי חייב מיתה, מלמד שדוד המלך כינס סנהדרין, וזהו עושי מלחמה, עסקו בתורה, הידים קשורות, הולכים ברגל מירושלים עד בגדד, ומה עושים כל הדרך? עוסקים בתורה! לא עושים תכניות של מרד, ולא נאנחים על העול הקשה, אלא ממשיכים ומתפללים במה שלמדו, הם היו האנשים שאיתם עשה הקב"ה צדקה שהם הקימו את הישיבות האלו, החרש והמסגר.

וכבר לפני החורבן אמר ר' יוחנן תן לי יבנה וחכמיה, מהו יבנה? זהו סנהדרין. מהו התפקיד של הסנהדרין? הם לומדים תורה, אין כל הזמן משפט, אלא הם עוסקים בתורה. נמצא שמקומות התורה זה בית המקדש, וזו לא סתם מליצה אלא הדבר ממש כך.

[סיום השיחה העוסק בבין הזמנים, יפורסם
א"ה בשבוע הבא]

הנאמר בפרשת בחקותי "והתורו את עונם ואת עונתם במעלם אשר מעלו כי ואף אשר קלכו עמי בקרי"^ט, שנסוב על הגלות של חורבן הבית הראשון. זהו וידוי על כך שחשבו כל הזמן שהצרות שיש הם מקרה, וכך כתוב בדניאל, "ויעוד אני מדבר ומתפלל ומתנודה"^ט וכו', על עצמו, ואח"כ הזכיר את עון האבות ואמר שאין זה מקרה. וכתוב שם שאמר כל אשר כתוב בתורת משה ראינו שכל פסוק ופסוק התקיים בימי החורבן. וכתוב שם "וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלקינו על כל מעשיו" וכו' וישקד הוא לשון וימהר, בזריות, ומקשה הגמרא וכי בשביל שהוא צדיק החריב יותר מהר את ביהמ"ק? אלא מבואר בגמרא באחד התירושים, צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהגלה את החורבן של גלות צדקיהו בזמן שעדיין היו בגלות יכניה, ופרש"י שכשגלו מבבל היו שם ישיבות, ובגלות יכניה היה אחת עשרה שנה קודם חורבן הבית, גלות בלי חורבן, אלא שנבוכדנצר לקח את אוצרות המלך, ולקח שבויים, כפי שכתוב בספר מלכים כ"ד, שלקח את גיבורי החיל עשרת אלפים, "ואת כל אנשי החיל שבעת אלפים וחתרש והמסגר אלה הפל גבורים עשי מלחמה ויביאם מלך בבל גולה בבלה"^ט, ואז המליך את מתניה שהוא צדקיהו המלך, עד שצדקיהו מרד בנבוכדנצר ואז היה החורבן.

"וישקוד" הקב"ה הקדים את כל זאת, הקדים הקב"ה רפואה למכה ע"מ שכבבל יהיו ישיבות. ובמדרש תנחומא כתוב שאותם הישיבות שהיו בזמנם ואח"כ המשיכו בימי רב האי גאון עד רב נהוראי גאון, והיו אח"כ בימי רב ושמואל סורא ופומבדיתא, והיו כל השנים, הם נוסדו על ידי החרש והמסגר האלו, וכתוב בגמרא בגיטין (שם) החרש והמסגר, החרש - שבשעה שפוצים פיהם בדברי תורה הכל נעשים כחרשים. ודוגמא לזה יש ממרדכי היהודי שהיה בימי גלות יכניה, וקודם לכן קצת היו חנניה מישאל ועזריה ואח"כ הנביאים חגי זכריה ומלאכי, הם גלו בצורה כזאת, בלי הריגות, והגיעו לכבל ושם שלח להם ירמיהו הנביא, שלא יעשו מרידה, שהתכנית היתה שיצטרפו לצדקיהו וליוחנן בן קרח למרוד במלך בבל ולהילחם למען "ארץ ישראל השלמה", ולעשות שם "גייס חמישי" וכך לעשות "מחתרת" ולעלות לארץ ישראל בכח בלי רישיון עם ה"מעפילים" ולגרש את הבבלים משם.

אמר להם ירמיהו הנביא (ירמיהו כ"ט) "בנו בתים ושבו ונטעו גנות ואכלו את פרי: קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבנים נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים ותלדנה בנים ובנות ורבו שם ואל תמעטו: ודרשו את שלום העיר הזאת וכו' והתפללו בעדה" וגו', משום שיש עוד שבעים שנה. כבר אז היו אנשים שבערה בהם החילול ה' שהבבלים הם השולטים בארץ ישראל ונבוכדנצר העיז לגעת

השלג וכו', ורצו להילחם בדרך זו. וכתוב במדרש שבאמת הם ידעו ויכלו לעשות זאת, אלא שהקב"ה עשה שלא כדרך הטבע ושינה את שמותם של המלאכים, וכך לא יכלו להשביעם.

עם ישראל נמצא כעת במצב זמני

ומהו בעצם בית המקדש, כתוב במשנה מס' כלים^ט, עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, וכו', וקדש הקדשים מקודש הוא ביותר, ומה הוא מכיל בתוכו, מה נמצא בקדש הקדשים? כתוב בספר מלכים, אין שם רק את הארון, ואין בארון רק שני לוחות הברית וספר תורה "אין בארון רק שני לחות האבנים אשר הניח שם משה"^ט, זה הדבר המרכזי, זהו הענין שכתוב בספר התורה זהו המקור לכל הקדושה, זהו מרכז הקדושה. ודיני האבילות על חורבן בית המקדש יוצרים מצב של חיים כאלו, שאנו חיים בתקופה זמנית, ולא משנה כמה זמן זה יקח, זהו מצב עראי ולא רגיל, אלא מצב של חורבן בית המקדש, ומצב שממתינים שיבנה שוב ביהמ"ק. הייתה הפסקה קצרה של גלות בבל, ועכשיו יש שוב הפסקה, אבל כל זה הוא רק מצב זמני.

וזה דומה לאדם שגר בבית הקבע שלו ויוצא ליומיים להיות ברכבת והוא מסדר לו בקרון איזה ספסל לישון עליו, או אדם שמפליג בספינה כמה ימים ואין הוא דר בה כפי שהוא גר בבית הקבע שלו, כך הוא הענין של תקופת הגלות, אין סנהדרין, אין ביהמ"ק, ואלו דברים שהם מהותו של עם ישראל, ואותם חסרים אנו, ועוד פרטים רבים, אין כפורת, אין קטורת, אין מגורה, אין לחם הפנים, אין כבש, אין מזבח, אין יסוד, וכל אלו היום צריכים להיות. אם כן התקופה הזאת בה אנו נמצאים היא תקופה זמנית שאין בה את כל הדברים הללו. וזהו הענין של כל הלכות האבילות על חורבן בית המקדש, שאם יודעים שאין, אזי חיים עם בית המקדש. ובזה אנו חיים בכך שיוודעים שהיה בית המקדש ונחרב, וממתינים שיבנה שוב, ולומדים קדשים, ולומדים פרשת פרה, לומדים זאת כדבר מציאותי, שהם חלק מהחיים. תלמוד בבלי יש על סדר קדשים ועל סדר זרעים לא, משום שבקדשים יש את הענין של "ונשלמה פרים שפתנו", אנחנו צריכים לחיות עם זה, צריכים לדעת זאת הלכה למעשה.

צדקה עשה הקב"ה עם ישראל בגלות יכניה

כתוב בגמרא במס' גיטין על הפסוק בספר דניאל^ט על כך שקיים דניאל את הפסוק

^ט כלים פ"א מ"ו

^ט מלכים-א ח', ט'

^י גיטין פ"ח ע"א

^{טז} דניאל ט', יד

^ט ויקרא כו, מ'

^ט דניאל ט', כ'

^ט מלכים-ב כד, טז

^ט ראה כמו"כ תוס' ברכות י"ז ע"ב

^ט בסדר עולם ומובא בפרש"י מס' סוכה דף מ"ד

נזונים וביאורים

בהלכות כיבוד אב ואם

עפ"י בעל החו"ב זללה"ה

א. אשה נשואה פטורה מכיבוד אב ואם, ויש לעי' בדברים שסיפק בידה לעשות, אם חיובה כחוב פנוי, או דבזמן שרשות אחרים עלי' ואין סיפק בידה לעשות לא אמרה תורה עלי' מצות תיראו, דהכי מתפרש איש אמו ואביו תיראו ולא אשה, והיינו בזמן שרשות אחרים עלי'. ולשון המחבר ביו"ד סי' ר"מ סי"ז אחד האיש ואחד האשה שוין בכבוד וכו' מתפרש דליכא מצוה בעודה נשואה, אבל הש"ך שם הוסיף דאם אין בעלה מקפיד חייבת בכל דבר שאפשר כמו האיש, וצ"ע.

ב. איתא בגמ' א"ל מאמך קביל מאבך לא תקבל כיון דבר תורה הוא חלשא דעתי', מהא דאמרינן חלשא דעתי' בראה דהענין שראוי לבן לסרב אע"פ שהאב עושה מרצונו, ולפי"ז שפיר אפשר כמ"ש הר"ך דלאחר שהבן מסרב אם האב עומד על שלו דאעפ"כ יקבל ממנו, דרשאי לקבל.

ג. הא דמכבדו בחייו ומכבדו במותו, מסתברא דמכבדו במותו אינו עיקר המצוה וכ"כ בנו"ב תנינא אה"ע סי' מ"ה והביאו הגרע"א בתשו' סי' ס"ח. ל"ב א' ר"י אמר למ"ד כיבוד אב משל בן, בראה דהיינו כשמבקשו להאכילו או להשקותו, אבל אם מבקש תן לי דמי סעודה, י"ל דפטור דאין זה בכלל כיבוד, ומשמע דאף כשיש לאב יותר מלבן, נמי הבן חייב להאכילו משלו, [עד חומש כשאר מ"ע], וצ"ע, ומ"מ אינו חייב בהעדפה, וכעת ראיתי שמרן זללה"ה כתב דמ"ד משל בן היינו דוקא בשאין לאב, ועי' בתוד"ה אורו ובמהרש"א דמשמע דכל הנידון אי משל בן היינו כשיש לאב, דאם אין לאב חייב הבן לכו"ע, ועי' להלן וצ"ע.

ד. למ"ד כיבוד אב משל אב, אפשר דאף בגוונא שיוכל לתבוע מן האב מה שההנהו נמי פטור [מדאורייתא, ומדברבן צ"ע].

ה. בראה דדוקא ביטול מלאכה שלו חייב, אבל אינו חייב להשאיל לו כליו וחמורו בחנם כשעשויים להשכיר, וכן אינו חייב להלוות לו ממון יותר מלאחר.

ו. למ"ד משל אב והאב מבקש מהבן שיתן לו המ"ע, יש לדון אם חייב הבן לתת לו, אם טו"ה אינה ממון, דאי טו"ה ממון הו"ל משל בן.

ז. אם אביו מבקשו שיטרח בשבילו לקבל מפלוני מעות עבורו, ודאי זו טירחא שהבן חייב בה, אבל סתמא דמילתא כשאדם מחזר על הפתחים נותנים הנותנים לו מבלי להתיחס אם מבקש לעצמו או לאחר, וכיסופא דילי' היא, ואין הנותנים מתייחסים לזה שאומר שמבקש בשביל אביו, ובזה הוי כזוכה לעצמו ונותן לאביו, ואינו חייב בזה למאי דקיי"ל משל אב, אבל אה"נ דאם יש נותנים שמכירים לאביו ונותנים עבורו ואין הבן אלא טורח תחת אביו, אמנם יש לחייבו.

ח. אבדתו ואבדת אביו אבדתו קודמת, ויש לעי' לפר"י כשאבדתו שוה פחות משיעור שחייב להאכילו, מהו שיוכל האב לומר תפחות משיעור שאתה חייב להאכילני כשיעור אבדתך והאכילני.

ט. בראין הדברים דאם האב מוחה בבן שלא ישא אשה פלונית מחמת שאין הדבר לכבודו, דבזה חייב לשמוע לו מדין כבוד ומדין מורא דאסור לצערו, דכיון שהדבר נוגע אליו הר"ז בכלל מצות כבוד ומורא, ודוקא במוחה משום שלא מצאה חן בעיניו וכיו"ב, בזה הם דברי מהרי"ק שאין חייב לשמוע לו, כללא דמילתא כל דבר שהאב שייך בגווה והוא מצוה מחמת נגיעתו בדבר, חייב לשמוע לו, אבל דברים שאין האב שייך בהם ואינם ענין לכבודו, אין חיוב לשמוע לו, אפי' מצטער הרבה אם הבן לא ישמע לעצתו, ומ"מ בראה דאם שומע בקולו בדברים אלו דמצוה קעביד.

י. אב שמחל על כבודו כבודו מחול, ומ"מ אכתי יש מצוה לכבדו. וכן מוכח מהא דר"פ ור"ה ברי' דר"י קמו מקמי', וכן מהא דאמרינן דהידור בעו למיעבד, וכ"כ הגרע"א ז"ל בגליון היו"ד סי' ר"מ סי"ט בשם הרדב"ז, ועי' בתו' הרא"ש ב"מ ל"ב א' ובתו"י כתובות מ' א'.

יא. כל פעולה שעושה לכבוד אביו ויכול לעשותה ע"י שיתקן חפץ לשימוש אביו אין עדיפות שיעשה את השימוש לאביו בגופו. ובההיא דר"ט דגחין וסליק לה לאימו שתעלה למיטה, אפשר דלבתר דנחתת עלי' הי' מתרומם בעלייתה והי' מנמיך עצמו בירידתה.

יב. מקורות לעיון: א. קידושין ל' ב'. ב. שם ל"א ב'. ג. שם ל"ב א'. ד. ב"מ סכ"ה סק"ב. ה. קידושין ל"א א'. ו. שם. ז. שם. ח. שם.

נדונים וביאורים

בהלכות כבוד ת"ח וזקן

עפ"י בעל החו"ב זללה"ה

- א. נצטוינו להתחבר לת"ח שנאמר ובו תדבק וכמו שדרשו חז"ל, ואם זו מצוה הרי ההיפוך היפוך מצוה ואם אמנם לפעמים ניתן הדבר להידחות אבל רק לפעמים, והדבר צריך שיקול בכל פעם וראוי להרגיל ת"ח בחברתו בבית ובחוץ שזו מ"ע כתפילין וציצית והרי זו מן שרשי האילן ושימתם מוסיפה קדושה וכמו שאמרו ז"ל שצריכים לימוד, והריני מטריח עליו כמעט בדברים שישמח עליהם בעתיד.
- ב. מדרך התורה להתיחס לכל אדם בהכנעה ובכבוד ראש, ולשאת עמו בעול, ולהשתתף בצערו ולהשתדל להטיב עמו, ובפרט אנשים מרי נפש אשר צערם רב והנם שבורים ורצוצים, וכל מלה טובה כשמן בעצמותיהם, והנהגה זו מקרבת רחוקים וש"ש מתאהב, ותפארת לו מן האדם, וכ"ז להמון הפשוטים, אבל ת"ח עין לא ראתה וגו' וכאשר אמרו ז"ל על יאשי' שהי' עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו, עאכו"כ אנו ובדורנו, ויש להשתדל שתהא אהבת התלמידי חכמים קבועה בלב, וממילא תהא ההתיחסות כראוי, ובכבוד הראוי.
- ג. נראה דבכל גיוני דסגי בהידור (ואין צריך קימה) אין החיוב מדאורייתא, וכמו ברב שמחל, או שני זקנים או שני חכמים, או חכם וזקן, ונפ"מ בספק אם הגיע לשיבה דלא חשיב ספיקא דאורייתא, מיהו יש להסתפק אם חוסר ידיעה זה חשיב כספק, בזמן שהזקן עצמו יודע.
- ד. חכם ושיבה הנפגשים זה בזה, כיון דהשיבה חייב נמי לקום מפני החכם מחמת דין ת"ח, תו אין לחייב את הת"ח לקום מפניו, אף לדעת הרי"ף, דהו"ל כשני זקנים וכשני חכמים דסגי בהידור.
- ה. נראה דאם מתרחק מן הדרך שהשיבה הולך בה באופן שלא יגיע לד' אמותיו, דלא מיתסר משום ויראת, דלא נתחייב להיות נפגש במצות קימה, מ"מ עצימת עינים הערמה גרועה היא דמינכר שעושה טעדיקי נגד המצוה.
- ו. כשאני יודע מתי נכנס השיבה לד' אמות שלו, אי אפשר לחייבו לקום, שאם יקדים לקום לא עשה כלום, וכן אם יאחר, ולכוין את השעה הרי אינו יודע, ואע"ג דכשהקדים לקום ונשאר עומד לא עבר על מפני שיבה תקום, מ"מ כיון שאין קימה זו מצוה א"א לחייבו בה, וצ"ע.
- ז. כשיודע שעכשיו הזקן נכנס לד' אמות שלו, חייב לקום אף כשעיניו עצומות ואינו רואהו, וכדאמר ל"א ב' רב יוסף כי הוה שמע קל כרעא דאימי' אמר איקום כו', ואין לחלק בין הני דחיוב הקימה הוא מלא עיניו להני דרק בד' אמות חייב לקום וכמ"ש מרן זללה"ה ודלא כהנחלת צבי.
- ח. משמע מגמ' דלא מהני מחיצה להפסיק כנגד מלא עיניו להיפטר מחיוב קימה כיון דהוא ענין של כבוד י"ל דבראיני תלי רחמנא, וכל שרואה חייב לקום, ומיהו כל זה במחיצה וצו"ה וכיו"ב אבל פשיטא שאם רואה את רבו מהלך בביתו דרך החלון שא"צ לקום מפניו, וכמ"ש ביו"ד סי' רמ"ב סי"ח בהגה"ה ושם דגם הבימה מפסקת, ואפשר שיש לחלק בין מחיצה אחת, למקום המוקף מחיצות, וזהו בהני דחייב לקום לפנייהם מלא עיניו, אבל בהני דרק בד"א חייב י"ל דכל מחיצה מפסקת.
- ט. יש לעי' כשהאדם רוכב על חמור, והחכם מגיע אם חייב לירד מן החמור ולקום מפניו.
- י. עוד יש להסתפק אם דוקא רכוב מספקא לי' אם כמהלך דמי או לאו כמהלך דמי, או דהוא הדין כשיושב בקרון.
- יא. מסברא ראוי לומר דרשות ביד הרב להרשות לתלמיד להורות בלא סמיכה כראות עיניו, מ"מ יתכן שאין זו הנהגה ראויה.
- יב. חיוב קריעה על חכם שמת, נראה דדוקא בידעו מחיים שהוא חכם, אבל מי שבא ואמר במקומו הי' חכם ומת אין השומע צריך לקרוע, ואף בידעו מחיים אפשר דצריך שיהא סמוך להם או שמכירו או שמפורסם טובא, או ששומעין הוראותיו, דלא מסתבר שכל השומע שמות חכמים שבמקום רחוק שיצטרך לקרוע עליהם כשימותו, ועי' בלשון ה"ר מאיר שברא"ש סי' נ"ט, וצ"ע.
- מקורות לעיון: א. מתוך מכתב. ב. מכתב. ג. קידושין ל"ב ב'. ד. שם ל"ג א'. ה. שם. ו. שם ל"ב ב'. ז. שם ל"ג א'. ח. שם ב'. ט. שם. י. שם. יא. סנהדרין ה' ב'. יב. הלכות אבילות ס"ק ט"ו.

דברי אמת

מאמרי חזון השקפה והדרכה
מזקו המשניחים

מרן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 96 ■ בין הזמנים תשע"ח

ברכת הדרך

נהנתי שהסבא מסלבודקא זצ"ל היה אומר לבחורים כשנסעו לביתם: שתזכו לקדש שם שמים, ור' מאיר חדש זצ"ל היה אומר שתתקיים בכם הברכה שהתברך בה אברהם אבינו – "והיה ברכה" ... (בראשית י"ב ב') לזכות להביא ברכה לאחרים.

הגמ' (ברכות יז.) מביאה את הברכה שהיו החכמים מברכים כשנפרדים זה מזה לחזור לבתיהם "עולמך תראה בחיך" – עולמו של האדם הוא בעוה"ב, אבל הברכה שמעין העוה"ב יראה ויזכה לראות בחייו, להתענג על ד'. המהרש"א אומר שהברכה היא על כל האדם שימשו ללימוד התורה – שהלב יהגה בתורה וכו'.

דודי ר"י חברון הגאון רבי אהרון כהן זצ"ל היה אומר לבחורים קודם שהיו נוסעים, "תקחו את הישיבה אתכם"...

חשיבות ההכנה לבין הזמנים

תמיד צריך לזכור שכל רגע בחייו ניתן לנו בכדי שנתעלה בו, ובבין הזמנים מצד אחד אפשר לעלות מעלה מעלה, ומאידך האפשרויות לירד בהן גדולות מאוד, והסכנה מרובה. והיות שאת מעלות התורה קל מאוד לאבד, על כן חובה עלינו להיזהר בימי 'בין הזמנים' שלא לאבד את ההישגים והקניינים הנפלאים שרכשנו במשך הזמן. הרי כל אחד בא לישיבה על מנת להצליח, וק"ו שאינו רוצה לאבד מה שאסף במשך הזמן, וממילא מוטל עלינו לעשות לשם כך הכנה ראויה! וכבר התבטא המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל בעת שהיו בחתונה אחת: 'אפשר לאבד כאן מה שהשגנו במשך עשרים שנה'...

לכן חשוב וחיוני מאד, שכל אחד יחשוב ויתבונן בשכלו לתכנן את 'בין הזמנים' שיעברו כראוי, שימשיך את עלייתו בהם, וק"ש שח"ו לא ירד מטה. **כי אם אנחנו לא נתכנן את 'בין הזמנים' אז היצה"ר יתכנן לנו אותו...**

הרב וולבה זצ"ל אמר כי שבועיים לפני סוף הזמן צריך להתחיל להתכונן איך שביה"ז יעבור כראוי!!! ומכלל ההכנה לבין הזמנים הוא: להתפלל ולשפוך דמעות כמה שיש זיכה לעבור את 'בין הזמנים' ברוממות ובקדושה ובניצול הזמן, ויכלול בתפילתו את כלל ישראל, ואשרינו שאנו מובטחים שבדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכים אותו, והבא להיטהר מסייעים בידו

מנוחה שאתה רוצה בה

'בין הזמנים' לא ניתן לנו בשביל הנאות, אלא בכדי להוסיף כח לעבודת ה'!!! אמנם צריך לנוח ולהחליף כוחות, ואף מצוה לנוח כראוי שהרי זה הכשר מצוה, ועבודת ה' היא, אך יש לזכור ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים" זה מחייב גם ב'בין הזמנים'!! ואין זה מדת חסידות אלא "סימן" בשו"ע (או"ח רל"א) שהוא הדרכה לכל ישראל, וכבר כתב בספר מנוחה וקדושה (בסוף שער ייחוד המעשה ח"א) שכל מעשיך יהיו לשם שמים הוא 'יסוד היסודות של היהדות'.

ביציאתו מה הוא אומר

כאשר אנו יוצאים בכל יום מביהמ"ד אנו מודים על כך לקב"ה "ששמת חלקנו מיושבי ביהמ"ד", וק"ו כאשר זוכים לסיים זמן שלם של עסק בתורת ה', אין לשער כמה עלינו להודות לה' שזכינו לכך, וצריך האדם להיות מלא שמחה וגיל על האושר שנפל בחלקו להיות מיושבי ביה"מ.

רבי אברהם אחי הגר"א זיע"א התבטא; (הובא בהקדמה לספר "מעלות התורה") אילו הייתי חי אלף אלפי שנים לא הי' מספיק להודות לד' אפילו על רגע של חיים שאפשר להדבק בו בתורה הק'... א"כ כמה ראוי לנו להודות לנותן התורה על כל מה שקיבלנו והתעלינו במשך ה'זמן'. **"על פי ד' יסעו"**

"על פי ד' יסעו וע"פ ד' יחנו" יש לומר שהתורה מרמזת לנו בזה, שאף הנסיעות שלנו מהישיבה - יהיו תמיד ע"פ ד', ז"א שלא לנסוע מחמת שמתחשק וכדו' אלא רק אם וכאשר זהו רצון ד' [שיש צורך בדבר] וכמו"כ שה'יחנו' שלנו בבית יהי' ע"פ ד', העולם אינו הפקר וצריכים אנו לעשות את כל מעשינו על פי ד'!

"ויסעו מהרד" (במדבר י' ל"ג) אמרו חז"ל (הובא ברמב"ן שם) שנסעו מהר סיני ב'שמחה' כתינוק הבורח מבית הספר. התורה לא באה לספר לנו היסטוריה, אלא שנלמד מכך שאע"פ שנסעו ע"פ ד', מ"מ הגיעו למצב של תינוק הבורח מבית הספר והייתה עליהם תביעה, א"כ יש לנו לימוד איך צריך ללכת כאשר עוזבים מקום תורה בסיום הזמן - אחר שזכו ללמוד זמן שלם...

וכפי שאמר ר' ירוחם זצ"ל, אכן "צריך לצאת לבית לביה"ז, אבל תלוי איך יוצאים!" שישנם דברים שצריכים לעשות, אבל צריך לעשות מכורח הנסיבות ובאופן שכאילו צריכים להולך אותנו לכך... ולא לעשות זאת בשמחה, אלא מכיון שצריך לצבור כוחות וכיו"ב.

בספר חרדים (פרק ס"ו) מובא שבת' כנסיות ובתי מדרשות הם 'פרדס לצדיקים ובית הסוהר לרשעים', ובחור אשר ממנה לצאת מן הישיבה לפני הזמן או לאחר לתחילת הזמן, זה מעורר לחשוב עליו, כי עבורו הישיבה היא בית הסוהר ח"ו... ובאמת מן הרב שך זצ"ל ראה בחומרה את התופעה שבחורים יוצאים לבין הזמנים לפני סוף הזמן, ואז שמאחרים להגיע בתחילת הזמן.

ובאמת צריך להרגיש שהישיבה היא המקום הכי מאושר שיש בעולם, שבכל רגע ורגע אפשר לזכות בו באושר נצחי שלא יסולא בפז, 'פרדס לצדיקים', ולשמוח בכל יום נוסף שנמצאים בישיבה.

פעמים שבחור עומד בפני נסיון, האם לאחר לתחילת הזמן או להקדים לצאת וכדו', ובוודאי אילו היו יודע את הערך העצום של כל יום נוסף בישיבה... לא היה מוותר על כך בפזיזות!

ולשאר הצרכים. מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל אמר: נוכחתי לראות, שסיבת אי צמיחתם בתורה של כמה וכמה שהיו עתידים להיות גדולים, הייתה מפאת אי הסדר בשגרת יומם!

ולכן צריך להגות תכנית - סדר יום - ל"בין הזמנים", ומלכתחילה צריך לקחת בחשבון שעלולים להיות שינויים, ויש לחשוב על כך מראש ולעשות שתי תוכניות, א' מה לכתחילה הכי טוב, ב' מה הוא המינימום, וכן מה יעשה באם לא יתאפשר לו לעשות כפי שחישב בתחילה.

ללמוד כפליים

בבחרתי שאלתי את מרן החזו"א זי"ע מה לעשות ב'בין הזמנים'?, והוא חייך ואמר "ללמוד כפליים" ... שאלתי הרי צריכים לנוח? והשיב "מבטלה לא נחים!" והוסיף ש"צריכים ב'בין הזמנים' לישון טוב ולאכול טוב", ושאלתי שאולי צריך ללמוד דברים יותר קלים, והסכים.

חזרה על הלימוד

בימי בין הזמנים ה' מקובל בדרך כלל שחוזרים על מה שלמדו במשך ה'זמן', וישנם שבאמת עושים כך, ויש שאם יעשו כך לא יהי' להם מרץ, ולכן אפשר שיחזרו עם חידושים שאז זה הרבה יותר קל ומושר. ואכן הרבה גוונים יש לחזרה, ואפשר גם ללמוד כסדר רמב"ם או שו"ע, רא"ש או ר"ף על הגמ' שלמד וכדו', וע"כ יהי' זה חזרה על הגמ', וגם נוסף לו עי"ז סדר חדש וידיעות חדשות.

ובודאי שחשוב מאד לחזור על הנלמד, אבל אם יודע שיקשה עליו החזרה, מוטב שילמד כפי רצון ליבו, כי ב'בין הזמנים' אין צריך להסתכל רק על מה שהכי חשוב ללמוד, אלא על מה שיש באמת סיכויים טובים שילמד! התורה הקד' מגוונת וכל אחד צריך למצוא את הדרך הטובה לו.

להשתלם בלימוד התנ"ך

כתוב ויתן אל משה ככלתו (שמות לא, יח) ופי' הבעה"ט "כתיב חסר מה כלה מקושטת בכ"ד קשטים המנויין בישיעה אף ת"ח צריך להיות מקושט בכ"ד ספרים" ואכן מרן החזו"א זצ"ל סבר שצריך ללמוד גם תנ"ך [ואולם הוא לא דיבר על כל יום!] ובבהזמ"נ יש לנו את האפשרות להשתלם גם מעט בלימוד זה.

וטוב ללמוד זאת עם פירוש הרלב"ג שמעלתו בנביאים הראשונים שכותב את התועלות היוצאות, ובמלבי"ם יש את המעלה שאחר שלומדים עם פירוש זה יוצאים עם רעיונות נשגבים. וכן כדאי ללמוד תנ"ך עם ילקוט שמעוני כדי לראות את הקשר של התנ"ך עם דברי חז"ל (הילקוט כידוע מלקט מהרבה מדרשים ומאגדות הש"ס הקשורות לפסוקים).

מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א עורר כי צריך לנצל את 'בין הזמנים' (ואת שאר הזמנים הפנויים) לחטוף וללמוד בהם את שאר חלקי התורה. דברים אשר בדרך כלל אין לומדים בישיבות ובכוללים.

ד' שעות

מרנן גדולי ישראל זצוק"ל הורו שעל כל אחד להשתדל שלא לפחות מלימוד של ארבע שעות ביום, [ולבחורים ביש"ק לפחות שעתיים] "וזה אפי' למי שעסוק!" וגם מי שאינו יכול ללמוד ארבע שעות [ולפעמים רק נדמה לאדם שאינו יכול!] אזי מעלה גדולה יש 'לקבוע' עת מיוחד ללימודו ואפי' פחות מד' שעות, וזה דבר חשוב מאד שאדם יקבע שעה מסוימת ללימודו ולא רק כמה זמן ילמד. וכן מה יעשה באם לא יתאפשר לו לעשות כפי שחישב בתחילה.

ואם אחד יאמר וכי אני ארמה את עצמי שאני נח וכדו' בכדי שיהי' לי כח לעבודת ה'?! אף אתה אמור לו: האם באמת אינך רוצה שיהי' לך כח לעבודת השי"ת, אלא מאי אתה רוצה גם ליהנות וכדו' א"כ תצרף לזה גם את המחשבה הזאת - שיהי' לך כח לעבודת השי"ת.

ובאמת שאין זמן שלא נברא עבור עבודת ה', וזה כולל גם את זמן 'בין הזמנים', וחשוב לזכור כי ימים אלו נקראים 'בין הזמנים' - רק ביחס להמצאות בישיבה וסדרי אבל לא ח"ו 'בין הזמנים' מללמוד ולשמור את התורה!!! ואכן מרן הרב שך זצוק"ל היה קורא לימים אלו "זמן הביניים" שהרי זה 'זמן' בפני עצמו!

לא לפרוק עול מלכות שמים בעת המנוחה

ולצערנו ישנם כאלו שהיצה"ר הצליח להחדיר בהם ש'בין הזמנים' אין זה רק מנוחה אלא גם פריקת עול מלכות שמים ח"ו. שמעתי ממשגיח חשוב שישנם בחורים שתיכף ב'בין הזמנים' פושטים את הכובע והחליפה, מפני שאין הם רוצים כעת קשר עם 'עולם התורה'... רח"ל. הלא על בן הישיבה צריך להיות ניכר תמיד שהוא 'בן ישיבה' גם כאשר הוא מחוץ לכותלי הישיבה, ואוי ואבוי אם בן תורה ניכר עליו ד"ז רק כשהוא בישיבה! וכמו שכן לא עוזב את הוריו כן אנו לא עוזבים את התורה בכל עת ובכל מצב!!

כתוב "יששכר חמור גרם" וגו' (בראשית מ"ט י"ד) ושואלים מהו המעלה בחמור יותר מבסוס, ומבארים כי כשהסוס רוצה לנוח צריכים לפרוק מעליו את המשא, אבל החמור נח עם המשא, וזהו "יששכר חמור גרם" - שגם כשהוא נח - זה עם המשא... ובזה מרמז הכתוב על שבט יששכר, שבט לומדי התורה, שגם כאשר הם נחים מתלמודם, אינם פורקים חלילה את משא התורה מעל כתפם - כסוס, אלא התורה שלמדו נשארת עמם גם בשעת המנוחה. והדברים אמורים בעיקר ביחס לבין הזמנים, שהוא אמנם זמן מנוחה לבני הישיבות שלמדו במשך הזמן, אך התורה שלמדו במשך הזמן צריכה להישאר עמם ולהיות ניכרת בהליכותיהם גם בבין הזמנים, ולהיזהר שלא לפרוק מעליהם ח"ו את המשא בעת המנוחה!!!

רבנו ר' אליהו לופיאן זצ"ל הביא על הפסוק בפרשת ויקהל ("ל"ה כ') [היוצאת בד"כ לפני בין הזמנים של ניסן] "ויצאו כל עדת ישראל מלפני משה", שצ"ב מאי קמ"ל, הלא ודאי שלא יישארו שם. אלא אמר רבנו ר' אליהו זצ"ל שבא התורה ללמדנו שכשהם יצאו ממשא היה ניכר עליהם שיצאו מלפני משה... כך כשבחור יוצא מהישיבה צריך שיהיה ניכר עליו שיצא מהישיבה!

ימי עליה ובניה

ישנם שהצליחו ע"י הלימוד בביה"ז מפני שאז הם לא היו משועבדים ללימודים של הישיבה כבמשך כל השנה. - וכפי שאמר מרן הסטייפלר זצוק"ל - שב'בין הזמנים' יכולים לזכות להצלחה מפני ב' סיבות, א' מפני שיכול ללמוד במקום שליבו חפץ, ומה שליבו חפץ כיון שאין משועבדים לסדרי הישיבה, וב' מפני שכמות השפע של הקדושה והלימוד יורדת מן השמים בכל יום, וב'בין הזמנים' שפע זה מתחלק בין קבוצה קטנה יותר של לומדים, וממילא קבוצה זו זוכה לריבוי של סייעתא דשמיא, וכבר העידו רבים שעיקר עלייתם הייתה מחמת ימי 'בין הזמנים'!!!

סדר היום

כל דברי הקדושה והעבודה דורשים סדר, הסדר והתכנית הם אבות ההצלחה! ולכן תמיד חשוב מאוד לשמור על סדרים, ואף בימי בין הזמנים כדאי שהכל יהי' עפ"י סדר, שהיו סדרים ללימוד ולשאר

וא"כ מוטל על כל בחור 'לשאת בעול' ולעזור במה שצריך, ומובא בטור ושו"ע (יו"ד סי' ר"מ) 'מה שהעבד עושה לרבו צריך הבן לעשות לאביו'. ולא כאותם בנים שחושבים כי מה שהם עוזרים להורים, זהו התנדבות... ואולם כאמור יכול לבקש בנועם את הרשות להתחיל את היום בלימוד, כיון שיש בזה תועלת גדולה.

לימוד המוסר בביה"ז - פיקוח נפש

אם בהיותנו בישיבה כשאנו עסוקים כל הזמן בלימוד התורה, ואין לנו את הנסיגות של ביה"ז, אנו צריכים כל יום את הדלק לאדם, - לימוד המוסר, א"כ - כ"ש וק"ו שאנו זקוקים לכך ב'בין הזמנים' - כשאנו נמצאים מחוץ לכתלי הישיבה!!! ולכן צריכים מאוד להקפיד על לימוד מוסר בימים אלו אפי' שקשה, כיון שלימוד המוסר בזמן זה - הוא בגדר "פיקוח נפש"!!

וא"כ לא יעלה על הדעת, שיעבור יום ב'בין הזמנים' ללא לימוד מוסר... כיון שקשה מאוד להתחזק מעמד בלא זה!! הלא המוסר נותן עוצמה לאדם בכדי להתמודד עם כל הנסיגות! וכן הוא מזכיר לנו שבאנו לעולם בכדי להתחזק ולהתגבר על כל הקשיים וכו'. ואדם צריך להזכיר זאת לעצמו ולשון היטב את מטרת מציאותו בעולם, לשם מה הוא נמצא כאן וכדו', ואם אינו עושה כן הרי הוא "כסומא ההולך על שפת הנהר אשר סכנתו ודאי עצומה, ורעתו קרובה מהצלתו", כלשון רבנו הרמח"ל ז"ל.

הדבר ברור, שאם אודות אדונינו הגר"א זיע"א מסופר, שקודם צאתו לרחוב חזר שלשה עשרה פעמים על פרק [ב'] הזהירות שבמסילת ישרים, על אף שבימיו לא הי' הרחוב מקולקל כרחוב שלנו, וגם א"צ לומר שדרגתו של הגר"א ז"ל הייתה גבוהה לאין שיעור משלנו, א"כ מה נאמר אנו אזובי הקיר בדור כל כך נורא, וכי אין אנו צריכים לשמירה כזו?

המשגיח מפוניבז' הגר"י לוינשטיין צוק"ל היה אומר, שראוי ומתאים ללימוד ב'בין הזמנים' את הפרק הראשון במסילת ישרים. ונראה שחשוב גם ללימוד את פ"ב, המדבר על חובת הזהירות, שזה נוגע לחיי היום יום להיות זהיר בסור מרע.

וכמו"כ טוב שיהי' לימוד המוסר בתחילת היום, כדי שיושפע לטובה במשך כל היום. ויש שלמדו מוסר קודם התפילה ואולי הי' זה בכדי "להתפיס" את ההתעוררות בתפילה, וכן נהג ראש ישיבת חברון צ"ל, ויש שלמדו מוסר מיד אחר התפילה או קודם תחילת סדר הלימוד, כדי שתהי' "יראתו קודמת לחכמתו".

חשבון הנפש לבין הזמנים

כאשר מסיימים את ה'זמן' בישיבה, ראוי להתבונן היטב איך עבר הזמן ואם השיג מה שצריך, ומה הם הדברים שאולי הפריעו לעלי' והיארך להתרחק מהם, ולעשות גדרים חזקים בכדי להנצל מהם להבא, כמש"כ במס"י (בפ"ג) 'שיעלה האדם זכרון כלל מעשיו וישקול אותם במאזני המשקל הזה, לראות מה יש בם מהרע, למען ידחה אותו, ומה מן הטוב להתמיד בו - ולהתחזק בו'. שדברי תורה צריכים חיזוק, כפי שאומר המהר"ל שכל דבר טוב יש לו מתנגד.

עוד כותב רבנו הרמח"ל במס"י שם 'לכלול של דבר, צריך האדם להיות מתבונן בשכלו תמיד, בכל זמן ובזמן קבוע לו בהתבוננו, מה הוא הדרך האמיתי לפי חק התורה שהאדם צריך לילך בו. ואחר כך יבוא להתבונן על מעשיו אם הם על הדרך הזה אם לא, כי על ידי זה ודאי שיהיה לו נקל לטהר מכל רע וליישר כל דרכיו'.

עצה טובה לקביעות הלימוד שכל אחד יקבע לעצמו הספק מסוים ללימוד כגון שילמד דף ליום וכדו', או שיקבע לעצמו ללימוד עם חברותא, (וכך הוא גם לענין ימי שישי ושב"ק) שאם יעשה כנ"ל יועיל הדבר מאוד לקביעות הלימוד.

כדאי גם להקפיד לקבוע 'עיתים' לתורה, היינו ללימוד גם ביום וגם בלילה, שכשם שאדם חייב להתפלל שלש פעמים ביום ולקרוא ק"ש פעמיים ביום, כך גם צריך לקבוע עיתים לתורה בבוקר ובערב.

העקשן יצליח

ומצוי שבחור מחליט ללימוד בביה"ז [או בתחילת זמן] בהתמדה, ומצייר הוא לעצמו איך "שילך לו" ללימוד בהתמדה ושהלימוד יהיה מתוק ונעים... ואולם כאשר מגיע למעשה, נוכח לדעת שהלימוד אינו כל כך קל - - וכבר אין לו כ"כ כח ללימוד וכו', אבל עליו לדעת שאם יחליט להתעקש, ויעשה כמחשבתו על אף הקושי, בס"ד יצליח וינצל!!!

וכמש"כ הג"ר זונדל מסלנט צ"ל בקבלותיו ללימוד אפי' אם יהיה קשה כמוות... וכשאדם רוצה הוא יצליח, גם עם קשיים גדולים ועצומים, ויש לזכור שהקב"ה מזמן לאדם קשיים כפי שטוב דווקא עבורו.

להתחיל את היום בתורה

"טוב אחרית דבר מראשיתו" (קהלת ז' ח') על כן רצוי וחשוב להתחיל את היום בתורה, ורצוי שיהי' זה בלימוד הלכה ומוסר, ולא לדחות הדבר לאח"כ, ובכלליות ראוי שחלק מן הלימוד יהי' מיד בראשית היום, כי אי אפשר לדעת מה יזדמן לנו בהמשך היום, טרדות שונות ומשונות, וגם מפני שזה יכול להשפיע לטובה על כל היום. ואם צריכים את עזרתו בבית יבקש את רשותם 'בנועם' - להתחיל את היום בלימוד, מפני שיש בכך תועלת גדולה, ולאחמ"כ יתפנה לעזור.

ישיבת בין הזמנים

ב"ה שבחסדיו ית' התרבו כיום 'ישיבות בין הזמנים', וחשוב מאד לנצל את זה וללימוד במסגרות אלו. והנה ישנם ישיבות ביה"ז המחלקות מלגה על הלימוד, וישנם המצדדים בטעות שלימוד זה הוא חסרון ב'לשמה', אולם אין זה נכון. משום שיש 'לשמה' גמור ויש שלא לשמה ויש תערובת, וגם בכל תערובת יש לדעת מה העיקר בתערובת, יש הלומד כי רוצה ללימוד וזו עיקר כוונתו רק מעוניין הוא גם במלגה, וכי בחור לומד בשביל הכסף ואינו רוצה את הלימוד??!

אני לא משער שיש בחור ישיבה שלומד רק בשביל הכסף!! ובוודאי שרוצים גם את התורה עצמה, והתורה יקרה להם, רק שייך באמת שלפעמים רוצים עוד דברים, ויש כאלו שרוצים בכסף שיקבלו לקנות ספרים, ואם כן הרי גם זה למען התורה.

נושא בעול

ב'בין הזמנים' צריך לעזור בבית, שהרי ישנן אימהות המחכות כל ימות השנה לעזרת הבנים בימי 'בין הזמנים', ואין לקחת מהם את העזרה הזו! ובאמת משום כך מרן הרב שך צוק"ל התנגד שיעשו 'ישיבת בין הזמנים' עם פנימיה, (ואולם לפעמים אפשר לקיים שניהם. וכעין זה התנגד גם שיעשו כולל שעה לפני שבת, מכיון שהאישה צריכה בזמן זה את עזרת בעלה!).

יותר!!! ואעפ"כ לצערנו, יש בני ישיבה שדי בקביעות מאחרים זמן קריאת שמע, והאיך יתכן דבר זה - הלא קריאת שמע זה לא רק דאורייתא, זהו קבלת עול מלכות שמים! "עול מלכות שמים"...

פריקת עול

וכשאתם לא מקיים את המצווה הזאת, הרי הוא פורק עול!!! וזה דבר נורא מאד! שהרי גם אם זה קרה רק פעם אחת, זהו דבר נורא מאד, וכ"ש כשזה קורה יותר רח"ל... הרי אפילו יהודי פשוט נזהר שלא לעבור על איסור דרבנן כ"ש שנזהר מאד שלא לעבור על איסור 'דאורייתא', וכ"ש שצריך להיזהר כשבנוסף לכל - יש בזה גם את המצוה העצומה - של קבלת עול מלכות שמים!!!

בזוי אתה מאד

האמת היא שבמצב הרגיל היה צריך להיות, שבחור כזה הרגיל לקום מאוחר ירגיש את עצמו מבזוה - "בזוי אתה מאד" שכולם בזים לו! לצדיק מאנגלי' רה"י דמנצ'סטר הגר"י סגל זצ"ל, הגיע בחור וסיפר לו, כי לא קרא היום ק"ש בזמנה. אתם יודעים כיצד הוא הגיב? יש לך לב חזק... אם הפסדת ק"ש ולא קבלת מיד התקפת לב אז כנראה שיש לך לב חזק!

עונש חמור מאד

הנה אנחנו צריכים לשמור אף על מצוה דרבנן, והרבה פעמים שאנו מחמירים יותר מהנצרך בהרבה דברים, אבל קריאת שמע - הרי זה דאורייתא ---!!! ויבוא זמן שאדם יצטער על כך מאד, ואף יענש על כך בחומרה גדולה, אם לא הקפיד על זה.

אם נתבונן נראה - שבעצם כל 'העולם קם מוקדם', א"כ נשאל נא את עצמנו, איך שייך שכן תורה' יהיה פחות בזה מכל העולם?!!

להזדרז לקר"ש של המג"א

אם אחד קם בבוקר לפני סוף הזמן של המג"א, ומתכוון להתפלל לאחר הזמן, כדאי שיקרא ק"ש לפני התפילה, כדי להספיק לאומרו בזמן המג"א. ואמנם אי"ז חובה שהרי מרן החזון איש זצ"ל העיר בחור שישן אצלו, רק לזמן ק"ש של הגר"א, מכיון שאחז שהעיקר הוא כהגר"א, ובשעת הצורך סמך על זה, כדוגמת מעשה זה. (כמו"כ מרן החזו"א זצ"ל, התרעם על כך שבלוחות צויין רק הזמן של המג"א, משום שזה גורם נזק - שמי שאיחר, יחשוב שהפסיד את המצוה).

ולמעשה אי"ז מן הראוי להפסיד באופן קבוע את זמן ק"ש של המג"א, וכבר היה מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל מתפלא מאד, איך יש כאלו שבקביעות מפסידים זמן ק"ש של המג"א?!!! ואכן בבית מדרשו של מרן הגר"נ קרליץ שליט"א, אין מניין אחר זמן ק"ש של המג"א.

זריזות לתפילת המנחה

עלינו לדאוג לכך שנוכל להתפלל תפילת מנחה - בצורה טובה, ולא להיזכר מספר דקות קודם השקיעה שעדיין לא התפלל. וכשאתם דוחה דבר מצוה לרגע האחרון, יתכן שיגרמו משמים שלא יספיק לעשותה, או שלא יוכל לעשותה בשלימות.

ומבואר בדבריו ענין מאד משמח, שצריך לצאת בריקוד למשמע הדברים... שע"י חשבון הנפש יהיה לו נקל לטהר מכל רע וליישר כל דרכיו. וכאמור חשוב מאד ב'בין הזמנים', לחשוב בבוקר, מה ראוי לעשות במשך היום, ובערב יחשוב איך הדברים התקיימו.

"שימו לבבכם על דרכיכם" (חגי א' ה'), מובא במסילת ישרים בפרקי הזהירות פ"ב). לא יתכן שאדם ינצל בלא שיחשוב איך וממה להישמר, אדם מוכרח לחשוב! והשכל הוא המלאך העומד בין האדם לה', (עיין בחוה"ל בשער עבודת האלוקים פ"ה). ומוכרחים להשתמש במתנה יקרה זו. וכל רגע שאדם חושב איך להישמר, לא רק שזה מביא אותו לידי מצוה, אלא זה עצמו מצוה ומקרב אותו להי"ת.

התפילה בבין הזמנים

כשאתם מתפלל כראוי זה מרומם אותו למעלה למעלה, שהתפילה היא מהדברים העומדים ברומם של עולם!! (כמבואר בגמרא בברכות ו' ב') וכמו שאמר הסבא מקלם זצ"ל (בחכמה ומוסר ח"ב עמ' קכ"ד) שהאדם הוא עולם קטן, ו"ברומם של עולם" הכוונה ברומם של העולם הקטן שזה האדם, שעל ידי התפילה האדם מגיע לרומם פסגת הכוחות הרוחניים שלו.

בשעה שפחות לומדים צריך להיות יותר דבוקים בתפילה... ולהתחזק בזה עוד יותר מאשר בזמן - משום שכאשר נמצאים במצב שיש יותר ניסיונות, צריכים במיוחד להתחזק בתפילה. ולכן חשוב לדאוג שהתפילה בבין הזמנים תהי' כראוי, תפילה טובה שתורם אותנו... ואם אפשר כדאי להמשיך ולהתפלל באותו זמן שהתפללו בישיבה, ושלא להתפלל במנין שאינו מן המנין... (כלשון הגר"ש ברעוודא זצ"ל)

תפילה בזמנה

חשוב מאד תמיד להתחיל את היום בצורה טובה, ובשל כך צריך כל אחד לשלוט בעצמו וללכת לישון בזמן, כדי שלמחרת יוכל לקום ולהתפלל בזמן הראוי. ואין מצוה להתפלל דווקא במניין האחרון או הסמוך אליו...

ראיתי פעם שהתעורר מאן דהו ליסד בשב"ק - ביה"ז מנין לתפילת שחרית בשעה מאוחרת, וביקש לקרוא לזה "מנין בני הישיבות", ומחיתי נגד זה - וכי זה מה שמאפיין את בני הישיבות, קימה מאוחרת? הרי בן ישיבה זה "מבחר המין האנושי"!

זה נורא לראות איך שבמקום שכבר יש בו כמה מנינים אעפ"כ יש כאלו שנכנסים להתפלל במנין שאוחרים בו כבר בברכות ק"ש.

מצוות קריאת שמע בזמנה

ראוי להזדרז לקרוא קריאת שמע בזמן של המג"א ולא לחכות לקרוא עד הזמן של הגר"א מחמת דין "זריזין מקדימין למצוות", ומן הראוי משום כך להשכים לתפילה. ולצערנו אם לא שמים לב יכולים ח"ו להפסיד את זמן קריאת שמע, ולדאבוננו ישנם כאלו שכבר די התרגלו לכך, עד שרח"ל נעשה להם הדבר כהתר... נורא ואיום!

קבלת עול מלכות שמים

נתבונן נא בדבר - הרי כל יהודי באשר הוא, ואפי' הפשוט שבפשוטים, חייב לשמור את כל התורה, הן הדרבנן והן הדאורייתא, ואמנם יש דברים שהם מידת חסידות, שאין כל אחד חייב לקיימם, אבל מ'בן ישיבה' שלומד כל היום, מצפים שישמור את התורה ברמה גבוהה

עלינו לדעת שכאשר האדם מקדש את ה' בעיני הבריות הרי הוא מתקדש בעצמו! וכמו"כ המשתדל לקדש את ד' ולכבדו, מדה כנגד מדה זוכה שהקב"ה יגרום שיכבדו אותו! כמש"כ (שמואל א' ב' ל') "כי מכבדי אכבד" שהקב"ה מכבד את מי שמכבד אותו.

להזהר מאוד מחילול השם

יש לכל אחד להיזהר מאוד שח"ו לא יתחלל ש"ש על ידו, דאיתא בגמ' (יומא פ"ו א') כי עוון זה אינו מתכפר רק במיתה... וכתב המסילת ישרים (פ"א) שצריך האדם תמיד להיות ערני לכך שח"ו לא יתחלל ש"ש על ידו, וז"ל "ענפי חילול השם הם רבים וגדולים... כי הרבה צריך להיות האדם חס על כבוד קונו, ובכל מה שיעשה צריך שיסתכל ויתבונן מאד שלא יצא מה שיזלזל להיות חילול לכבוד שמים ח"ו, וכבר שנינו, אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם" וכו' ע"ש. ואם המס"י אומר שבכל מה שיעשה צריך להתבונן מאוד, שלא יצא חילול כבוד שמים, אות היא כמה עלולים אנו בלא התבוננות, להיות קרובים לחילול השם.

להתרחק מחשש חילול ד'

חילול השם הוא דבר מאוד נורא! שמשום כך לא צריך לחכות בשביל להיות בטוחים שמעשה או הנהגה פלונית היא חילול השם, אלא סגי שיש רק חשש בעלמא, שמא נכנס בגדר חילול השם, שכבר צריך לסור ולברוח מהדבר כמטחווי קשת! ומדוע נחשוש רק על מעשרות וכדו' ולא על חילול שמו הגדול ית"ש?

והנה יש קושי להיזהר בחילול השם, מחמת שאין לה צורה קבועה, שלא כמו בשאר העבירות שהאדם יודע להיזהר בהם כיון שכללי ופרטי הלכותיהם ברוחות. משא"כ בעוון חילול השם שהדבר תלוי בתוצאות של המעשה, ואין נזהרים מספיק. רבנו הח"ח היה מביא את דברי היראים (סימן ש"מ): "מקרא זה נוקב עד תהום ועל לאו זה ידו כל הדוים, כי חילול ה' ישנו בכמה דברים ואין להם שיעור, שכל המבזה אפי' מצוה אחת ומקל בכבוד שמים, נקרא מחלל השם".

דבר זה צריך תמיד ללוות את האדם בחייו שח"ו לא יתחלל שם שמים על ידו!!! ועל כן כאשר יוצאים מחוץ לכותלי הישיבה צריך לחשוב ולהתבונן ממה יש לנו להיזהר, כדי שלא יהיה ח"ו אח"כ מצב כזה שאנשים יתפללו – וכי זו תורה ואלו הם תוצאותיה!?

כמו שצריך האדם לשום על ליבו בכל צעד לבל יתחלל שם שמים על ידו צריך להיות במחשבתו הרצון כל הזמן לכבד את ד' ולגרום שיתקדש שמו ית'.

חשוב גם הענין הזה שלא יתמעט כבוד שמים ע"י האדם, מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שכ"כ זכה להרבות כבוד שמים, ה' מתפלל ע"כ הרבה להשי"ת - שח"ו לא יתמעט כבוד שמים על ידו, כי חילול השם יכול להיות גם בשוגג וכדאיתא בחז"ל שם.

כבוד התורה

בן ישיבה, צריך תמיד לדבר בחכמה, שאי"ז כבוד התורה שבני תורה אינם מקפידים על אופן דיבורם. ופעמים שאני שומע איך שבחורים מדברים עם נהג האוטובוס וכדו' – ואין הם מדברים בחכמה, וצריכים לדעת שזה זלזול בכבוד התורה

(הדברים נערכו מתוך הקונטרס הנפלא "זמן הביניים" - לעשות רצונך" וישר כח למוציא לאור הרה"ג ישראל מאיר קניסברג שליט"א תלמיד מובהק למרן המשגיח זצוק"ל, על מסירת הדברים)

השכמת ערבית

לא זו היא הדרך, לחיות בלי עול, ללכת לישון מאוחר ולקום מאוחר, אלא צריך לחיות תמיד בצורה מסודרת! [מלבד מה שיש שמצעים בכך את ההורים] ואם כן מה טוב אם יכול להזדרז וללכת לישון מוקדם ב'בין הזמנים' שהרי כעת אין בחורים שעלולים להפריע, ואני משער שההורים לא יפריעו... וכך יוכל לקום מוקדם ולהתפלל תפילה טובה, ואולי גם ללמוד קודם התפילה, שהרי התורה מרוממת את האדם – וממילא עי"ז יוכל להתפלל יותר טוב. (בבית הכנסת – במקום שיש מנין, מותר ללמוד קודם התפילה כיון שזה יזכיר לו להתפלל, ואולם אם רוצה ללמוד קודם התפילה בביתו, זה שאלה הלכות).

ענין זה להשכים לישון בכדי שיוכל להגיע לתפילה בזמן, יש לרמוז בדברי חז"ל, וכפי שאנו אומרים בכל יום "אלו דברים... והשכמת ביהמ"ד שחרית וערבית" (פאה פ"א א') דלכאורה מה ענין ההשכמה בערבית? אלא שהכוונה בהשכמת ערבית - לדאוג כבר מהלילה לישון בזמן, בכדי שהשכמת שחרית תהיה כראוי.

תפילה בנחת

צריך גם לשים לב שלא 'לחטוף' את התפילה ושלא להתפלל במקומות שכל מגמתם לסיים את התפילה במהירות. כשהייתי פעם בבית הבראה של 'ועד הישיבות' אמרתי שם לאלו שהתפללו מהר "וכי ב'בין הזמנים' אין צריך לכוון, והרי אם מתפללים מהר צריך להתאמץ לכוון, וכי בית הבראה זה מקום למאמצים מיוחדים? ...

אכן תפילה במהירות, מלבד שאר ההפסדים שיש בה, אינה ראויה גם משום שכשמתפלל מהר, מזכיר לפעמים שם השם בלי כוונה.

ועל מנוחתם – יקדישו את שמך

אי' בגמ' (יומא פ"ו א') היכי דמי חילול ד'?, וכו', אביי אמר כדנתיא "ואהבת את ד' אלקיך", שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו – אשרי אביו שלמדו תורה וכו', פלוני שלמד תורה ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו וכו'. וזהו א"כ תפקידו של כל אחד שיתקדש שם שמים על ידו, שהמתבוננים בהנהגתו יאמרו "פלוני שלמד תורה ראו כמה מתוקנים דרכיו... וכבר כתב 'רבנו יונה' (שערי תשובה שער ג' אות קמ"ח) שאדם צריך להשתדל תמיד [לפעול] שיתקדש שם שמים על ידו.

לקדש שם שמים

והנה כיום שהציבור הרחב בוחן את הליכותינו, וכל בן תורה מיצג את התורה הקדושה בעיני העולם [ולאו דוקא אם הוא ת"ח], אזי אפשר לזכות לקדש את שמו ית' בכל מעשינו. וכבר עורר מרן הג"ר אהרן קוטלר זצ"ל כי חשוב מאוד שבחור ישיבה יתנהג בדרך ארץ ביציאתו לחוץ שע"ז יקדש שם שמים ושח"ו לא יהיה להיפך.

רבינו יונה ז"ל שם כ' שכיון שאדם נברא לקדש את ה', צריך שתמיד יהיה מחשבתו לקדש שם שמים, כמ"ש (תהלים ל"ד ב') "אברכה את ה' בכל עת תמיד תהלתו בפי". וזה צריך להיות 'בראש מעיינו של האדם': נשלחתי לעולם לקדש את שמו ית', האם אני מקדשו במעשי? ואיך אוכל להרבות בכבוד שמים? ולכך עם ישראל נקרא - 'מקדשי שמך'... זכור לי על אדם גדול שהיה מאד מרוגש מהמילים האלה, מקדשי שמך - ישראל מקדשי שמך!!!

עובדות מרבנו הגדול זצוק"ל – בין הזמנים

בבין הזמנים היו עושים הנכדים בתצרו ערב שירה, והמשגיח היה מוגיע להשתתף כמה דקות, וכדרכו לרומם כל דבר גשמי, הקריא את דברי הטור בהל' יו"ט (תקכ"ט) 'ויאמר האדם בלבו בעת שמחתו והנאתו: ואם כך היא שמחת העולם הזה אשר הבל כי יש אחריה תוגה וצער, א"כ מה תהא שמחת העולם הבא התמידית שאין אחריה תוגה'... והיה אומר אם כל כך טעים לאכול ולשיר ביחד - כמה כדאי לנו להשתוקק ולרצות את תענוגות העולם הבא...

בהזדמנות אחת הבאתי לו גלידה, צחק ואמר: זה מה שיש לגן עדן התחתון למכור?! והביא מ'הפלא יועץ' שכשיש אוכל טעים זה סיבה לברך יותר בכוונה ובשמחה, ויותר להודות לה'. ואמר: אפשר לאכול גלידה ולשקוע בתענוגי העולם הזה, ואפשר בגלידה להתקרב לעבודת ה'!

תמיד עורר המשגיח שבכל מעשה שאנו עושים שנראה לפחות לערב בו כונה טובה לשם שמים, וחשוב מאוד שבמשך הזמן היא תהפוך להיות הכוונה העיקרית. המשגיח ראה את אחד מנכדיו שחביב עליו לנגן באורגן, אמר לו המשגיח: תכון לנגן כדי להתקרב אל ה', כמו שדוד המלך נגן... (וסיפר שאחד שאל את החזן איש אם ללמוד מוזיקה על מנת להתחזק ברוחניות, והחזן איש הורה לו ללמוד, והוסיף שילמד בצנעה שלא יראו את זה אחרים, שגם הם ירצו ללמוד, אך להם לא תהיה מזה תועלת).

כשראה את נכדיו הקטנים משחקים היה אומר להם בחביבות - עכשיו יש לכם אפשרות לזכות במצווה יקרה - לשחק באהבה ובשלום, ולא לצער אחד את השני.

בבין הזמנים כשהיינו מותארחים אצל המשגיח והינו נוסעים לים וכד', היה מחדד לנו המשגיח בדרך של נועם וכבוד, שמטרת הנסיעה לים וכד' - כדי לאסוף כח לעבודת ה'.

זכורני שביום שהתרחש הפיגוע הנורא בקו 2, וכל כלל ישראל הרגיש "עת צרה ליעקב", ניגש מרביץ תורה חשוב למשגיח זצוק"ל, ושאלו אם ראוי לבטל הנסיעה המתוכננת עם בני המשפחה לים, משום שלא ראוי ליהנות בזמן שיהודים שרויים בצער כה גדול. המשגיח השיב: היות והשהות בים נצרכת לבריאותך, נמצא שהנסיעה לים היא מצווה ואל תבטל זאת. והוסיף המשגיח ויעץ לו, שסיפר לילדיו על התלבטותו אם לנסוע לים ואת התשובה שקיבל, ותהיה בכך גם הזדמנות לחינוך הילדים, שמטרת הנסיעה לים היא בכדי לקבל כוחות חדשים לעבודת ה', ולא בילוי גרידא!

באחת השנים הינו ב'קעמפ המוסר' ביד בנימין ונסתי לשדל את המשגיח שנלך לים לטובת בריאותו ולא רצה, והסביר לי: היום יום הנישואין שלנו, ביום זה אני עסוק בלהודות לה' ולחשב אם אני מקיים את ייעודי - אין לי זמן ללכת לים... בזמנים אחרים שהצעתי למשגיח ללכת לים אמר, אומרים שהולכים לים להתאוורר ולקבל שלווה הנפש, ברוך ה' גם בלי הים לא חסר לי שלווה הנפש...

.....

סיפר שכשהיה בהבראה בנתניה מטעם 'וועד הישיבות', לטעמו התפילה בבית ההבראה הייתה מדי מהירה, אמרתי להם, אם מוצאתם מקור שכשנמצאים בהבראה פטורים לכוון בתפילה, מובן שאפשר למהר, אולם אם אין לך מקור אזי להתפלל מהר ולהצליח גם לכוון זה דורש הרבה מאמץ, ואנחנו הרי באנו לכאן לנפש ולא להוסיף מאמץ...

פעם הוא ראה את נכדו הולך להתפלל מעריב בבין הזמנים בשתיים עשרה בלילה (לפני חצות), המשגיח היה מוזעזע - איך המתנת כל כך הרבה זמן למעריב?!

הקפיד מאוד שח"ו לא יפסידו זמן קריאת שמע של רבנו הגר"א, ובשטיבלך של הישיבה בבין הזמנים לא נתן בשום פנים ואופן שיתפללו אחר זמן קריאת שמע. (והיה אומר שאין זה דרך לומר קודם התפילה קריאת שמע, ולשנות מתקנת חז"ל שתקנו סדר לתפילה), והיה מדי תקופה בא בעצמו לראות שלא עוברים על התקנה ולא עושים מניין אחרי זמן קריאת שמע. וכשטענו בפניו שיש כאלו שאנוסים, כמדומה שאמר: לא עושים מניין נגד ההלכה, ואם אחד נאנס הוא פטור.

אחד מנכדיו התפלל בבין הזמנים בלא כובע וחליפה, המשגיח לא העיר מיד, רק אחר כך בהמשך היום ניגש אליו המשגיח ושייתף אותו בדרך אגב ברגשותיו, כאשר המסר היה ברור אך התקבל בדרך כבוד - וכה אמר: מעניין מאד שגם הרב אלישיב וגם ר' חיים קניבסקי סבורים שעדיף להתפלל ביחידות מאשר להתפלל בציבור ללא כובע וחליפה...

.....

סיפר המשגיח זצ"ל, שאלתי את מרן החזו"א זצ"ל, אם ראוי להשתדל שכל הבחורים יעסקו בבין הזמנים בהצלחת ילדי העולים. והשיב: "אם בחור יצא למושך כמה שבועות לעסוק בחוץ, אפשר שכבר לא יחזור יותר לישיבה, וכמעט כל אחד הוא בספק להיות מגדולי הדור. לאחר עשרות שנים רואים שגדולי הדור הם לאו דוקא אלו שציפו מהם לכתחילה שכל כך יתגדלו, ואחרים שציפו מהם לא יצאו מה שציפו".

הים נברא עבור העמלים בתורה. מועיל מאוד לחיזוק המוח. לשאלת בחור צעיר אם להפסיק היום מלימודו כדי לסייע להצלחת הרישום, שמעתי בשם הגר"ר נחום קוק שהשיב: "אין אנחנו מאמינים בכח התורה שעל ידה מוסיפים קדושה בכל העולם. אילו היו נטורי קרתא מותמסדים ללימוד התורה כמו שהם מותמסדים למען היהדות (אידישקייט), היו פועלים בזה יותר".

כאשר סיפרתי לחזו"א שבבין הזמנים למדתי כמעט כל היום ספר "משנה ברורה", אמר, שאפשר לעשות זאת לפעמים, ומעתה יהא די לו בחצי שעה ליום. ופעם אמר לי, שרואים שבחורים יראי חטא יודעים כמה זמן להקדיש ללימוד הלכה.

(נערך ע"י נכדו הרב י.מז. ארנפרוינד)

הפטרת חזון - האבל על חרבן בית המקדש

חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלים... (ישעיהו א')

התוס' במס' מגילה (דף לא) כותב, שנוהגים לקרוא בשבת שלפני תשעה באב את הפטרת "חזון ישעיהו", זאת על פי דברי הפסיקתא שבשלושת השבתות שקודמות לתשעה באב **מפטירים 'ג' דפורענותא'**, דהיינו נבואות שהתנבאו ירמיהו וישעיהו על הפורענות הקשה שעתידיה לבוא על ישראל ועל ירושלים.

והנה, השו"ע בסימן א' (סעיף ג) כותב, ש"ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חרבן בית המקדש". אם חפצים אנו לקבל המוחשה - צער על החורבן מהו, הנה הבית יוסף (או"ח סימן ק"פ) מביא בשם רבנו שמחה, שנוהגים לכסות את הסכין בשעת ברכת המזון, "לפי שפעם אחת הגיע אחד לברכת בונה ירושלים, ונזכר בחרבן הבית ותקע סכין בבטנו, ועל כן נהגו לסלקו בשעת הברכה".

והנה, את אותם יהודים שזכו לחיות בתקופה שבית המקדש היה על מכונן, לא היה צורך לעורר להתאבל על חרבן בית המקדש. הבית הגדול והקדוש, אשר מכונה במטבע של ברכות ההפטר - "בית חיינו", היה כפשוטו, מרכז החיים של העם היהודי, המקום שממנו ינק היהודי את חיותו, כך שהצער על חורבנו היה עבורם קשה מנשוא.

לעומת זאת, אנחנו שמעולם לא הייתה לנו הזכות לראות את בית המקדש בתפארתו, את הכהנים בעבודתם ואת הלויים בשרים ובזמרתם, אנו שנולדנו שנים כה-רבות לאחר שבית המקדש נחרב, הנה אם לא נתבונן ולא נדע מה חסרנו כתוצאה מהחורבן, נהיה רחוקים מהאפשרות לקיים את ההלכה ש"ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חרבן בית המקדש".

המגיד מדובנא המשיח את עניין הצער על החורבן, לאדם שהיה לו ארמון מפואר, מרהט ומצויד במיטב הרהיטים ובכלים המפוארים ביותר, ובנוסף הוא הטמין בארמון אוצרות רבים, שאיש מלבדו לא ידע על קיומם. לימים פרצה שריפה בארמון וכולו עלה באש. אנשים מבחוץ ראו רק שהארמון נשרף, אנשים שהכירו גם את תוך הארמון ידעו שהאש כילתה גם כלים ורהיטים מפוארים שהיו בתוך הארמון, אבל היחיד שידע שעלו באש אוצרות גדולים שהיו מוטמנים בארמון, היה רק בעל הארמון.

כך גם לעניין הצער על חרבן בית המקדש, אמנם ישראל הייתה האפשרות להתוודע למעלות רבות ועצומות שהיו בבית המקדש, אך צערם של ישראל היה פחות מצערם של המלאכים, שהשגותיהם בבית המקדש היו גדולות יותר, וצער המלאכים היה פחות מצער השכינה, בגלל אותן מעלות שבבית המקדש שהיו ידועות לקב"ה לבדו.

בית המקדש – מקום השראת השכינה

נעמוד על כמה דברים שחסרנו בחרבן. בית המקדש היה בראש וראשונה המקום של השראת השכינה, וכפי שנאמר בתורה (שמות כח, ה) "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", וכשנחרב בית המקדש נסתלקה שכינה מישראל.

הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל (משנת רבי אהרן ח"ג), המחיש את גודל האובדן שלנו מחורבן בית המקדש והסתלקות השכינה, שהרי ידוע שמי שראה את פניו של הגר"א היה מתחזק מאד בלימוד התורה לשמה, ומי שהיה רואה אותו מתפלל, היה מתעורר בקרבו רגש קודש וחיוזק גדול בכונת התפילה לשנים רבות, וכל זאת בגלל הקדושה העצומה ששרתה עליו.

ומזה יכולים אנו ללמוד בק"ו, על ההתעלות הרוחנית העצומה שהייתה עשויה להיות מנת חלקנו, אילו היינו זוכים להסתופף בצל השכינה ששרתה על הבית הגדול והקדוש, ולשאוב מלא חופניים מהקדושה העצומה שהייתה בבית המקדש.

ובאמת הגר"א (בפירושו לשי"ש ה' ח'), אומר, שיותר מכל הצרות וההריגות שהיו, הכאב הגדול ביותר של כנסת ישראל הוא, על השכינה שנפרדה מאתנו.

הנצי"ב אומר, שאחד הדברים המועילים שהיו בביהמ"ק, שאם אחד חשב את עצמו בדרגה רוחנית גבוהה, היה צריך להרגיש התעלות בביהמ"ק כפי ערך דרגתו, ואם לא הרגיש את ההתעלות המצופה, היה בכך סימן שהוא לא הגיע למה שחשב על עצמו. ולאחר החורבן א"א לברר טעות כזו.

"נורא אלוקים ממקדשך"

מבית המקדש גם שאבו מלא חפניים של יראת שמים: הנה יש מצווה לאכול את המעשר שני בירושלים. הסיבה למצווה זו מבוארת בתורה עצמה (דברים פרק יד, כג): "ואכלת לפני ה' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם... למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים".

איך מתקיים ה"למען תלמד ליראה את ה'..." על ידי אכילת המעשר שני בירושלים? **מבאר הספר**, שהיה אדם עולה לירושלים עם פירות המעשר שני שלו, ובמהלך ששוהה בירושלים כדי לאוכלם, היה רואה את כולם עוסקים במלאכת שמיים ובעבודה, והיה גם הוא מכוון ליבו ליראת שמיים ועוסק בתורה.

התוס' בבבא בתרא (דף כ"א ד"ה כ') הוסיפו על פי הספרי, שלכן תקנו שמלמדי התינוקות ישבו בירושלים, כדי שיקבלו התינוקות יראת שמים ביחד עם לימוד התורה. כך גם מפרשים האבן עזרא והרד"ק את הפסוק בתהילים (ס"ח, ל"ו) "נורא אלקים ממקדשך" – שיראת האלוקים תבוא לבני אדם ממקדשך, כי שם שוכן הכבוד ומשם יצאו הנפלאות לישראל.

ולא זו בלבד שמבית המקדש יצאו הנפלאות ולא זו בלבד שמבית המקדש יצאו הנפלאות לישראל, אלא שבבית המקדש עצמו נעשו תמיד עשרה ניסים, וראו עין בעין שהקב"ה משגיח עלינו ואנחנו עמו וצאן מרעינו ולא היה שייך להיות כופר באותו זמן! (אמנם היה יצר לעבוד עבודה זרה, אך להיות ממש כופר לא היה שייך).

עוד זכינו כשבית המקדש היה על מכונן, למעמד מלא ההוד של שמחת בית השואבה שהיה בבית המקדש, שעליו שורר הפייטן בסדר העבודה: "אשרי עין ראתה שמחת בית השואבה, עם שואבת רוח הקודש נדיבה, הלא למשמע און דאבה נפשנו".

ועולה על כולנה ההתעלות הרוחנית העצומה שהייתה במעמד הנורא של סדר עבודת יום כפורים, כשהכהנים והעם העומדים בעזרה, היו שומעים את השם הנכבד והנורא מפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה, וכפי ששורר הפייטן בסדר העבודה: "אשרי עין ראתה פרישת כהן ברשם, צועק אנא ה', הלא למשמע און דאבה נפשנו". - "אשרי עין ראתה קהל קדושים, רוגשים בבית קודשי הקדשים, הלא למשמע און דאבה נפשנו". - "אשרי עין ראתה שני המלובן, משעיר קרבן (שהוא סימן שהקב"ה מחל עוונותיהם של עם ישראל), הלא למשמע און דאבה נפשנו. כדאי לעיין בסדר העבודה, שם מתואר כמה וכמה דברים שחסרנו מעת שחרב בית מקדשנו.

כפרת העוונות שהיתה בזמן ביהמ"ק

בהגדה של פסח, מגוללים את חסדי השי"ת שעשה עמנו: "אילו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים דיינו, אילו עשה בהם שפטים ולא עשה באלוהיהם דיינו... על אחת כמה וכמה שהוציאנו ממצרים ועשה בהם שפטים..." והדר האחרון שמזכירים: "ובנה לנו בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו" – זהו הפסגה של חסדי ה'.

וביאור העניין, שהרי המעלה העליונה ביותר שאנחנו יכולים לזכות בה היא הדבקות בה', כי הקב"ה שלם בכל מיני השלמויות והדבקות בו יתברך נותנת לנו אחיזת-מה בשלמותו, ובהיות שהחטאים הם מוחיצה המבדלת בינינו לבין הבורא יתב', וביהמ"ק, המכפר עוונותינו, מסיר מוחיצה זו, נמצא שהוא מזכה אותנו במעלה העליונה ביותר – דבקות בקב"ה.

על הפסוק "משוש כל הארץ" אמרו במדרש (שוחר טוב מ"ח): "ובמה היתה מושוו, שהיתה משמחת כל הארץ: היה אדם עובר עבירה דואג בלבו ולבו שח עליו, היה הולך לירושלים ומקריב קרבן ומתכפר לו, ולבו שמח עליו ויוצא משם שמח".

ועל הפסוק "צדק ילין בה" אמרו חז"ל: "מעולם לא היה אדם בירושלים ובידו עוון, כיצד, תמיד של שחר מכפר על עבירות שבילה, ושל בין הערביים מכפר על עבירות שנעשו ביום, ולא לן אדם בירושלים ובידו עוון".

כמו כן, גם בגדי כהונה היו מכפרים, כמו שאמרו במסכת זבחים (דף פ"ח), שהכנתות מכפרת על שפיכות דמים, מכנסים - על גילוי עריות, מצנפת - על גסי הרוח, אבנט - על הרהור הלב, חושן - על הדינים, מעיל - על לשון הרע, וציץ, על עזות פנים.

בזוהר (שמות דף י"ח) כתוב, שמי שהיה רואה את הציץ היה מתעורר לשוב בתשובה.

"מלכה ושריה בגויים אין תורה"

בנוסף, גם התורה שלנו היום היא מעט מאוד לעומת מה שהיה. ואף שכל דבר בתורה חשוב מאוד, מ"מ רחוקים אנו מאוד משלימות התורה.

בספר ילקוט יצחק (על טעמי המצוות, מצווה תפ"ט) מביא מספר נחלת בנימין, טעם למצוות ראייה בשלושת הרגלים, כי כשנראים את פני ה', מקבלת נשמתו של ישראל שפע רב בלימוד התורה ונעשית נשמתו כמעין המתגבר, לכך יש מצווה "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה'" - לקבל תוספת חידוד להבין סודות התורה. שאם רבי מאיר אמר ביחס לרבנו (עירובין יג), שאם היה רואהו מלפניו (ולא רק מאחוריו) היה מחודד יותר, ק"ו בן בנו של ק"ו כשזוכים להסתופף ולחזות כביכול בקדושתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה.

מלבד כל זה, אורח החיים שלנו רחוק מאוד מהצורה הנאותה של כלל ישראל: אין לנו נבואה ולא רוח הקדש, ומתוך תרי"ג מצוות התורה לא נוהגות היום כי אם מאתיים ושבעים מצוות בלבד.

כאמור, כדי לקיים את ההלכה שראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חרבן בית המקדש, חובה להתבונן בדברים שאבדנו בחרבן הבית, ויהי רצון שיתקיים בנו במהרה: "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה". (לעבדך באמת)

ונשמרתם מאד לנפשותיכם

בעבר לא היה צורך לעורר על ענין זה, אבל לצערנו המציאות כיום מחייבת לעורר על זה, ישנם בחורים היוצאים לטיולים מתוך חוסר אחריות, ובלי לדעת את הכללים הנצרכים ע"מ להישמר מנזק ח"ו, והרי כתוב בתורה"ק" ונשמרתם מאד לנפשותיכם" וק"ל שמחללים שבת, אפילו על רגע של חיים!

ואם כן כמה נורא הדבר, שבחורים צעירים שיכלו לחיות עוד עשרות שנים, ומכל רגע בחייהם יכלו לעשות נצח - - - הפסידו את חייהם ואת תכליתם - שהיא עבודת ה', מפני שלא נזהרו מספיק. . . "מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה את חללי בת עמי" . . .

נורא הדבר, שבחור צעיר מפסיד את החיים, ומאבד את כל המצוות שהי' יכול לקיים אילו הי' נזהר, ובשביל מה...?? בשביל איזה תענוג מפוקפק!! נורא מאוד ... ובפרט שהוא עצמו אשם בהפסד, שהרי לא רצח אותו גוי, והוא לא נהי' קדוש, אין לשער ולתאר כמה שזה אסון נורא... אין לשער!!!

חמירא סכנתא מאיסורא

מה שאנו לא מ"אוהבי המדינה" אין זה סיבה לבוא לידי זלזול בתקנות הבטיחות שלהם! מרן הגר"נ קרליץ שליט"א אמר שאילו הבית דין היו מתקנים את כללי הבטיחות - הם היו מחמירים יותר מהמשטרה! הלא "חמירא סכנתא מאיסורא" וההתרחקות הגדולה מסכנה זה גם במקום ספק, וא"כ יש להזהר מאד מטיולים מסוכנים, שהם גם לא עפ"י רצון גדולי הדור, משום שכאמור שייך בזה סכנה של פיקוח נפש, וגם סכנה של שמירת העיניים, שזה נורא מאוד מה שאפשר להפסיד ע"ז! ומי שח"ו אינו שומע בקול גדולי הדור זה עצמו סיבה לסכנה רח"ל!!!

ולצערנו כפי שראינו, מדת הדין פגעה גם בבחורים יקרים - שסופם הי' מר. . . ומי אפוא יכול לקחת על עצמו אחריות כבידה כזו?! [ויתכן שדוקא מחמת שהם בחורים יקרים מידת הדין פוגעת בהם ביותר, כיון שיש עליהם תביעה 'איך לא התחשבו במה שגדולי הדור אומרים' שלא לנהוג ברכב וכדו'].

ובאמת אינני יודע מה הנאה יש בדבר לחקות את הריקים והפוחזים, שאצלם הגבורה היא להיכנס לסיכון ולהינצל ממנו. הרי להם לא אכפת מהחיים, מכיון שמה כבר יש להם בחייהם - קצת הנאות והרבה עוגמת נפש. ולצערנו - מאותם ריקים ופוחזים - נכנס אף למחננו ענין הטיולים המסוכנים, ועל כן ישאל כל אחד את עצמו "הצריכים אנו את ההנאות שלהם, הנאות ריקות מכל תוכן?? הלא זה עלבון בשבילנו ללמוד מהם!...

כניסה למקום סכנה

פעמים שבחור נכנס למקום סכנה ואח"כ אומר 'הנה לא קרה לי כלום', אולם צריך לדעת ראשית, קרה גם קרה - שהרי עצם מה שנכנס למקום סכנה זו עבירה!! זאת ועוד, שכשאדם נכנס למקום סכנה הוא מפסיד מזכויותיו (כמבואר בגמ' בשבת ל"ב א') א"כ מלבד מה שזה לעצמו הפסד נורא, גם בבוא היום כשיצטרך את הזכויות הללו הן לא יגנו עליו, ונמצא שיכול להינזק בעתיד מחמת שהפסיד הזכויות הללו.

הים - לעמלי תורה

מרן החזו"א זיע"א אמר לי כי הים נברא לעמלי התורה, והוא ז"ל סבר כי הטבילה בים מועילה מאוד לחיזוק המוח, ומחזקת את כח העיון, ואולם בשביל זה אין צריך להיות כמה שעות, אלא מספיק עשרה רגעים. וכששאלתי למרן זי"ע בבחורתי האם ללכת לים אפי' כשהוא מזוהם, השיב לי שאפשר ללכת בלי להכניס את הראש למים, שגם זה טוב לבריאות.

אמנם כשנוסעים לים צריך לדאוג שלא יהי' ההפסד מרובה מהרווח, בגלל מה שרואים ושומעים בדרכים, שהרי כל מה שאנו נוסעים לים הוא בכדי לחזק את הגוף לעבודת ד', והיאך א"כ לא נישמר שלא יצא ח"ו ההיפך מכך?!

הנה כל הענין ללכת לים זה לצורך בריאות, על סמך שזה ייתן כח לעבודת ד', וכאמור זהו הרי אמצעי לעבודת ד', ובוודאי א"כ כשנוסע לצורך בריאות, צריך לנהוג שם כראוי, ולהזהר מהשמש ומשאר הסכנות, ואם אינו נוהג כפי הראוי לבריאות גופו, או מרבה בזמן, הרי חבל על ביטול תורה!!

וכן הוא אם לא שומר על עיניו בדרך, הרי למה הוא הלך בכדי שזה יהי' אמצעי לעבודת ד' ולהתקרב אל ד', אז איך זה שבשעת מעשה עוד לפני שהוא מגיע לשם - הוא כבר מתרחק מעל ד', היכן השכל והיכן החשבון...!!?

הנביא אומר שאפשר ללמוד מוסר מהים, שכפי שהוא מציית להגבלה שהקב"ה שם לו, כך בראיית הים ובהתבוננות בדבר - נתעורר גם אנו לרסן את עצמנו!!

בעז"ה לקראת אלול ייצא מהדורה חדשה ומורחבת של 'עבודת הימים הנוראים' במשנתו של מרן המשגיח זצוק"ל - עם תוספת 'עובדות והנהגות' מחיי המשגיח, המעוניינים לסייע בזיכוי הרבים לעילוי נשמתו הטהורה של המשגיח זצוק"ל נא לפנות 0527166490. כל תרומה תתקבל בברכה

פנינים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

- פרשת דברים תשע"ח -

דיין שאינו הגון

לא תכירו פנים במשפט וגו' (א' י"ז)

פירש רש"י זה הממונה להושיב הדיין, שאסור למנוע דיין שאינו הגון, שלא יאמר איש פלוני נאה או גבור אושיבנו דיין, איש פלוני קרובי אושיבנו דיין בעיר, והוא אינו בקי בדין ונמצא מחייב את הזכאי ומזכה את החייב, מעלה אני על מי שמנהו כאילו הכיר פנים בדין.

הנה יש לעיין אם מינה דיין שאינו הגון, ויכול להסירו מלהיות דיין, האם יש לו חיוב להסירו.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי אמרינן דהממונה חייב להסירו, כדי לתקן החטא שעבר בהמנוי, או דילמא לא מוטל עליו טפי מאחריני דהרי מאי דעבד עבד.

ב. לתקן חטא לשון הרע

הנה כתב בחפץ חיים (ע' כלל ד' בבאר מים חיים סוף ס"ק מ"ח) דמי שדיבר לשון הרע על חברו, חייב לתקן ולומר לזה ששמע הלשון הרע שבאמת אינו כן.

ואם כן יש לומר דהכא נמי בנידון דידן, נהי דיש חיוב הסרת הדיין על כל אחד ואחד, מכל מקום איהו חייב לא רק בגלל העשה דמנוי דיינים אלא גם בגלל הלאו שעבר. וצריך עיון.

ג. לומר שקר כדי לתקן

הנה יש לדון בדינא דהחפץ חיים, באמר לשון הרע על אמת, דגם מיתסר מן התורה, האם יתחייב לשקר ולהגיד שלא היה, או לומר שקר שאע"פ שמה שאמר נתברר לו שאמנם היה כן אבל עכ"פ היה דבר טוב, כגון שאמר עליו שראהו מרבה בדברים בטלים, ועכשיו יאמר בשקר, שנתברר לו שמה שאמר דברים בטלים היה להתחסד עם חברו שהיה זקוק לכך.

ובפשוטו נראה דשרי לומר שקר, דמותר לשנות מפני דרכי שלום, וכן להציל עצמו והשומע מעבירה, וכן להציל זה שדיברו עליו מנזקים.

לאו המסור ללב

כתב במנחת חינוך (מצוה תי"ד) דמתבאר מהרמב"ם דהממונה דיין שאינו הגון, אע"פ שעבר על לא תעשה, מכל מקום אינו לוקה, דהרי הרמב"ם לא מנאו בכלל הלוקין. (עיין רמב"ם פ"ט מהלכות סנהדרין).

וביאר במנחת חינוך (שם) דטעמא דאינו לוקה, דהממונה יוכל לומר שהוא חושב שהוא אדם הגון לדיינות, על כן הוא מסור רק לשמים. [וצריך לומר דלא אמרינן מפאת דהוה לאו שאין בו מעשה, דחשיבא לאו שיש בו מעשה, דהרי על ידי דיבורו אתעביד מעשה, או משום דלפעמים המנוי על ידי מעשה, כגון שעושה הממונה השתדלויות למנוי ונותן כסף וכיוצא בו].

ויש להקשות על דברי המנחת חינוך, דלכאורה איכא כמה גוונים שאפשר לדעת ודאי שהוא ידע שהוא ממנה דיין שאינו הגון, ואם כן בכחאי גוונא אמאי לא ילקה.

א. חושב שהוא הגון

הנה צריך עיון, דהרי אם הדיין פסול מפאת שהוא גזלן או מחמת שעבר על עבירה אחרת, בפשוטו יש כאן הלאו של לא תכירו פנים, ובזה לא יוכל לומר שסבר שראוי להיות דיין, שהרי יש עדים שגזל או עבר עבירה, וכי תימא שסבר שמהני תשובה בלב אף שלא עשה

אך יש לומר דבכהאי גוונא לא ילקה דהוה התראת ספק, דמי יימר דהשליח עשה שליחותו, וכדחקשה בנודע ביהודה (אה"ע סי' ע"ה) דאף אם יש שליח לדבר עבירה, הוה התראת ספק. אך דעת הרמב"ם להרבה פוסקים דהתראת ספק שמה התראה. (עיין רמב"ם פ"ה מהל' שבועות ה"ב ונושא כלים שם).

ז. לאו שבכללות

הנה העירו דיש לבאר באופן אחר מהו טעם הרמב"ם דאין לוקה בלאו דלא תכירו פנים, דהנה קרא הנ"ל איתא גם בפרשת שופטים, לא תטה מן פט לא תכיר פנים (דברים ט"ז י"ט), והתם מפרשין דאירי שאף בשעת הטענות לא יכבד בעל דין אחד יותר מהשני, לפי שכשרואה שהדין מכבד את חברו מסתמין טענותיו.

מעתה כיון דהלאו כולל ב' הלכות, אם כן הוה ליה לאו שבכללות. והנה יש ראייה לדבריו, דאם לא כן תיקשי אמאי ליכא מלקות בהך דפרשת שופטים, ושם ליכא לטעמא דהמנחת חינוך, ולהאמור ניחא דהוה ליה לאו שבכללות.

שקר בבית דין

וְאֶצְוָה אֶת שְׁפִטֶיכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין אֲחֵיכֶם וּשְׁפִטָּתֶם צֹדֵק בֵּין אִישׁ וּבֵין אֲחִיו וּבֵין גֵּרָו (א' ט"ז)

הנה כתב בש"ך (סי' ע"ה סק"א) דאסור לאדם לומר שקר בבית דין אף אם כשיאמר האמת יפסיד שלא כדין.

ויש לדון בדבריו כמה אנפי:

א. היכי תמצא

הנה היכי תמצא להנ"ל, כגון שהאמת היתה שפרע תוך זמנו, ובזה אינו נאמן, אך אין עדים על ההלואה, ויכול לטעון לא לויתי, משא"כ כשטוען שפרע תוך זמנו, דיינינן בגמרא דלא מהני מיגו, דהוה מיגו במקום חזקה שאין אדם פורע לחבירו תוך זמנו. ולדינא קיימא לן דפטור במיגו אבל מהניא תפיסה, משא"כ אם יאמר שלא לוח, פטור ולא תועיל תפיסה.

מעתה אם הלוח שפרע תוך זמנו יודע דיש ביד המלוה ממון ידידיה שהפקיד לו בעדים, והשתא אם יטעון שפרע תוך זמנו, המלוה לא יחזיר לו, ואם יאמר שלא לוח יצטרך המלוה להחזיר לו, ובזה קאמר הש"ך דאסור לטעון טענות שקר אפילו כדי להציל ממונו.

ב. קבלת חרם כשהצדק אתו

הנה כתב בחכמת שלמה (גליון ח"מ סי' ע"ה סע' א') דאין לנו נפקותא בדבר זה, שהרי תיקנו חכמים שבועת היסת, והיאך יכול לומר טענת שקר, הרי יצטרך להשבע עליה.

וכן הרי פסק המחבר (חו"מ סי' פ"ז סע' כ"ב) שתקנת הגאונים שכל המשביע את חברו צריך תחילה לקבל חרם שאינו טוען דבר שאינו חייב לו כדי להשביעו חנם. וכתב בסמ"ע (שם סק"ח) שהוא הדין בנשבע ונוטל. [ודלא כט"ז (שם)]. ואם כן היאך יטעון טענת שקר ויקבל על עצמו חרם.

ועיין בש"ך (לקמן סי' ע"ה סק"ק נ"ז) שכתב דמותר לומר איני יודע כדי ליפטר משבועה דאורייתא ורק יקבל חרם. וצריך עיון הא אסירא לקבל חרם על דבר שאינו נכון.

אמנם באמת לולי דברי חכמת שלמה, יש לומר דקבלת חרם אם הצדק אתו, אף שהמלים אינם נכונות, למה יהא חרם.

ג. לענין איסור והיתר

הנה אמרינן במשנה בכריתות (נ"א ב') דאם אומר לא אכלתי חלב, ועדים אומר שאכל, לדעת ר' מאיר חייב להביא קרבן, ולדעת חכמים עכ"פ חייב קרבן באופן דלא מתפרש שמוזיד הייתי.

ודן בספר משנת פיקוח נפש (סי' ע"ה אות י"א) בידוע שבאמת לא אכל חלב והעדים מעידים עדות שקר, האם מותר לו לומר שהיה מזיד כדי שלא יביא קרבן ויפסיד כסף, וגם הרי יודע שזה יהא חולין בעזרה.

וכתב בשם הגאון דרך אמונה דיאמר האמת. [וכך מביא בתשובות בסוף הספר אות ק"ב].

והמחבר שליט"א כתב דלולי דבריו יש לחלק, דהא דאסרינן לטעון

שקר כדי להגיע להאמת, היינו רק לענין טוען ונטען, משא"כ לענין איסור והיתר מותר לשקר, כגון בשני עדים שמעידים שנכרי נגע ביין ונעשה יין נסך, והרי יודע שאינו כן, יהא מותר לו לומר שהיין מבושל.

היאך יטעון פרעתי

הנה איתא בגמרא כתובות (כ"א א') דלא יחתום אדם חתימת ידיה על מגילתא, [אלא אם יכתוב שמו למעלה], דהרי דילמא משכח לה איניש דלא מעלי, ויכתוב עליו שחייב לו כסף, והרי תנן דאם הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין.

והקשו קמאי (שם), הרי לר"ף (ב"ב פ"ז א' בדפי הר"ף) ורמב"ם (פ"א הל' מלוה ולוה ה"ג) אדם נאמן לומר פרעתי על כתב ידו, ואם כן הא יטעון החתום פרעתי.

ויש לתמוה על קושייתם הרי הבאנו לעיל דאסור לשקר בבית דין גם אם באמת פטור מלשלם:

א. תירוץ קמאי

הנה תירצו קמאי דלא יסיק אדעתיה מיד למיעבד הכי.

ועוד תירצו דיכתוב זמן מאוחר שאז אי אפשר לטעון פרעתי. [הנה הגרע"א (שם) הקשה דהתם אב"י קאמר לה, והוא סבירא ליה דאדם פורע תוך זמנו. ויש לומר דגם אב"י מודה אם החיוב אינו ברור דאינו פורע תוך זמנו, כמו שכתבו תוספות (בבא בתרא ה' ב' ד"ה כל) דמשום הכי בפדיון הבן לכולי עלמא אמרינן דלא פרע תוך ל', דאין החיוב אלא אם התינוק יחיה, ואם כן יכתוב בפתק חיוב שאינו ברור].

ב. אסור לטעון שקר

מעתה תיקשי כהנ"ל על קושיית קמאי, היאך יכול לטעון טענת פרעתי, הרי אסור לטעון שקר בבית דין.

וכי תימא דכונתם דיהא נאמן שחתם ונאבד במיגו דפרוע, אם כן מאי תירצו דלא אסיק אדעתיה, הרי גם אם יאמר האמת יהא נאמן.

ג. לא אסיק אדעתיה לזיף

שמעתי לתרץ דהזיפין לא אסיק אדעתיה שהחתום יאמר האמת אף שיפסיד, ומשום הכי הקשו קמאי למה יזיף, הרי אם יטען פרעתי יהא נאמן להרי"ף. ואם כן לא יזיף. אמנם מנא לן הא דהזיפין אינו יודע שיש צדיקים דעבדי כמו ההלכה.

ד. אינו יכול לברר

עוד שמעתי לתרץ מאחד מגדולי הדור שליט"א, דלא יאמר שקר, אלא יאמר דפטור ויש לו סיבה שאינו יכול לפרט, שהרי קיימא לן (סי' ע"ה סע' א') בהא דחייב לברר, דאם נראה לדין שאינו יכול לברר ואין כאן ערמה, פטור, ואם כן הכא הרי נאמן שאינו יכול לברר, במיגו דאם הוא שקרן הרי יוכל לומר פרוע.

והנה אם נימא כן, מה שכתבנו בתחילת דברינו דאם שילם תוך זמנו ואין עדים על ההלואה, הרי יאמר נמי שפטור ואינו יכול לברר אמאי פטור, ויש לו על זה מיגו שיוכל לומר לא היו דברים מעולם.

ולכאורה לדברי החכמת שלמה, אכתי לאחר תקנת היסת הרי חייב להשבע, ויש לומר דישבע שפטור, ויאמר שאינו יכול להשבע יותר על הפרטים ונאמן במיגו. [ואולי לענין תקנת היסת גם בלא מיגו סגי שנשבע שפטור].

ה. תירוץ מאחד מגדולי הדור שליט"א

שוב דיברתי עם אחד מגדולי הדור שליט"א, וקאמר דאמנם הדין דין אמת שיוכל לומר שהוא פטור ולא לברר דבריו, אך לשון הראשונים שהקשו שיאמר שפרע, וזה תיקשי.

והלכך קאמר הגאון הנ"ל ליישב קושיין, דלא קאמר הש"ך דאסור לומר שקר, רק בגווני דהגמרא בשבועות (ל"א א') דהתובע רוצה שיתחייב שבועה שיכול לגלגל עליו, ולכן תובע ממנו יותר ממון, אבל באמת באותו ממון, להחליף טענת "פרעתי בזמנו" בטענת "לא לויתי" יהא מותר.

[אך את תביעת הגלגול לא יוכל לתבוע ולמיעבד ליה למודה במקצת, דאירי שהתובע טוען שמא, וכי תימא שבמקום השמא יטען ברי, זה ודאי שקר שאסירא לומר על דבר שאינו יודע שכן יודע].

ושאלתי להגאון, הרי בש"ך (סי' ע"ה סק"ק נ"ז) כתב דמותר לנתבע

להחליף ברי בשמא על מנת להפטר משבועה. [והיינו להחליף ברי עם שמא דלא הוה ליה למידע]. וכתב בש"ך דלא תיקשי מדלעיל שאסור לשקר, דשאני הכא שרק אומר שאינו יודע. ומאי קשיא ליה להש"ך, הרי התם מחליף הטענות באותו ממון אבל אינו תובע עוד ממון.

וקאמר הגאון, דמכל מקום יש לומר דטענת המחייבת שבועה ושאינה מחייבת שבועה, זה לא רק חילוף טענות. ואין הסברא ברורה לי. וקאמר נמי דאין הסברא ברורה כל כך.

והנה לדבריו יתחדש ששרי לומר לא לויתי במקום פרעתי בתוך זמנו. ולפי זה ניחא דברי קמאי. עכ"ד.

ו. בכל גווני אסור לשקר

אמנם לענ"ד מדברי הפוסקים משמע שהבינו דברי הש"ך בכל גווני. ועיין בספר דורש משפט שדן אם מותר לאדם שהיה לו שטר

עניני תשעה באב

צום, ויש לו בשמים].

אך כל דברי הלכות קטנות חידושא רבנא דיועיל תוך כדי דיבור להוסיף כוונות, ובפשוטו יש לומר דלא מהני.

הבעל מבדיל לאשה

הנה יש לדון בתשעה באב שחל במוצאי שבת, ואשה מוכרחת לאכול, האם תבדיל בעצמה, או דילמא תשמע הבדלה מבעלה והיא תשתה היין.

והנה הביאו בשם רבנן בתראי שהאשה לא תעשה הבדלה לבד, דהרי יש ספק לענין אשה אם חייבת בהבדלה (כמבואר בשולחן ערוך סי' רצ"ו סעי' ח'), אלא הבעל יבדיל והאשה תשתה היין.

א. שתיית בר חיובא

הנה תיקשי היאך שותה האשה היין, הרי יתכן שאשה אינה חייבת בהבדלה, ואם כן שותה הכוס מי שאינו בר חיובא בהבדלה.

אך לא קשה, דלא בעינן שתיית בר חיובא, כדחינן דמהני שקטן שותה כוס של הבדלה. ולא מיבעיא דמוכח מהא דשותה קטן שלא הגיע לחינוך, אלא מוכח גם מהא ששותה קטן שהגיע לחינוך, דהרי קטן הוה ליה תרי דרבנן.

וכן לפי זה מהני אם בן ארץ ישראל ישתה כוס של הבדלה או של קידוש של בן חוץ לארץ ביום טוב שני של גלויות, אע"פ שהבן ארץ ישראל ששותה אינו בר חיובא בהאי קידוש או הבדלה.

ב. בשם החזון איש

אך הנה כתבו בשם החזון איש [ועיין בקונטרס קרא עלי מועד פ"ה הערה ה'] דהיה נותן לאחר לשתות והיה מחזר שישתה מי שיוצא בו בהבדלה. [והנה לא נתברר שם אם החזון איש עצמו שתה קצת מהיין או לא שתה כלל].

והנה לפי זה בן ארץ ישראל לא יוכל לשתות בקידוש והבדלה של בן חוץ לארץ.

ואכתי צריך עיון אם כן היאך מהני שתיית קטן בהבדלה וקידוש הא הוה ליה תרי דרבנן. וצריך לומר דמכל מקום עדיף טפי.

והנה אשכחן דבתענית ועושה חופה נותנין היין לקטן, ותיקשי מאי בר חיובא, וכן יש לשאול בברית. ואולי חשיבי כולם כבר חיובא.

ולפי זה להצד שאשה פטורה מהבדלה, לא מהני שתיית האשה.

ג. היאך השומע ייצא בבורא פרי הגפן

אמנם גם אם נימא דמהני שתיית מי שאינו בר חיובא, אכתי תיקשי דכל זה כשהמקדש שותה קמעא ואז יכול להוציא בברכת בורא פרי הגפן, אבל כאשר המקדש אינו שותה כלום, היאך ייצא האשה בברכת בורא פרי הגפן, הרי להצד שהאשה פטורה מהבדלה, נמצא שהיא צריכה לברך רק ברכת הנהנין על שתיית היין, והרי הבעל מברך רק ברכת המצות אבל לא ברכת הנהנין, דהרי ברכת הנהנין אי אפשר להוציא אלא אם כן שותה בעצמו. [ומהאי טעמא נמצא לכאורה דאם השותה כבר יצא ידי הבדלה, אי אפשר לשמש

טעה ובירך שהכל

אמרינן דתשעה באב אסירא באכילה ושתיה. והנה אם טעה ובירך שהכל כדי לשתות, ואחרי שבירך נזכר שהוא תשעה באב, מה יעשה:

א. לא ישתה

הנה לכאורה לא ישתה מפאת דאסירא ליה, ואף חצי שיעור בדרבנן מיתסר. [ועי' באורך בתשובות מכתב לחוקיהו שבסוף שדי חמד, תשובה כ"ז]. והרי כתבו בפוסקים [ועי' דעת תורה ריש סי' תקס"ח] דתליא אם ברכה לבטלה הוה איסור דאורייתא, או דילמא אינו אלא איסור מדרבנן. והנה דעת רוב הפוסקים דהוה רק איסור מדרבנן, ואם כן לא יאכל. [והנה בבירך לפני הבדלה אמרינן דיאכל (רמ"א סי' רע"א סעי' ה'), וצריך לומר דקל איסורו מאשר אכילה בצום].

ב. ישב דומם

לכאורה יכול להיות דומם עד מוצאי הצום כדי לינצל מהאיסור דברכה לבטלה. וכך כתב בפרי מגדים (סי' ר"ו א"א סק"ח) דימתין עד סוף התענית וישתוק כל הזמן ואז יוכל לאכול. אך אם יהא שנוי מקום יפסיד הברכה.

מעתה צריך עיון האם נאמר לו שלא יתפלל מנחה אלא יתפלל שנים במעריב לתשלומין, או דילמא נימא דיתפלל מנחה, דהרי עכשיו מוטל עליו החיוב להתפלל מנחה, אע"פ שלמפרע יהא איסור דברכה לבטלה, ותליא בהא דנסתפק הגרע"א בחולין ודור"ח פ"א א' ד"ה מסופק) האם יקיים מצוה באופן דאיכא עכשיו מצוה ואם יקיימנה יהא איסור למפרע.

[ודברי הגרע"א הם באופן דשחט קרבן שלמים ולא זרק הדם, ואחר כך שחט את בן הקרבן דהיה חולין, מי אמרינן שלא יקיים המצוה דזריקת הדם שלמים, כדי שלא יעבור על הלא תעשה דאותו ואת בנו, [דבשחיטה פסולה אינו עובר על האיסור דאותו ואת בנו], או דלמא אמרינן דהשתא איכא עליו המצוה דזריקת הדם, ומה שעל ידי מצוותו יעבור על איסור למפרע, אין זה סיבה לפוטרו השתא ממצותו].

ג. להריח בשמים

לכאורה יש לו תקנתא להריח בשמים להסוברים [ועיין תוספות ברכות מ"ג א', ועי' משנה ברורה סי' רט"ז ס"ק י"ג] דבדיעבד יצא בברכת שהכל גם ברכת הריח.

אך כיון דפלוגתא היא היאך יריח דילמא מריח בלא ברכה. אלא שישמע מחבירו גם ברכת הבשמים ויוציאו ממה נפשך.

אך חזינן [שולחן ערוך סי' תקנ"ו סעי' א'] דבמוצאי שבת אין מברכין על הבשמים אלא רק על הנר. [א"ה]. עיין שם בשער הציון סק"א דלדעת ה"ט"ז וגר"א היינו משום תענוג, ואם כן הוא הדין בכל היום].

ד. לא התכוין עליו

אך באמת כל זה טעותא, דמה יעזור שיריח, הרי לא התכוון עליו בשעת הברכה.

אך בהלכות קטנות [למהר"ם חגי' ח"א סי' ק"מ] מסתפק האם מהני בנתכוין רק על פרי אחד בשעת הברכה, ותוך כדי דיבור לברכה רוצה לאכול עוד פרי, ואם נימא דמהני, אם כן הא שפיר יש לו תקנתא להריח ויכוין זאת תוך כדי דיבור. [אם נזכר תוך כדי דיבור שהיום

בהבורא פרי הגפן לצורך שתיית היין.

וכי תימא שיברך השותה בעצמו בורא פרי הגפן, הא קאמר באליה רבה (מובא במשנה ברורה סי' רע"א ס"ק ס"ט) דבכהאי גוונא לא מצטרפי. [וטעמא דמילתא דלא מהני ברכת השותה, דאין צירוף בין הקידוש להברכה של השותה. ובתהלה לדוד (סי' תרי"ב אות ז' ח') ביאר בעוד דרך, דבורא פרי הגפן הוה חלק מההבדלה ומעכב. ועיין באורך באמרי יושר (ח"ב סי' קע"ג)].

ד. ספק ברכות להקל

אלא יש לבאר שלעולם אמרינן כהני"ל שהאיש מבדיל עבור אשה והאשה ישתה היין והוא לא ישתה, וכי תימא הא הקשינו דדילמא האשה פטורה מהבדלה, מכל מקום יש לומר דספק ברכות להקל, דהרי דילמא חייבת בהבדלה ואז יש ערבות גם על הבורא פרי הגפן.

ה. היאך המבדיל מברך

אך אכתי תיקשי היאך המבדיל עושה הברכה דבורא פרי הגפן, הרי דילמא אשה לא חייבת בהבדלה, ואם כן הברכה לא חיילא עליה, ונמצא דיש ספק ברכה לבטלה.

אלא אם כן נימא דכיון דהברכה של בורא פרי הגפן באה עבורו, היא שפיר יוצאת. והסברא צריך עיון גדול.

אך יש למילף הכי מדברי ביאור הלכה (סי' ק"צ ד"ה מהמסובין, עיין שם) שפליג על החכם צבי, וכן מבואר בשו"ע הגר"ז (סי' ער"ב ס"ק י"ב). ואם כן נמצא דהאי תקנתא דהבעל יבדיל והיא תשתה תליא באשלי רברבי.

ו. מברך מספק

אולי נימא דכאן מכלל מקום מכלל ספיקא לא נפקא דילמא חייבת בהבדלה, ממילא עושה בורא פרי הגפן, כשם שמברכים על מצות לולב בבין השמשות.

אך יש לחלק, דהא בהאי הבדלה יצא האיש ידי חובתו, אלא הנידון רק היאך מברך בורא פרי הגפן, והרי הברכה דבורא פרי הגפן אינו גוף המצוה.

ז. יבדיל מבעוד יום

הנה שאלו, דמי שמוכרח לאכול בתשעה באב שחל במוצאי שבת, אמאי לא יבדיל בשבת מבעוד יום, וכי תימא הא כתבו הפוסקים דלא מצי למיעבד הכי דהיאך ישתה היין, דהרי כיון דהבדיל צריך לנהוג כמוצאי שבת שלא יהא תרתי דסתרי, אך הרי יכול לתת היין לאחרים לשתות.

ואין לומר דהוי תרתי דסתרי גם לענין אדם אחר לגביו, דנימא דאם בשבילו הוה מוצאי שבת אם כן גם לאחרים הוה מוצאי שבת, אינו כן, דהא חזינן דמי שקיבל שבת יכול לומר למי שלא קיבל שיעשה בשבילו מלאכה.

אבל להאמור אתי שפיר, דהיאך ייצא האחר בבורא פרי הגפן, הרי להמבדיל הוה ברכת המצות ולשומע הוה ברכת הנהנין, והכא אין לומר כהני"ל דהוה ספק, דהרי הכא להשומע הוה ודאי ברכת הנהנין, דהרי הוא לא מתכוין להבדלה כלל.

ח. לתת היין למי שנוהג כבית יוסף

הנה יש לעיין במי ששכח לעשות הבדלה במוצאי שבת שלאחר ראש חודש מנחם אב, ואחר כך נזכר ביום ראשון.

ויש לדון האם יכול ליתן את היין לשתות להנוהג כהבית יוסף דרך בשבוע שחל תשעה באב אסור לשתות יין, וההוא כבר יצא בהבדלה.

והנידון הוא דהיאך ייצא השומע בברכת בורא פרי הגפן של המבדיל כיון דלדידיה אינו חייב בהבדלה, והיינו הנידון בכל קידוש והבדלה אם השותה אינו חייב בקידוש והבדלה מהו.

[והנה הגאונים (מובא בשולחן ערוך סי' רע"א סעי' י"ד) קאמרי דהמקדש צריך לשתות. אך יש לומר דהיינו רק בקידוש].

אלא תליא בהני"ל, דהרי חזינן דאם אשה צריכה לאכול בתשעה באב יכול הבעל להבדיל ולהוציאה והיא תשתה וגם הוא יצא.

האם קטן מבדיל

הנה לענין תשעה באב ביום ראשון, כתב בשערי תשובה (סי' תקנ"ז סק"א) דגדול שאוכל צריך לעשות הבדלה מקודם.

ויש לעיין מהו לענין קטן שאוכל בתשעה באב, ומאי שנא בקטן האוכל ביום הכיפורים:

א. קטן אינו מבדיל

הנה לענין קטן איכא ב' דיעות, במהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סי' ה' אות ע"ב) סובר דקטן האוכל בתשעה באב מבדיל, וכך כתב בשבט הלוי (ח"ז סי' ע"ז) ובדברי יציב (אור"ח ח"ב סי' רמ"ג).

אמנם איכא דסברי (עיין ארחות רבינו ח"ב עמוד קמ"ה) דאינו עושה הבדלה, וטעמא דמילתא או מפאת דשרינן לקטן לאכול קודם הבדלה, או מפאת דלא אמרינן חינוך כיון שבגדלותו הרי לא יאכל, וכי תימא הרי גם כשיגדיל יאכל כשיהא חולה, הא חולי הוה מילתא דלא שכיחא. [ועיין בשו"ת מקדש ישראל הל' בין המצרים סי' רל"ח שמביא השיטות בזה ומסיק שם שלא יבדיל].

ב. קטן מזכיר יעלה ויבא ביום הכיפורים

תיקשי, להסוברים דאינו מבדיל, מחמת הטעם דלא שייך בזה חינוך כיון דלא שייך בגדלות, הרי כתב במשנה ברורה (סי' תרי"ח ס"ק כ"ח) בשם מטה אפרים (סי"ז) דקטן האוכל ביום הכיפורים, יאמר יעלה ויבא בברכת המזון. ותיקשי הרי בכהאי גוונא דלא יהא בגדלותו לא שייך חינוך, ובשלמא גוף ברכת המזון שפיר מחנכין גם ביום כיפור, דזה חינוך לברכת המזון ולא מפלגין בין יום כיפור לשאר ימים, אבל יעלה ויבא דיום הכיפורים אמאי מצרכין.

[ובאמת בשו"ת מקדש ישראל (הל' יום הכיפורים סי' של"ד) כתב מהאי טעמא דקטן לא יאמר יעלה ויבא, ודלא כהמטה אפרים והמשנה ברורה, (ואזיל לשיטתו בהלכות בין המצרים הני"ל שקטן לא יבדיל) ובצירוף שיטת ה"ט"ז (סי' תרי"ח סק"י) שחולה האוכל ביום הכיפורים לא יאמר יעלה ויבא, אך יש לעיין בדעת המטה אפרים והמשנה ברורה].

ג. לחלק

יש לחלק דחילוק איכא בין הבדלה בתשעה באב שהוא דבר בפני עצמו, ובין יעלה ויבא שהוא חלק מברכת המזון.

לתת היין לתינוק

איתא בשולחן ערוך (סי' תקנ"ז סעי' א') דבתשעה באב שחל במוצאי שבת לא מבדילין במוצאי שבת אלא רק במוצאי תשעה באב.

ויש להקשות אמאי לא מבדילין במוצאי שבת ויתנו היין לתינוק:

א. ברית בתשעה באב

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' תקנ"ז סעי' ז') שבברית בתשעה באב, אם היולדת מצויה במקום המילה, יברך על הכוס ותשתה ממנו היולדת, ואם אינה היולדת שם, יברך על הכוס ויטעים לתינוקות.

ב. מאי שנא ברית מהבדלה

הקשה במשנה ברורה (שם ס"ק ל') דאם כן אמאי בתשעה באב שחל במוצאי שבת לא מבדילין, הרי להאמור יכולין להבדיל ויתנו היין של הבדלה לתינוקות.

ותירץ דאתי למיסרך, והיינו משום דלפי קביעות השנים שלנו על כרחך יבא לפעמים לסוף ג' או ד' שנים פעם אחד תשעה באב במוצאי שבת, וחשוב כמו דבר קבוע ואתי למיסרך, משא"כ במילה שאין לה קביעות כלל לא חיישינן לזה.

ג. הרי קטנים מבדילין

השתא אם ילדים צריכים הבדלה, אם כן אמאי לא יבדיל ויתן להם לשתות היין, דהרי גם בלאו הכי יעשו הבדלה.

ואולי דלא מינכר שהוא מחמת הבדלה דידהו ושוב אתי למיסרך. וצריך עיון.

נא לתרום להדפת הגליון!

סוקולוב 17 א' דירה 7 ב"ב
טל' 035703949

L5703949@gmail.com

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיניים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל
פרשיות דברים - ראה

וקשרתם וכתבתם - אם אשה כשרה לקשירת תפילין

"וקשרתם לאות על ירך, וחיזו לטוטפות בין עיניך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך". (פרשת ואתחנן, פרק ו' פסוק ח'-ט').
"וקשרתם אותם לאות על ידכם, וחיזו לטוטפות בין עיניכם". (פרשת עקב, פרק י"א פסוק י"ח).

התפילין, צריך להיות שלא תוכל לקשור תפילין על ידו של בעלה, ואיך כתוב בגמרא שהאשה היתה קושרת את התפילין על ידו של בעלה.

וכתב בהגהות מיימוני ליישב, "והא דסוף פרק עד כמה ושילהי אין מעמידין, מעשה באשה אחת שנשאת לחבר והיתה קושרת לו תפילין על ידו, לא היתה קושרת אלא מסייעת לו לקשור. אי נמי, לא נאסר באשה אלא תיקון הדבר כגון כתיבה ותיקון הציצית ואגידת הלולב, אבל קשירה לאו תיקון המצווה ומציא למיעבד וכו'".

מבואר בדבריו שני תירוצים על הקושיא, בתירוצו הראשון מיישב שבאמת אין הכי נמי, ובכלל הפסול של אשה מעשיית התפילין נכלל גם פסול שאינה כשרה לקשור את התפילין על ידי בעלה, ומה שבגמרא כתוב שהיתה קושרת לו את התפילין על ידו, מדובר באופן שאת הקשירה בעצמה היה עושה בעלה לבדו, אלא שהיא היתה מסייעת לו לקשור, אבל את גוף הקשירה לא עשתה האשה אלא בעלה, ועל כן אין בזה את הפסול של אשה בקשירת התפילין, כיון שלמעשה לא היא היתה קושרת לו אותם.

ובתירוצו השני מיישב, שכל ההלכה שמי שאינו מצווה במצווה אינו כשר לעשיית החפצא של המצווה נאמר רק כלפי עצם מציאות החפצא, וכמו כתיבת סת"ם ותיקון הציצית ואגידת הלולב, שכל אלו הם החפצא של המצווה, ובה אשה וכל מי שאינו מצווה במצווה אינו כשר לעשותם. אבל קשירת התפילין על היד אין זה שייך לעצם החפצא של המצווה, אלא זהו צורת קיום המצווה, ועל זה לא נאמר ההלכה של "וקשרתם וכתבתם" שמי שאינו מצווה במצווה אינו כשר לעשותו. וממילא הגמרא מתפרשת כפשוטה שבאמת אותה אשת חבר היתה קושרת לו על ידו את התפילין כפשוטו, שהיא היתה מניחה לו אותם על ידו וקושרת אותם בידו, ובכל זאת אין בזה את ההלכה של פסול אשה כיון שההלכה הזו נאמרה רק על עצם גוף החפצא של המצווה, ולא על צורת קיום המצווה, וכאשר האשה מסייעת בקיום המצווה אין שום פסול שפוסלה מזה.

ויש בזה נפקא מיניה למעשה, בזמן שידי רוטטות ואינו מצליח לקשור את התפילין על ידו, האם מותר לאשתו (או לגוי - אם יש לו עוזר גוי) לקשור לו את התפילין על ידו, שלפי התירוצו הראשון בהגהות מיימוני, האשה אינה יכולה לקשור לו את התפילין על ידו, ואם תקשור לו אותם לא יקיים בהם מצוות תפילין. ואילו לתירוצו השני, אשה כשרה לקשירת התפילין, ויכולה לקשור אותם ויוצא בזה ידי חובה במצוות תפילין.

אמנם בכף החיים (סימן כ"ז סק"ח) כותב בפשיטות בשם ספר "מסגרת זהב" על קיצור שו"ע, שאשה וקטן כשרים לקשור תפילין לאיש שחייב במצוות תפילין. וכתב "מי שיבשה או שנקטעה ידו הימנית ואין לו במה לקשור התפילין שעל זרועו השמאלית, חייב להניח על ידי סיוע אחרים שיקשרו לו התפילין. וגם קטן יכול לקשור לו, דלא גרע מאשה שפטורה מתפילין, ואפילו הכי יכולה לקשור ולהניח תפילין לאיש".

ולכאורה לפי המבואר דין זה שאשה כשרה לקשור תפילין לאיש, תלוי בשני התירוצים של ההגהות מיימוני, שלפי התירוצו הראשון נוקט שאשה פסולה לקשירת התפילין לאיש, וצ"ע.

בגמרא בגיטין (דף מ"ה ב') מובא, "דתני רב המנונא בריה דרבא מפשרונא, ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן מין ומסור עובד כוכבים ועבד אשה וקטן וכותי וישראל מומר, פסולין, שנאמר וקשרתם וכתבתם, כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה, וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה". ופרש"י, "עבד ואשה אינן בקשירה, דמצוות עשה שהזמן גרמא היא, דלילה ושבת לאו זמן תפילין הוא". מבואר בגמרא שבכתיבת ספר תורה, תפילין ומזוזות, נאמרה הלכה "וקשרתם וכתבתם", שרק מי ששייך במצוות תפילין הוא כשר לכתיבת סת"ם, אבל מי שלא שייך במצווה הזו אינו כשר לכתיבת סת"ם.

וכתב התוספות (ד"ה כל שישנו), "מכאן אומר רבנו תם, דאין אשה אוגדת לולב ועושה ציצית כיון דלא מיפקדה. ואין נראה, דהא מדפסלינן וכו' ציצית בעובד כוכבים דדריש בני ישראל ועשו ולא בעובדי כוכבים, מכלל דאשה כשרה וכו'. ודווקא בספר תורה ותפילין ומזוזות, דכתיב וקשרתם וכתבתם דרשינן הכי".

מבואר בתוספות שהדין הזה שהגמרא לומדת מהפסוק "וקשרתם וכתבתם", אינו דין רק בדין כתיבת סת"ם, אלא הוא דין כללי בכל מצוות התורה, שכל מי שאינו מצווה במצווה מסויימת, אינו כשר לעשות את החפצא של המצווה. וכשם שלגבי כתיבת סת"ם מי שאינו שייך למצוות "וקשרתם", אינו כשר לכתיבת סת"ם, שכתובת סת"ם היא החפצא של מצוות "וקשרתם", ועל זה נאמר בפסוק שגם החפצא של המצווה צריך להעשות על ידי מי שמצווה במצווה הזו, ומי שאינו מצווה לא רק שפטור מעשיית המצווה, אלא הוא גם מופקע מכל עיקר המצווה, ולכן אינו כשר לעשיית החפצא של המצווה. וכיוצא בזה אומר רבנו תם שהוא הדין בכל מצוות התורה, שמי שאינו מצווה במצווה, אינו כשר לעשיית החפצא של המצווה, ומשום כן אשה שפטורה ממצוות לולב וציצית אינה כשרה לאגוד את הלולב ולקשור את הציצית.

ותוספות נחלק על רבנו תם רק לענין שאר המצוות כמו ציצית לולב סוכה כיוצא בזה, שאשה כשרה לעשיית החפצא של המצווה הזו אפילו שאינה מצווה בזה, אבל לגבי סת"ם שנאמר בזה הפסוק "וקשרתם וכתבתם" מודה התוספות ליסודו של רבנו תם שהדרש מהפסוק הזה הוא לא דרש מסויים רק לגבי דיני כתיבת סת"ם אלא הוא דין כללי לגבי ספר תורה, תפילין ומזוזות שאשה אינה כשרה בין לכתיבתם ובין לשאר עשיית החפצא של המצווה. ותוספות סובר שהדרש שדורשים מהפסוק "וקשרתם וכתבתם" הוא לא דין כללי לכל התורה כולה, אלא הוא דין רק לגבי מה שהוא נכתב. אבל בסת"ם עצמם שנכתב בהם הפסוק הזה, הרי ההלכה שנלמדת מזה הוא דין לא רק לגבי כתיבת הסת"ם אלא הוא דין לגבי כל ענין עשיית הסת"ם שאשה כשרה בו. ומעתה לגבי תפילין הפסול של אשה הוא לא רק לכתיבת תפילין, אלא הוא פסול כולל לכל עשיית התפילין.

והיתה קושרת לו תפילין על ידו

והנה בהגהות מיימוני (הלכות ציצית, פרק א' הלכה י"ב, אות ט') הקשה מהגמרא בעבודה זרה (דף ל"ט א'), שמובא בגמרא "מעשה באשה אחת שנשאת לחבר, והיתה קושרת לו תפילין על ידו". ולכאורה קשה איך האשה יכולה לקשור לו את התפילין על ידו, הרי וקשירת התפילין על היד זה עצם החפצא של קיום מצוות תפילין, ומעתה אשה שאינה כשרה לכל עשיית

תפילין שכתבום האבות לפני מתן תורה

"פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר מתוך האש". (פרשת ואתחנן, פרק ה' פסוק ד').

יש להסתפק, האם תפילין שנכתבו לפני מתן תורה אפשר לצאת בזה ידי חובה לאחר מתן תורה, או שלאחר מתן תורה תפילין שנכתבו לפני מתן תורה הם פסולים וצריך לכותבם מחדש.

והנידון בזה הוא דהנה הגמרא דורשת מהפסוק "וקשרתם וכתבתם, כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה, וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה". ומבואר בזה שרק

הנה האבות קיימו את כל התורה כולה, ובוודאי קיימו גם מצוות תפילין, ואפילו שעדיין לא ניתנה תורה הם כתבו לעצמם את הפרשיות של התפילין שיהיו כתובים בתורה, והניחום כדת וכדין. ובוודאי גם משה רבנו הניח תפילין אפילו לפני מתן תורה, וכתב את התפילין כמו שהאבות כתבו מתוך התורה שאמורה להנחן במתן תורה.

מי שמצווה במצוות תפילין הוא כשר לכתובת תפילין, אבל מי שאינו מצווה במצוות תפילין אינו כשר לכתובת תפילין. ומעתה יש לדון ולומר לגבי תפילין שנכתבו לפני מתן תורה וניתנה התורה, הדנה הציווי שנצטוו במצוות תפילין חל רק במתן תורה, ואילו לפני מתן תורה אפילו שהיה שייך לקיים מצוות תפילין, בכל זאת עדיין לא היה ציווי על זה. ולפי זה יוצא שלאחר מתן תורה שהתפילין שנכתבו לפני מתן תורה הם תפילין שנכתבו על ידי מי שאינו מצווה במצוות תפילין, שהרי בשעת הכתיבה עדיין לא ניתנה התורה ולא היה מצווה במצוות תפילין.

ובשלמא לפני מתן תורה שעדיין לא נצטוו במצוות תפילין, מוכן שהאבות ומשה רבנו עשו תפילין והניחום, שהרי עדיין לא נתנה התורה ולא נאמרה ההלכה שמי שאינו מצווה במצוות תפילין אינו יכול לעשות תפילין, וכיון שכל המצווה היא בגדר אינו מצווה ועושה אם מוכן שהכתיבה יכולה להעשות גם על ידי מי שאינו מצווה ואינו חייב בדבר. אבל אחרי שניתנה התורה שנתחייבו במצוות תפילין, ונתחדשה ההלכה של "וקשרתם וכתבתם" שכל מי שאינו חייב במצוות וקשרתם אינו יכול לעשות את וכתבתם - כתיבת תפילין, אם כן יש לדון ולומר כיון שבשעה שכתב את התפילין עדיין לא נצטווה במצוות התפילין שהרי עדיין לא ניתנה התורה, אם היום שניתנה התורה מתברר שהתפילין כתובות על ידי מי שבשעת כתיבתו לא היה בר חיובא במצוות תפילין, וממילא הנידון הוא שיתכן לומר שיהיו התפילין מכאן ולהבא פסולות, ויצטרכו לכתוב ולעשות מחדש את התפילין.

והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם

ולכאורה אפשר להביא לזה ראיה מדברי הגמרא בסנהדרין (דף צ"ב ב') שהגמרא דנה מתיים שהחיה יחזקאל שלפי דעת רב מדובר בבני אפרים שהיו בשיעבוד מצרים, וטעו בחשבון וחשבו שכבר הגיע זמן הגאולה ויצאו לבדם ממצרים, ונהרגו בדרך על ידי אנשי גת. והגמרא מביאה, "רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, מתיים שהחיה יחזקאל עלו לארץ ישראל, ונשאו נשים והולידו בנים ובנות. עמד רבי יהודה בן בתירא על רגליו ואמר, אני מבני בניהם, והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם".

מבואר בדברי רבי יהודה בן בתירא שהתפילין שהיה לבוש בהם, היו תפילין שקיבל מאבי אביו שהיו שייכים לאותם המתיים שהחיה יחזקאל. ובפשוטו של דבר בני אפרים כשהיו במצרים כתבו לעצמם תפילין, והניחום כדין האבות שהניחו תפילין אפילו קודם למתן תורה. וכשהרגום אנשי גת היו לבושים בתפילין הללו, וכשקמו לתחיה המשיכו ללבוש את אותם התפילין. עד שהם באו בירושלם לרבי יהודה בן בתירא, והיה לבוש באותם התפילין.

ולכאורה צריך להבין הרי בני אפרים שככתבו את התפילין היה זה במצרים עוד לפני קבלת התורה, ואם כן איך הם יכלו להמשיך וללבוש את אותם התפילין לאחר מתן תורה, הרי כיון שניתנה התורה ונאמרה ההלכה שכתובת התפילין צריכה להכתב רק על ידי בר חיובא, הרי באותה שעה שכתבו את התפילין עדיין לא היו בר חיובא, שעדיין לא ניתנה תורה, ואם כן התפילין הללו פסולות הם. ואיך בני אפרים בעצמם המשיכו ללבושם, ואיך רבי יהודה שהוא מבני בניהם לבשם, הרי הם תפילין פסולות, ודינם כדין תפילין שכתבם אשה שאינה מצווה במצוות תפילין פסולות הם.

אלא מוכח מזה שתפילין שנכתבו לפני מתן תורה וניתנה התורה, לא נפסלו התפילין, שאין זה בגדר תפילין שנכתבו על ידי מי שאינו בר חיובא, ולכן בני אפרים ובני בניהם יכלו להמשיך וללבוש את התפילין שלהם אפילו לאחר שניתנה התורה.

ואין לדחות ולומר שכיון שבני אפרים הללו מתיים היו בזמן מתן תורה, שהרי מתו לפני יציאת מצרים, וכאשר יחזקאל החיה אותם כבר היה לאחר מתן תורה, אם כן הם לא נצטוו במצוות תפילין שהרי לא היו במתן תורה, וממילא הם בגדר האבות שלפני מתן תורה ויכולים הם להמשיך וללבוש את התפילין שלהם. ואין לדחות כן, ראשית משום שאפילו אם זה נכון שכיון שלא היו בקבלת התורה אם כן איך הם חייבים בתורה, והם בגדר האבות שלפני מתן תורה, מכל מקום כל זה טוב רק לגבי בני אפרים בעצמם, אבל לגבי רבי יהודה בן בתירא שהיה מבני בניהם הוא בוודאי כבר היה ישראלי גמור, וכלפיו ווראי קשה איך לבש את אותם התפילין שנכתבו לפני מתן תורה. ומלבד זאת נראה שכל הטענה הזו מעיקרא אינה נכונה משום שאפילו שגופם לא היה במתן תורה, בכל זאת נשמתם היתה במתן תורה, וחלה עליהם קבלת התורה כמו לכל כלל ישראל, אלא שבאותה השעה מתיים היו ולא היה להם נפקא מיניה בקבלת התורה, אבל לאחר שהחיה אותם יחזקאל חזרו להיות כמו כל כלל ישראל שהם חייבים בכל מצוות התורה. ולכל הפחות הם לא יותר גרועים מגרים, שבשעה שקמו לתחיה מתחייבים במצוות התורה כדין גרים.

היה לבוש בתפילין הללו

ובדוחק אפשר לדחות את הראיה, ולומר שבאמת אותם המתיים שהחיה יחזקאל לא המשיכו ללבוש את התפילין שהיו להם במצרים, ועמדו וכתבו לעצמם תפילין חדשות, שכיון שהתפילין נכתבו לפני מתן תורה כשעדיין לא היו מצווים במצוות תפילין, ממילא עתה כשנתנה התורה נפסלו התפילין, שנמצא שהם כתובות על ידי מי שאינו בר חיובא. ומה שרבי יהודה בן בתירא

אמר "והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם", כוונתו שאבי אביו הוריש לו את התפילין שבני אפרים כתבו במצרים, והלשון "הניח" הכוונה שהניח לו אותם בירושלם ולא שהניח לו אותם על ידו, ובאמת לא היה לובשם.

אבל זה דוחק שמהלשון שאמר רבי יהודה בן בתירא "והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם", הלשון "והללו" משמע שהיה לבוש בהם, ועליהם אמר הללו שאלו התפילין שאני לבוש בהם, הם תפילין שקיבל מאבי אביו שהיו של בני אפרים.

כתבו תפילין חדשות

אבל באמת נראה שאין ראיה מהתפילין של בני אפרים שהחיה יחזקאל, משום שיתכן לומר שבאמת התפילין שכתבו בעודם במצרים היו פסולים לאחר מתן תורה, וכאשר קמו לתחיה עמדו וכתבו לעצמם תפילין חדשות. ועל אותם התפילין החדשות שכתבו להם לאחר שקמו לתחיה מדבר רבי יהודה בן בתירא, שאבי אביו הביא לו את אותם התפילין (הכשרות שכתבו לאחר שקמו לתחיה) והניח לו אותם, ועליהם הוא עמד ואמר "והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם", וממילא אין מכאן שום הוכחה על תפילין שנכתבו קודם למתן תורה, שיתכן מאוד לומר שכאלו תפילין יהיו פסולים לאחר מתן תורה.

*

לברר הלכות שהיו בדור המדבר שאינם נוהגות היום

הנה כל הנידון הזה לגבי תפילין שנכתבו לפני מתן תורה אם הם כשרים לאחר מתן תורה, הוא נוגע בעיקר לאותו הזמן שלאחר מתן תורה כלפי מי שהיו לו תפילין לפני מתן תורה אם צריך לחזור ולכותבם מחדש. ולכאורה היום בזמן הזה כבר אין נפקא מיניה בדינים הללו, ויש להסתפק אם יש ענין לברר את הדינים והגדרים בכאלו דינים, אחרי שהיום אין שום נפקא מיניה בביורר הספקות הללו.

בשר נחירה שהכניסו ישראל לארץ

ומצינו בגמרא בחולין (דף י"ז א') ובסנהדרין (דף ט"ו ב') שהגמרא דנה בכאלו הלכות שהיו נוגעות רק לזמן מתן תורה ודור המדבר, ובראשונים כתבו שאפילו שלכאורה אין לנו שום נפקא היום בדינים הללו, בכל זאת יש ענין לברר את ההלכות הללו, וכתבו כמה טעמים לכך.

בגמרא בחולין (דף י"ז א') מובא, "בעי רבי ירמיה, אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ מהו וכו'". והיינו שהציווי על השחיטה נצטוו רק כשנכנסו לארץ, ואילו במדבר כאשר רצו לאכול בשר היו לוקחים בהמה הורגים אותה ואוכלים את בשרה, ולא היו צריכים לשחטה כלל. ורבי ירמיה מסתפק מה הדין אם בשעה שנכנסו לארץ היה להם עדיין בשר נחירה מהזמן שעדיין לא נכנסו לארץ, האם הוא מותר באכילה או אסור. והנידון הוא האם איסור בשר נחירה הוא רק על בהמה שמכאן ולהבא יהרגו אותה בלא שחיטה, אבל בשר נחירה שהיה בידם בשעה שעדיין לא נכנסו לארץ, כיון שהבשר הזה הותר באכילה ממילא שוב אינו נאסר. או שמשעה שנכנסו לארץ ונאסר להם בשר נחירה, האיסור חל למפרע גם על כל הבשר שננחר מקודם שנכנסו לארץ והכל אסור באכילה.

והנה נידון זה אינו נוגע היום למעשה כלל, שהוא נידון על בשר נחירה שנחרו אותו קודם שנכנסו לארץ ונכנסו עמו לארץ, האם הוא מותר באכילה או לא, והיום כבר אין לנו בשר כזה, וזה לא מציאותי לדון על כזה דבר, ובכל זאת הגמרא דנה מה דינו של הבשר הזה. ורש"י הוקשה לו הקושיה הזאת, וכתב ליישב "ודרוש וקבל שכר הוא שצריכין אנו לעמוד על האמת ואף על פי שכבר עבר". מבואר בזה שבאמת אפילו בנידונים כאלו ששייכים רק לזמן דור המדבר ואלו שנכנסו לארץ, והיום אין בהם שום נפקא מיניה, בכל זאת יש ענין לברר את ההלכות של הדינים הללו, משום "דרוש וקבל שכר".

שור סיני בכמה

עוד גמרא מצינו בסנהדרין (דף ט"ו ב') שהגמרא דנה על שור שהתקרב להר סיני שנאמר בפסוק "לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה יירה, אם בהמה אם איש לא יחיה", שדין הבהמה כדין האדם שהיא חייבת סקילה, והגמרא דנה אם כדי להורגה די בשלשה דיינים שיפסקו עליה סקילה, או שצריך דווקא סנהדרין של עשרים ושלשה כמו בהריגת אדם. ומובא בגמרא, "איבעיא להו שור סיני בכמה, מי גמר שעה מדורות או לא (פירוש, ששור שהרג אדם שדינו בסקילה, צריכים בית דין של עשרים ושלשה לפסוק עליו סקילה, והנידון האם לומדים את שור סיני מההלכה של שור הנסקל הכללי שדינו בעשרים ושלשה, או כיון שזה דין רק לשעה דינו שונה ודי בבית דין של שלשה כדי להורגו). תא שמע דתני רמי בר יחזקאל, אם בהמה אם איש לא יחיה, מה איש בעשרים ושלשה (דאיש פשיטא לן, דכבר הוקבעו לישראל סנהדראות מיתרו ואילך, רש"י) אף בהמה בעשרים ושלשה".

ודין זה גם אינו נוגע היום למעשה כלל, ואין בו שום נפקא מיניה שיכול להיות נוגע למעשה, ובכל זאת הגמרא מסתפקת מה דינו של השור, ומביאה ברייתא כדי להוכיח את דינו, רואים מזה שהגמרא דנה ומבחרת אפילו הלכות שכבר היום אינם נוגעות למעשה כלל.

ובחידושי הר"ן הקשה בזה מה הגמרא דנה בנידון זה, הרי אין בו שום נפקא

מיניה, וכתב "וא"ת אמאי נפקי לה מינה, מאי דהוי הוו. י"ל, דרוש וקבל שכו. ואי נמי, נפקי מינה לנודר, דאי אמר היינו נזיר אם מיתת שור סיני בעשרים ושלשה, אי הוו בעשרים ושלשה הוי נזיר, ואי לא איננו נזיר".

מבואר בר"ן שני תירושים למה הגמרא מבררת הלכות שלא נוגעות היום למעשה, בתירוצו הראשון כתב כדברי רש"י בחולין שהוא משום דרוש וקבל שכו, שאפילו הלכות שלא נוגעות למעשה, אם מבררים את הדינים הללו יש על זה שכו. ובתירוץ השני מיישב שיתכן למצוא הלכה למעשה בכאלו ספקות, אם אחד נודר שהוא נזיר בתנאי שההלכה היא ששור סיני היה נסקל בבית דין של עשרים ושלשה, ועל כן צריך לברר את ההלכה בדינים הללו כדי שנדע להכריע את נזירותו האם הוא נזיר או לא.

בידור הלכות של ימות המשיח

הנה בגמרא בחולין ובבבא מציעא הנידון הוא על שאלות שהיו נוגעות בזמן דור המדבר שהיום כבר אינם נוגעות למעשה וכלל, ובזה מוכח מהגמרא שיש ענין לברר גם את השאלות הללו, וכדברי הראשונים שהוא משום דרוש וקבל שכו או משום נפקא מיניה למי שאמר היינו נזיר אם הדין הוא כך וכך. אמנם יש להסתפק מה בנוגע לשאלות שיהיו נוגעות לימות המשיח, האם הכלל הוא אותו כלל שיש ענין לבררם מהטעמים הללו, או שבזה הכלל שונה. והספק בזה הוא הדנה בגמרא בנדה (דף ס"ט ב"ע' ב') מובא שאנשי אלכסנדריא שאלו את רבי יהושע בן חנניא שלשה דברי בורות (דברי שטות, רש"י). והשאלות היו, "אשתו של לוט מהו שתטמא, אמר להם מת מטמא ואין נציב מלח מטמא. בן שונמית מהו שיטמא (שהחיה אלישע מהו שיטמא לאחר שהחיהו מי חשוב כמת, רש"י), אמר להן מת מטמא ואין חי מטמא. מתים לעתיד לבא צריכין הזאה שלישי ושביעי או אין צריכין, אמר להן לכשיחיו נחכם להן (נתייבב בדבר, רש"י), איכא דאמרי לכשיבא משה רבינו עמהם".

והנה השאלה הראשונה ששאלוהו על אשתו של לוט, וזה שאלה שנוגעת גם היום הזה, האם יש טומאה באשתו של לוט ואסור לכהנים להתקרב לשם או לא, ועל זה השיב להם תשובה שניצב מלח אינו מטמא. ושתי השאלות האחרות הם שאלות שאינם נוגעות היום למעשה כלל, השאלה הראשונה נוגעת על בנה של השומנית שהחיה אלישע אם הוא מטמא או לא, וזה נגע לדורו והיום שהוא כבר לא חי אין זה נודע למעשה. והשאלה השנייה נוגעת על הזמן של תחיית המתים אם המתים שיקומו לתחיה יצטרכו להיטהר מטומאת מת או לא, וזה לא נוגע היום למעשה אלא יהיה נוגע לעתיד לבוא, לזמן תחיית המתים. ומדויק בגמרא שעל הראשונה, על בנה של השומנית, רבי יהושע בן חנניא השיב להם תשובה, שאינו מטמא טומאת מת. ואילו על השאלה השנייה שנוגעת לזמן תחיית המתים לא השיב להם תשובה, אלא דחה אותם ואמר שכאשר יקומו המתים אז נדון בזה ולא היום, או שאז משה רבנו יבוא כבר עמהם והוא יפשוט את הספק.

ולכאורה יש לעיין מדוע לא השיב להם על השאלה של תחיית המתים תשובה, כדרך שהשיב להם תשובה על השאלה של בנה של השומנית, הרי אם בבנה של השומנית השיב להם תשובה מוכח שסבר שאפילו שהשאלה הזו אינה נוגעת למעשה בדור הזה, בכל זאת יש ענין לברר את הספקות וההלכות שהיו נוגעות גם לדורות שעברו. ומעתה על דרך זה יש ענין לברר גם את ההלכות שנוגעות לדורות הבאים לימות המשיח, ולמה על השאלה על ימות המשיח לא ענה להם תשובה. וממה נפשך אם יש ענין של דרוש וקבל שכו גם על הלכות שאינן שייכות לדור הזה, אם כן מדוע לא השיב להם תשובה על השאלה של ימות המשיח כמו שהשיב להם על בן השומנית.

ומוכח מזה שיש חילוק בין הלכות שהיו נוגעות לדורות שעברו, שבזה יש ענין לברר משום דרוש וקבל שכו, לבין ההלכות של ימות המשיח שבזה יש להמנע מלהורות הוראות שיהיו נוגעות לימות המשיח. ואפשר לבאר את החילוק בין לזה, שבאמת מצד דרוש וקבל שכו יש ענין לברר גם את ההלכות שאינן נוגעות לדור הזה, ולכן כלפי הלכות שהיו נוגעות לדור המדבר רבי חנניא השיב לאנשי אלכסנדריא תשובה על שאלתם, וכן הגמרא בחולין ובסנהדרין מבררת הלכות שהיו נוגעות לאותו הדור. אבל כלפי ימות המשיח י"ל שעתה אין זה הזמן לברר את ההלכות של אותו הדור, משום שבדור ההוא יקומו אבות העולם ומשה רבנו, ותהיה סייעתא דשמיא גדולה יותר בתורה, וממילא אין זה מן הראוי לברר את ההלכות ולפסוק פסקים בזמן שבשעה שיהיה דבר זה נוגע למעשה יהיו כבר אבות העולם שיכולו להכריע בזה. ועוד יותר כיון שבימות המשיח תרבה הדעה בישראל, ושיגו השגות יותר גדולות וגבוהות בתורה, וממילא יתכן שאז יראו שמה שהוכרע עתה, אין לו שום שורש ועיקר, וכולו מופרך מיסודו. ועל כן אפילו שמצד דרוש וקבל שכו, יתכן שיש דבר זה גם בהלכות של ימות המשיח, מכל מקום למעשה אין זה מהראוי להכריע עתה בשאלות הללו, וכאשר יהיה נוגע למעשה יהיה כבר מי שיכריע בזה.

לימוד סדר קדשים

אמנם יש להעיר, הרי כמעט כל סדר קדשים הוא דינים שנוגעים רק לימות

המשיח, וכולם לומדים בזה ומבררים את כל הסוגיות עד ההלכה למעשה, ולכאורה לפי מה שנתבאר יש להבין מה הצורך לברר את הסוגיות הללו, הלא כשהדבר יהיה נוגע למעשה משה רבנו כבר יהיה בעולם והוא יכריע מה לעשות ואיך לעשות, ומה לנו לעסוק ולברר סוגיות שבסופו של יום בשעה שהדבר יהיה נוגע להלכה למעשה יכול להיות שיתברר שכל המסקנה הזו אינה אמיתית.

מה יברכו כשיבוא המשיח

ומצינו עוד בספרי הפוסקים שדנו בכמה הלכות של ימות המשיח, בספר "מנחת שלמה" להגרש"ז אורבך זצ"ל (חלק א' סימן צ"א, אות כ"ז), מביא שנשאל מהגר"ר שמואל הומינר זצ"ל, שכאשר יבוא המשיח יצטרכו לברך עליו ארבע ברכות, א' ברוך חכם הרוים (משום שבוודאי יהיו שם ששים רבוא ישראל), ב' ברוך שחלק מחכמתו ליראיו, ג' ברוך שחלק מכבודו ליראיו, ד' שהחינו. והסתפק השואל האם יהיה אפשר לכלול את הברכה השנייה והשלישית בברכה אחת, ולברך "ברוך שחלק מחכמתו ומכבודו ליראיו", אם דומה לשתי ברכות שאי אפשר לחברם יחד או שדומה לברכת על המחיה שאפשר לברך על המחיה ועל הפירות באותה ברכה, והגרש"ז השיב לו שפשוט שאי אפשר לחברם יחד שאין חותמין בשתיים. וכיוצא בזה מצינו עוד הלכות שדנו בספרי הפוסקים, ולכאורה מדוע דנו בהלכות של ימות המשיח, הלא כשיבוא המשיח יבוא משה רבנו עמהם והוא יברר את ההלכה האמיתית, ומה לנו עתה לברר הלכות שיתכן שבסוף יבורר שאין כן ההלכה.

הלכות שאנו צריכים לקיים צריכים לבררם

ושמעתני מבני הרה"ג ר' ליפא שליט"א שיש חילוק באיזה הלכות מדובר, שכאשר מדובר בהלכות שאנו נצטרך לקיים בשעה שיבוא המשיח, בוודאי שיש ענין ללמוד אותם ולברר כל הצורך כדי שנדע איך לקיימם מיד כשנצטרך להם. אבל הלכות שאינן נוגעות אלינו כלל, אלא הן נוגעות למתים שיקומו בתחיית המתים, איך הם יצטרכו לנהוג, הרי זה מוגדר בתור הלכות של ימות המשיח שאינם נוגעים לנו, ועל זה אמר רבי חנניא בגמרא בנדה שכאשר המתים יקומו נדון בזה, או שאז יבוא משה רבנו עמהם והוא כבר יורה מה לעשות. וממילא הלכות של קדשים ושל ברכות שנצטרך לברך כשיבוא המשיח, הן הלכות שצריכות להיות ברורות כבר עתה בדור הזה, כדי שנדע מה לעשות כשיבוא המשיח, ואין לנו להמתין עד שיבוא המשיח ואז לברר. אבל הלכות שנוגעות למתים שיקומו בתחיית המתים, אם הם חייבים בהזאה שלישי ושביעי או לא, זה כבר הלכות שאינן נוגעות לנו, ועל כן אין לבררם עתה אלא להמתין עד ימות המשיח שאז תרבה הדעת ויבוא משה רבנו ויבררם.

וכיוצא בדבר מובא בשם הרס"ג בספר האמונות והדעות (מאמר השביעי, פרק ו', לפי התרגום החדש), שהקשה מה יעשו בתחיית המתים אם כל אדם יחזור להיות עם אשתו, או שהמיתה ביטלה את הנישואין, ומה תעשה אשה שנשאת לאדם אחר לאחר מות בעלה, למי תחזור להיות אשת איש, וכתב ששאלה זו דומה לשאלה שנשאל רבי חנניא בנדה האם המתים שיקומו לתחיה יצטרכו להזות עליהם לטהרת מטומאת מת או לא, וכמו שרבי חנניא השיב שכאשר יקומו לתחיה יבוא משה רבנו ויברר את הספקות הללו, ולכן אנו פטורים מלברר את אלו הספקות, כך הוא הדין לגבי השאלה הזו של הנישואין. וכתב, "וכך אני אומר בענין הנישואין, לפי שאין דעתנו משגת אלא מצבינו, אבל איסור והתר בדבר שלא היה כמוהו כלל האם יבטלו לאותם שהיו הנישואין או לאו פטורים אנו מלטרוד בכך, כיון שיהיו שם נביאים ונבואה ותבונה".

מבואר בדבריו שהיסוד בדברי הגמרא בנדה שרבי חנניא לא השיב להם על השאלה ששאלו מה יהיה עם המתים לאחר תחיית המתים, אם יצטרכו הזאה שלישי ושביעי, הוא משום שהלכות מחודשות שנוגעות לגבי תחיית המתים, באופן כזה שיתחדש דבר חדש שלא היה כמוהו בעולם, אנו פטורים מלבררו. וממילא מובן שכל זה שייך לגבי מציאות מחודשות שיתחדשו עם המתים וכיוצא בזה, אבל הלכות שנוגעות אלינו למעשה, בוודאי שצריך לברר את הדין איך לעשות ולקיימם כשיגיע זמנם. וכל הכלל שאין לברר הלכות של ימות המשיח נאמר רק על דברים חדשים שיתחדשו באותה תקופה, שזה צריך להשאיר לחכמים שיהיו בימות המשיח ויבררוהו.

הלכה שהיתה קיימת בעולם צריך לבררה

עוד שמעתני ליישב בנוסח שונה קצת, שיש הבדל בין הלכות שהיו קיימות בעולם בזמן מן הזמנים, לבין הלכות שלא היו קיימים בעולם כלל, וכל מציאותם תתחדש רק בימות המשיח, שכלפי הלכות שהיו נוהגות בעולם אפילו שעתה אין הם נוהגות כלל והם היו שייכים רק לדור המדבר וכיוצא בזה, בכל זאת עצם זה שההלכה הזו ירדה לעולם ממילא יש ענין משום דרוש וקבל שכו לברר בדיוק מה נאמר בהלכה הזו, ואיך צריך לנהוג בה בכל האופנים השייכים בה. אבל הלכות שכלל לא נהגו בעולם, וכל מציאותם תתחדש רק לימות המשיח, על זה אמר רבי חנניא שאנו פטורים מלעשות בה, ואפשר להמתין עד ימות המשיח שאז יקום משה רבנו ויברר את ההלכות הללו.

שאלה של שטות

עוד היה אפשר ליישב בדרך אחרת, שבאמת אין שום הבדל בין ההלכות של דור המדבר ודור מתן תורה שאינם נוגעות עתה כלל, לבין ההלכות של ימות המשיח, ואם יש ענין לברר הלכות של דור המדבר כך יש לברר את ההלכות של ימות המשיח, וכשם שבזה יש דרוש וקבל שכך בזה יש דרוש וקבל שכר. ומה שרבי חנניא לא השיב לאנשי אלכסנדריא על השאלה ששאלו על ימות המשיח אם המתים יצטרכו הזאה, הוא משום שסבר ששאלה זו היא שאלה של "בורות", שהיא שאלה של שטות, ואין כאן מקום לשאלה כלל, שפשוט היה אצלו שאינם צריכים הזאה שלישי ושביעי. ומשום כן דחה אותם בתירוץ שכשיקמו המתים נברר את זה או שכשיקמו משה רבנו יקום עמם ויענה על כך, ולא כיוון לומר שעתה אין צורך לברר את השאלה הזו, אלא בעיקר כיוון לומר שהשאלה לא שאלה כלל. ומשום כן הגמרא מקדימה שהשאלה הזו היא שאלה של בורות - שטות, להדגיש שלכן דחה אותם בלא ישוב, שהשאלה לא מתחילה עד כדי כך שאין צורך אפילו להשיב עליה.

וממילא לכן לגבי ההלכה של בשר נחירה שנכנס לארץ, ולגבי הדין של שור סיני בכמה הוא נסקל, כיון שהיה זמן שההלכה הזו היתה קיימת בעולם יש צורך לבררה ולהבין טוב מה נאמר בה. וכן הלכות קדשים שהיתה נוהגת במשכן ובבית המקדש ראשון ושני, בוודאי שיש צורך לבררה, שאחרי שכבר ההלכה הזו נהגה בעולם הרי היא ירדה לעולם, וצריך לבררה כראוי כדי לדעת מה לעשות בעת הצורך כשיבנה בית המקדש. אבל הלכות של תחיית המתים אם המתים צריכים הזאה שלישי ושביעי, ואם אשת המת חוזרת להיות אשתו, אלו הלכות שלא נהגו בעולם כלל, וכל המציאות תתחדש רק לימות המשיח, והלכה כזו אין לבררה עתה, אלא יש להמתין לימות המשיח שאז יבוא משה רבנו ויבררה.

וזה מה שאומר הרס"ג שאין לברר הלכות של איסור והתר שיתחדשו רק בימות המשיח, שכיון שלא היה דבר כמוהו בעולם, וכל מציאותו תתחדש לימות המשיח ממילא פטורים אנו מלטרות בכך, כיון שיהיו שם נביאים ונבואה ותבונה.

שומרי שבת ואוכלי כשר

"לא תאכל כל תועבה. זאת הבחמה אשר תאכלו וגו'". (פרשת ראה, פרק י"ד פסוק ג'-ד').

מעשה, ואמר שלפי דברי הגר"ח הללו יש לבאר את הפסוק בנביא ישעיה (פרק ס"ו, הפסרת שבת ראש חודש) שנאמר, "המתקדשים והמטהרים אל הגנות אחר אחת בתוכם, אוכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר יחדו יספו נאום ה'", הפסוק משווה את עובדי עבודה זרה לאוכלי מאכלות אסורות, שבתחילה הפסוק מדבר על עובדי עבודה זרה ועל זה אמר "המתקדשים והמטהרים אל הגנות" שהיו מתקדשים ומתקבצים אל הגנות כדי ללכת לעבוד עבודה זרה, וממשיך אל אוכלי מאכלות אסורות ועל זה אמר "אוכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר", ועל כל אלו מסיים הפסוק ואומר שהם ימותו מיתה בידי שמים, וזהו מה שאמר "יחדו יספו נאום ה'".

ולכאורה לא מובן למה הפסוק משווה את עובדי עבודה זרה לאוכלי מאכלות אסורות, שבשניהם יהיה אותו עונש של מיתה בידי שמים, הרי אוכלי מאכלות אסורות זה רק לאו בעלמא, ומדוע חייבים על זה עונש מיתה כמו על עובדי עבודה זרה.

ולפי דברי הרמב"ם מיושב, שאוכלי מאכלות אסורות סופו לבוא לידי חיוב מיתה בידי שמים

לפי זה שמעתי מהגאון רבי מיכל פיינשטיין זצ"ל לבאר את הפסוק בהפסרת שבת ראש חודש "אוכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר יחדו יספו נאום ה'", מבואר בפסוק שאוכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר הם ימותו מיתה בידי שמים. ולכאורה לא מובן הלא האיסור של מאכלות אסורות זה רק חייבי לאוין, ובחייבי לאוין אין חיוב מיתה בידי שמים, ולמה כאן הפסוק משווה אותם בעונשם ואומר על שניהם "יחדו יספו נאום ה'", שימותו בידי שמים.

ולפי דברי הרמב"ם מובן מאוד, שאוכלי מאכלות אסורות באים לידי טמטום הלב, ומתוך זה באים לשיבוש הדעות עד כדי אפיקורסות וכפירה, והרי הם כופרים בעובדי עבודה זרה, ועל כן עונשם יהא "יחדו יספו" ששניהם בסופו של דבר "יספו" וימותו מיתה בידי שמים.

וא"ה, יש לציין, שבספר "פנינים משולחן גבוה" עה"ת בסוף פרשת שמני, מביא את המעשה עם הרמב"ם בשם המגיד מריטובה, הג"ר יששכר בער, ששמע זאת מהגר"ח מבריסק, בנוסח קצת שונה.

ואלו הם דבריו, כפי שכתב מכתבי המגיד מריטובה, "ואתה קורא יקר הט אונ"ך לאשר אספר לך מה שמעתי מפ"י הצדיק אדמו"ר הגאון רשכבה"ג מו"ה חיים סאלאווייץ מ"ק בריסק. בזמן ביקורו של הרמב"ם בתימן, נתוודע אליו גאון אחד מגאוני הונן, ואחר ששב הרמב"ם לביתו היה הגאון הזה כותב אליו שאלות ותשובה תמידין כסדרן. פעם אחת הגיע אליו מכתב מהגאון ההוא, ובגיליון קושיה גדולה בפילוסופיה, ויהי בקראו הרמב"ם את הקושיה, מאוד תפלא עליה. ותוך כדי שהוא אחז את ראשו בידי אמו, "קושיה כזאת איך יעלה על דעת יהודי בראשו, קושיה כאלה אינן עולות על דעת העברי, אלא אם כן נפשו היא נפש טמאה. ונמנע מלהשיבו מענה על קושיותיו.

משך תקופת ימים המשיך האיש לשגר עוד כמה מכתבים, עד אשר הרמב"ם הרגיש הכרח להשיבו. וכל תשובתו אל הגאון היתה, צא ובדוק את השוחטים ובודקים בקהילתך. עם קבלת המכתב מילא הגאון אחר הוראתו, ואז אז גילה כי זה שלש עשרה שנים האכילו לו, ולכל העיר, נבלות וטרפות. ומה נטמאה נפשו בו, אשר גם גאון כמותו בא לכדי שאלת קושיה של מינות ואפיקורסות", עכ"ד.

הנה כדי להציל ממאכלות אסורות צריך זהירות גדולה, ופעמים ישנם חרקים קטנים שבמעט ואי אפשר להבחין בהם, ובלא בדיקה ראויה עלולים ח"ו להכשל בהם. ומן החזון איש זצ"ל היה אומר לגבי זהירות מתולעים, שאם אדם מצידו נזהר מאוד ובדרך כמה שהוא יכול שהאוכל נקי ואין בו תולעים, הרי הוא זוכה שהקב"ה שומר עליו שלא ישל באכילת תולעים, ואם יש כאלו שהוא לא הבחין בהם, הקב"ה מסבב את הסיבות שבסופו של דבר לא ישל בהם.

שמעתי מהגר"מ פיינשטיין זצ"ל, שכאשר הרב יעקב הלפרין זצ"ל יסד בעצת מן החזון איש בבני ברק את בית העלמין "שומרי שבת - זכרון מאיר", הוא פרסם מודעה בשבועון "קול ישראל" שהיה יוצא לאור באותה תקופה בירושלים, על כך שישנה אפשרות לקנות חלקות בבית העלמין, והפתיח במודעה היה בנוסח "נפתח בית החיים לשומרי שבת ואוכלי כשר".

הנוסח "לשומרי שבת ואוכלי כשר" היה קצת פלא, מה מיוחד בענין זה של "אוכלי כשר" הרי ישנם בתורה הרבה לאוין שיותר חמורים ממאכלות אסורות, ומדוע בחרו להקפיד דווקא על "אוכלי כשר" יותר משאר הלאוין החמורים יותר שבתורה. ובשלמא ההקפדה על "שומרי שבת" זה מובן, שהמחלל את השבת דינו כעובד עבודה זרה וככופר בכל התורה כולה, ומשום כך יש ענין מיוחד להקפיד שלא להקבר על יד מחלל שבת כמו שיש הקפדה שלא להקבר על יד גויים. אבל לגבי "אוכלי כשר" היה פלא מה הענין המיוחד של קבורה על יד "אוכלי כשר", הרי מאכלות אסורות זה איסור לאו, ואם רוצים להקפיד שלא להקבר על יד מי שעובר איסורי לאוים, אם כן יש הרבה לאוים בתורה שיותר חמורים מאיסור מאכלות אסורות, והיה מן הראוי להקפיד עליהם לפני ההקפדה על "אוכלי כשר".

היה אדם מסויים שראה את המודעה הזו, והבין כי בוודאי החזון איש ניסח את המודעה הזו, והוא בחר במיוחד ב"אוכלי כשר" יותר משאר האיסורים. ומשום כן החליט להראות את המודעה הזו למרן הרב מבריסק הגר"ז זצ"ל, ולשמוע ממנו את הפשט בדברי החזון איש שקבע לכתוב כך במודעה.

השיב לו הרב מבריסק במעשה ששמע מאביו מן הגר"ח, באחת מהפעמים שהיה הגר"ח בוורשא הוא נכנס להתפלל באחד מהשטיבלך, וראה שם ספר שחיברו אחד מתלמידי הבעל שם טוב, וכתב בשם תשובות הרמב"ם. פעם שלחו הרמב"ם מכתב מעיר אחת, ושאלו בו שאלות קשות באמונה בתחיית המתים ובעוד כמה יסודות מעיקרי הדת, ופקפקו בכמה מאמרי חז"ל, וביקשו מהרמב"ם שיענה להם על שאלותיהם וספקותיהם. והרמב"ם לא רצה להשיב להם, ואמר לתלמידו ר' יוסף ב"ר יהודה - הוא התלמיד שבשבילו חיבר את הספר "מורה נבוכים", שאינו יודע איך ליהודים מתעוררות כאלו שאלות, והוא בטוח שבעיר הזאת אוכלים מאכלות אסורות, שהם גורמים טמטום הלב, ומכאן זה הם באים לידי שיבוש הדעת, ועל כן מתעוררות להם כאלו שאלות שונות ומשונות.

ומעתה אמר הרב מבריסק מובנת מאוד ההקפדה להקבר על יד "אוכלי כשר", שמי שאוכל מאכלות אסורות, הוא בא מכך לידי כפירה ואפיקורסות, וכופר הוא כגוי לכל דיניו, ומשום כן כמו שמקפידים שלא להקבר במחיצת מחללי שבת כך ראוי להקפיד הקפדה מיוחדת שלא להקבר על יד אוכלי מאכלות אסורות, שהצד השווה שבשניהם שהם באים לידי כפירה ואפיקורסות.

והגר"מ פיינשטיין זצ"ל - חתנו של הרב מבריסק, היה אצל חותנו בשעת

גיליון השבוע מוקדש לזכות החתן החשוב הרב מיכאל ברנשטיין שיחי' - מבחירי ישיבת חברון בן הגאון הצדיק רבי משה ברנשטיין שליט"א - עב"ג בת הגאון רבי שמעון פלמן שליט"א יח"ר שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על אדני התורה והיראה, ולראות דורות ישרים ומבורכים

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל 7120854@gmail.com

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

בתורה יש רק את המעלות של הזהב והדבש

יְדִי זָהָב (א, א)

דוד המלך ע"ה בתהלים (יט, יא) אומר על התורה הקדושה: "הַנֶּחֱמָדִים מִן־הַבָּשָׂר וּמִן־הַדָּבָר וּמִן־הַמַּדְבָּשׁ וְנִסְתָּ צוֹפִים". ראיתי על זה גיוואלדיגער ביאור, ממש מתקנות התורה, כדאי לכם, רבותי, לשמוע:

לזהב יש מעלה גדולה, אך יש בו גם חסרון גדול. מצד אחד הזהב יוצר שאיפות. כמה זהב שיהיה לאדם - תמיד ישאף לעוד ועוד. לעולם אין בו רגש של שְׂבֻעָה. [במאמר המוסגר, רבי יעקב גלינסקי זצ"ל שאל סתירה: במימרא אחת חז"ל אומרים "אין אדם מת וחצי תאוותו בידו", משמע שאפילו לחצי תאוותיו הוא לא מגיע, ובמימרא אחרת הם אומרים "יש לו מנה - רוצה מאתיים", משמע שחצי תאוה לכל הפחות כן יש לו?]

והוא יישב ש"יש לו מנה - רוצה מאתיים" הכוונה שמי שיש לו מנה - רוצה עוד מאתיים, וביחד שלוש מאות, נמצא שאכן אפילו למילוי חצי תאוותו לא הגיע. וכן אומר הגר"א שהעולם הזה דומה לשותה מים מלוחים, שלא די בכך שאין הוא מרווה את צימאנו אלא הריהו מוסיף צימאון על צימאנו. וכן הוא הנבלה להון: ככל שישגי יותר זהב - כן תגבר תאוותו להשיג עוד ועוד.

מצד שני, יש לזהב חסרון: אין לאדם שמחה במה שיש לו. הראש שלו מונח רק במה שעדיין אין לו. גם אם יש לו מיליון - הוא לא ישמח בו. ראשו נתון רק בשני המיליון שעדיין אין לו.

דבש הוא היפוכו הגמור של הזהב. מצד אחד יש לו חסרון גדול, שאין הוא גורם לשאיפות. מי שאכל כפית דבש, או שתיים - לא ישאף ליותר. אך מצד שני יש לו מעלה, שאדם מרגיש בו מתיקות. ס'איו אזוי זיס! אזוי גישמאק!

אין, רבותי תשמעו:

לתורה הקדושה יש את שתי המעלות, גם זו שיש לזהב וגם זו שיש לדבש, בלי החסרונות שיש בהם. מצד אחד יש לה את מעלת הזהב: ככל שאדם לומד תורה ועוד - מתגברת בקרבו השאיפה להוסיף וללמוד. אוהב תורה - לא ישבע תורה! ומצד שני, אדם מרגיש שמחה בכל מה שהוא לומד. כל חידוש שהוא שומע - אורה ושמחה, כל תוספות שהוא זוכה להבין - הוא מרגיש ס'איו אזוי זיס! אזוי גישמאק!

פלאי פלאים!

רבי חיים ברים הוציא ספר בשם "איילת אהבים" על התורה. א' מויראדיגער ספה ממש לא בא כבושם הזה. והוא מביא שם ביאור במאמר חז"ל (ויקרא רבה א, טו) "כל תלמיד חכם שאין בו דעת - נבילה טובה הימנו":

ישנה הלכה בשולחן ערוך, שאם נפלה חתיכה של נבלה לתוך ישישים חתיכות של בשר כשר - היא מתבטלת. ומכל מקום יש להוציא מתוך התערובות חתיכה אחת, כנגדה, ולא לאכול אותה. אבל אם נפלה לתוך דבש - לא צריך להוציא חתיכה מתוך התערובות, משום שמה שנופל לתוך דבש, הופך להיות דבש.

משום כך, תלמיד חכם שנמצא "בתוך" התורה, והתורה אינה ממתיקה אותו ואינה נותנת בו דעת - נבלה טובה הימנו, שהרי הנבלה מתמתקת בהיותה בתוך הדבש, היא הופכת להיות א'שטיקל דבש, ואלו הוא נשאר באיוולתו.

די זהב - תוכחה וסנגוריה כאחת

וְלָבָן וְחִצְרֹת יְדִי זָהָב (א, א)

רש"י מפרש, שכל המקומות הללו המוזכרים בפסוק, הם רמז ששם הכעיסו את הקב"ה.

"די זהב" הוא אחרון החסאים המוזכרים. ועל איזה חטא מדובר כאן? מפרש רש"י: "הוכיח על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם". ויש לתמוה על כך - מדוע חטא העגל הוזכר רק לאחר "חצרות" דהיינו מחלוקת קורח, הלא הוא היה קודם, שכן היה חטאם הראשון במדבר?

ואומר על כך הרבי רבי העשיל בפרשו "חנוכות התורה", שהנה מצינו במדרש (שמות רבה מג, ה), שלאחר חטא העגל, כאשר עמד משה רבינו להגן על עם ישראל,

אמר לפני הקב"ה: מפני מה אתה רוצה להענישם על חטא העגל, הלא אמרת 'אנכי' ולא יהיה' לך בלשון יחיד, ולי צוית ולא להם. ובזה היה מלמד עליהם זכות.

והנה במחלוקתו של קרח אמרו: כולנו שמענו מפי הקב"ה אנכי ולא יהיה לך, וכוננתם היתה, שמאחר ושמעו "אנכי ה'" בלשון יחיד, אם כן כל אחד ואחד מאתנו חשוב בעיני הקב"ה כמשה. ומאותו זמן פסקה הסנגוריה של משה רבינו ששען שרק הוא נצטווה ב"אנכי ה'".

ולפי זה מובן היטב הענין ש"חצרות" הוקדם ל"די זהב", כי מכח החטא של קרח ועדתו שהיה בחצרות, התעורר הקשרוג על עוון די זהב, דהיינו חטא העגל, כי רק לאחר שאמרו קרח ועדתו כי כולם נצטוו ב"אנכי ה'" איבדו בני ישראל את הזכות שלימד עליהם משה רבינו, ונמצא שרק על ידי עוון "חצרות" בא עוון "די זהב", ולפיכך נכתב "די זהב" בסוף.

וב"די זהב" התוכחה היתה לא רק על עצם חטא העגל, אלא משהו עמוק יותר, שקשור לגורם שהביא לחטא העגל. ורש"י כבר עמד על כך וביאר שהחטא נגרם "בשביל רוב זהב שהיה להם". כלומר, משה רבינו רמז לעם ישראל, שכל החטא בא להם מרוב זהב שהיה להם, וכפי שהוכיח הושע הנביא את עם ישראל ואמר (ב, י): "כסף הרבתי להם, וזהב עשו לבעל".

עצם מעשה העגל הוא חמור ביותר, אך מלבד זאת אמר להם משה רבינו: השי"ת נתן לכם הרבה זהב, אם בבית מצרים ואם בבית הים, ואתם הייתם צריכים להכיר טובה לה' על כך, ותחת זאת לקחתם את הזהב הזה ועשיתם ממנו עגל והכעסתם את הקב"ה. נורא ואיום.

אם כן, כשמשה אמר "די זהב", כוונתו היתה להוכיח את עם ישראל, אולם לא כך משמע בגמרא (ברכות לב ע"א), שם למדו מהמילים "די זהב" משהו אחר לגמרי: "כך אמר משה לפני הקב"ה, ריבונו של עולם, בשביל כסף וזהב שהשפעת להם, לישראל, עד שאמרנו די, הוא גרם שעשו את העגל". ועל כך מובא שם: "אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן, אלא מתוך קופה של בשר", כלומר כשהארי שמח, הוא משתגע ומוזיק (רש"י). ולפי זה מה שאמר משה "ודי זהב" לא היה תוכחה אלא לימוד סניגוריה על עם ישראל.

האמת היא שזו כלל אינה שאלה. כי לאמתו של דבר הסנגוריה הזאת מאד חלשה. שכן מי שה' ברח אותו בכסף וזהב לרוב, האם יש לכך הצדקה שיעשה מהם עגל? ובכל זאת, משה רבינו, הסניגור הנאמן של עם ישראל, מנצל כל טענה, תהיה חלשה ככל שתהיה, אולי בכל זאת תביא איזושהי תועלת, וכדאי הדבר. או הוא אמר את הדברים להשי"ת בתור סניגוריה, אבל את אותם דברים אמר גם לעם ישראל בתור תוכחה גדולה ומיסרת.

וזהו שאמר הכתוב (משלי כח, כב): "מוכיח אדם אחריו" - כך אמר הקב"ה: משה פונה אלי ואומר לי "למה יחרה אפך בעמך", וכי כך מדברים לריבונו העולם? האם הביטוי "יחרה אפך בעמך" מתאים למלך? ובכל זאת הקב"ה מתרצה ואינו כועס על משה, כי אומר: אני יודע שמה מתכוון לטובתם של ישראל, שהרי הוא "מוכיח אדם אחריו", שלאחר שדיבר עמי והתאמץ לפייסני, הלך לעם ישראל ואמר להם: "אתם חסאתם חטא גדולה". וכך גם במילים "ודי זהב" - אל הקב"ה דיבר משה רבינו דברי סניגוריה - מדוע הנך כועס עליהם, הרי יש להם הרבה זהב ו"אין ארי נוהם וכי" אלא מתוך קופה של בשר", אבל לאחר מכן הוא פונה לעם ישראל, ובאותם המילים הוא מייסרם בשבט מוכיחים.

כשהספיד רבי אלימלך אשכנזי את הרבי מסאטמר זצ"ל אמר: "רבי לוי יצחק מברדישוב זצ"ל היה געוואלדיגער מלמד זכות. תמיד היה לו מה לומר לטובת עם ישראל. ובכל זאת, כשדיבר אל הציבור, הוכיחם כראוי והיה אומר להם דברים כדרכונות.

והנה בגמרא (ברכות לד ע"א) מובא שרב כהנא אמר: "חציץ עלי מאן מפרש חסאיו", כלומר, פירוש החסאים נחשב לחוצפה. ולכאורה הכתוב במשלי (כח, יא) סותר את דבריו, שנאמר: "מכסה פשעיו לא יצליח" - אם כן, נראה שפירוש החסאים דווקא טוב, ומהי אפוא הדרך הנכונה?

התשובה היא: רב כהנא דיבר על פירוש חסאים שבין אדם למקום, כלומר אדם העומד בפני השי"ת ומפרט את חטאיו עם ישראל - הוא חצוק, כי לפני השי"ת

צריכים רק ללמד סנגוריה ולדבר טוב על ישראל, אבל בין אדם לחברו, כשרב מוכיח את צאן מרעיתו, אדרבה ואדרבה, "מכסה פשעיו לא יצליח", צריך לומר את האמת בפנים, לייסר ולהוכיח. כך היה הברדיטשובער, וכך נהג גם משה רבינו. "ודי זהב" - בפני הקב"ה לימוד זכות ובפני ישראל תוכחה. פלאי פלאים.

אם ראייתם שמזדווג לכם - ברחו לתורה

פְּנֵי לָכֶם צִפְנָה (ב.י.)

ובמדרש (דברים רבה א, טז): "מזה פנו לכם צפונה? אמר רבי חייא, אמר להם: אם ראייתם אותו שמבקש להתגרות בכם - אל תעמדו כנגדו, אלא הצפינו עצמכם ממנו, עד שיעבור עולמו, הוי פנו לכם צפונה. אמר רבי יהודה בר שלום, אמרו לו ישראל: ריבוננו של עולם, אביו מברכו 'על חרבך תחיה, ואתה מסכים עמו, ואומר לנו הצפינו עצמכם מפניו? ולהיכן נברח? אמר להם: אם ראייתם שמזדווג לכם - ברחו לתורה, ואין 'צפונה' אלא 'תורה' שנאמר (משלי ב, ו) 'צִפֵּן לְיִשְׂרָאֵל תוֹשֵׁייה'."

עם ישראל באו בשאלה לקב"ה: יצחק לא מברך סתם את עשו. הוא מברך אותו כי אתה הסכמת לכך! אם כן, כיצד נצפין את עצמינו מפניו, לאן נברח? הוא זורק עלינו פצצות, הוא דוקר אותנו ברחובות! כל ההשתדלויות שאנו עושים הן משענת קנה רצוף. "צדו צִפְדִּינוּ מִלִּקְחַת בְּרַחֲבֵינוּ", לאן נברח?

והקב"ה משיב: "צִפֵּן לְיִשְׂרָאֵל תוֹשֵׁייה" - יש רק עצה אחת: לברוח אל התורה הקדושה! זה "המקלט" שלנו!

בקרית ים סוף נאמר: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בִּבְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם. יֵשׁ מִפְרָשִׁים עַל דֶּךְ הָרֶמֶז כִּי כְמוֹ שֶׁכֹּאשֶׁר בִּנְיָ הָלְכוּ בְּתוֹךְ הַיָּם, וְהַיָּם נִצְבָּה כְּחוֹמָה מִיָּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם, הֵם הִבִּינוּ שֶׁהֵלִיכֵתָם הָיָא בְּדֶרֶךְ נֶס, וְתַלְוִיָּה בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע, בִּידֵּיו וּבְחִסְדֵּיו שֶׁל הַקָּבָ"ה, שֶׁהָיָא בְּכָל רֶגַע יְכוּלִים הַיָּם לְהִסְגֵּר עֲלֵיהֶם - כֵּן צָרִיכָה לְהִיטֵר הָרִגְשָׁתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד בַּעַת שֶׁהוּא הוֹלֵךְ עַל הַיָּבֵשָׁה, בְּצוּרָה הַטְּבָעִית, שֶׁהוּא תַלְוִי אֶךְ וְרַק בְּקִבְיָהּ, שְׁמוּלִיךְ אוֹתוֹ, וְשׁוֹמֵר עֲלָיו.

הבה נתבונן! וכי על היבשה כל כך פשוט ללכת? וכי לא יתכן שניפול לתוך מים, והרי "רוקע הארץ על המים"? התשובה היא: גם הטבע נתון רק בידיו של השם יתברך. רק מכוחו אנו חיים, נושמים והולכים. אנחנו בידיים של אבא!

אנחנו לא יכולים להסתדר לבד. ריבוננו של עולם, שמור עלינו! "בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יִחְסִינוּ!"

הנביא (ירמיהו טו, יט) אומר: "ה' עָזָי וּמַצְוִי וּמְנוֹסִי בְיוֹם צָרָה", פירוש: בעת צרה, רחמנא ליציל, להיכן יש לאדם לנוס? רק אל ה'!

רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל סיפר, כי בהיותו בלונדון, בזמן מלחמת העולם השנייה, הגרמנים הפציצו את בית הדין בו ישב. באותה שעה הוא היה בעיצומו של דין תורה, הוא לא זו מהמקום, אלא נשא עיניו למרום ואמר: "ריבוננו של עולם! הכתוב אומר (תהלים לו, ח) 'וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יִחְסִינוּ' - הריני מעוֹשֵׂה בְּטִלִּית קֶסֶן, חוֹסֵה בְּצֵל כְּנָפֶיךָ, שְׁמוֹר עָלַי! ובחסדי שמים אכן ניצל.

וכן כתב ב"נפש החיים", שכאשר אדם מתמסר כולו לקב"ה, ומרגיש באמת כי הכל בא ממנו, אף לא אחד יכול להזיק לו, אך גם אף לא אחד יכול לעזור לו, והוא נתון כל כולו בידיו של הקב"ה. זהו המקלט הטוב ביותר שיש לאדם, הוא בידיים של אבא, והשוב בעיניו של אבא - הוא יעשה.

העברות שגרמו לחורבן ותיקון

על מה מקפידים במיוחד בדין של מעלה

אמרו רז"ל (ירושלמי יומא פ"א ה"א): "כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו - כאילו נחרב בימיו". רק כאשר נתקן את כל הפגמים שהובילו לחורבן בית המקדש - נזכה לראות את בנינו.

כידוע, חורבן הבית הראשון נגרם בעשיון של ג' עבירות חמורות שהיו בו, וחורבן הבית שני נגרם בעשיה של שנאת חינו. חז"ל (יומא ט"ז) אומרים שעוון שנאת חינו חמור יותר מג' העברות החמורות, שהרי "ראשונים שנתגלה עוונם - נתגלה קצם, ואחרים שביעו שנה חזרו למקומם, ואילו אחרונים שלא נתגלה עוונם - לא נתגלה קצם".

ה"חפץ חיים" זצ"ל אומר שבעוון שנאת חינו כלול לא רק עניין השנאה, שאסור לשנוא יהודי, אלא כלולים בו כל חסאי הדיבור, לשון הרע ורכילות, שהם ממש בבחינת האש ששרפה את המקדש והחריבה את ירושלים. חובה עלינו, באופן מיוחד, לתקן את חסאי הדיבור כדי שזוכה לראות בבניין ירושלים.

אספר לכם א מוראדיג מעשה:

רבי איצ'לה פטרבורגר זצ"ל נפטר ב"א באב ב'ירושלים. בצוואתו כתב שלא יספידוהו. גדולי ירושלים חיוו דעתם האם יש לקיים את הצוואה או לא. רבי שמואל סלנט אחז שלא שייך שלא להספיד את רבי איצ'לה, ועל כן חיווהו דעתו להתיר לעבור על דברי הצוואה.

רבי חיים ברלין, בנו של הנצי"ב, הציע לעשות פשרה:

הכתוב אומר (בראשית כג, ב) שלאחר פטירת שרה "וַיָּבֹא אַבְרָהָם לְסִפְדָּהּ לְשָׂרָה וּלְבָתָּהּ". מוכח שיש שני עניינים: לספוד ולבכות. "אמנם רבי איצ'לה ציווה שלא לספוד לו", אמר רבי חיים, "אך הוא לא ציווה שלא לבכות. אף אם נִמְנָע אני מלקיים 'לספוד', עדיין יש באפשרותי לקיים 'לבכותה'". והוא החל לומר דברי התעוררות, במשך שעותיים תמימות, כשכל הקהל ממרר בבכי.

ומספר רבי חיים ברלין [במכתב], שבשבת שאחרי הלוייה, התגלה אליו רבי איצ'לה בחלום, ואמר לו "ישר כח" על שני דברים: א. על ששמעו בקולו ולא הספידו אותו. ב. על שעורר את הקהל בדברי ההתעוררות שאמר.

רבי חיים נִצֵּל את ההזדמנות, שרבי איצ'לה התגלה אליו, ושאל אותו מה קורה "שם", "למעלה"?

אמר לו רבי איצ'לה: "דע לך כי דין של מעלה חמור הוא עד מאד! אין לאיש בעולם הזה אפשרות לתאר את עומק הדין! הנה, מזמן הלוייה ועד עכשיו, יום שבת, לא יכולתי בכלל לבוא! אמנם דע לך כי מקפידים שם במיוחד על דיבורים האסורים!"

עומק הדין הוא גיפערלאך, ובמיוחד מקפידים על חסאי הדיבור!

על מה חרבה ירושלים

חז"ל (שבת קט"ז ע"ב) מביאים דעות נוספות על מה חרבה ירושלים. אחת מהן: "לא חרבה ירושלים אלא בשביל

שחללו בה את השבת".

רבתי!

"חיללו את השבת" זה לא דווקא אם נוסעים במכונית בשבת. יתכן שאם יאכל דגים לכבוד שבת קודש ולא ידע איך להוציא את העצם, וכבר עוון חילול שבת דאורייתא בידו!

"חללו את השבת" זה גם כשמקפידים לקיים את המנהג לאכול 'איי מיט ציבאלע' בסעודת היום, "לכבוד שבת קודש", אך לא יודעים איך להכין את זה כפי ההלכה! צריך לדעת איך לרסק את הביצה? איך לקצוץ את הבצל? איך לערב את התערובת? מה שָׁמִים קודם לָמָה? הקלויזענבורג רב'ה היה מכין בעצמו את הביצה והבצל, כדי שלא יהיה, חלילה, חילול שבת בהכנתם.

כדאי מאד לראות את כל הדעות המובאות בגמרא (שם) כי, כאמור, רק הקפדה על תיקון הדברים, בונה את ירושלים:

"אמר רבי אבהו: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו קריאת שמע שחרית וערבית".

"אמר רבי חנינא: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה". בוודאי צריך לדעת איך להוכיח! צריך להזהר מאד שלא להעליב את המוכח. אבל כל זה לא פוטר את מִצְוַת התוכחה! אם רואים מישהו שמדבר בחזרת הש"ץ - צריך להוכיח אותו. אין דבר כזה "לא נעים". בגלל ה"לא נעים" חרבה ירושלים.

"אמר רבי יהודה: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שבזו בה תלמידי חכמים שנאמר (דברי הימים ב לו, טו) 'וַיִּהְיוּ מְלָעִים בְּמִלְאֵי הָאֱלֹקִים'". תלמידי חכמים הם כ"מלאכים"! צריך להזהר מאד בדיבור, לבל נפגע, חלילה, במלאכי אלוקים.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

קדושת ארץ ישראל - מעלה עצומה

אֲעֲבֶרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַהָר הַטּוֹב הַהוּא וְהַקִּיָּץ (ג, כה)

עד כדי כך התאוה משה רבינו להכנס לארץ ישראל, עד שהיה מוכן לוותרים מכאיבים וקשים.

המדרש מספר על כך דבר ממש נורא: משה רבינו ביקש מהש"ת, שאם לא יותן לו להכנס לארץ ישראל כאיש, אם כן שיוכל להכנס כחיה האוכלת את עשב השדה, או אפילו כמו עוף פורח.

ויש להבין, לשם מה משה רוצה להכנס לארץ ישראל כבעל-חיים, מה הוא כבר יכול להשיג כחיה או כציפור, הרי הללו אינם חייבים בשום מצוה, ואיזה טעם יש לחיים ללא מצוות?

ונראה לי לומר, שאנחנו, מתוך שאנו רגילים לחיות כאן בארץ ישראל, אין לנו מספיק הערכה לסגולות המיוחדות הסמוכות בקדושתה של ארץ ישראל.

כשעלה רבי זירא מבבל אמר: "אורא דארץ ישראל מחכים" (בבא בתרא קנ"ב ע"ב), כלומר, האור של ארץ ישראל עושה את האדם חכם יותר. ופירש שם הרשב"ם, שרבי זירא אמר כך: "שמעלתי לארץ ישראל, נתתי את לבי לעמוד על אמיתת דבריהם".

וגם, אם יש משהו כל כך קדוש בארץ ישראל, עד שאפילו אנשים גדולים כרבי זירא הרגישו שפה, בארץ הקודש, עמדו על אמיתת הדברים יותר משעשו כן בהיותם בבבל, אין כל פלא שגם משה רבינו חפץ היה ליכנס לסגולה הזאת. אולי אם נעריך את המעלה העצומה שיש לנו כאן בארץ ישראל, נמצא גם את הדרך לנצלה להתעלות ולהתרום ולהגיע לאמיתת הדברים כרבי זירא.

לא תהא קריאת שמע קלה בעיניך!

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד (ג, ד)

אומר המדרש (תנחומא קדושים ה): לא תהא קריאת שמע קלה בעיניך, מפני שיש בה רמ"ח תיבות כמנין איברים שבאדם. אמר הקב"ה: אם תשמור את שלי לקרותה כתיקונה, אני אשמור את שלך.

משל למה הדבר דומה, לאדם שדר בגליל והיה לו כרם ביהודה, ואחד דר ביהודה והיה לו כרם בגליל, זה שבגליל הלך ליהודה לעבד את כרמו וזה שביהודה הלך בגליל לעבד את כרמו. נפגשו השניים זה עם זה, אמר האחד לרעהו: עד שתבוא אתה למקומי - שמור לי בתחומך ואני אשמור לך בתחומי.

כך אמר דוד לפני הקב"ה: "שמרני כאישון בת עין" (תהילים י"ח, ה) השיבו הקב"ה: "שמור מצוותי וחי" (משלי ד, ד). אמר הקב"ה לישראל: שמרו מצוות קריאת שמע שחרית וערבית, ואני אשמור אתכם.

הוזהר חדש במגילת רות מביא, שישנו היכל מיוחד שאליו מוכנסים כל הקריאת שמע של עם ישראל, ובפתח ההיכל יש שומר - יעקב אבינו ע"ה. הוא בודק כל קריאת שמע מתחילה ועד סוף ואם חסר בה אפילו אות אחת - אין באפשרותו להכניס אותה פנימה אל תוכי ההיכל והיא נשארת בחוץ. נורא!

ישנה מחלוקת במשנה (ברכות טו ע"א) מה הדין אם קרא קריאת שמע ולא דקדק באותיותיה, האם יצא או לא יצא. גם אם נאמר שיצא - אם החסיר אפילו אות אחת, להיכל המיוחד הזה הוא לא נכנס!

הייתי פעם בארץ העמים, נכנסתי לבית המדרש ושאלתי את הרב שם: אינני מבין את פשר הדבר, מה חטאה קריאת שמע שקוראים אותה במרוצה ובחופזה יותר משאר התפילה? אמר לי: פשוט מאוד, ככל שאנו מורגלים לדבר מסוים - אנו אומרים אותו במהירות רבה יותר, והרי לקריאת שמע האדם מורגל יותר משאר תפילות, שהרי כבר בברית שלו הוא שמע את הפסוקים...

חז"ל מפליגים במעלת הדקדוק והזהירות בקריאת שמע. אמרים חז"ל (שם): "כל הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה - מצננין לו גיהנם", אין לנו שמץ של מושג מה זה גיהנם. הרמב"ן אומר שאדם היה מסכים לסבול שבעים שנה של ייסורי איוב כדי שיורידו לו שעה אחת מהגיהנם.

אך לגופו של עניין יש להבין, מדוע כל הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה מצננים לו את הגיהנם שלו, מה עניין זה לזה?

ה"בית יוסף" מביא את דברי רבי יצחק אבובי: "שמאחר והוא מעורר עצמו בזה ומניע חושים טבעיים לדקדק באותיותיה, בשכר זה החושים הטבעיים מצננין לו חושים אחר שהם בגיהנם".

פעם הזכרתי זאת באחת הדרשות. לאחר הדרשה בא אלי אחד המשתתפים ואמר לי: "מה עשיתי? מדוע הזכרת את הגיהנם? יש כאן יהודים זקנים, עשיתי להם רע על הנשמה..."

אמרתי לו: יש כאלה שכאשר קוראים את פרשת התוכחה הם יוצאים החוצה, קשה להם לשמוע... ה"חפץ חיים" המשיך על כך משל: היה יהודי שהוצרך לצאת לדרך רחוקה והדרך הייתה מלאה חתחתים, אמרה לו אשתו: יש לי עצה, קח משלית וכסה בה את עיניך, כך לא תראה את החתחתים שבדרך ותוכל להתהלך בנחת ובשלווה נפש...

האם זו עצה נכונה? האם כשיכסה את עיניו יינצל מהחתחתים שבדרך? הלא אדרבה, אם לא יתבונן ויזהר על נפשו - ימנע ויפול בהם. אדרבה ואדרבה, העצה הנכונה והמועילה היא להתבונן ולהזהר ועל ידי כך יינצל מכל רע, והבא ליטור מסייעין אותו.

והירות בכבוד תלמידי חכמים

אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא (ו, י)

כבוד תלמיד חכם - אש!

על פסוק זה דרש רבי עקיבא: "את ה' אלקיך תירא - לרבות תלמידי חכמים" (פסחים כ"ב ע"ב).

כבוד תלמידי חכמים הוא דבר נורא! אסור לבזות כל אדם מ ישראל, ועל אחת כמה וכמה אסור לבזות ולולול בתלמידי חכמים אשר מוראם הושווה למורא שמים. ממש אש! "הוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל דבריהם כגחלי אש" (אבות ב, ה).

עוד אמרו חז"ל (שבת קי"ט ע"ב): "כל המבזה תלמידי חכמים אין לו רפואה למכתו!" ורובנו יונה בשערי תשובה (ג, סב) אומר: "ועל דברת בני אדם שאינם נוהרים בלשונם בכבוד תלמידי חכמים, בין בפניהם בין שלא בפניהם, נעשים אפיקורסים שאין להם חלק לעולם הבא!"

גם אם האדם נמצא כאן והתלמיד חכם נמצא בקצה העולם, אם האדם אינו נוהר בכבודו של התלמיד חכם - הוא מוגדר כאפיקורוס ממש ואין לו חלק לעולם הבא!

יחשוב האדם בלבו: חז"ל מן הסתם אינם מתכוונים לכל תלמיד חכם באשר הוא, בודאי הכוונה לתלמיד חכם מסוג מסוים, בעל מעמד מיוחד... אך לא ולא! חז"ל לא ציינו את רמתו ומעמדו של התלמיד חכם ולא את חוגו ומוצאו. הם לא התנו זאת בסוג הכובע שלראשו או באישיאל דרבנן שהוא לבוש בה... חז"ל אמרו 'תלמיד חכם', וכל מי שעונה להגדרה הזאת נכלל בכלל אלו שחייבים להיזהר בכבודם ובמוראם.

ומה העצה שלא להיכשל? הרי מדובר באש! בחור ביישיב סלבדקא בא אל ראש הישיבה **רבי אייזיק שר** זצ"ל וביקש ממנו עצה לא להיכשל באיסור לשון הרע. אמר לו רבי אייזיק: אם תאהב אדם, מובטח לך שלא תיכשל בלשון הרע עליו.

אפילו ניסיון של לשון הרע לא יהיה לך!

ואם כך, כמה צריכים אנו לאהוב תלמידי חכמים, להרבות בנו אהבה גדולה כלפי מי שעוסק בתורת ה', אם תהיה בנו אהבה והשתוקקות אל תלמידי חכמים, כל היצר הרע של לולול בתלמידי חכמים יתבטל ויכלה לגמרי.

הנצי"ב "בהעמק דבר" אומר רעיון נורא. למה באהבת הבריות נאמר "ואהבת לרעך כמוך", ואילו באהבת ה' נאמר "ואהבת את ה' אלוהיך"?

אלא - אומר הנצי"ב - ישנם שני סוגי אהבה: יש מי שאוהב את השני, ומתוך אהבתו אליו הוא רוצה שיהיה לו טוב, ולשם כך הוא דואג לו וממלא את כל צרכיו. אך ישנו סוג נוסף של אהבה. לא רק שרוצה בשובת השני אלא רוצה

שאל אותו המהרש"א: "אני מכיר את תלמידי החכמים שבדורנו ומעולם לא שמעתי עליך. מי אתה? אצל מי למדת תורה?"

אמר המת: "אכן כל חיי הייתי רשע, אולם פעם עברתי על יד נהר וראיתי שם אדם טובע, רחמי נכמרו עליו ומיהרתי אליו להצילו. קפצתי לנהר ומשיתי אותו מן המים. האיש היה באפיסת כוחות מוחלשת. נשאתי אותו על כתפי והבאתי אותו אל ביתו. סיפרתי לאשתו את הקורות אותו ואמרתי לה שהוא צריך מנוחה מוחלטת ויש להאכילו ולהשקותו כדי שכוחותיו יחזרו אליו.

אמרה לי האשה: "הלוואי והייתי יכולה להאכילו ולהשקותו... אנו עניים מרודים וביתנו ריק! בעלי מקדיש כל עיתותיו לתורה ואני מגדלת את ילדינו, וכסף - אין".

מלכתחילה לא תכננתי שאכנס לכל ההרפתקה הזאת. במקרה עברתי ליד הנהר, ומשם הדברים התגלגלו באופן בלתי צפוי. אולם אמרתי לעצמי: כיון שהתחלתי במצוה - אגמור אותה; מה טעם להציל יהודי מטביעה ולהשאיר אותו לגווע ברעב...

מילאתי את ביתם בכל טוב. האיש התחזק ועמד על רגליו וחזר לאיתנו בכוחות מחודשים. הוא הודה לי מקרב לב על שהייתי את נפשו ונפרד ממני לשלום. למחרת שבתי אל ביתו לדרוש בשלומו. הבאתי איתי מאכלים מזינים וערבים שייטיבו את בריאותו ויחזקו את נפשו. הוא לא ידע במה להכיר לי טובה ובירך אותי בכל הברכות שבעולם.

עמדתי מקרוב על מעלותיו של האיש, ראיתי את העוני הרב השורר בביתו וקיבלתי על עצמי שמהיום והלאה אדאג לכל מחסורו וכל הוצאותיו והוצאות ביתו יהיו עלי. מאז, במשך עשרות שנים, תמכתי בו והחזקתי את משפחתו בדרך של כבוד. עשיתי זאת באהבה ובחפץ לב.

כשהגיע זמני להסתלק מן העולם, מיד כשעליתי לבית דין של מעלה יצא הכרוז: "פנו דרך לתלמיד חכם!" כיון שהצלתי תלמיד חכם ממוות והחזקתי אותו בכבוד ובאהבה, פסקו שיש לי דין של תלמיד חכם. בשמים נפסק שיש להציב חומת אש סביבי, שכל המקסרגים ומלאכי החבלה לא יוכלו להזיק לי. אני מהלך בעולם העליון וכל הפמליה של מעלה קוראים: "הנה התלמיד חכם, פנו לו דרך!".

סיים המת את דבריו: כשהבחור הזה ביה איתי - הוא בעצם ביה תלמיד חכם. כעת אני רוצה לתבוע אותו בבית דין של מעלה על ביזוי תלמיד חכם.

אמר המהרש"א: "ר' יהודי, אכן כיון שהצלת תלמיד חכם ממוות והחייית את נפשו והחזקת בו, אתה עצמך נחשב לתלמיד חכם.

אתה מוקף חומת אש ואף אחד אינו יכול לגשת אליך ולהזיק לך. אבל אגלה לך סוד מעולמות שמירים: מידת הדין באה לפני הקב"ה ושענה: הייתכן שאדם רשע אשר כל ימיו חסא לה' יהיה מוגן מכל רע מפני כל המקסרגים, כאילו הוא צדיק גמור? מלאכי החבלה התכנסו וסיכסו עצה, ולבסוף מצאו תחבולה: כיוון שהמעלה שלו היא בכך שהציל תלמיד חכם והחזיק בו, יסיתו אותו לפגוע בתלמיד חכם, ובעקבות זאת הוא יאבד את המעלה והזכות שלו, ואז תוסר ממנו חומת האש המגינה עליו מפני המקסרגים."

סיים המהרש"א את דבריו: "כאשר נשפלת לאותו תלמיד חכם ואתה מתעקש להביאו לשמים ולהעמידו לדין בבית דין של מעלה, הרי בכך אתה משרת את מלאכי החבלה ומזיק לעצמך. מלאכי החבלה מייחלים לרגע שבו תצליח לפגוע באותו תלמיד חכם, אל תיתן להם את ההנאה הזאת! אם רצונך שלא להזיק לעצמך, סלח לאותו תלמיד חכם על שביזה אותך והנח לנפשו - כי בכך תניח גם לנפשך."

מאז חדל המת להתגלות בחלומי של אותו תלמיד חכם והוא קם מחוליו ושב לאיתנו.

מכאן אנו למדים מה גדול כבודו ומעמדו של תלמיד חכם בעולם העליון. אדם שהיה רשע גמור, בזכות שתמך והחזיק תלמיד חכם הריהו זוכה להיות מוקף חומת אש ואין המקסרגים יכולים לקסרג ולהזיק לו - אם כן מי שהוא עצמו תלמיד חכם על אחת כמה וכמה!

ומאיך גיסא, למדים אנו כמה חמור עוון ביזוי תלמיד חכם. אותו רשע שתמך והחזיק תלמיד חכם זכה להיחשב בעצמו כתלמיד חכם, וכשאותו בחור ביה אותו הרי זה נחשב שביזה תלמיד חכם. מאז לא היתה לו מנוחה בעולם הזה וחייו היו בסכנה גדולה, עד שבא המהרש"א וברחו קודשו ומילש את נפשו.

להיות יחד איתו, להיות דבוק אליו, להשתעשע איתו בחדווה ובאהבה. כמו אב שאוהב את בנו, אשר מאהבתו אליו משתוקק להיות יחד איתו ולא להיפרד ממנו לעולם.

אצל אהבת הרע נאמר "ואהבת לרעך" - הוא אוהב את חברו ומאהבתו אליו הוא רוצה שלחברו יהיה טוב כמוהו - "כמוך". אבל אצל הקב"ה זהו סוג אחר של אהבה: "ואהבת את ה' אלוהיך", "את" משמעו "עם", הוא משתוקק להיות יחד עם הקב"ה, רוצה להיות דבוק בשכינה הקדושה.

והנה, כאמור, על הפסוק "את ה' אלוהיך תירא" דרשו חז"ל: "לרבות תלמידי חכמים". וה"שיטה מקובצת" אומה, שגם את הפסוק "ואהבת את ה' אלוהיך" דורשים "לרבות תלמידי חכמים". כלומר, שגם האהבה לתלמיד חכם צריכה להיות מהסוג השני, להשתוקק להיות יחד איתו, להיות דבוק אליו ודבוק בו. איך אפשר שתהיה אהבה לתלמיד חכם כמו להקב"ה? אלא אומרים חז"ל: איך אפשר לקיים "ובו תדבק", וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה, אלא הידבק בתלמידי חכמים. האדם דבק בתלמיד חכם, רואה את הנהגותיו ולומד ממעשיו, ובכך מקיים מצוות עשה של "ובו תדבק".

כבודו של תלמיד חכם בעולם העליון

הנה סיפור שקרה בזמן המהרש"א, המלמד אותנו עד כמה גדול כבודו של תלמיד חכם בעולם העליון ועד כמה חמור עוון ביזוי תלמידי חכמים. יהודי אחד, רשע מפורסם, נפח את נשמתו ומת. לפני הלווייתו הכניסוהו לחדר הטהרה. אחד מתלמידי המהרש"א נכנס לחדר, ניגש אל המת ובולזול סטר על אפו.

בלילה נגלה המת בחלום לאותו בחור ואמר לו: "אני תובע אותך לדין תורה בבית דין של מעלה על שבזית אותי".

הבחור ניסה לדחות אותו ואמר לו: "איך אתה תובע אותי למעלה, הרי אני כאן בעולם הזה?..."

אמר לו המת: "אין שום בעיה, אני אדאג שתעלה למעלה בקרוב... אינני מוחל לך ואני אתבע את עלבונך!"

הבחור התעורר משנתו - והנה חלום. חשב בלבו: חלומות שוא ידברו, ושכן מן העניין. בלילה שלמחרת שוב נגלה אליו המת בחלום ואמר לו: "מדוע התעלמת מדבריי? אין אלו דברים בשלי: אני איתן בכוונתי לתבוע אותך בבית דין של מעלה על שבזית אותי. דע לך, לא תוכל לחמוק ממני! עוד מעט תעלה למעלה ותיתבע על מעשיך".

הוא התעורר משנתו בבהלה, זיעה קרה כיסתה את פניו. ניסה להתעלם מן החלום, אך הדבר לא נתן לו מנוח. גם בלילות הבאים חזר ונשנה החלום. הוא לא ידע את נפשו מרוב צער ומורא. בתחילה הסתיר את סודו מחבריו, אך לאחר שהחלום נשנה שוב ושוב החליט לשתף אותם בהרגשותיו. חבריו ניסו לנחמו ולהפיס את דעתו, אך לשווא.

רוחו היתה נכאה, שנתו טרופה, במשך ימים לא בא אוכל לפיו, ומרוב צער חלה ונפל למשכב. ראו חבריו שהאיום של המת הולך ומתגשם ולא ירחק היום שגם תברם "צטריך" אליו למעלה, באו אל רבם הגדול המהרש"א וסיפרו לו אודות המעשה.

ציוה המהרש"א שיביאו אליו את הבחור בשעת לילה מאוחרת. כשבא הבחור אל ביתו של המהרש"א, ביקש ממנו המהרש"א שילון בביתו. האכילו והשקוה והציע לו מיטה נוחה.

הבחור כבר הורגל ששנתו נדנדת, על אחת כמה וכמה בלילה זה, כשזוכה ללון בביתו של רבו גדול הדור. אולם כשנפלה עליו העייפות - נרדם. לא חלף זמן רב והנה שוב הופיע המת בחלומי וחזר על איומיו. בתגובה השמיע הבחור בשנתו זעקות שבר - "אוי, אוי".

לרגע הזה חיכה המהרש"א. הוא ניגש אל הבחור והתחיל לדבר אל נשמתו של המת. שאל אותו: "מי אתה? מדוע נשפלת לבחור הזה?" בתחילה הוא סירב לענות, ורק לאחר שהמהרש"א השביע אותו בשמות הוא סיפר לו: "הבחור הזה ביה אותי! אחרי מיתתי, כששכבתי בחדר הטהרה, הוא ניגש אלי וסטר על אפי ובולזול".

שאל המהרש"א: "ומה בכך? ממתי אתה ראוי לכבוד? הלא רשע אתה, כל חיך היית רשע! ואם כן ראוי אתה לביזיון!"

אמר לו המת: "וכי רשע אני? הלא תלמיד חכם אני!"

תמה המהרש"א: "האמנם אתה תלמיד חכם? האם עסקת בתורה בימי חיך?" השיב המת: "לא רק אני מעיד על עצמי, אלא כל בית דין של מעלה פוסק שיש לי דין של תלמיד חכם! דע לך כי בעולם העליון יש סביבי חומת אש וכל המזיקים ומלאכי החבלה אינם יכולים לגשת אלי ולהזיק לי".

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

זכות האבות תהיה שמורה לכם

וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרֹתָם וְעִשְׂיָתָם אֲנִי
וְשֹׁמֵר ה' אֱלֹקֶיךָ לֹא אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם (י"ב)

פירש רש"י: "אם המצוות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון", אם תשמרו את המצוות הקלות, אותן מצוות שאדם דורך עליהן ברגליו, אזי - "ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך".

ראיתי שהמגיד מדבנא זצ"ל שואל כאן שאלה: אם אכן האדם שומע בקול השי"ת ומקיים אפילו את המצוות הקלות שאדם דש בעקביו, לשם מה הוא זקוק שהשי"ת ישמור "את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך"? מדוע הוא צריך זכות אבות, אם יש לו זכויות משל עצמו?

כדרכו בקודש, משיב הדובנער מגיד על השאלה במשל:

לעשיר אחד, בעל נכסים מרובים, היה ילד קטן. יום אחד חלה העשיר וחש כי קצו הולך וקרוב, ותהה מה יהא עם כל הנכסים, והלא בנו עדיין ילד קטן הוא ולא יוכל לשפל בהם.

היה לאותו עשיר חבר קרוב, ידיד בלב ונפש. קרא העשיר לידידו ואמר לו: "חש אני כי בעוד זמן קצר אעזוב את העולם. מבקש אני ממך שתדאג לנכסים שלי, תראה מה צריך לעשות איתם וכיצד לשפל בהם. ואת בני הקטן תיקח תחת חסותך, תדאג לו ותשמור עליו, וכשיגדל - תדאג שיקבל לידיו את כל הנכסים". הידיד הבטיח לחלול שיקיים את בקשתו, ואכן עם פטירת העשיר נטל הידיד את הילד הקטן תחת חסותו, גידלו בביתו ולאחר מכן לימדו את מלאכת הנגרות.

יום אחד, בהיותו כבר בחור, גילה מישהו את אוזנו, כי האיש שבביתו הוא גדל אינו אביו האמיתי אלא רק מאמץ אותו, וכל הנכסים שיש למאמץ, אינם אלא נכסי אביו שהוריש אותם לו, ומינה את האב המאמץ לאפוטרופוס.

כאשר שמע זאת אותו בחור, חשכו עיניו. מן הסתם - חשב בנפשו - אותו אדם שאני קורא לו אבא, מתכוון לקחת את כל רכושו של אבי האמיתי לעצמו, ולשם כך הוא מלמד אותי נגרות, כדי שיהיה לי מה לאכול. כי הרי אם אבי השאיר לי רכוש כה רב, מדוע אצטרך לעמול כה קשה וללמוד נגרות, והרי יש לי די והותר נכסים?

מאותו יום ואילך, הסתובב הבחור בפנים קודרות. אביו מאמץ, שהבחין במצב רוחו הירוד, ניסה להציל מפיו מה פשר העצבות הנסוכה על פניו, אך הבחור סירב לספר את סיבת הדבר.

בסוף, לאחר שהלה לחץ עליו עד ועוד, שאל הבחור את האיש: "האם אתה אבי?"

השיב לו הלה: "אביך נפטר לפני שנים, ואני הייתי ידידו הקרוב, וקודם פטירתו הוא מינה אותי אפוטרופוס על כל נכסיו וגם עליך".

"לפי דבריך", אמר הבחור, "כל הנכסים הללו שלי הם. הלא כן?"

"בוודאי", השיב האב המאמץ, "אני רק אפוטרופוס".

"אם כן" - המשיך הבחור ושאל - "מדוע עלי ללמוד את מלאכת הנגרות ולעבוד קשה כל כך, והרי יש לי נכסים למכירי ושמהם אוכל להתפרנס בכבוד?" השיב לו הידיד: "אביך ביקש ממני לפני פטירתו, שאקח אותך תחת חסותי ואדאג לכל מחסורך. יכולתי לתת לך את כל הרכוש כדי שתתפרנס ממנו, אבל אז, כאשר היית מתחתן ומקים משפחה, לא היה נותר לך ממון כדי לפתוח עסק משל עצמך ולהתפרנס, כי היית מבזבז את כל הירושה שהותר לך אביך. לכן לימדתי אותך את מלאכת הנגרות, כדי שתתפרנס מעמל כפיך וכל הרכוש ישא, ואז אם בעתיד תרצה להשתמש בו כדי לפתוח עסק משלך, יהיה הכסף מוכן לשימושך".

כן - אמר המגיד מדבנא פשט מחודש - אמר הקב"ה לכלל ישראל, "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם", אם תשמרו את כל התורה, הרי תהיו ראויים לקבל שכר מצד עצמכם. או אז - "ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך". כאשר תקבלו שכר בזכות עצמכם ולא 'תבזבזו' את זכות האבות, הרי לעת הצורך, כאשר תזדקקו לזכות

אבות, היא תהיה שמורה לכם. אך אם תאכלו כבר היום את זכות האבות, הרי לעתיד כשתזדקקו לה, לא ישאר ממנה דבר.
גיוואלדיקער פשט.

ליראה ולאהבה את ה' - כיצד?

וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מֶה ה' אֱלֹקֶיךָ שָׁאֵל מַעֲמֶךָ פִּי אִם לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ
לֵלֶכֶת כָּכָה דְרָכָיו וְלֵאחֲבֹה אוֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ כָּכָה לִבְכֹּה וּכְכָל
נִפְשֶׁךָ (י"ב)

הדברים הללו הנדרשים מאתנו הם פשוטים ביותר: עלינו להגיע למצב שתהיה לנו יראת שמים, עלינו לאהוב את ה' ולעבדו.

אבל עם כל הפשטות, יש מקום לשאלה קטנה, אבל חשובה: איך מגיעים לזה? איך מגיעים ליראת ה'? איך מגיעים לאהבת ה'? וכשנגיע לאהבה וליראה, ממילא גם כל העבודה תראה טוב יותר.

ה"ביאור הלכה" (תחילת סימן א) מביא את לשון ספר "החינוך" (בהקדמתו), שכתב: "שש מצוות חיובן תמיד, לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו. וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצות עשה, ואין קץ למתן שכר המצוות, ואלו הן: א. להאמין שיש אלוה אחד בעולם; ב. שלא נאמין בשום אלוהים זולתו; ג. לייחדו; ד. לאהוב המקום ברוך הוא; ה. להיות יראת ה' על פניו; ו. שלא נתור אחר מחשבות הלב וראיית העיניים.

והנה, חלק מן המצוות הללו אינן שכליות, אלא נתונות לתחושות הלב שיש לאדם, והשאלה החוזרת ועולה שוב היא: כיצד מגיעים למצב שהלב יאמין בה? כיצד מביאים את הלב לאהבת ה' וליראתו?

הרמב"ם (פרק ב' מהלכות יסודי התורה ה"ב) כתב על כך: "והיחזק היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו ובראיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפא"ר וכו'. והדברים ידועים, שמי שיתבונן ממש לעומק הבריא, הלא הוא יבחין בעצמו בחכמתו העצומה של בורא העולם אשר ברא כל דבר מושלם [עיין ב"חובת הלבבות" שער הבחינה, שם האריך בתיאורים מפורשים על חכמת ה' העולה מן הבריא], הכל מחושב ומסודר, כל דבר במקומו, והכל בשעם ובמידה, ומכאן יגיע אל היראה, כפי שכותב הרמב"ם שם בהמשך: "וכשמחשב בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד וידע שהוא בריה קטנה, שפלה, אפלה, עומדת בדעת קלה מעושה לפני תמים דעות".

אך מלבד הדרך הזו שמביא הרמב"ם, ישנה דרך נוספת להגיע ליראת ה' ואהבתו. היא מובאת בספרי (דברים ל"ג) על הפסוק (שם י"ג) "והיו הדברים האלה אשר אני מצוה היום על לבבך". לשם מה נאמר ציווי זה? שואל הספר, ומתריך, שהוא בא לבאר כיצד מגיעים לציווי הקודם: "ואהבת את ה' אלקיך" (שם, ה). אם ישאל אדם היאך אגיע לאהבת ה'? התשובה היא: "והיו הדברים האלה... על לבבך", כלומר תלמוד תורה, שתהיה בך חכמת התורה, "שמתוך כך אתה מכיר את הקדוש ברוך הוא ומדבק בדרכיו" - מסיים הספר.

אמר לי פעם רבי יאיר ישראלי שליט"א דבר נפלא: לפני קריאת שמע של ערבית מברכים שתי ברכות, ולפני קריאת שמע של שחרית מברכים שתי ברכות. בשחרית הברכות הן "יוצר אור" ו"אהבה רבה", ובערבית - "המערב ערבים" ו"אהבת עולם". והנה, שתי הברכות הראשונות - של היום ושל הלילה, עוסקות בפלאי הבריא - אור וחושך, המאורות והמשרתים. ואילו הברכה השנייה - הן של היום והן של הלילה - עוסקת בתורה ובמצוות.

פלאי פלאים ממש! אלו הן שתי הדרכים המביאות אותנו לאהבת ה' - התבוננות בבריא ובנפלאותיה, ולימוד התורה וקיום המצוות. ומיקומן של הברכות האלו נקבע אכן ממש סמוך למצוות אהבת ה', שאנו אומרים אותה מיד לאחר מכן, לאחר קבלת עול מלכות שמים.

רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, ראש ישיבת סלבודקה, אמר לנו באחת משיחותיו בישיבה א - מוראדיגער דערהער:

הכתוב בתהלים (צ"ד) אומר: "מִקְלוֹת מִים רַבִּים אֲדִירִים מִשְׁבְּרִים אֲדִירִים בְּמָרוֹם ה'". מי שהולך לים ורואה שם את המון גליו האדירים, מתבונן ומקשיב לקול

המיתן - המראה הזה זועק מעצמו: "אדיר במרום ה'!" תראה עד כמה אדיר הוא היושב במרום.
ובכל זאת, ממשיך דוד המלך ע"ה ואומר, יש משהו שזועק הרבה יותר חזק והרבה יותר משכנע כי ה' הוא אדיר: "עֲדִיתִּיךָ נְאֻמָּנוּ מְאֹד" (שם ה), עדותיך, דהיינו התורה, זועקת בקול רם יותר מכל דבר אחר בבריאה ומעידה כי "אדיר במרום ה'".
נפלא!

שתדענה מה עיקר ומה טפלו!

וְיִבְרַח פְּרִי כִסְיָהּ (יג)

אספר לכם מעשה שהיה:
ברוסיה, לפני המלחמה, חי יהודי עשיר מופלג בשם דיוויס. הוא "החזיק" בכספו את כל עולם הישיבות בליטא, ברוסיה ובפולניה. כל ראשי הישיבות, הגדולים והמפורסמים ביותר, היו פוקדים את מעונו ואף מתאכסנים בו.
אחרי המלחמה הוא נותר עני ואביון. הבולשביקים, הקומוניסטים, לקחו ממנו את הכל. הוא הגיע לירושלים בערום ובחוסר כל, וכך נפטר.
אבל היו לו שני חתנים, גדולי תורה, האחד היה ראש ישיבת טעלז, והשני הרב של טעלז. הוא נהג לומר: "מכל רכוש הרב נותר לי שני יהלומים", כשהוא מתכוון בדבריו לשני חתניו.
במה זכה אותו אדם לשני חתנים כה מופלגים? כמובן שהיו לו זכויות עצומות של החזקת תורה, אולם למעשה היתה כאן סיבה נוספת:
פעם אחת רבי אלחנן ווסרמן זצ"ל הגיע למעונו של דיוויס כדי לבקש את תמיכתו. היה זה ביום חורפי, והדרכים היו מלאות בבוץ. נעליו ובגדיו של רבי אלחנן התלכלכו מהבוץ, והוא הרבה לעצמו כיצד יוכל להיכנס לביתו של העשיר, והלוא ילכלך את השטיחים היקרים ואת הכיסאות המרופדים.
רבי אלחנן הכיר היטב את מבואות הבית, וידע כי יש אפשרות להיכנס אליו גם דרך המטבח, שם אין שטיחים, ושם יוכל העשיר לקבל את פניו. וכי רק בסלון יכול העשיר להעלות את תרומתו, ולא במטבח?
הוא דפק על דלת המטבח ושתי ילדות קטנות פתחו לו את הדלת. הן הכירו אותו, ומיהרו לבשר לאביהן: "ר' אלחנן הגיע!" הן הכירו את אביהן, וידעו שבימים בו ר' אלחנן מגיע אליו, נהיה לו יום "שמחת תורה".
רבי אלחנן ביקש מהן למסור לאביהן כי היות והוא מלוכלך בבוץ, הוא לא הרשה לעצמו להיכנס דרך הסלון, שמא ילכלך את הריהוט היקר שיש בו, וכי הוא ממתין לו בדלת המטבח.
כשידייסי שמע את הדברים מפי בנותיו, הוא נהיה חיוור כמו סיד. רץ למטבח ופרץ בבכי. רבי אלחנן לא הבין מה קורה פה: תמיד הלה מקבל אותו בסבר פנים יפות, בשמחה, ואילו הפעם? מה קרה? הוא פנה לדיוויס ושאל: "שמא צרה התרגשה ובאה לביתך? ספר נא לי!"
ודיוויס פתח את פיו, כשבכיו מתגבר מרגע לרגע: "רבי'ה, מה עשיתי לך? מה פשעי ומה חטאתי שככה הרבי'ה מתנהג כלפי? למה מגיע לי שהרבי'ה מקלקל את הבנות שלי?"
רבי אלחנן לא הבין מה הלה שח: "מקלקל את הבנות שלך? הרי איני מכירן כלל!"
"אסביר לרבי'ה את כוונתי. אני עסוק מבוקר ועד ערב עם זהב וכסף, עם יהלומים ותכשיטים. כל היום אני עסוק עם סוחרים. כל יומי, מתחילתי ועד סופי, הוא ביועץ. הבנות שלי רואות את כל זה. חשש כבד ממלא את לבי: מה פתאום שהן תסכמנה להתחתן עם תלמידי חכמים? הלוא הן לא רואות בבית, כמעט, כל זכר לתלמוד תורה? לצערי הרב, לא נותר לי זמן במשך היום ללמוד תורה.
"התקווה היחידה שנותנה בלבי היא, שהן רואות את אביהן מכבד בכל לבו ונפש תלמידי חכמים, מארח אותם ומעניק להם מממונו - זה מלמד אותן כי גם אביהן מייקר את התורה מכל הכסף והזהב.
"כעת הרבי'ה בא לביתי, ומספר לבנותי כי הוא לא מעוניין ללכלך בבוץ את הסלון ולכן הוא עומד בכניסה הצדדית של הבית. מה הן לומדות מזה? שהשטיחים יותר יקרים מהתורה, שהכורסאות חשובות יותר מראש הישיבה! בשביל לשמור על ניקיון השטיחים אפשר להעמיד את רבי אלחנן בדלת הצדדית של המטבח, ולא להכניסו בדרך כבוד הבית! אוי ואבוי לחינוך שכזה!
"ומה ברצונך שאעשה כעת?", שאל אותו ר' אלחנן.
"רבי'ה! תן לי את ידך ובא ונכנס דרך הכניסה הראשית. ניכנס ונשב בסלון. רצוני שתדריך, עם הבוץ שלרגליך, על השטיחים, תלכלך אותם, תשב על הכורסאות, תלכלך גם אותן, שהכל יתלכלך! או אז הן תדענה מה עיקר ומה טפלו. כך יכנס לזן לעצמות שהתורה, שרבי אלחנן, יותר חשובים מכל הבלי העולם הזה".

בזכות החינוך הזה שהעניק לבנותיו, זכה אותו דיוויס לשני חתנים גדולי תורה מופלגים.

השגות מכח ברכת הנהנין בכוונה

וְאֶכְלֶתָ וְשִׂבַּעְתָּ וּבִרְכַּת (ה, ט)

רבי חיים ויטאל, תלמידו הגדול של האר"י הקדוש, עליו העיד רבו שכל תכלית היותו בעולם היא ללמוד עמו, אומר: עיקר השגת האדם בעולם, היא רוח הקודש. לפי הדרגות המופיעות בדברי רבי פנחס בן יאיר, הדרגה הגבוהה ביותר היא רוח הקודש ומעליה דרגת הנבואה.
וכיצד משיגים רוח הקודש? - על ידי אמירת ברכת הנהנין בכוונה!
כך כותב, כאמור, רבי חיים ויטאל. אין לי השגות בדברים הללו, ואני אומר רק מה שכתוב. א מוירעדיקע זאך!
שמעתי פעם מרבי יהודה צדקה זצ"ל, ראש ישיבת "פורת יוסף", שהציע שכל אחד יברך 'ברכה משולשת'. כוונתו היתה לכל יחסוף האדם את הברכה בבת אחת, אלא יחלק כל ברכה לשלושה חלקים: "ברוך אתה השם" - אדון הכל, כאן יעצור לרגע וימשיך - "אלוקינו" - תקין ובעל היכולת, שוב יעצור ויאמר - "מלך העולם", ורק לאחר מכן ימשיך ויסיים את הברכה. זו עצה מועילה לאדם לדעת למי הוא מברך. על זה אמרו חז"ל (סוטה ג): "כל העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעוה"ב". אם אדם לוקח מצווה אחת ומקיים אותה בשלימות בכל לבו ובכל נפשו, אזי המלאך של המצווה יהיה פרקליטו ליום הדין. ברצוני לספר סיפור, על יהודי יקר בסאטמאר, שנמצא כבר בעולם האמת, ושמר היה רבי יעקב שלום. הוא היה דווקא, מחלק מכתבים, ופעם צריך היה למסור מכתב רשום באופן אישי, ולקבל חתימה על המסירה. הוא עלה לבית הנמקן, את הדלת פתחה לו בעלת הבית, והיא עשתה תנועה לא צנועה. אותו יהודי נבהל מאוד והלך ל"חזון איש" זצ"ל, סיפר לו את סיפור המעשה ושאל אותו מה עליו לעשות.
אמר לו ה"חזון איש": "עזוב את הפרנסה הזאת ולך תהיה מלמד לילדים קטנים". אכן כך עשה, ובצוואתו כתב שאין להספיד אותו לאחר פטירתו.
בהלווייתו השתתף הרב וואזנר זצ"ל, שאמר: "לו הייתי יכול להספיד אותו, אל תשאלו מה הייתי אומר עליו... אבל מה ביכולתי לעשות, הרי הוא ביקש בצוואתו לכל יספידוהו".
אותו ר' יעקב שלום, השאיר לילדיו צוואה, והם עצמם הראו לי אותה, וכך כתב בצוואתו:
ישנו מנהג שהאבלים עוברים לפני התיבה, וכידוע הזמן העיקרי הוא מוצאי שבת, שאז צריך הנפטר את הזכויות הגדולות ביותר. קורה לפעמים שישנם בבית הכנסת כמה אבלים, וכל אחד מהם רוצה את ה'עמוד', לכן יש כאלה שכבר בסעודה שלישית רצים לתפוס את ה'עמוד' פן יקדימו אחר.
כתב להם האבא: הרי רצונכם לעשות לעילוי נשמותי על ידי תפילה לפני העמוד שהיא רק דרבנן, ואגב כך אתם מפסידים ברכת המזון דאורייתא. עדיף שלא תתפללו לפני העמוד במוצאי שבת, ובמקום זה בסעודה שלישית תברכו ברכת המזון מלה במלה בכוונה גדולה, וזה יהיה עילוי נשמה גדול יותר!
שמעו נא איזה השגות היו ליהודי. מצוה אחת מהווה סגנון אחד. ובדואי עדיף לקיים מצווה דאורייתא בכוונה, על פני מצווה אחרת שהיא רק מדרבנן.

אין "ועתה" אלא תשובה

וְעֵתָהּ יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מְעֻמָּה (יב)

הפסוק הזה מדבר על חזרה בתשובה. וכך מובא במדרש (בראשית רבה כא, ו) על הפסוק (בראשית ד, כב) "ועתה פן ישלח ידו" שמדבר לאחר חטא אדם הראשון: "אמר רבי אבא בר כהנא, מלמד שפתח לו הקב"ה [לאדם הראשון] פתח של תשובה". ומהיכן למדו זאת? מהמילה "ועתה", "אין ועתה אלא [לשון] תשובה". שאל הרבי רבי שלום שבדרון זצ"ל, מה הקשר? למה לשון "ועתה" היא לשון תשובה?
והשיב, כי תשובה צריכים לעשות עתה, עכשיו, בלי דיחוי. אם באה התעוררות לאדם, לתקן את דרכיו ולשנות את עצמו לטובה - יעשה את השינוי מיד. אם ידחה את חזרתו בתשובה, אם יאמר היום לא נוח לי, מחר או בשבוע הבא אתפנה מכל שרדוטי ואעסוק בתיקון עצמי, אף פעם הוא לא יעשה תשובה. כי תשובה עושים כאן ועכשיו, תיכף ומיד.
"ועתה", "אין ועתה אלא תשובה", ואין תשובה אלא עתה.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

הברכה - כדי שתוכל לשמוע

את הברכה אשר תשמעו (יא, כז)

יש לדקדק, מדוע אמרה התורה "את הברכה אשר תשמעו" ולא נאמר "את הברכה אם תשמעו", כפי שנאמר בהמשך לגבי הקללה - "והקללה אם לא תשמעו"? ביאר רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל: המשנה באבות (ה י) אומרת: "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה". נשאלת השאלה: הרי עולם הבא נצח, כל כולו רוחניות. מדוע, אם כן, כשהתורה מבטיחה שכר על קיום המצוות היא מדברת על ענייני העולם הזה - "ואספת דגנך... ונתתי עשב... ואכלת ושבעת", "וברך פרי בטןך ופרי אדמתך... לא יהיה בך עקר ועקרה ובעהמתך", "ונתנה הארץ יבולה... ואכלתם לחמכם לשובע וישבתם לבטח בארצכם"? וכי זה מה שראוי להיות שכר המצוה, והלא "יפה שעה אחת של קורת רוח של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה"!

המגיד מדובנא זצ"ל המשיל על כך משל: פעם עבר המלך עם מרכבתו המלכותית ברחובות עירו והנה נגלה לנגד עיניו בחור צעיר לבוש בלוי סחבות השרוע בצדי הדרך. הדבר נגע ללבו של המלך והוא צוה על משרתו לקרוא לבחור. בדחילו ורחימו ניגש הבחור אל המלך, מראהו עלוב אך ארשת פניו חכמה.

שאלו המלך: "היכן ביתך?" השיב לו: "אין לי בית".

תהה המלך: "והיכן אתה מתגורר?"

- ברחוב.

- והיכן אתה ישן בלילות?

- על ספסלים בצידי דרכים.

- ומה אתה אוכל?

- אני נזכר בפחי אשפה וניזון משאריות מזון המושלכים בהם.

- ומניין לך בגדים?

- אינני זקוק לבגדים רבים, די לי במלבוש שעל גופי.

הבחור הצעיר הרשים מאוד את המלך בתשובותיו. המלך התמלא עליו רחמים והחליט לעשות מעשה. אסף את הצעיר במרכבתו ונסע עמו לארמון. אמר לו המלך: "מהיום והלאה אקצה לך חדר בארמון, שם תגור ותהיה סמוך על שולחני, כל מחסורך - עלי".

חייו של הצעיר עמדו להשתנות מן הקצה אל הקצה. מחסר בית עלוב נפש - יהפוך לאדם החי חיי פאר בארמון המלך.

כשהגיעו לארמון פנה אליו המלך: "תראה, יש לי בת יחידה, כלילת המעלות, זה זמן רב אני מחפש עבורה חתן ראוי. מהרגע הראשון שפגשתי בך מצאתי חן בעיני, אני חפץ בך כחתן לבתי, התואיל להינשא לה?".

הבחור הביט במלך בשוויון נפש והשיב: "איך אני יכול להסכים להצעה בלי שאדע מה הם התנאים של השידוך, כמה נדוניה אקבל?".

נדהם המלך לשמוע את תשובתו של הבחור וקרא: "החסר משוגעים אני?... אתה חסר בית, חי באשפות וניזון משאריות מזון של הבריות, ואני בא וגואל אותך מן הרחוב ואוסף אותך אל ארמוני, ולאחר מכן אני מציע לך הצעה שאפילו בחלומותיך לא חלמת - להינשא לבת המלך, ואתה עוד מעז להציב תנאים ולדרוש נדוניה?... הרושם שהרשמת אותי היה מוטעה, טעיתי בך כשסברתי שאתה בר דעת, מהר שא את רגליך והסתלק מארמוני! אינני רוצה לראותך עוד עד עולם!" והנמשל: עם ישראל במצרים היו נבזים ושפלים, משועבדים בחומר ובלבנים, ומשפל המדרגה רומם אותם הקב"ה, הוציאם ממצרים ובחר בהם לעם סגולתו.

היעלה על הדעת שלאחר מכן הם עוד יבואו וידרשו ממנו שכר?

אולם עדיין קשה, שכן מן המשל עולה שלא שייך לבקש שכר כלל, והלא כאמור התורה מדברת על שכר, ואיזה שכר? - של ענייני העולם הזה. מה פשר הדבר?

זאת ועוד: אם התורה ראתה בכל זאת לדבר על שכר, הלא מן הראוי שיהיה זה שכר רוחני של עולם הבא ולא עניינים גשמיים וחומריים של עולם הזה?

על כך הוסיף המגיד מדובנא והמשיך את משלו: פעם נסע סוחר אחד ליריד וקנה שם כמה גלילי משי ענקיים, כדי לשחור בהם בעירו ולהרוויח מהם את לחמו. בתום היריד ניגש לאחד העגלונים ושכר את שירותיו להסיעו אל ביתו. סיכמו

ביניהם על מחיר והעגלון החל לשאת את גלילי המשי כדי להניחם בעגלה. הסוחר עקב אחר העגלון ואז ראה כי העגלה עמוסה בשני סירים גדולים. "מה הם הסירים הללו?" - תהה הסוחר.

"בסיר אחד יש תבשיל ובשני יש מרק", השיב העגלון.

הסוחר מוסיף להקשות: "לשם מה הם מונחים בעגלה? הלא אם נניח לידם את גלילי המשי היקרים, משלשולי הדרך תישפך תכולת הסירים על בדי המשי ותקלקל אותם".

אמר העגלון: במשותא, אסביר לך מדוע אני נצרך להם. הרי הנסיעה אורכת כמה ימים. אתה סוחר בעל אמצעים, וכאשר תחוש תחושת רעב תוכל לעצור את הנסיעה, לרדת מן העגלה, להיכנס לאחד הפונדקים שבדרך ולסעוד את לבך באווה נפש. אבל אני עגלון עני, דל אמצעים. כשאני רעב, אינני יכול להרשות לעצמי לעצור ולהיכנס לפונדק דרכים ולכלות שם את ממוני. לכן מראש אני מצטייד בתבשילים שרעייתי הכינה בביתנו שבכפר, ומדי כמה שעות, תוך כדי נסיעה, אני נוטל מעט מן התבשיל ומן המרק ומשקיש את רעבוני".

אמר לו הסוחר: "אני מצטער, אינני מוכן להניח את גלילי המשי ליד הסירים. הִשָּׁאֵר את הסירים ביריד, ואני מבטיחך שכאשר נרעב ניכנס שנינו לפונדק דרכים ונסעד את לבנו בארוחה דשנה, ואל דאגה - אני אשלם דמי כל סעודתך. אינני מבקש ממך דבר, רק זאת אבקש ממך: אל תקלקל את הסחורה שלי".

וכך היה. יצאו לדרך, וכעבור כמה שעות, כשהרעב החל הציץ להם, עצרו את העגלה ונכנסו לפונדק שבצד הדרך, שם מילאו את כרסם בארוחה דשנה. העגלון אכל ושתה כיד המלך, בידוע שיש מי שיממן את כל הוצאות הסעודה. ואכן בתום הארוחה ניגש הסוחר לבעל הפונדק ושילם לו דמי סעודתו ודמי סעודת העגלון.

ואז התעורר בלב העגלון החשש שמא יחשיב הסוחר את דמי הסעודה כתשלום עבור שכר מלאכתו. הוא הביע את חששו באוזני הסוחר. הרגיעו הסוחר: "תנוח דעתך, שילמתי את דמי סעודתך, כי הדבר היה שווה לי כדי שלא תקלקל הסחורה. עבור מלאכתך מגיע לך שכר בפני עצמו. אל דאגה, הוא ישולם לך בנפרד - כשנגיע אל היעד".

אומר הרמב"ם: שכר מצוה - עין לא ראתה אלקים זולתך, זהו ענין רוחני נשגב ואין לנו שמץ של מושג בו. כל ההבטחות שמובאות בתורה ב"והיה אם שמעו", ב"והיה עקב תשמעו", ב"אם בחקתי תלכו" ובשאר המקומות בתורה - אין זה בתורת קיבול שכר על המצוות, אלא זו הבטחה לשפע וברכה בעולם הזה כדי שהאדם יהיה פנוי לעבודת ה' ולא יצטרך לכלות זמנו עבור צרכי הגוף. את השכר עבור קיום המצוות יקבל האדם בבוא העת - בעולם הבא, עולם הגמול.

לפי זה - אומר רבי יהושע לייב דיסקין - התורה מבטיחה "את הברכה אשר תשמעו". לא נאמר "אם תשמעו", כי גם אם תשמעו ותקיימו את המצוות - הברכה שנאמרה כאן איננה בתורת שכר מצוה. אם כן למה מובטחת לך הברכה? - "את הברכה אשר תשמעו", הברכה נועדה כדי שתהיה לך סייעתא דשמיא שתוכל לשמוע וללמוד באין מפריע.

התורה יוצרת מציאות

לא תוכל לאכל בשעריך מעשר הנהגה ותרשף ויצהרה ויכבדת פקדך ויצאך (כ, י)

כשהדבר אסור - "אי אפשר" לאוכלו

וברשי: "רבי יהושע בן קרחה אומר: יכול אתה, אבל אינך רשאי", וכן תרגם אונקלוס תרגם "לא תוכל לאכל" - "לית לך רשו למיכל".

אלא שזה גופא צריך להבין, מדוע באמת התורה כתבה "לא תוכל לאכל" ולא "אל תאכל"?

ונראה לומר, שהתורה רצתה לרמוז בזה, ששומה על האדם להגיע למדרגה כזאת שאם התורה אסרה משהו באכילה - הוא לא יכול לאכול אותו! כשהתורה אוסרת באכילה - זה הופך למציאות. אי אפשר לאכול את המאכל האסור!

מספרים כי הודיעו לרבי משה פיינשטיין זצ"ל שמישהו מארץ ישראל מחפש אותו בטלפון, לשאלה דחופה. היה זה בתקופה שטלפון לחוץ לארץ היה יקר מאד, וכל דקה היתה עולה הרבה כסף. רבי משה מיהר לקום ממושביו והחל פוסע במהירות לכיוון הטלפון. לפתע נעצר ולא המשיך ללכת.

”מה קרה?” שאלו אותו.

”יש כאן קיר החוסם את המעבר!” השיב.

התברר כי אחד הבחורים בישיבה עמד עדיין באמצע תפילת שמונה עשרה, וההלכה קובעת ש”אסור לעבור כנגד המתפלל”. לידו של רבי משה פיינשטיין, אם ההלכה אוסרת לעבור - הרי זה בדיוק כמו שיש קיר המונע את המעבר. התורה יוצרת מציאות.

כשאדם מעוניין שזרים לא ייכנסו לחצר, הוא מקיף אותה בגדר. חז”ל דורשים כי איסורי התורה הקדושה נחשבים לגבוי של כל יהודי כגדר של שושנים - ”סוגה בשושנים” - המונעים ממנו לעשות דבר איסור.

מסופר על רבי לוי יצחק ממברדיטשוב זצ”ל שחיפש בערב פסח, אחרי חצות היום, פרוסת לחם, בכל בתי היהודים שבעיר - ולא מצא. הוא הבטיח אלף רובל למי שימצא בביתו - וְאָן, גם כשסיפר כי הדבר נצרך בשביל ”פיקוח נפש” ניאיתו היהודים לאפות בשבילו לחם חדש, אך ברשותם לא נמצאה פרוסה. לאחר מכן הוא ביקש להשיג כוסית שִׁכָּר, משקה שהיה אסור בשתייה על פי חוקי המדינה. הוא פנה לדוכן כלשהו וביקש לקנות, אך המוכר טען כי אין לו מהמשקה המבוקש. רבי לוי יצחק הבטיח לו, בשקט, בצד, עשרים רובל - והמשקה נמצא...

נשא רבי לוי יצחק עיניו למרום ואמר: ”ריבוננו של עולם! אתה ציווית בתורתך להשבית את החמץ מן הבתים, ובביתו של אף יהודי לא נמצא חמץ, גם לא תמורת אלף רובל, ואת על אף שלא הצַבְתָּ על כך שומרים שיאכפו את האיסור, ואילו המדינה אסרה את השִׁכָּר, ויש משעמה שומרים, ומי שיעבור על החוק צמו לקבל עונש חמור, ומכל מקום תמורת עשרים רובל אפשר למצוא בקלות את המשקה האסור...”

”סוגה בשושנים” - התורה אסרה חמץ - יהודי ”לא יכול” להחזיק חמץ! גדר חוסמת את דרכו!

וכמו שיהודי לא יכול להחזיק חמץ בזמן שהתורה אסרה, כך כל הלכה בשולחן ערוך צריכה להיות עבירו ”גדר” שאי אפשר לעבור אותה. אם כתוב בהלכה שאסור לדבר באמצע התפילה - יהודי ”לא יכול” לדבר! ואף אם הדיבור חשוב לו - הוא פשוט ”לא יכול” לדבר! הכתוב אומר (במדבר כא, כג - ד): ”וְלֹא יִתֵּן סִיחֹן אֶת יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וְכִי יִלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּכְהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי תִרְבַּ וַיִּירֶשׁ אֶת אֶרֶצוֹ מֵאֶרֶץ עַד יֵבֶק עַד בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּבְשׁוּ רֶק עַד גְּבוּל עַמּוֹן; אֵת בְּנֵי עַמּוֹן הֵם לֹא כִבְשׁוּ” כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן! בני עמון היו חזקים. מה היה החוק שלהם? הם קיבלו מאמריקה או מרוסיה פצצות אטום?

אומר רש”י: ”ומה חזקו? התראתו של הקדוש ברוך הוא, שאמר להם (דברים ב, יט) אל תצורם”. אם הקב”ה אמר ”אל תצורם”, הרי שאי אפשר להילחם בהם.

לעת זקנותו של הרב מבריסק זצ”ל, הוא נעזר בתלמידו המובהק רבי חיים אהרן, שעזר לו ללבוש את גבדיו, יעצו לו שעל מנת להקל את הליכה, יכניס קודם את הידיים לשרוולים ואחר כך את הראש. הרב מבריסק סירב! בשולחן ערוך (אורח סימן ב סעיף א) כתוב: ”ויכניס בו ראשו וזרועותיו” - ראשו תחילה ורק אחר כך זרועותיו! ועל אף שהיה מדוכא בייסורים הוא פשוט לא יכול לעשות אחרת ממה שכתוב בשולחן ערוך.

השולחן ערוך (אורח סימן סה סעיף ב) פוסק: ”אין נותנים כלי בשבת תחת הנג, לקבל את השמן הנוטף, מפני שהוא מבטל כלי מהיכנו”. פירוש הדבר, שאסור להניח כלי במקום שיהיה אסור לקחתו משם, כי הדבר נחשב כאילו חיבר את הכלי בשיט, שזוהי מלאכת בונה.

אם התורה אוסרת לישול את הכלי, זה נחשב כאילו הכלי מחובר למקומו בשיט או במסמרים, שאין אפשרות טכנית לישלו משם.

מספרים כי מביתו של הרבי מקוצק זצ”ל נגנב פמוט השבת. אמרה הרעבעצן: ”וכי פלא הוא הדבר? הרי כאן בבית הכל הפקר! הכל פרוץ ופתוח וכל הרוצה לישול יכול לבוא ולישול”.

שמע הרבי מקוצק את דבריה ומיד הרים קולו בשאגה: ”את שואלת למה שלא יגנבו, הרי הכל הפקר? הלא מקרא מפורש הוא: 'לא תגנוב', והיאך יכולים לגנוב?!”

התלמידים שנכחו במקום אמרו: שאגה אדירה זו חדרה עמוק ללבנו. הִבְנוּ שה”לא תגנוב”, הכתוב בפסוק, צריך לעמוד כמו חומה בצורה, אשר לא יוכל איש לעבור ולפרוץ אותה, כדי לשלוח ידו ולגנוב.

כשהתורה אומרת ”לא תגנוב” - אי אפשר לגנוב! חומת ברזל מקיפה את החפץ, ואין אפשרות טכנית לגנוב אותו!

השבטים נוטלים את יוסף ומשליכים אותו אל הבוה, המלא בנחשים ועקרבאים. הם פסקו שיש לו דין ”רודף”, ועל כן מותר להם לגרום למותו.

והנה, כאשר הם חוזרים לבוה, הם רואים שיוסף חי. הנחשים והעקרבאים לא נגעו בו לרעה! האם יש עדות גדולה מזו על היותו צדיק גמור? האם יש ”בעל מופת” גדול מזה? הם היו צריכים, באותו הרגע, למנות אותו למלך! לתת לו קוויטלאק... ומה הם עושים? מעלים אותו מן הבור ומוכרים אותו לאורחת ישמעאלים! הוירדת מצרימה!

אם ההלכה קובעת שיש לו דין ”רודף” - לא יעזרו כל האותות והמופתים! ההלכה היא שקובעת! מקימה - אין לזוז!

רבנות! זה גם מה שגדרש מאתנו: לקיים את ההלכה, לא לזוז ממנה. נדרש מאתנו ”דקדוק הלכה”! להיות לכתחילה/דיגעה, לא דיעבדיגער!

הרי בגשמיות אנחנו כן מחפשים את הלכתחילה, לא מסתפקים בדיעבד... אנחנו מחפשים בגדים יפים לכתחילה, שיהיו מהודרים. רהישים יפים לכתחילה, וזה רק לשבעים שנה, והרוחניות הרי היא לצנח נצחים...

נדרש מאתנו שנחוש שִׁמָּה שההלכה אוסרת - אין הפשט שאסור לעשות אלא שאי אפשר לעשות!

כוחו של פסוק

בגמרא (בבא מציעא נט ע”ב) מובאת המחלוקת המפורסמת בין רבי אליעזר וחכמים בעניין תנורו של עכנאי:

”תנא: באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו. אמר להם: אם הלכה כמותי - חרוב זה יוכיח. נעקר חרוב ממקומו מאה אמה, ואמרי לה: ארבע מאות אמה. אמרו לו: אין מביאין ראיה מן החרוב. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - אמת המים יוכיח. חזרו אמת המים לאחוריהם. אמרו לו: אין מביאין ראיה מאמת המים. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - כותלי בית המדרש יוכיח. הטו כותלי בית המדרש ליפול. גער בהם רבי יהושע, אמר להם: אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה - אתם מה טיבכם? לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע, ולא זקפו מפני כבודו של רבי אליעזר, ועדיין משין ועומדין”.

בשרם נמשך בדברי הגמרא, הגאון מוילנא זצ”ל מבא, ממש גיוואלדיג, את הפשט בשלושת הסימנים שהביא רבי אליעזר:

ידוע שאין התורה נקנית אלא בשלוש מדות: הסתפקות, ענווה ושקידה רבה. הסתפקות - כמו שאמרו ”כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל”, ועוד אמרו ”חנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת”. ענווה - כמו שאמרו במסכת תענית (ז ע”א) ”למה נמשלו דברי תורה למים? לומר לך מה מים מניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה”. שקידה - כמו שאמרו חז”ל במסכת עירובין (כא ע”ב) ”במי אתה מוצא? במי משמשים ומעריבים עליהם בבית המדרש”. שלוש תכונות יקרות אלו, המה שערים גדולים לבוא אל הקודש פניהם, וכולם נקבצו אצל רבי אליעזר, עד שמפני זה היה ראוי לקבוע הלכה כמותו.

על כן הביא להם ראיה מן החרוב, שנעקר ממקומו להודיע ש”נמצאת אצלו מדת ההסתפקות. כי שם חרוב מושאל על ההסתפקות, כאומרים: ”די לו בקב חרובין”. אמרו לו: ”אין מביאין ראיה מן החרוב” - שאין זה אות מספיק ומכריח שכל המתעסק בתורה באופן זה לא יטעה בדיו.

אמר להם: ”אמת המים תוכיח”, הודיע בזה שנמצאת אצלו סגולת הענווה, אשר בעבורה נמשלה תורה למים, וראוי לומר הלכה כמותו. וכמוהו כבית הלל שזכו שנקבעה הלכה כמותם ”מפני שנוחים ועלובים היו” (עירובין יג ע”ב). אמרו לו ”אין מביאים ראיה מאמת המים” - שלא כל מי שדעתו שפלה תהיה הלכה כמותו.

כיון שכן, בא אליהם בסענה שיש לו גם את הסגולה השלישית, השקידה, וכי משכים ומעריב הוא בבית המדרש, והביא להם ראיה מכותלי בית המדרש שיעידו בו ששקד עליהם. ועם כל זה לא סמכו עליו.

גיוואלדיג! פלאי פלאים ממש!

נחזור לגמרא: ”חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - מן השמים יוכיח. יצאתה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום? עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא, שכבר נִתְּנָה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבית קולו! שכבר כתבת בהר סיני בתורה אחרי רבים להטות. א’ מיראדיגע מעשה!

אחרי שכולם ראו את החרוב זו ארבע מאות אמה, את המים זורמים לכיוון מעלה, את כותלי בית המדרש הנוטים, ואחרי ששמעו את בת הקול מכריזה ואומרת בצורה המפורשת ביותר: ”מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום” - מי מסוגל עוד להגיד מילה? אנחנו היינו מסתכלים על רבי אליעזר כעל מלאך אלוקים, רועדים לעמוד לידו, ומכל שכן לדבר איוושהי מילה...

אבל רבי יהושע לא נרתע! הוא מגיע עם ”פסוק” בתורה! ”שכבר כתבת בתורה בהר סיני: אחרי רבים להטות”, וכשיש פסוק - אי אפשר, בשום פנים ואופן, להזיז אותו!

והגמרא מסיימת: ”אשכחיה רבי נתן לאלהו. אמר ליה: מאי עבדי קודשא בריך הוא בההיא שעתא? אמר ליה: קא חיך ואמר נִצְחוֹנִי בְּנִי, נִצְחוֹנִי בְּנִי”.

כוחו של ”פסוק”.

הגאון המקובל רבי שריה דבליצקי זצ"ל

נלב"ע ליל שבת קודש ב' אב תשע"ח

אהה, הגאון הצדיק רבי שריה זצ"ל, איה סופר ואיה מונה, שיוכל להביע רגשות הלב על פטירתו של קדוש זה. שמשחר נעריו המית עצמו באהלה של תורה בהתמדה בלתי מצויה בתורת הנגלה והנסתר וחקיקור המנהגים עד תומם.

ומה נמלצו עליו דברי מרן החזון איש זיע"א שאני מתייעץ עם השולחן ערוך כל כל תנועה שאני עושה, שרק מי שראה את הנהגותיו המופלאות של רבי שריה כיצד נהג בכל פרט לפי השולחן ערוך.

ולדוגמא נציין שהיה נח בצהרים אח"כ במעריב היה מכוין בברכת אהבת עולם לברכת התורה, והנה צריך לשנות על אתר, ולכן מיד אחרי אלקי נצור היו רואים איך שמיד אומרים פסוקים ודברי משניות לקיים הלכה זו.

וכן היה מסיים ברכת השכיבו בצוותא עם הש"ץ ועונה אמן יחד כדי לצאת את השיטות שצריך לענות אמן גם על הברכה שלו עצמו.

וכן הדקדוקים העצומים בקריאת התורה שהיה מתקן מלעיל ומלרע והיה לוקח שעה ממושכת והכל בדקדוק עצום.

וכן כל מצוה ומצוה הכל בתכלית הדקדוק לצאת את כל השיטות, וגם בעשרות ספריו ומאמריו הרבה לדון על כל מצוה ומצוה גם הנדירות מאוד כגון תקיעות בימי תעניות ועוד.

ועל כך שהעיד ע"ע שמיים עומדו על דעתו לא הוציא פיו לשון הרע, והוא פלא בדור דור האחרון לזכות לכך.

וכן על צומותיו ותעניותיו הנוראות שהתבטא פעם לצום יומים זה קל, שלש ימים זה מתחיל להיות קשה, ומרן הגראי"ל שטיינמן זיע"א אמר שבדורינו נגמר ענין התעניות והצומות, והיחיד שעדיין שייך בזה בכל הפרטים זה הגאון ר' שריה.

[שח פעם רבי משה מרדכי במתק לשונו באחד מימי השובבי"ם עליתי אל ביהכנ"ס אהבת חסד מעל ירחי כלה בשעת אמירת הסליחות וקריאת התורה של יוחל במנין הותיק של הג"ר שריה דבליצקי תוך כדי הליכה חשבתי לעצמי הבה ואראה בעיניי את כל החוטאים והפושעים הגדולים המתכנסים לתקן עצמם בימים נעלים אלו בתפילה ובתשובה להפתעתי המרובה מצאתי שם רק יהודים מסוגו של הגה"צ רבי ועלוועל אידלמן זצוק"ל רבי משה דוד רייזנר זצ"ל ועוד כמה וכמה כהנה...]

כמו"כ גדול מאוד היה בתורת הנסתר ובכוונות הרש"ש והוציא הרבה חיבורים בענין זה, אבל מי יבוא בסודו.

זכה דורינו שצדיק זה שרוי היה בתוכו, ועתה חסרנו כל זאת.

תנצב"ה

תולדותיו בקצרה

נולד בריגה, לטביה, ט"ז שבט תרפ"ו לאביו ר' בצלאל יעקב דבליצקי ז"ל ולאמו דבורה בת ר' דוד הלוי לוי. קיבל חינוך מסורתי וכללי בבתי ספר בריגה. בשנת תרצ"ד עלה לארץ ולמד בישיבות חברון וקמניץ בירושלים, הוסמך לרב בישיבות הנ"ל.

בשנת תש"ו נשא לאשה את חיה בת הרב חיים עוזר ינובסקי ומצאצאי הגאון חמודי דניאל זצ"ל מהורודנא וקרובת הגאון ר' חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל מוילנא.

לאחר שנים עבר לגור בבני ברק שם התפלל במנין בתפארת ציון, וחיבר עשרות ספרים בהלכה ובדרוש.

והיה לתל תלפיות לבירור הלכות ומנהגים עד לפטירתו בליל שבת קודש.

רבו הגאון הקדוש רבי דוד בהר"ן זלה"ה

ממאורי ושפירי ירושלים היה הגאון הקדוש רבי דוד בהר"ן זצוק"ל תרכ"ו - תש"ו בירושלים ומחוצה לה יצא שמו כגאון נפלא יר"א בתכלית אוהב ומחזר אחר המצוות ומדקדק בכל פעולותיו עד לאחת. [ראה באריכות בס' ארח דוד]

הגה"צ רבי שריה דבליצקי זכה בימי בחורותיו להתקרב לגר"ד להתבונן במעשיו וללמוד מאורחותיו, תמונתו של הגאון רבי דוד היתה תלויה בחדרו של הגר"ש והיה אומר שהוא רוצה כל עת שיהיה למול עיניו להתחזק ממעשיו. בספרו י"ג מאמרות הדפיס רשימה לזכרו במלאות שלושים שנה לפטירתו ז"ך מנ"א תשל"ו ובה מנה מקצת שבחו של הגר"ד והלקח שיש ללמוד מדמותו.

וכך סיפר: בילדותי עליתי עם הורי ז"ל מליטא לארה"ק והגענו להתגורר בת"א בשנת ת"ש עברו הורי להתגורר בשכונת רחביה בירושלים הסמוכה לשערי חסד כיון ששמעתי שבשערי חסד הסמוכה מתגורר אחד מגדולי מורי ההוראה צדיק פלאי בשם ר' דוד בהר"ן והיותו מדקדק גדול במצוות החלטתי להתפלל עמו במניין שחרית כוותיקין ואכן במשך כחמש שנים בערך מגיל הבר מצוה שלי הייתי מתפלל עמו דבר יום ביומו בקביעות בנץ גם בשנה האחרונה כאשר נחלה והיה לו מניין מיוחד בביתו זכיתי להצטרף למניין שבביתו וגם אז לא ויתר על תפילת כוותיקין למרות חוליו כך זכיתי לעקוב מקרוב אחר כל תנועותיו שהיו מחושבנות להפליא על פי כל כללי ההלכה דקדוקה ופרטיה.

בין כתיבותיו של הגר"ש נמצא רשימה שרשם לעצמו ובה העלה הליכות מלכי בקודש מקצת הנהגותיו ודקדוקיו של הגאון ר' דוד זצ"ל ממה שראה וממה ששמע מעדים נאמנים כפי שראה הקורא לצד חשיבותם ברישום הכרעותיו של הגר"ד הרבה יש ללמוד מהם על יראתו חסידותו ותומתו של הגר"ד זצ"ל:

קצת הנהגות מהגה"ק ר' דוד בהר"ן זצ"ל נח נפשיה כ"ז מנ"א תש"ו ממה שראיתי וממה ששמעתי ונכתבו שלא כסדר זמנים רק כפי ההזדמן.

- א. כנראה שתמיד היה ער מחצות לילה עד תפילת ותיקין ופעם אחת מאד הצטער על שנדמה לו אולי עבר נקודת חצות בשינה מה שלא קרה אף פעם מפי הרה"ג ר' שלמה הרש"ר זצ"ל שתקופת מה ישן אצלו.
- ב. בשחרית גומר השמו"ע כשהחזן לפני קדושה ולא מחכים עליו.
- ג. יושב בחזרת הש"ץ כן בזקנותו ומקודם לא ידענא וסידור פתוח לפניו.
- ד. בקריאת התורה יושב על מקומו אבל בקריאת המגילה עומד על יד הבעל קורא הרה"ג ר' שמואל אפרים פפרמן לרנר זצ"ל ומקשיב ואינו קורא עמו.
- ה. בברכת המזון מזג כמה טיפות מים בברכת הארץ בתיבת וברכת את כסברת רבנו האריז"ל למזוג שם ולא בהתחלת ברכת נודה לך וכו' וכן ראיתי כשיזמן בסעודת ברית מילה שעשה נכדו הר' עקיבא וייספיש נ"י מזכרון יעקב בחורף תש"ה בבתי ראנד.
- ו. ברעש הגדול בשנת תרפ"ז בירושלים והם ישבו ולמדו וכשהיה הרעש נבהלו ועמדו לברוח החוצה אז דפק על השלחן והכריז שמקודם לברך הברכה עושה מעשה בראשית ואחר כך לברוח שמעתי.
- ז. אמרו שהוא הולך עם נעלי בית תמיד בכדי שבמקום שמתיישב הוא מיד פושט אותם בקלות כי חושש שירדם מעט על המקום מלובש בנעליים שמעתי.
- ח. כשבני חבורה שלו הולכים כל יום משערי חסד לעיר העתיקה לשיבה שם הולכים דרך רחוב ממילא ששם בית קברות לפגרי ישמעאלים אומר כל יום פסוק בושא אמכם ולא דוקא כל ל' יום מפי הרה"ג הצדיק ר' חיים טוודר הרש"ר זצ"ל ומשמע דסבר דכיון ראין זה בגדר ברכה אין הפסד שיאמרו כל יום ואולי סבר שמעיקר דינא הוא כך כיון שאין זה ברכה ואף שגם בקריעה על ירושלים ומקדש שאין שם ברכה שאינו קורע בתוך ל' שם עכ"פ איכא לתא דבל תשחית משא"כ באמירה בעלמא.

שבת

- ט. בלילי שבת התפלל המנין בחדר הותיקין איפה שהיה מתפלל בביהכנ"ס הגר"א ברכו רבע שעה אחר השקיעה לשעון אר"י כנראה מיזמתו מאחר שכך נהגו בחורבה שמעתי וראיתי אבל אחר פטירתו אחר כמה שנים שמעתי ששינו לאחר יותר.
- י. מתח רב היה לאכל אצלו סעודת שבת מחמת חשש ברירה בכל דבר מפי נכדו הרה"ג ר' עקיבא בר הלל זצ"ל.
- יא. נזדמן פעם הוא זצ"ל והגאון ציס"ע ר' יעקב משה חרל"פ זצ"ל למקוה באשמורת יום שבת והגאון ר' דוד זצ"ל פשט בגדיו והכניס רגלו למקוה ואמר שאסור כי זה חם מדי וחזר ונתלבש והג"מ ר' יעקב משה זצ"ל הכניס רגלו ואמר דעדיין מותר וטבל מפי הרה"ח ר' שמואל גדליה בן הרה"ג ר' בצלאל ברוך פרידמן זצ"ל שהיה נוכח שם.
- יב. אמרו כשטס האוירון הראשון בשמי ירושלים יום שבת קדש היה וכולם הביטו למעלה על האוירון והוא לא הביט דכיון שהיה כיתוב גדול מבחוץ על האוירון חשש משום שטרי הדיוטות שמעתי וצריך בירור דגם אם היה כתוב היה כתוב בלועזית וכנראה שלא ידע לקרוא לועזית וצ"ע

מועדים

- יג. בראש השנה בקריאת התורה התהילים פתוח לפניו לקרוא בו בין גברא לגברא ראיתי.
- יד. הידר בליל סוכות לאכל הכזית הכביצה דוקא עם דבש או דגים שסבר שצריך כעין תדורו ודלא כמו שאנו נוהרים לאכול הכזית ביבש וכסברת היד אליהו רגולר מטעם טעמים מבטלים וכו' מובא בספרים משמו והרוצה לצאת גם דעתו ולאכול פעמיים פעם ביבש ופעם בלפתן יאכל מקודם הכזית בלפתן ואח"כ ביבש דבזה יצא במלופת או לכתחילה או לא כלום משא"כ אם יקדים היבש שלשיטתו יצא כבר בדיעבד דומיא דשני אתרוגים המהודר ספק מורכב והפשוט בודאי לא מורכב שיטול מקדם המהודר המסופק כידוע ולאכילה לפני הכזית היבש לא חיישינן כיון דעסוק באכילה והאיצטמא פתוחה וכמ"ש הראשונים ז"ל מהא דממלא אדם כרסו בציקות של נכרים וכו' ואכמ"ל.
- טו. כשהיתה אשתו בחיים היה לו סוכה מיוחדת אתה ביחד.
- טז. בכדי לברך על ד' מינים היה הולך לפני הלל לסוכה של בית הכנסת לברך שם ראיתי.
- יז. בחנוכה הוא היה היחיד כנראה שמדליק על פתח החצר וכשו"ע וכולם הדליקו על פתח הבית כרש"י ודעימיה שמעתי.

יח. הידר אחר מצות מכונה דוקא ואמר בדרך צחות הלואי שמצות היד יהיו כשרות כמו מצות מכונה שלו שמעתי וכבר היה מעשה אצל דודו הגאון הצדיק מקובל אלקי שלא החסיר מלכוין אפילו כוונה אחת מכוונות האר"י והרש"ש זיע"א בכל התפילות וסדר היום רבי יעקב לייב לעוו"י זצ"ל שהיה מהראשונים שנהגו במצות מכונה בירושלים שבממצאי פסח בא אליו אברך עז פנים וביקש ממנו חתיכה ממצת מכונה שלו בכדי לעשות עצמו לחמץ והוא ז"ל בענותנותו לא הקפיד ונתן לו אך חצוף זה לא השלים שנתו מפי הרה"ג הצדיק ר' יוסף לייב זוסמן זצ"ל כנראה בשם הג"מ ר' יעקב משה חרל"פ זצ"ל. הערה אין ללמוד מזה לצאת במצות מכונה הכזיתים מחמת חשש חוסר לשמה כי מכוונות דהיום משוכללות בהרבה ממכוונות דאז שהם ז"ל בכדי לצאת מחשש של לשמה היו עושים כמה וכמה פעולות ידניות ובפרט בזמנים ההם שלא ידעו מחשכל בירושלים משא"כ במכוונות של היום.

יט. הידר לבלוע הכזיתים של פסח וכנראה גם של ליל סוכות כפי הלכתחילה לאסוף בפה כזית ולבלוע ביחד

שונות

כ. כשהביאו משפיה זכרון יעקב את בנו הקדוש ר' נחום הי"ד שנרצח ע"י הערבים בתמוז תרצ"ח לירושלים לקבור בהר הזיתים והיה הרבה דם עמד ופקד איזה דם כן לקבור ואיזה לא הכל ברוח קרה וישב הדעת והמה ראו כן תמהו איה הרגשות ואיך יכול באופן קר כזה להיות אבל אחר הקבורה בשבעה אז נפתחו מעיינות הרגש בבכי רב וכו' כי קיום דבר ההלכה רצון הית"ש קודם לכל רגש ולכל דבר ומתים יחיה אל ברוב רחמיו וחסדיו בב"א שמעתי.

כא. עשה פסק גדול בבקאות וחריפות לא ראיתי כתוב להוכיח שאפשר לאחד לעשר כל יבול הארץ בכדי להציל שלא יהיו אוכלי טבל ח"ו וגדולי הדור שבחו והיללו הפסק שלו אך לא הסכימו הלכה למעשה בזה אתו ושמעתי מהרה"ג ר' יוסף לייב זוסמן זצ"ל שהגר"ד זצ"ל כאילו התבטא שמי שעדיין מעשר לאחר שהוא עישר כפי הפסק שלו עובר על כל תשחית וצ"ע בשמועה זאת דאם כן איך לא חשש על ברכות לבטלה שיעשו על טבל ודאי ובודאי שהוא לא עישר אלא על צד ברירה שיחול על מי שלא יעשר בעצמו וצריך לברר.

כב. הסכים על ספר שיעורי תורה של הגר"ח נאה זצ"ל וכתב שם שגם הוא בירר השיעורים כך ומשמע שלא החמיר בשיעורים גדולים.

מכתב ברכה להוצאת הספר ארח דוד

הנה הובא לפני ספר יקר בשם אורח דוד שתוכנו הוא הנהגותיו פסקיו ודברי תורתו ושמעותיו של הגאון הצדיק הקדוש רבי דוד בהר"ן זצ"ל מעיה"ק ירושלים תובב"א הגאון הצדיק הלזה שהיה יליד ירושלים וחי בה כל ימיו ואשר אני זכיתי להכירו ולהתפלל אתו כמה שנים היה בזמנו לשם דבר בירושלים ובארץ ישראל כמפליא ביותר בדקדוק הלכה בכל פרטי פרטיה ובקימה למעשה ושימש כאמור כשולחן ערוך חי.

הוא נתבקש לשיבה של מעלה בכ"ז מנחם אב תש"ו והשאיר אחריו משפחה ענפה של תלמידי חכמים צדיקים הולכי אורחותיו בדקדוק הלכה ושאר מעלות בקדש אמנם במשך השנים כמעט ונשכח זכרו היות ולא השאיר אחריו כתבים מסודרים וחיבורים שיכלו כמירת מה למנוע את שכחת זכרו הקדוש והברוך וגם זרעו דורות הראשונים נתבקשו בישיבה של מעלה כל אחד כפי דמנו ועתו עד שכמעט ואין כהיום מי שיכול לשחזר הגהגותיו בקדש בבחינת כזה ראינו ולכן דבר גדול מאד עשו כעת מבני בני צאצאיו ובפרט האברך הרב היקר הרב ר' נחום סילמן נ"י והאברך היקר הרב ישראל גולדברג נ"י להוציא ספר יקר זה לזכרו הברוך שבו נתקבצו חלק גדול ומסויים ממנהגיו ומדרכיו בקדש הכרעותיו בהלכה ומעשים רבים בגדר מעשי רב שלו שנתקבצו בזמנם מפי יוצאי חלציו תלמידיו ומאלה שהיו במחיצתו והם סודרו עם ביאורים ומקורות וכמו כן מובא כאן נוסח תקנתו לעשר על כל יבול הארץ והמשא ומתן עם גדולי אר"י אודות זה.

וספר חשוב זה הרי תועלתו תהיה כפולה ומשולשת ראשית כל הנצחת זכרו שכאמור ברוב חלופי הזמנים כמעט ונשכח וכן דברי תורתו הנהגותיו ופסקיו וכו' ובעיקר העיקרים ללמוד מדרכיו והנהגותיו להיות זהירים בדקדוק ההלכה וזה בכל מישורי ההלכה לכל פרטי הנהגות האדם במשך כל המעל"ע ולא רק בחלקי ההלכות שזכו משום מה בדקדוק עצום בהם בשעה שחלקי הלכות אחרים לא שפר חלקם כך ומצוי בהם הקלות כאשר לדאבוננו מצוי אלא בכל פרט ופרט שהאדם חי בהם במשך כל המעל"ע אם כימי החול ואם בשבתות ומועדים וזמנים וכמו שנהג גאון צדיק זה עד שהיה נודע כי בכל הרמת יד וכדומה היה אפשר ללמוד ממנו הלכה ודבר ה' וזה צריך כאמור להיות עיקר מטרת ספר חשוב זה.

כמו כן השכילו מחברי הספר גם לשלב מהנהגות ועובדות קרובי משפחתו כלומר אביו ודודיו שכידוע היו שלשה ארבעה אחים כולל אביו הקדוש כולם קדושי עליון איש איש ועבודותיו והנהגותיו המיוחדים בקדש חוץ מאשר המשותף ביניהם שלא פסק פומייהו מגירסא הרי זה בתעניותיו וסגופיו וזה בכוונותיו על פי האר"י והרש"ש בכל תפילותיו וקיום מצוותיו כל אחד ואחד בהנהגתו המיוחדת וגם מהם הוכנסו חוברי יחידו בספר זה כמה וכמה שמועות וכו' בכדי שגם זכרם לא יכוסה בתהום השכחה.

ובכן לסיום יבורכו ידידי האברכים היקרים הרב ר' נחום סילמן נ"י והרב ר' ישראל גולדברג נ"י מרכזי ומחברי ומסדרי ספר קדוש זה הם וכל מרעיהם העוסקים אתם בקדש בכל חותמי הברכות זכותם גדול מאד להיותם ממזכי הרבים גורמי הילוך באורחות רבנו הצדיק זיע"א אשר בודאי ימליץ טוב עבורם ועבור כל דורכי עיקבותיו בקדש לפני כסא הכבוד ועבור כל עם הקדש למהר לגאלנו בגאולה שלימה בביאת מ"צ ובנין בית מקדשנו ותפארתנו אמן סלה ועד.

ובאתי עה"ח יום כ"ו שבט תשע"א.

נביא כאן מכתב א' מיני אלפים של הגר"ש זצ"ל

טבת תשנ"ט

א. בספרו החשוב זה השולחן סכ"ד כתב סמוכים לדעת הבית הלוי והחזו"א בענין שומע כעונה, מרב האי גאון המובא בשו"ע שבחזרת הש"ץ קהל היוצאים צריכים לפסוע ג"פ אחר התפילה והמהרי"ץ פליג, ורוצה כת"ד לתלות מח' במח' הבית הלוי והחזו"א, ודוחה כת"ר שעמידה לא

יוצא בשומע כעונה אבל קול רם וכדו' יוצא בשומע כעונה כיון שקול רם זה בגוף הדיבור משא"כ העמידה וג"פ, ולכן דברי החזו"א מיושבים גם עם רב האי'.

וק' דבאורחות חיים הל' ספירת העומר כ' בשם רב האי שיוצא בשומע כעונה אף שהם יושבים חזינן שיוצא גם את העמידה.

ב, מה המקור שאומרים וקרא זה אל זה פונים ימין ושמאל.

ג, ראיתי שכת"ר נעמד מאמירת ופרש עלינו ורציתי לדעת מקורו.

תשובת הגר"ש דבליצקי

אות א' קשה לי כעת להתעמק

ב. אין לזה מקור, רק קצת משמעות בזה"ק, אני לא נוהג את זה.

ג, קבלת נפש יתירה בליל שבת בבואי כלה, רוח יתירה בברכו, נשמה יתירה בפרש, ובכולם צריך לעמוד ועיין שערי תשובה סי' רס"ז באמצע סק"ב,

ובבוקר דבחינת היום נפש יתירה, התחלה בתיבות "נשמת כל חי" והגמר בברכו, רוח יתירה לאחר ה' שפתי תפתח וכו' של שחרית, נשמה יתירה בתיבת איה של קדושת מוסף,

וכאן ממילא עומדים בכל ונתחדש רק דגם בתיבות נשמת כל חי יש לעמוד, גם מי שאומר כל נשמת בישיבה,

וכתב בספר מזכה הרבים, דממילא אם בשבת הוא לא מתפלל ותיקין הוא מאחר בקבלת נפש ורוח יתירה דבחינת היום.

מתוך ראיון עמו

אם מותר וראוי לאברכים צעירים ללמוד בספר הזוה"ק

הגר"ש משיב דברים נכוחה בוודאי שאפשר להם ללמוד ואין בכך שום בעיה הרי כל הספרים מלאים וגדושים על גודל העניין לעסוק בספר הזוה"ק ואומר לכם כמה מהם בס' כסא מלך כתב הנה כי כן ראוי לכל אדם ליקח לו ספר הזוה"ק ולא יעבור מלקרוא הפרשה מדי שבוע בשבוע וזה גדר גדול לאדם כדי שלא ישיאנו יצרו לפנות עצמו לבטלה שהיא רעה גדולה כידוע כך כותב גם הגה"ק רבי יעקב מליסא זי"ע בעל חוות דעת בהנהגותיו, בכל שבת תקבעו ללמוד שיעור בספר הזוה"ק בסה"ק פלא יועץ כותב הרבה בחשיבות נחיצות לימוד ספר הזוה"ק וכן העיד הה"צ רבי שלמה בלוק זצ"ל מתלמידי מרן החפץ חיים זי"ע שהחפץ חיים היה מעורר לכולם ואפילו לבחורים ללמוד בכל שבת את הזוהר של אותה פרשה בכלל בספרי המוסר של החפץ חיים אנו רואים שהוא מביא ללא הרף מדברי הזוה"ק המעוררים את האדם ליראתו ית' ולחשקת התורה וקיום המצוות באופן מבהיל.

מה הדין לגבי לימוד תורת הקבלה לאברכים צעירים היום בדורנו.

אפשר להקדים ללמוד גם בגיל צעיר ואני בעצמי כבר התחלתי ללמוד תורת הקבלה קצת אחרי גיל עשרים אצל המקובל הגה"ק רבי מרדכי שרעבי זצוק"ל שנועד היה כחכם אלוקי ומקובל גדול בתורת הח"ן הערנו שהרי מובא ברמ"א יו"ד סי' רמו שאין ללמוד קבלה רק לאחר שמילא כריסו בש"ס ובפוסקים והוסיף על כך הש"ך שאף אחרי שמילא כריסו בש"ס ופוסקים צריך שיהיה לפחות בגיל ארבעים כמו שאמרו בן ארבעים לבניה ע"ז השיב לנו הרב שליט"א שבדורותינו השתנה העניין והרבה הקילו בזה אך כמוכן שזה מותנה בתנאי קודם למעשה שכל מי שניגש ללמוד תורת הקבלה צריך להתקדש מקודם ולהזדכך בכל מיני קדושות ולא כל הרוצה ליטול את השם יבוא וייטול.

הרב אף הוסיף לנו כי בדברים הללו הרי הם בבחינת סוד ה' ליראיו ועל כן כל מי ששואף והוא מרגיש באמת ובתום לבו שהוא כבר בדרגה שהוא יכול ללמוד קבלה אין עליו לשאול שאלה מעין זו אלא שייגש ללמוד תורה זו ובס"ד ה' ינחה אותו בדרך הטובה הגר"ש שליט"א אף הוסיף לנו בכת"י וזה לשונו וכן יקפידו לשמור על כל חלקי השו"ע לפרטיהם. (המבשר)

עם מרן החזון איש

קשר מיוחד היה לרבי שריה עם מרן החזון איש, ועקב אחר הנהגותיו והליכותיו והיה מגיע להתפלל אצלו בתפילת שחרית כותיקין כדי ללמוד מאורחותיו, ונביא כאן כמה דברים מאשר העיד.

פעם אחת נכנס הגר"ש דבליצקי לביתו של מרן וביקש ממנו שיתיר לו נדר ישב שם עוד יהודי ומרן אמר לו צא החוצה ותביא עוד אדם אחד כדי שנהיה בי"ד ונוכל להתיר לך את הנדר הוא יצא לרחוב והביא עמו עוד יהודי מרן הושיבו שאל על פתח חרטה ואח"כ אמרו לו מותר לך שלוש פעמים אחרי שגמרו את התרת הנדרים ביקש ממנו מרן שישאר עוד קצת וכאשר יצא האיש שהביא מהרחוב אמר לו תדע לך שהנדר שלך לא הותר ההתרה לא היתה התרה כי האיש השלישי שהבאת מהרחוב אינו יכול התיר נדרים הרי אין הוא יודע מה זה פתח חרטה בכל זאת הושבתי אותו כאן ועשיתי את עצמי כאילו אני מתיר לך את הנדר כדי שח"ו לא אפגע בו בזה שאומר שהוא אינו ראוי להצטרף להתרת נדרים עכשיו סיים מרן תצא ותביא אדם ת"ח ואז אנחנו נתיר לך את הנדר.

מספר הגאון רבי שריה דבליצקי בצעירותי נזקקתי לטיפול רפואי בביה"ח אסותא בתל אביב לפי קביעת ד"ר נחמן פריי וביום השני הגיע לבקרני מרן החזו"א השעה לא היתה בזמני הביקור הקבועים והפקיד שעמד בכניסה לביה"ח מנע מלהיכנס רק לאחר ששיכנעוהו שזה האיש הוא החזו"א נתן להכנס הייתי מאד נרגש מביקורו של גדול הדור הוא נעמד ליד המיטה לא התיישב על הכסא ושהה בחדרי במשך כחמשה

רגעים בני ביתי אמרו לו שאינני אוכל כלום זה היה בשנת השמיטה ולא אכלתי ירקות גם בשר לא אכלתי רק לחם ועוד כמה מוצרים בודדים כששמע זאת פנה אלי החזו"א ואמר תאכל תאכל ירקות צריך להיות בריא אנחנו כולנו חיילים של הקב"ה.

רבי שריה מוסר קצת ממנהגי החזון איש כגון שהקפיד שלא יקראו הפטרת שבת חזון בניגון של מגילת איכה מכיון שדומה לאבלות בפרהסיא. וכגון שבקריאת הפטרות לא היה קורא כלל בלחש רק שותק ומקשיב אפילו בימים שעוד לא היו לו נביאים בקלף וקראו את הפטרה מתוך החומש רק במגילת אסתר היה אומר אחר הקורא מלה במלה הוא מציין שהנהיג לומר בבית מדרשו בשבתות ומועדים אנעים זמירות היה אומר אב הרחמים גם בשבתות שמברכין החדשים אייר וסיון וגם חודש אב.

בענין אמירת תחנון נהג כמנהג האשכנזים בחו"ל לומר תיכף אחרי אסרו חג של סוכות ואסרו חג של שבועות ובפסח שני וכשחל שני בתרא בפסח שני אמרו אצלו גם הסליחות ככל הסדר.

בספר זה השולחן מאת הרב שריה דבליצקי בני ברק תשי"ח עמ' ס"ו סימן תקל"ז ושמעתי מפי נאמן דמרון החזו"א לא נתן להשקות גינתו בחוה"מ.

האם לשתות מכוס של שבע ברכות בסעודה שלישית של שבת אחרי כי פנה יום וטרם הבדילו. התשובה צריך לשתות. שובע שמחות דיני שבע ברכות מאת הרב שריה דבליצקי בני ברק תשל"א עמ' צ"ז בשם הרה"ג ר' שלמה כהן מפי החזו"א. המדובר בנתאחרו י"ז רגעים אחרי השקיעה ושם לא עלה בידי לברר אם התיר לשתות גם מכוס ברהמ"ז או רק מכוס השבע ברכות.

בספר זה השולחן סימן קל"א שמעיד כי ראה את החזו"א אומר תחנון במנחה אף שהיה קודם לכן סנדק בברית מילה.

עוד סיפר ראיתי גם ביום ששי היה מתפלל מנחה גדולה וכאשר אירע לפעמים שלא היה מנין בריות ובאי ביתו חיפשו אחרי אנשים שישלימו לעשרה ביקש שלא יקראו להצטרף משהו מעדות החסידים מכיון שתפלת מנחה היא אצלם חלק בלתי נפרד מקבלת שבת וכשיקראו לבוא ישתבש כל הסדר שהורגלו בו.

ועוד סיפר בראש השנה לא היה מן המקפידים המחזירים הבעל תוקע מדי פעם בפעם ומחמירים מאוד אלא כל שהיה על פי דין כשר לא היה מחזיר ורוב הפעמים לא תקעו בבית מדרשו יותר ממאה קולות בדיוק.

ועוד הוא מספר ראיתי ביום שנשלם מחזור גדול של כ"ח שנות החמה ביום רביעי כ"ג ניסן תשי"ג שעלה עם המתפללים אל גג ביתו לברך ברכת החמה אתרי שהתפללו כותיקין ואמרו קדושה דסיידא והשלימו קדיש תתקבל לפני אמירת עלינו.

במשך כל השנים שהתקיים מנין בבית מדרשו לא הורה לגבאי איך לנהוג בכיבוד העליות או את מי לכבד זולת פעם אחת ויחידה שקרא הגבאי לאיש תלמיד חכם מובהק שיעלה חמישי והעיר לו החזו"א אחרי התפלה שעשה שלא כהוגן.

על מנין הנץ

שבת קודש קצת אחרי חמש בבוקר במעלה רחוב ירושלים בבני ברק נראים מעט יהודים הצועדים למנייני הוותיקין התקרבו לבניין ישיבת תפארת ציון מיסודו של מרן החזון איש זצ"ל כך כתוב על הבניין הוותיק המוכר מהתמונות שמרן החזו"א זצוק"ל הגיע שם לבחינת תלמידים שם גם הגיע מרן זצ"ל בעבר ר"ה תש"ט לברך ולהתברך ממרן הרב מבריסק זצוק"ל שהתאכסן בבניין הזה בירח האיתנים תש"ט בברחו מירושלים המופגזת עליו במדרגות הקצרות והופנינו לחדר הצדדי המוכר לתלמידי הישיבה לדורותיה ביובל השנים האחרונות כחדר של רבי שריה.

הגאון הצדיק רבי שריה דבליצקי שמתגורר בבניין ממול קשר קשרי ידידות עם מייסד הישיבה רבי יעקב שניידמן זצ"ל ומשנת תשכ"ב במשך שנה מתקיים בחדר זה מניין הוותיקין המפורסם שנוסד חמש שנים קודם באסרו חג של שמחת תורה תשי"ז בביהכנ"ס אשלג ברחוב שד"ל הסמוך. המניין נוסד כדי לסמוך גאולה לתפילה עם הנץ הנראה וזה היה המניין הראשון בבני ברק שנהג כהנץ הנראה. קרוב לעשרים שנה עמד הגר"ש ובדק את זמן הנץ מהמקומות הגבוהים בבני ברק ומגדל שלום בתל אביב ובדק מהו הרגע שבו נראית הנקודה הראשונה מגוף השמש שיוצאת מהאופק המזרחי. ההפרש בין הנץ הנראה לנץ האסטרונומי הוא כמה דקות בלבד לא יותר משש דקות.

גם בשבת קודש מתקיים המניין בקביעות. יש שטעו אומר הגאון רבי שריה שליט"א בדברי הרמ"א בסי' רפ"א הכותב שנוהגין שבשבת מאחרין יותר לבוא לבית הכנסת מבחול שאין חיוב בשבת להתפלל כוותיקין אבל ברש"י במגילה כג מפורש שבשבת ממהרין לבוא כוותיקין וכך גם נאמר במסכת סופרים וכך היה מנהג ירושלים הקדמון מזמן רבנו עובדיה מברטנורא וראינו את מרן החזון איש זצוק"ל והגאונים הצדיקים רבי דוד בהר"ן בירושלים ורבי יוסף צבי הלוי מיפו ועוד הרבה שנהגו להתפלל כוותיקין בחול ובשבת קודש.

ראינו את מרן החזון איש כותב רבי שריה, והוא היה מגיע כאברך צעיר רגלית ממקום מגוריו ברמת גן באשמורת הבוקר בחשכה למעונו של מרן החזון איש זצוק"ל לתפילת ותיקין.

נכנסנו לחדר של רבי שריה, ליד עמוד החזן יש לוח עליו נכתב בכתב יד זמן טלית הנץ החמה המקור למנהג זה הוא מבית המדרש של החורבה בירושלים בזמן מרן רבי שמואל סלנט זצוק"ל על הפרוכת שעל ארון הקודש מונצח הגה"צ רבי זאב אידלמן זצוק"ל שהיה מגיע מדי שנה רגלית מרחוב יונה הנביא בשמחת תורה לוותיקין כאן בלמעלה מיובל שנים שמתקיים המניין התפללו בו עשרות מגדולי ישראל וגדולי המדקדקים במצוות. דקות ספורות אחרי זמן טלית נכנס לבית המדרש הגאון רבי שריה שליט"א כשהוא עטוף בטליתו והמתפללים הקבועים מתחילים להגיע. דקות לפני הנץ הנראה נשמע קולו של הגאון שליט"א בשוכן עד וכך מתפללים מתון מתון קריאת שמע עשר דקות לפני הנץ כדי לסיימה לפני הנץ האסטרונומי עד גאל ישראל אותו אומרים בקול רם כולם יחד, כך היה נהוג בכל מנייני הוותיקין בעבר. רבי שריה מציין בספר מנהגי המניין שגם מרן ראש הישיבה הגרא"ל שליט"א העיד שכך המנהג במנייני הוותיקין לסיים יחד בקול רם. אחרי חזרת הש"ץ מתחילה קריאת התורה בהיגוי מיוחד בפרט בקריאת החולס ובדקדוק כל האותיות מלעיל ומלרע שווא נע ונח כשאת הקרואים

מעלה ואף עושה מי שברך הגאון רבי שריה שליט"א בעצמו והוא גם מסמן לבעל קורא היכן לעצור כשיש שינוי בין החלוקה של העליות בחומש הרגיל במניין מיוחד זה גם יש הקפדה מיוחדת על הניגונים בתפילה כפי המסורת בדורות עברו.

המבחן ללימוד תורת הנסתר

מספרי נכדיו של הגאון רבי אברהם רייסנר: בתקופה זו הוא גם התקשר עם חכמי תורת הנסתר בקבעו לימוד חברותא עם הגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א הגר"ש לפני שנוענה לבקשתו התנה שיורשה לו לברר עליו והוא עמד במבחן הבירור היה האם הוא נמנע לא רק מדיבור לשה"ר אלא גם נמנע מלדבר על הזולת לגמרי ושמענו שבביתו של הגר"ש יש הודעה על הקיר כאן לא מדברים על שום אדם כל ימיו היה קשור קשר אמיץ עם הגר"ש בשאלות מהו המנהג בכל דבר הם התעסקו גם באיסוף כספים ביחד למטרות חשובות לימים סיפר שהוא ביקש מהגר"ש שייבקר בסוכתו ונענה בסירוב מפני איבוד מצות סוכה בזמן של הדרך הגר"ש השפיע עליו ללכת בתפילין כל היום דבר שעמד בו במשך עשרות שנים הוא היה הולך מעוטר בתפילין בין בזמן לימודו כשהתבודד בעזרת הנשים בביהכ"נ הליגמן ובין בזמן הילוכו ברחוב לצרכיו לצורך כך היו לו זוג תפילין מהודרות אך קטנות שהיה יכול להניחם בסתר עד כמה שהיה ניתן נכדו מספר ששמע מהסבא שהגר"ש דבליצקי שליט"א עורר אותו שכדאי שלפחות פעם אחת יניח תפילין דר"ת כדי שלא יהיה במצב של קרקפתא דלא מנח תפילין לפי השיטות שהכוונה על מי שלא הניח בחייו אפילו פעם אחת.

זהירות בלשון הרע

מספר אחד מתלמידיו: זכורני שלפני מספר שנים בימים הנוראים ראיתי את מו"ר הגר"ש שריה דבליצקי שליט"א כשפניו הביעו דאגה. לשאלתי מה יום מיומיים, סיפר לי מו"ר בקול ענות חלושה הבט וראה מה כחו של השטן בימים אלה, ידיד ותיק רב בעל שעור קומה שמת לי לב שאינו יוצר עמי קשר טלפוני כפי שהיה רגיל ולא עוד אלא שמאוד קריר אלי, כפי הנראה שהוא כועס עלי ולא ידעתי מדוע, והנה ראש השנה קרב ולא מצאתי דרך כיצד לפייסו, אשר ע"כ העדפתי לנהוג בשב ואל תעשה ושישאר כועס עלי. שומו שמים, תמה אני, כיצד זה שכבוד הרב לא מצא את הדרך לפייס אדם כזה ועוד בפרוס עלינו ראש השנה.

נמצא אני במילכוד ובמבוכה ואספר לך מה קרה, השיב הרב, אחד האברכים שומעי לקחי אמר לי בהתרגשות שלפני למעלה מחודש ראה ספר של פוסק ידוע המיועד לכבוד הרב עם הקדשת המחבר, זעקתי לעברו עצור אל תמשיך לספר ואל תגיד לי אצל מי נמצא הספר, חשתי באותו רגע שפצצת אטום נפלה על ראשי, ברגע זה נתברר לי כל הספק מדוע כועס עלי מחבר הספר, פשוט מאד הרי בכל פעם שהיה שולח לי את ספרו הייתי משגר לו מעות וגם הייתי מעיר את הערותי על הספר והיינו משתעשעים בפלפולה של הלכה אך עתה כנראה שלח לי את ספרו חלק ט' ולא השבתי לו דבר לא תודה ולא ברכה כי הספר תקוע בביתו של פלוני אלמוני אשר איני חפץ לדעת שמו מפאת הלשון הרע שבו שלא מילא את השליחות כדבעי, ומאידך גימא אינני יכול להתנצל בפני הרב המחבר מפאת האיסור של לשון הרע על השליח, אשר ע"כ החלטתי שעדיף להשאר נזוף וימשיך לכוועס עלי מאשר לעבור על איסורי תורה של לשון הרע. הלא למשמע אוזן דאבה נפשנו, מי בעל דרגה כזו שיחסום את פיו ואוזנו ולאבד ביודעין ידיד אמיתי שהוא גדול בתורה.

לא אשכח שפעם כאשר אמי ז"ל חלתה ואמורה היתה לעבור ניתוח קשה ובהיותי מתפלל במנינו של הגר"נ קרליץ שליט"א פניתי אליו בבקשה שיעתר בתפילתו להצלחת הניתוח הגביה הרב את ראשו ובטון תקיף פנה אלי מדוע אתה בא אלי והרי ברכותי ספק יתקיימו ספק לא ואילו רבך שהנך רגיל להתפלל עמו הגר"ש דבליצקי שליט"א ברכותיו חייבים להתקיים חז"ל מבטיחים זאת אדם אשר מעולם לא הוציא דבר לשון הרע מפיו ולא שמעו אוזניו הקב"ה חייב לכבד ברכה היוצאת מפה כזה באחד הימים מימי הסליחות דומני ערה"ש שנת תשמ"ג בשעת השכמה של השעה 4:00 בבקר הצטרפתי למנין הסליחות של מו"ר הגר"ש דבליצקי שליט"א כמנהגו היה הרב בעצמו חזן והנה לתדהמת כל הציבור בשעה שהגיע לפסוק של אחד הפיוטים חץ שחוט לשונם פרץ בבכי מר והסתובב ופנה אל הקהל כשהוא ממרר בבכי אתם יודעים מה הפירוש חץ שחוט לשונם זה העתונים בכל בוקר בטרם הגעתם לביהכנ"ס כבר בפתח הדלת לפתח חטאת רובץ מגיע החץ השחוט החד אל בטננו העתונים מלאים בארס לשון הרע ועוד בטרם התחיל האדם את יומו כבר מחלחל בו הארס במוחו ולא יספ לומר כי גרונו נחנק מבכי.

זכור אזכרנו למו"ר הגר"ש ד"ר שליט"א שהיה מהלך בערבי בחירות בראש שפוף ורוח נכאים נסוכה על פניו על תשפוכת לשון הרע שהיה ממלא את חלל האויר והיה מטיל איסור חמור לדבר בעניני פוליטיקה ובחירות בבית מדרשו ונאסר על כל רב או שליח באשר הוא ולא משנה איזו מפלגה לנאום ולדבר בענינא דינא וכל זה מחשש לשון הרע אין לך ויכווח פוליטי שלא גורר בעקבותיו פטפוטי לשון הרע ולכן גם היה מנהג קבוע שלא להזכיר שם של מאן דהו אפי' רב או פוסק בן ומננו מחשש שמשהו מבני החבורה יניד אפו לרמז כי הרב הנ"ל או הפוסק דבריו בטלים וכשיל את הצבור באבק לשון הרע אר שתמיד נמצא מאן דהו שעלול בקול רם לומר במפורש עוד פוסק באירוניה והמלחמה מתחילה ואחריה מי ישרנו. (בנאות דשא)

מעשה על אביו ז"ל

הסיפור הבא ארע לפני עשרות שנים אך גם עתה כשבעלת המעשה מספרת אותו עיניה נוצצות מהתרגשות למשפחת כהנא בתל אביב היתה חנות מכולת והנה הגיע יום מר אסון ארע במשפחתם ילדתם נפטרה לאחר השבעה הלך האב בחשך גדול לבנק צקים גדולים היו צריכים לצאת לספקים אבל הכנסה לא היתה כנגדם בימים רגילים מדי ערב היה האב מפקיד את הפדיון היומי בבנק אך בימי השבעה המכולת היתה סגורה חשב האב מי יודע כמה צקים חזרו ואיך הוא ישקם את מצב חשבונו נכנס לבנק כשהוא ממתין לראות אך הנה זה פלא הפקיד מחייך אליו הוא רואה שחשבון הבנק שלו נמצא ביתרה.

לפליאתו סיפר הפקיד הגיע יהודי מנכבדי ת"א בירר אצלי את סכום ההפקדות שלך והפקיד סכום נכבד ביותר בחשבונך אותו יהודי היה רבי בצלאל דבליצקי אביו של הגאון רבי שריה שליט"א אשר הכיר את משפחת כהנא רבי בצלאל היה עמוד של תורה וחסד בחכמתו וצדקותו הבין את שעלול להיות נוסף כי את הכסף לא הסכים לקבל חזרה אלא אמר שיקזזו אותו עם הקניות שיערוך במכולת.

ראיון עמו על בעל הלשם

אולי נוכל לשמוע סיפור קצר שידגים בפנינו את גדלותו של הלשם.

מחיין: הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל רצה לעמוד על גדלותו של בעל הלשם הוא הלך לבית הכנסת בו התפלל הצדיק ועקב אחר אורחותיו בתפילת מעריב כשחזר משם ניכרה ההתפעלות על פניו מה ראה שם שאלוהו הוא מתפלל כך בפשטות מילה במילה ענה הגאון הוא לא פסק מלהתפעל מן התפילה הזו עם זאת סיפר יהודי שהיה מתפלל בילדותו באותו בית כנסת ועקב אחרי בעל הלשם שמדי יום ביומו כשהיה קם לתפילת שמונה עשרה היתה אוזחת רעדה בכל גופו מפחד ה' ואותו יהודי הדגיש שהיה זה מדי יום ביומו.

אם הקפיד להסתיר את גדלותו מעין כל כיצד זה התגלה והוכר כגדול המקובלים.

ספריו הם שפרסמוהו החפץ חיים ושאר הגדולים למדו בספריו כאשר הגאון הצדיק רבי אליהו דושניצר תלמידו של החפץ חיים זצ"ל עמד לנסוע לשאוויל מקום מגוריו של הלשם רץ אחריו חתנו של החפץ חיים ומשהשיגו מסר לו בשם חותנו הגדול שלמען השם יראה לבקר את בעל הלשם כי בעולם הזה עוד אפשר לראותו אך בעולם הבא מי יודע אם נזכה לזה.

האם פרסומו חרג אל מעבר לגבולות ליטא

ודאי ודאי כשספר הלשם הגיע לבגדאד אל בעל בן איש חי לבש בגדי שבת ובירך שהחיינו בשם ומלכות לאחר מכן שיגר אליו הסכמה נלהבת בין הבודדות שכתב מימיו על הלשם סירב לגלות מה נאמר במכתב מלבד המלים ארי במסתרים הרומזות על כוחו הגדול בחכמת הנסתר.

ובאמת במה היה כוחו כה גדול בחכמה זו ובכלל תורת הקבלה כשמה כן היא מקובלת איש מפי איש האם ניתן לחדש בה ולסלול בה דרך.

בורר בקפידה את המלים: במידה מסוימת אפשר להתוות קו מקביל בין תורת הנגלה והנסתר בתורה שבעל פה יש משנה עליה נרקמו סוגיות גמרא לאחר מכן יש את סיכום ההלכה כספר הרמב"ם למשל מחד והסברות וסברות רבותינו הראשונים והאחרונים מאידך כמו כן בתורת הנסתר יש את המשנה המתומצתת ספרא דצניעותא שבו רמזים כל שרשי החכמה הזוהר על כל חלקיו זוהר וזוהר חדש אדרות ומדרש הנעלם תיקוני זוהר ורעיא מהימנא כולם מהווים פירוש הרחבה ודרוש על יסוד הספרא דצניעותא כמו ביאור התלמידים על המשנה האר"י הקדוש קם וחיבר את היד החזקה על חכמת הנסתר הוא ערך את עיקרי החכמה ופרסיה בהרצאת דברים סדירה באמצעות שיערים שיערים בספרי עץ חיים.

כלומר יחודו של האר"י הקדוש הוא בסיפור ובמבנה ערוך ומסודר

מחיין: לומר כך הרי זה כאילו אמרת שייחודו של הרמב"ם הוא במבנה של ספרי היד החזקה אמת זוהי חלק מעבודתו אבל יש כאן היקף עצום וחזירה לעומק עד לשיטתו וישב כל התמיהות לכאורה כשם שהחזון איש העיד על הרמב"ם שאין להשיג עבודה כזו בכוח אנושי כך אין להקיף את עבודתו של האר"י ז"ל במוח אנוש את תורתו קיבל מאליהו הנביא והנחילה לרבי חיים ויטאל בשנה ושמונה חדשים דבר שהוא לכשעצמו בחינת פלא..

זוהי תורתו של האר"י הקדוש ולאחר מכן..

מהורהר: לאחר מכן כאן קמו שתי תפיסות הספרדית זו שרבי שלום שרעבי היה ממעצביה גרסה שאין ללמוד קבלה אלא מספרי האר"י ז"ל מהם ובהם בלבדי השנייה ראתה גם בכתבי האר"י סוגיות שיש להבין בהסברים ובסברות כפי שהתבטא הגאון מווילנה משל שיש להבין את הנמשל כך למד הרמח"ל כך הגאון מווילנה עצמו כך רבי אייזיק חבר.

אסכולה ליטאית בנסתר בנגלה עם סברות וחילוקים

מחיין: כן אך לא בדיוק כך איך אמר הרב דסלר זצ"ל כל חכמה יש להבין עם הכללים של אותה חכמה לא הרי מסכת נדרים כמסכת שבת לא סדר קדשים כסדר נזיקין וכמובן לא תורת הנסתר כתורת הנגלה אבל בעיקרון כך הדבר להבין לעומק לפענת את העיקרון וללמוד את ההוראה המעשית בתיי תורה ומצוות.

כתבתם כמדומני שמהגר"א ואילך לא קם בישראל גדול כזה שכל סתרי הקבלה היו ערוכים לפניו בבהירות כה רבה.

מתקן כתבתי שכנראה לא קם גדול כזה מאז הגר"א.

וזו מניין לבם כלום לא היו תלמידי הגר"א הגר"ח מוולוז'ין ורבי יצחק אייזיק תבר תלמידו ורבי נחוםקה מהורודנא.

האדם יראה לעינים ואין לנו אלא מה שעניינו רואות היקף כה רחב המקיף ממש הכל ובכל נקודה שהוא נוגע הוא חודר לעומקה והולך וחוזר רעיונות בחריפות בבקיות בעמקות בהבנה הוא שולט שליטה בלי מצרים בתורת הנגלה והנסתר בכתבי האר"י והגר"א ממש איך אמר עליו רבי יוסף חיים מבגדאד ארי במסתרים ארי שואג.

כלום היה כוחו גדול גם בנגלה כבנסתר.

הרי זה צד שווה נוסף בינו להגר"א הגר"א ז"ל היה גאון בנגלה ולאחר מכן למד את כל כתבי הקבלה בששה חדשים הלשם למד עם רבו הגאון רבי גרשון תנחום בחברותא את כל הש"ס ולאחר מכן חילק את היממה ביום היה לומד את תורת הנגלה ורק בלילות עסק בנסתרות.

הוא הסתיר את גדלותו בנסתר

כן זו היתה דרכו הגאון רבי חיים שמואלביץ סיפר שסבו הסבא מנובהרדוק ביקש ללמוד קבלה מפי הלשם שבועיים ימים למד אצלו וכשחזרו יום אחד מלימודם קרא לעברם ילד קטן הנה הולך כאן עוד מקובל כששמע זאת הלשם אמר לתלמידו אם לימוד הקבלה מתפרסם זהו רמז מהשמים שעליך להפסיק.

האם היו ללשם תלמידים מובהקים כשם שהיו לרבי שלום שרעבי ולגאון מווילנה.

לי ידוע על תלמיד אחד הגאון המקובל רבי אהרן שלמה מהרי"ל זצ"ל שהחשיב את עצמו לתלמידו של הלשם הוא התבטא שרבו ממשיך להתגלות אליו גם לאחר פטירתו ולומד עמו את הסוגיות הקשות

מעודי לא שמעתי על הגאון מהרי"ל.

הוא היה מקובל פלאי ושימש את הלשם בארבע שנותיו האחרונות שעשה בירושלים מספרים אודותיו נפלאות פעם הסב אצלו בנו שהיה גר בעכו לליל הסדר באמצע הסדר נתקע לנכדו מאכל בגרונו והילד הכחיל והסתכן כלתו באה אליו במרוצה ומהרי"ל הבטיח לה שאם תקבל על עצמה שלא לאכול מצה שרויה בפסח הילד יבריא וכך היה וסיפור נוסף שסיפר לי אברך בני ברק מעשה שאירע בו עצמו הוא וחברו היו חשוכי בנים לא עלינו ושניהם נכנסו להתברך מפי מהרי"ל לאחד מהן אמר אל תדאג יהיו לך ילדים לשני אמר שחבל על הכסף שיוציא לרופאים ולרפואות עדיף שאשתך תפזר כסף זה לצדקה וכך היה סיפור זה שמעתי מאותו אברך שזכה לבנים.

ממי קיבל הלשם את תורתו

מניין לנו לדעת ובכל זאת אספר לך סיפור אשתו הרבנית סיפרה לאתד מגדולי ישראל כי במשך שנים היה בעלה מסתגר בחדרו ללימוד תורת הנסתר והיא היתה שומעת משם את קולו של בעלה וקול נעים נוסף וכל העת לא העיזה לשאול את בעלה מיהו החברותא שלו ללימודיו פעם אחת הוכרחה להפסיקו באמצע לימודו ונכנסה לחדר וחשה משהו נורא אותו פחדה לספר

סיפרתם שהוא זכה להכרתם והוקרתם של גדולי הדור.

ודאי רבי איצ"ל בלאזר מפטרבורג והסבא מנובהרדוק למדו מפיו החפץ חיים שהיה בביתו כמה שבתות ורבי אליהו לופיאן עשה בביתו שנה תמימה אגב החפץ חיים התבטא אודותיו ואמר אנחנו בונים למטה ומכוונים כנגד מעלה הוא שנהירים לו שבילי רקיע בונה מיד למעלה.

ובני עירו הכירו בגדולתו

אספר לך סיפור שסיפר לי רב זקן מליטא לפני כעשרים שנה אחד מעסקני שאוויל עירו של הלשם נכנס לאחד מתעשייני העיר ואמר לו ידוע לך שבעירנו גר רבי שלמה עליאשו והוא מבקש להדפיס ספר חשוב מי מפריע לו ענה התעשיין שידפיס אבל לשם כך יש צורך בכסף אמר העסקן ובכן אמדתי לך שידפיס ובאמת הוא שילם את כל הסכום.

מפליא

ואגב כתיבת ספרו היתה אצלו עבודה קדושה הוא עסק בעצמו ביצור הדיו ובעשיית הקולמוס כרבי חייא שצד בעצמו צבאים לכתוב על עורותיהם את ספר התורה והכתיבה עצמה היתה גם היא בגדר נס ומופת מטבעו היתה יד ימינו חלשה וכמעט שלא יכל להשתמש בה אבל כשכתב את חידושי תורתו כתב בה בקלות ובמהירות מפליאה.

עד לזקנותו גר בשאוויל ואחר כך עלה לארץ ישראל.

כן בשנת תרפ"ב עלה ארצה אגב בדרכו נאבדו לו כתביו והוא היה כבר על הספינה וזו עמדה להפליג הכתבים היו לו כבבת עינו והוא עמד בתפילה לה' והנה מישוהו רץ על הרציף ובידו הכתבים האבודים מעשה דומה אירע גם בעת הגירוש הוא טמן את הכתבים בקרקע ובדרך פלאית לא הושחתו וניצלו והועברו אליו ונדפסו.

גם בירושלים זכה להוקרה הרי ירושלים היתה עיר של מקובלים.

בירושלים התחבב על כל גדולי העיר וכולם פקדו את מעונו מי להתברך מפיו ומי ללמוד תורה רבי אריה לוי היה מספר שתמיד ידעו מתפילתו האם החולה יבריא או לא בשנותיו האחרונות לקתה ראייתו ונכדו בן בתו ששמשה את אביה במסירות זכה לשמשו הלשם היה מקריא לפניו את חידושי והנכד היה כותבם נכד זה הגאון האדיר רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א.

כאן התגורר עד לפטירתו

כן ועל הלווייתו מספרים שמתחילת הקבורה ועד לסתימת הגולל נמתחה מעל למלוים קשת של אש ממזרח למערב ואולי כאן המקום לספר סיפור שסיפר רבי אריה לוי על פגישתו האחרונה עם הלשם היה זה ימים מספר לפני הסתלקותו ובעת שנפרד ממנו אמר לו רבו חז"ל אמרו דאגה בלב איש ישיחנה ואמרו מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם אבל הרי לא תמיד יש בקרבתו חכם ולפעמים איש אינו נמצא על כל על כל צרה שלא תבוא ישיח את לבו לפני הקב"ה שמצוי בכל עת ובכל שעה וקרוב שמצוי בכל עת ובכל שעה וקרוב הוא לכל אשר יקראוהו באמת כך אמר ורבי אריה נפרד ממנו לשלום בדרך לביתו התבונן על הנאמר לו והשתומם כי תמיד היה רגיל להיפרד ממנו בברכה שגורה יהי רצון שנזכה להיות קשורים ודבוקים בקב"ה לאחר ימים מספר נפטר הצדיק כל העיר רעשה על קשת האש שנראתה בשמים ובשובו מהלוויה מצא רבי אריה חולה בתוך ביתו אז נזכר בדבריו האחרונים של הצדיק וראה שהיו מכוונים אליו הוא עלה לקברו ובכה בדמעות שליש כמבואר בספר הלשם בשם הגר"א שבזמן הזה השראת השכינה היא אצל קברי הצדיקים בכה רבי אריה במקום השראת השכינה ובשובו מצא שמצב החולה הוטב ובזמן קצר חזר לאיתנו גדולים צדיקים במיתתן.

בעניני כיבוד אב ואם

מן רשכבה"ג הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל

פרעון חוב

העיר רבנו אהא דרצו להוציא מדברי הירושלמי דכיבוד אב הוא כפרעון חוב, משיטת הטור ונפסק ברמ"א סי' ר"מ י"ח דאין מצות כיבוד באב רשע, והלא חוב צריך לשלם גם לאדם רשע ואם חיוב כיבוד או"א משום פרעון חוב הו"ל לחייב מצות הכיבוד אף באביו רשע, וע"כ דמש"כ בירושלמי דמצות כיבוד גדולה משאר המצוות שיש בה פרעון חוב, הוא רק לאשמועין גודל מעלתה אבל לא לומר בזה נפ"מ לדינא עכ"ד. (יושר הורי עמ' לח. רבנו הרבה לחזק בענינים אלו של כיבוד אב, וכשיצא ספר 'יושר הורי' על עניני כיבוד אב, להגאון רבי יוסף רפפורט עודד רבנו את הוצאתו, שאף עבר על חלקים מהספר, וחלק מהדברים שהובאו שם בשמו הרשה לפרסמם בספר הנ"ל ואף היו למראה עיניו קודם הדפסתם)

לדבר עם אב בלשון נוכח

בביאור המנהג שדרך בני"י לדבר אל אבותיהם בלשון נוכח שכך כתב בערוה"ש שכך הוא המנהג הפשוט, וטעמא בעי למה נתפשט המנהג כך, והרי כשמדבר עם רבותיו או אפי' עם אנשים נכבדים לא ראינו שידברו בלשון נוכח. ורבנו השיב דמסתמא טעם הדבר שעם אביו ועמו מתחיל הבן לדבר מקטנותו ממש בשעה שא"א לחנכו לדבר בלשון כבוד, משא"כ עם רבותיו הרי מתחיל לדבר בשעה שבא לכלל דעת ושייך לחנכו כבר לדבר בלשון כבוד. (יושר הורי עמ' סה)

בענין שם פלאי ראה כאיל תערוג גדולי הדורות עמ' שנב.

כיבוד אב אצל בעל תשובה

רבנו השיב לבחור בע"ת שאינו מחויב בכל דיני הכיבוד אבל צריך ליזהר מלבזותם וכיו"ב, ונשאל דהו"ל להחמיר דספיקא דאוריתא לחומרא דיש שיטות שחייב לכבד אביו רשע, והשיב דבהרבה מן המקרים אם ישמע הבן בקולם בכל דבר עלול להגיע למכשולים גדולים ובה"ג הלא אינו מחויב לכבדם דהוי בכלל א"ל אביו לעבור על דברי תורה, ולכך צריך בכל מקרה לדון לגופו של דבר, ופעמים שאם ינהג בחכמה ובסייעתא דשמיא לא יצטרך להגיע בכלל לביטול מצות כיבוד או"א, ועיין בספר חסידים סי' שמ"ג דפעמים עדיף שיפרדו האב והבן זמ"ז. (יושר הורי עמ' קעט)

מהו החלק הקשה ביותר במצוות כיבוד אב ואם

בספר "חיי אדם" בהלכות כיבוד אב ואם, כותב שאדם צריך לכבד את אביו ואמו במעשה, בדיבור ובמחשבה, ומבאר מהו הכיבוד במחשבה (כלל ס"ז סעיף ג') וכתב "שהם חשובים בעיניו ובלבו, דהיינו שידמה בעיניו שהם גדולים ונכבדי ארץ, אף שבעיניו שאר בני אדם אינם חשובים כלל וכו'".

וסיפר הגר"צ פלמן שכאשר דיבר על זה עם רבנו, אמר לו רבנו שהדבר הזה הוא החלק הקשה ביותר במצוות כיבוד אב, להחשיב את האב והאם כגדולים ונכבדי ארץ אע"פ שבעיניו שאר בני אדם אינם נחשבים כך.

והוסיף ואמר, שאם אדם מעריך כך את אביו ואמו, ממילא כל ההנהגה וההתייחסות שלו כלפיהם היא בכבוד ובדרך ארץ. משום שלפי כוונת הלב הם המעשים, ואם בלבו הוא מחשיבם ומכבדם, ישתנו כל המעשים והדיבורים שלו כלפיהם.

הדבר הגדול ביותר

שח הרב שמואל ברונר שרצה לעשות עילוי נשמה ע"ש הוריו שניספו בתאונת דרכים ... וכשבררתי וליבנתי ענין זה אצל רבנו הדריך אותי באפשרויות הרבות ומגוונות שיש ביכולתי לעשות לעילוי נשמתם, והכריע שהדבר הטוב והמועיל ביותר הוא שאעשה למען החזקת תורה במיוחד בלימוד תורה והלכה. (ס' כיבוד הורים כהלכתו בסוף הספר)

לא לתבוע בפה

שח רבנו: עצה טובה היא לאב שלא יתבע בפה מבניו שיכבדוהו א"כ כוונתו לזכותם במצוה זו, (וכיום מה שלא קמים לכבוד האב משום שמוחלים על כך) ובדברים אלו אחר כוונת הלב הן הדברים, וכמו דהגרי"ז היה נוהג לקרוא לבניו מהחדר כדי שיעשו לו את חפציו וכוונתו היתה לזכותם במצוה זו ולעומתו סיפר הגר"ר ליב בנו של הח"ח שאביו לא היה נוהג לישב בראש השולחן בביתו אלא יחד עם שאר המסובים מפני שלא רצה לבקש כבוד לעצמו.

ומ"מ ע"פ רוב כוונת בני האדם כשתובעים מבניהם שיכבדום יותר מדי (ואין הכוונה במעשים) הוא מפני גאוותם ולא לש"ש ואי"ז דבר הגון.

ובד"כ מתערבים ההורים יותר מדי במעשי ילדיהם ובשלמא בקטנותם יכולים הם לומר שכוונתם היא לחינוכם אבל אחר נישואיהם הלא כבר לא שייך כבר לחנכם ולא תהיה לכך כל תועלת ואדרבה רק יגרמו עי"כ לבעיות בשלום ביתם של ילדיהם, (וביותר הדבר מצוי אצל הנשים שרוצים שיעשו ילדיהם כרצונם ורק גורמים לנזק בכך) ואיני מבין מה הם מתערבים? ואין זה אלא מפני שבמקום לחנך את עצמם שאין מי שעושה זאת מבקשים הם לחנך את ילדיהם.

ועל האדם מוטל לחנך את עצמו עד זיקנה ושיבה ואפי' בגיל תשעים עדיין האדם יכול לחנך את עצמו! אם ירצה, וצריך לחנך את עצמו!.

ואמרת פ"א למחנכים שאל להם לשחק עם תלמידיהם כדי שלא ירד ערכו של המלמד בעיניהם, ומסתמא אף להאבות אי"ז ראוי כדי שלא יהיו מזולזלים בעיני ילדיהם דאע"פ שאמרנו לעיל שלא טוב שידרשו ההורים כבוד מילדיהם מ"מ צריך שיהיה מרחק בין האב לבן. ואב הנוהג לשחק עם בנו במשחק שיכול הבן לנצחו הרי שמחל לו על כבודו ואיהו דאזיק אנפשיה אמנם צריך לדעת כל דבר בענינו.

שבניו לא יספרו אותו

שח הגר"ש בן רבנו: אמו"ר היה מסתפר מפעם לפעם, ואף פעם לא הסכים שאנו הבנים נספר אותו כי הוא חשש שייצא דם בתספורת ויש בו איסור של מכה את אביו, לכן היה מבקש מתלמידים שונים המקורבים אליו שהם יספרו את שערות הראש.

מה האבא רוצה רוחניות או גשמיות

אברך ת"ח בא לבקר בבית אביו ולפתע ראה שהמזוזה בפתח נפלה ורצה להודיע לו על כך ע"מ שיקבענה בברכה אלא שמצא את אביו ישן. מה עדיף לעשות: א. שיקבע המזוזה בעצמו, ולא יעיר את אביו וגם לא ישאירו בלי מזוזה. ב. שיעיר את אביו כדי שהוא יקבענה, ג. לחכות שאביו יתעורר ואז להודיעו כדי שיקבע. שאלתי להגר"ח קניבסקי שפסק כהאפשרות הראשונה, שהבן יקבע בעצמו.

שוב שאלתי הא ודאי רצון האב שהמזוזה תהיה מיד על כנה ומסתמא היה רוצה שיעירו אותו משנתו, וזו לכא' אומדנא גמורה.

וענה הגר"ח שטענה זו אפשר לטעון גם על דמא בן נתינה ואעפ"כ הגמ' משבחת אותו על שלא העיר את אביו למרות שסיכנו בהפסד גדול (ודוחק לומר שהאבנים היו שיכות לדמא ולא לנתינה והגמ' שבחה אותו על מוכנותו להפסיד לעצמו בשביל כבוד אביו, וכמו שקצת משמע מרש"י בקדושין לא. בד"ה בשישים).

בהזדמנות שאלתי את פי רבנו שטען כהאפשרות השלישית שימתין עד שאביו יתעורר ויאמר לו שיקבע, דכל עוד שאביו ישן הוי אנוס ופטור מן המזוזה. אלא שימתין ליד אביו כדי שמיד שיתעורר יודיענו. (מחשבת עם)

אמא שציוותה על בנה שלא יעסוק בלכידת נחשים

כתב הגר"ר יצחק זילברשטיין: אמו של לוכד הנחשים, ציוותה עליו שיחדול ממקצוע מסוכן זה, האם צריך לשמוע בקולה למרות שזו פרנסתו או לא?

והצענו את הספק לפני רבנו, והורה שצריך לחדול מעיסוקו. ויעוין בספר חסידים (סימן ש"מ) שכתב: "אם האב והאם מתענים והבן חושב איך לבטל מהם הענויים, והבן אומר אני מתענה אם אתם מתענים וכו', והבן

יודע שאביו ואמו עצבים על שמסגף נפשו... אסור לו לענות נפשו ממה שאביו ואמו מצטערים בתעניותיו...". ויעויין בשו"ת תורה לשמה (סימן ער"ב) שדן לגבי מי שציווה לבנו שלא ילך במקום סכנה, אם מותר לבן להפליג בים לצורך פרנסתו. ומסיק שם שבזמנים שיש סכנה בים, אסור לו להפליג בים מפני ציווי אביו. ומשמע שיש חיוב לשמוע בקול ההורים שלא להיכנס לסכנה אפילו כשיפסיד פרנסתו מחמת כך. (חשוקי חמד יומא כ"א,א).

כבוד אבי זקנו

יש להסתפק אם מחוייב אדם בכבוד אבי זקנו? דהרמ"א כתב רק שחייב בכבוד אבי אביו, ולא נתבררה דעתו מה דינו של אבי זקנו, ולכאורה היה נראה דתלוי בחקירה, האם החיוב דאבי אביו הוא משום דחשיב כאביו, א"כ אף אבי זקנו בכלל, אבל אם החיוב משום שזהו בכלל כבוד אביו, אין זה אלא לאבי אביו ולא לאבי זקנו. ואולם רבנו אמר דאפשר דאף זה בכלל כבוד אביו, כיון דאביו חייב אף בכבוד זקנו.

ואמר רבנו דבזמננו אדם חייב לתת סנדק לאביו, אף שזקנו חי, ואביו חייב ליתן אח"כ לזקנו שהרי מחוייב בכבוד אביו, ואף שאין מבקשים ודאי שרוצים בכך, וחשיב כאילו מבקשים, ורבו קודם שהרי מביאו לחיי עולם הבא כמבואר בגמ'. (הגרמ"ב זילברברג מבי דינא יור"ד עמ' ע"ד)

אבידתו ואבידת אביו

שמעתי מפי רבנו (אדר ב' תשנ"ז) לדון באבידתו שלאחר יאוש, ואבידת אביו שקודם יאוש, אם ג"כ בכה"ג שלו קודם דלאחר יאוש אין כאן "שלך קודם", אכן לדעת הנתיבות סימן רמ"ב סק"ג דיכול לחזור מיאושו הרי שפיר שרואה אבידתו, דחוזר מיאושו והוי שלו עכ"ד. (אעלה בתמר)

כיבוד אב ברוחניות

אם חילונית שאינה רוצה שילדתה תלך למוסד תורני הנמצא בעיר אחרת, כיוון שהיא היחידה בבית ששומרת על האם, ושאר הילדים לא דואגים לה, האם חייבת הילדה לשמוע בקולה?

ואמר רבנו: מצות כיבוד אב ואם היא כאשר אין בזה סתירה לשמירת התורה ומצוותיה, אבל כאשר כל הבית חילוני, לא שייך לשמור שם את הדינים, בודאי אין חיוב כיבוד אב ואם, ויש ללכת למוסד חרדי. והוסיף רבנו, דהנה בס' עליות הגר"א (הע' צ"ו) מובא שהגר"א ואחיו הגר"ר אברהם הגיעו ביארצייט הראשון לקבר אמם, וראו איך שאמם דופקת כף אל כף מתוך שמחה שראתה את בניה הגאונים, ובכל זאת לאחר שיצא הגר"א זי"ע מבית החיים אמר שאילו היה יודע שמפסיד כ"כ ברוחניות עי"ז, לא היה מגיע לבית החיים ע"כ, הרי אף שיש כאן כיבוד אם מ"מ במקום הפסד רוחניות לא היה עושה כך. (לקט שאלות מצויות ח"ה)

ענינו של מצוה

גדול הקושי בכיבוד אב

בקידושין (לא, ב) איתא א"ר יוחנן אשרי מי שלא חמאן, ופרש"י שאי אפשר לקיים כבודם ככל הצורך והוא נענש עליהם עכ"ל, וצ"ע דאפילו אם הרבה פעמים לא יקיים כיבוד אב ואם, מ"מ בודאי הרבה פעמים יקיים המצוה ולמה יותר טוב שלא יהי' לו אב ואם, דהא השכר על הפעמים שכן יקיים מצות כיבוד אב ואם זה גדול מאד. וצ"ל דאין מתקיים רצון ה', דאין חפץ השי"ת שיחטא אע"פ שיעשה גם מצוות. ויל"ע אחד שאינו יודע מי אביו ואמו האם עדיף שלא לגלות לו מה"ט דאשרי מי שלא חמאן וצ"ע. (אילת השחר יתרו כ, יב)

זהירות בכבוד אביו

ואמר רבנו, בנדרים כ"ה ב' כ"ו א' בפלוגתא רבה ורבא מבואר עד כמה הבינו חז"ל דאדם חושש בכבוד אביו דאינו רוצה שבדבריו יהי' מקום שאפשר לטעות דגם אביו מכלל נדרו שלא יאכל מתאנים שלו, דיש סברא דכשאומר פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר עדיף לומר כן דנמצא דאביו לא הי' שום הו"א שנכלל באיסור לאכול תאנים, ויש מקום להיפך דכשאומר כולם חוץ מאבא הוא ממנהר להוציא אביו מכלל האסורים וזה פחות זלזול בכבוד אביו, הרי עד כמה הבינו חז"ל שאדם חש מביטוי של זלזול על אביו, ועוד יש להוסיף דאע"פ דמשמע שזה אינו דוקא בזמן שהרבה שומעים את זה מ"מ אמירה שיכול להשתמע לרגע אחד כאילו האבא בכלל הוי כבר זלזול בכבוד אביו ובודאי אותו דבר בכבוד רבו. (אילת השחר יתרו כ, יב)

שכר כיבוד אב

עוד הוסיף ואמר, בקידושין (לא, ב) מבואר דאבימי ברי' דר' אבהו זכה בזכות כיבוד אב לדרוש מזמור שלא הי' מבין קודם, ולכאורה למה זה סיבה להבנת התורה דהא אמרינן במגילה (ו, ב) אם יאמר לך אדם לא יגעתי ומצאתי אל תאמן. ויל"ע כיון דאמרינן בקידושין לט ב דמש"כ בכיבוד אב למען יטב לך לעולם כולו טוב ולמען יאריכן ימיך לעולם שכולו ארוך, וכיון דבעבורו זה הטוב האמיתי לחדש בדברי תורה ומשור"ה זכה לזה. (אילת השחר שמות יתרו כ, יב)

ובנוסח אחר אמר רבנו בגמ' בקידושין (לא, ב) איסתייעא מילתי, ודרש אבימי מזמור לאסף, מבואר דבשכר שכ"כ כיבד אביו, זכה שהבין פירוש במש"כ מזמור לאסף, והנה דרשינן בדף ל"ט ב' למען ייטב לך והארכת ימים לעולם שכולו טוב, ולא נזכר שם שכר אחר, וצ"ל דמה שזכה להבין פירוש טוב בתנ"ך, זה מעין עולם הבא. (אילת השחר שם)

במעשה דדמא בן נתינה

הנה בקידושין (ל"א, א) אמרו גבי עובדא דדמא בן נתינה, ומה מי שאינו מצוה ועושה כך, המצווה ועושה, על אחת כמה וכמה, ע"כ, ומשמע דאין בני נח מצווין בכיבוד אב, [ועי' בר"נ גאון בהקדמה לברכות] ובפשטות י"ל דהיינו אף שהם מחוייבין בכיבוד או"א מצד מה שהדעת האנושי מחייבת, מ"מ אינם בכלל הציווי משום חוקי התורה, ועל כן חלוקים הם לענין שכרה, ועיי"ש בדברי הנצי"ב לענין שכר המצוה.

ושמעתי מרבנו ליישב, דכיון דחיוב ב"נ בכיבוד או"א הוא חיוב שכלי, להכי בעובדא דדמא בן נתינה שנגרם הפסד ממון גדול ע"י הכיבוד, אין השכל מחייב להפסיד כ"כ בשביל שלא יעיר אביו משנתו, ולא היה מחויב בזה משום המצוה השכלית. (ס' גינת אגוז עמ' פט, וע"ע אילת השחר נח ט, כה)

הכרת הטוב של אב

אמר רבנו, דלהאב והרב יש חובת הכרת הטוב להבן והתלמיד על כיבודם אותם, ואף שמחויבים הם בזה. (גינת אגוז עמ' דש)

מעשה רב כבוד אב

ובאמת האנשים הגדולים זכו בגלל הכבוד אב המיוחד להם, וכגון הגר"ח מבריסק א"א לתאר את גודל כיבודו לאביו וכן אצל החזו"א ומשפחתו הי' כיבוד הורים בצורה נפלאה, וע' במשנת ר' אליעזר (פרשה חמישית) "ר' יהודה אומר בשכר כבוד שכבדת אבותיך תראה בניך, יכול הדיוטות ת"ל תשיתמו לשרים בכל הארץ".

אביו של המהר"ל מפראג רצה לנסוע עם יתר חבריו ללמוד בישיבה. וכיון שאביו הי' זקן והוצרך סיוע נשאר לעזור לו בביתו ומאוד נצטער על זה שלא יכל לנסוע, ובשכר זה זכה לבנים גדולים מאוד כמהר"ל ואחיו. (אילת השחר יתרו כ, יב)

ובהזמנות אחרת הרחיב רבנו ואמר, התבוננתי היאך לאנשים גדולים ישנה זהירות מופלגת בכבוד אב ואם, כגון הגר"ח מבריסק א"א לתאר את צורת הכיבוד שכיבד את אביו הבית הלוי ממש רעד מפניו, וכן החזו"א כיבד את הוריו בצורה נפלאה ביותר, שמעתי שהי' נוהג לבקר את אמו מידי יום ומשוחח עמה כמחצית שעה, וכמובן שלא דיברו בלימוד, ואעפ"כ הקדיש כ"כ הרבה מזמנו לשמח את אמו. (יושר הורי שם)

וכן כשסיפר לרבנו, נכד הגרי"ש אלישיב, ששמע מאשת הגר"ח קניבסקי ע"ה שחושבת שאולי הטעם שאמא שלה זכתה לכזה בעל ת"ח, ובנים וחתנים ת"ח, בזכות כיבוד אם שכ"כ טרחה ודאגה כל השנים לחמותה שגרה אצלנו, וכן טיפלה בה טיפול רפואי לעת זקנתה, ואמר ע"כ רבנו את דברי המדרש במשנת רבי אליעזר הנ"ל. (באר שבע עמ' ט)

הזכות לכבד הורים

והוסיף רבנו ואמר שיש ירידת הדורות בהרגשת החשיבות והזכות שיש לאדם שיכול לקיים כיבוד אב ואם, וכדוגמה בעלמא סיפר שזוגתו הרבנית ע"ה אמרה לו ששמעה מאמה מרת שרה קורנפלד ע"ה שבבית הוריה הרה"צ ר' אליעזר הכהן הולנדר [שהיה שוחט בקראקא, והיה מפורסם בכל המחוז כצדיק ות"ח מופלג, ולמרות שמבואר שמי שיש לו נטיה להיות שופך דמים נעשה שוחט, הוא היה עדיין נפש מיוחד] היתה תורנות בין הבנות לסדר את מיטת האבא, וכשהוצרכו להעניש בת שלא התנהגה כראוי ענשה הי' שתפסיד את זכותה לסדר את המטה, והיום התהפך המצב בעו"ה ולפעמים התפקיד לסדר את מיטות ההורים וכיו"ב יחשב כעונש לילד. (יושר הורי עמ' י"ג, צדיק כתמר יפרח)

כיבוד אב בדורות האחרונים

ואמר פעם רבנו שמה שאנו רואים בדורות האחרונים שאנשים מאריכים ימים מאוד, ויש אנשים מבוגרים שעדיין מטפלים בהוריהם הישישים. יתכן שהסיבה לכך הוא שבדור האחרון זה גמר המלחמה כנגד עשו, ועשו כחו הוא בכבוד אב ואם, ולכן ה' נותן אפשרות להרבות במצוות כיבוד אב ואם, כדי לזכות לבטל את זכותו של עשו, ולהגיע לזמן של ביאת גואל.

מכבדם במוותם

רבנו לאחר פטירת הוריו בשואה האיומה [ד' חשון תש"ג] רצה לכבדם במוותם, וכשהוציא בשנת תשכ"ח ידידו הגר"ר שמואל איינשטיין את הספר "ליקוט תשובות וחידושים מרבנו עקיבא איגר" צירף רבנו בעילום שם בסוף הספר, קונטרס בשם אגלי צפון, שבו ב' מערכות על עניני כיבוד אב לאחר מיתה, [ועוד מערכה בענין קלב"מ], ובשם אגלי צפון מרומז שמו, ושמו אביו [-- נח צבי], ושם אמו, [פיגא גיטל]. והבאנו דבריו לעיל.

כיבוד אב ואם של הרבנית ע"ה

הרבנית ע"ה היתה מיוחדת ביותר במצוות כיבוד אב, וכאשר פרצה המלחמה נלקח לעיניה אביה ע"ה הגרמנים, ושלוש פעמים הצליחו להצילו ע"ה כסף, [פ"א נתן ר' חיים גיטלר טבעת יהלום שהטמין לעצמו שיוכל להציל את עצמו, ופדה אותו] ובפעם הרביעית לא הצליחו, ונעמדה בתו הרבנית ע"ה מול הגרמנים והכריזה תירו בי ומהרגו אותי במקום אבי, אך לא הועיל הי"ד.

והיתה אומרת תמיד, שהיא מצטערת על כך שבחלק מתקופת המלחמה ואחריה לא היתה עם הוריה, ולא זכתה לקיים מצות כיבוד הורים. בשמחת האופרוף של בתה לא נסעה הרבנית לירושלים, אלא נשארה להיות

עם אמה בביתה, על אף שבאו בני משפחה מחו"ל והם נסעו לחוג את השמחה. בעשור האחרון של חיי אמה, דרה אצלה בבית, ואע"פ שדרו בצפיפות, פינו לה חדר מיוחד, וטיפלה באמה במסירות רבה, ולא הסכימה שאחרים יטלו חלק בעול הזה, מפני כבודה. (קו' צדיק כתמר יפרח)

איך הוכיח אחרים על כיבוד אב

כאשר הזמינו את רבנו לדרוש אודות מצות כיבוד אב ואם בקהילת "נחלת משה" בבני-ברק, (כ"ז תשרי תשס"ז) וציפו כי רבנו - כדרכו בכל מקומות שמוזמן אליהם לצורכי חיזוק שנענה מיד בחיוב. אלא שהפעם כאשר שמע את בקשתם, ננסך עצבות על פניו, ושתיקה שררה בחדר. ואז פתח את פיו: "אינני יודע אם הפעם אוכל להשתתף אתכם", ואז שוב שרר שקט. הוא היה שקוע בהרהורים בתוך עצמו, ולבסוף המשיך ואמר: "הרי אתם מעוניינים כי אבוא לומר דברי חיזוק על מצות כיבוד אב ואם; באמת רצוני לומר דברי חיזוק, אולם עלי לשקול בדעתי האם אני עצמי מושלם במצוה זו, כי אינני מושלם בכך, כיצד אוכיח אחרים?! שכן בהיותי ילד כבן עשר, הכינה אמי אורז לארוחת ערב... ואני לא אהבתי אורז. אמא טרחה על הבישול ובקשה ממני שאוכל, וכיון שלא אהבתי, התחמקתי ולא אכלתי..." "אם כך", התאנח, "אולי לא אוכל להשתתף אתכם" ואח"כ התרצה ודיבר במעלת מצוה זו וכדלהלן:

שיחת רבנו במעלת מצווה זו

אנחנו יודעים שחייבים לקיים את כל התורה כולה בלי כל חילוק, אך בכל זאת עשרת הדברות שדיבר הקב"ה לכלל ישראל במעמד הר סיני שפתח הקב"ה את הרקיע פתח את השמים, וראו שאין עוד מלבדו גילוי שכינה כזה לא היה אף פעם, ואז הקב"ה אמר את עשרת הדברות שהם המצות החשובות שיש בין אדם למקום ובין אדם לחבירו, ואחד מהם זה כבד את אביך ואת אמך מצוה כ"כ גדולה וכ"כ חשובה שהיא אחת מעשרת הדברות, למרות שח"ו לא אומרים ששאר המצוות לא חשובים בודאי כל המצוות חשובים, אך בכל זאת עשרת הדברות שהקב"ה אמר במעמד כזה שלא היה כמוהו אף פעם מעמד הר סיני הם מיוחדים, ואחד מהם זה כבוד אב ואם.

ולמרות זה כתוב בחז"ל שזוהי מצוה שקשה מאד לקיימה, והגמ' אומרת בקידושין דף ל"א ע"ב אשרי מי שלא חמאן אשרי מי שלא ראה אותם וכמו שהגמ' מביאה שם על רבי יוחנן ואביו שלא הכירו כלל את הוריהם.

וכן מה שהתורה אומרת והיה עקב תשמעון, ומפרשים חז"ל אלו מצות שאדם דש בעקביו בודאי אחד מהם זה כבוד אב ואם, ובחלק של מורא אב ואם קשה יותר לקיים מורא אם כי אדם אוהב יותר את אמו ולא מפחד ממנה כ"כ ומהאבא הוא מפחד, עכ"פ למעשה זה אחד מהמצוות שאדם דש בעקביו. והשכר שיש על כבוד אב ואם כתוב בהרבה מקומות בחז"ל באופן שאין לשער, אפילו על עשו הרשע כתוב (תנחומא קדושים או' טז) שקיים כ"כ כבוד אב שעד היום מה שאנחנו סובלים מהאומות, חלק גדול זה בשכר שהוא כיבד את האבא ולכן הוא זכה לדברים מה שמצד שני אנחנו סובלים מזה, עכ"פ רואים מזה עד כמה חשוב הענין של כיבוד אב.

וכל גדולי עולם שהיו בדורות שלפנינו חוץ ממה שהיו גדולים בתורה וביראה, אבל חלק גדול זכו מחמת כבוד אב ואם, ונדמה לי שאומרים בשם אחד מהגדולים מאד שאמר: שחושב שזכה למה שהוא זכה ע"י כבוד אב ואם. וכן החזו"א צדוק"ל היה הולך לדבר עם אמו כל יום למשך חצי שעה, אתם יודעים מה זה אצלו חצי שעה לימוד התורה ובכל זאת הוא הלך לדבר עם האמא חצי שעה כדי לקיים כבוד אב, א"כ צריך לחזק מצוה כזאת שאדם דש בעקביו והיא גדולה מאד מאד, וכמעט אי אפשר לומר שמישהו מקיים את זה בכל מה שצריך, ומה שזוכים בשביל זה הרי אי אפשר לתאר. והיות שרואים במציאות שאצל אנשים חלש מאד הענין של כיבוד אב וכיבוד אם ממילא מאד צריך לעשות חיזוק בזה.

הגמ' מביאה בסוכה (מה, ב): אמר רבי שמעון בר יוחאי יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואילמלי אליעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם עד סופו.

עד כדי כך, כל העולם מיום שנברא עד סופו יכולים רשב"י ורא בר"ש ויותם לפטור מן הדין. ומפרש רש"י מי זה יותם בן עוזיהו "צדיק היה ועניו יותר משאר מלכים וזכה בכיבוד אביו ועליו נאמר בן יכבד אב שכל הימים שהיה אביו מצורע אביו היה עוזיהו ונעשה מצורע והוא היה שופט עם הארץ, כדכתיב ויותם שופט וגו' לא

נטל עליו כתר מלכות בחייו וכל דינים שהיה דן היה אומרם בשם אביו ואפילו שאביו לא היה פוסק רק הוא בכל זאת היה אומרם בשם אביו. הזכות הזו היא כ"כ גדולה שיותם עם רבי שמעון ובנו רבי אליעזר יכולים לפטור את כל האנשים שבעולם מיום הדין, ולמה לא אומרים שיש עוד צדיקים, דבר נורא! אפילו משה רבנו שכתוב עליו שהיה עניו מכל האדם האם צריך יותר מזה. בכל זאת חז"ל אומרים על שני אלה ויותם, שהם יכולים לפטור את כל העולם כולו מיום שנברא ועד סופו ומה מיוחד ביותר כיבוד אב!

ויש עוד הרבה דברים במצוה זו בחז"ל. במדרש תנחומא קדושים ט"ז כתוב עה"פ מי הקדימני ואשלם תחת כל השמים אמר הקב"ה: מי הקדימני ואשלם מי הוא זה שהקדים כבוד אבותיו ולא נתתי לו בנים. עד כדי כך א"כ אנחנו רואים שהיא מצוה כ"כ גדולה מצד אחד, ומצד שני כ"כ קשה לקיים אותה, וכל כך נכשלים בזה מצוה שאדם דש בעקביו מה שהאבא אומר, מה שהאמא אומרת מי שומע כראוי לאבא ולאמא?

והגמ' מביאה בקידושין (לא, ב) אבימי חמשה בני סמכי הוו ליה פל' בנים תלמידי חכמים וכשהיה אביו מבקש דבר היה יכול לשלוח את אחד מבניו, ובכל זאת כשהיה אביו קורא היה הוא בעצמו ואינו מניח לאחד מבניו לילך, ופעם אחת בקש האבא מים לשתות והלך אבימי להביא, בינתיים עד שחזר עם המים היתנמנם האבא, אומרת הגמ' שכל הזמן עמד אבימי כפוף וגחן על אביו כדי שברגע שהאבא יתעורר תיכף יתן לו לשתות, ובזמן הזה הוא זכה לפרש את הפסוק מזמור לאסוף וגו' וקשה למה מזמור לאסוף קינה לאסוף מיבעיא ליה אלא ששפך הקב"ה את חמתו על עצים ואבנים ולא ח"ו על כלל ישראל, כזה כבוד אב שאפילו שהיו לו חמשה בנים היה הוא בעצמו רץ ולא רק רץ אלא חכה עד שהאבא התעורר ותיכף ומיד יוכל לתת לו, עמד ככה כפוף כדי שהאבא לא יצטרך לחכות אפילו שניה אחת, אלא תיכף שיתעורר יתן לו לשתות ובגלל זה הוא זכה להגיד פשוט בפסוק.

רואים כמה שכיבוד אב כ"כ גדול וכמה שהוא יותר גדול ככה קשה לאנשים לקיים ומזלזלים בזה קצת, אדם דש בעקביו ממילא אנחנו רוצים לומר עד כמה צריך להשתדל מה שיותר לקיים את המצוה הזאת כמו שרואים שהמצוה הזאת כ"כ גדולה שאי אפשר לתאר.

והקב"ה יעזור שנזכה באמת לקיים את המצוה ועי"ז נזכה גם ברוחניות וגם בגשמיות, מי יודע כמה גזירות היו יכולים לחסוך עי"ז חוץ ממה שבודאי עוסקים בתורה וחסד אבל גם זה אחד מהדברים העיקריים והקב"ה יעזור שנתחזק בזה ובזכות זה נזכה לכל טוב ונזכה ג"כ לביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן סלה.

מעלת כיבוד אב, ובכלל מעלת מצוות שבין אדם לחבירו

בכלל המצוות שכתוב בתורה שכר מפורש בתורה זה מצות שבין אדם לחבירו, והביא ראייה לזה מדברי הגמ' בברכות ("פרק מי שמתו") שאומרת בזה"ל: אמר רב יהודה כל הרואה המת ואינו מלווה עובר משום "לועג לרש" חרף עשהו, ואם הלווה מה שכרו אמר רב אסי עליו הכתוב "מלוה ד' חונן דל" "ומכבדו חונן אביו" וקשה היכן מצינו על מצוה בתורה, ואם עשו מה שכרו? רק במצות של בין אדם לחבירו. עד כדי כך שאדם נקרא "מלוה ה'" כביכול הקב"ה חותם ערבות לשלם למי שעוזר לדל, כי הקב"ה חפץ שאדם יעזור לדל. (ואין לך דל מן המת, והמלוה אותו כאילו מלווה מן המקום).

בא וראה מעלת כיבוד אב דהנה מכל עשרת הדיברות יש רק דיברה אחת שכתוב בה שכר בעוה"ז זה "כיבוד אב", שזה מצוה של בין אדם לחבירו ויש לדעת דרוב המצוות שיש להם שכר פירותיהם בעוה"ז זה מצוות שבין אדם לחבירו (ועי' באבן עזרא פרשת יתרו בהקדמה לעשרת הדיברות, עיי"ש).

להתחזק בכיבוד אב

(טבת תשע"ה) הג"ר ברוך שפירא נשלח להתייעץ עם רבנו בענין בחור שיש לו ירידה ברוחניות, ולאחר מכן שאל שאם הילד קשה לה הדבר ושואלת במה להתחזק לזכותו, השיב רבנו מצות כיבוד אב ואם, מצוה כה חשובה, ומצד שני לצער ההורים כה חמור. ובתחלה השואל לא הבין ואמר לרבנו קשה עכשיו לדבר עם הבחור על כיבוד אב ואם, אבל רבנו חזר על הדבר ג' פעמים, לבסוף כשנאמרו הדברים לאמו של הבחור אמרה שמפני אי הבנה כבר תקופה שאינה מדברת עם אמה ועכשיו הלכה להשלים עמה ולדבר עמה, ושכינה דיברה מתוך גרונו של רבנו.

וכשנאמרו הדברים בפני רבנו קרא מתוך הספר במדרש משנת ר' אליעזר (פרשה חמישית) "ר' יהודה אומר בשכר כבוד שכבדת אבותיך תראה בניך, יכול הדיוטות, ת"ל תשתימו לשרים בכל הארץ". (צדיק כתמר יפרח)

כיבוד אב מזכה בתורה

כתב הרה"ג ר' הלל קופרמן: שאלנו את רבנו, מצאנו בחז"ל שיש בכוחה של מצות כיבוד אב ואם להביא את האדם לזכות לתורה [כן מבואר בכמ"ד כגון בקידושין (לא, ב) איתא: אמר רבי אבהו, כגון אבימי ברי קיים מצות כיבוד. חמשה בני סמכי הוה ליה לאבימי בחיי אביו, וכי הוה אתא רבי אבהו קרי אבבא, רהיט ואזיל ופתח ליה, ואמר אין, אין, עד דמטאי התם. יומא חד אמר ליה אשקיין מיא, אדאייתי ליה נמנם, גחין קאי עליה עד דאיתער. איסתייעא מילתיה ודרש אבימי "מזמור לאסף", ע"כ. הרי שבזכות קיום מצות כיבוד אב זכה רב אבימי לתורה. (ג) דברי הגמ' בסוכה (מה, ב): ואמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי, יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה. ואילמלי אליעזר בני עמי - מיום שנברא העולם ועד עכשיו. ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו - מיום שנברא העולם עד סופו, ע"כ. ומה היתה זכותו המיוחדת של המלך יותם מכל מלכי יהודה הצדיקים? מבאר רש"י: צדיק היה, ועניו יותר משאר מלכים, וזכה בכיבוד אביו, ועליו נאמר (מלאכי א, ו) "בן יכבד אב", ע"כ. ואנו למדים שמצות כיבוד אב ואם שקולה כמצות תלמוד תורה של רשב"י ורבי אלעזר בנו, לפטור את העולם מן הדין] וצריך להבין מה השייכות בין הדברים. ענה לנו רבנו: כיבוד אב היא מצוה גדולה. המשנה בקידושין (פ"א מ"י) אומרת: כל העושה מצוה אחת מטיבין לו, ומאריכין לו ימיו, ונוחל את הארץ. והירושלמי סוף פ"ק (ה"ט) שואל: מה זה מצוה אחת? ועונה זה כיבוד אב ואם.

הוספנו לשאול: האם אפשר לומר זאת גם על מצוות אחרות? וענה: כתוב כיבוד אב, אז זה רק כיבוד אב. והמילה 'כגון' שכתב הירושלמי ר"ל שזו כוונת המשנה.

וסיפר רבנו, שיהודי אחד סיפר לו שהחזון איש הלך בשמחת תורה, וכולם הלכו אחריו, וילד אחד שאל את אבא שלו: למה כולם הולכים אחריו? וכי הוא לא יודע את הדרך לבד? החזון איש שמע את זה, וקרא לאביו של הילד ואמר לו: תאמר לבנך, שזה בזכות מצות כיבוד אב ואם שקיימת. והוסיף רבנו, שהחזון איש כיבד מאד את אמא שלו, ואני זוכר שהיה עולה כל יום! ומשוחח איתה חצי שעה על דא ועל הא, ואפילו לפני סליחות!.

מזכה את בניו

אל רבנו נכנס יהודי חרדי שהגיע לגיל זקנה, וביכה על מר גורלו שהוא כבר אינו שולט כל כך בעצמו ונזקק לעזרת ילדיו. אני ב"ה אדם בעל אמצעים, סיפר הקשיש לרבנו, ובמשך כל השנים תמכתי בילדי שלמדו בכוללים, וע"י שתמכתי בהם, היתה להם האפשרות ללמוד, ועכשיו התהפך הגלגל, והם צריכים לתמוך בי ולסייע לי לתפקד, הדבר גורם לי מרירות קשה.

ענה לו רבנו 'אתה אומר שכאשר היית בריא, עזרת לילדיך, ועכשיו אינך מסייע להם, ואני טוען בדיוק הפוך, דוקא כשאתה במצב כזה, הינך עוזר להם יותר.

כשהתהלכת על רגלך כאחד האדם, במה תמכת בילדך? בכסף, בודאי שזה מצוה גדולה, אבל האם הכסף היה שלך, הרי הממון והפרנסה בידי שמים הם, ואתה העברת את הכסף מרשותך לרשותם.

אבל כיום כשהינך זקוק לעזרת בניך, והם באים לסייע בידך, בכך הינך מזכה אותם במצווה הגדולה של כבוד אב, ומדוע תיחשב בעיניך כמי שהפסקת לתמוך בילדים, אדרבה זה העזרה הכי גדולה שהנך מגיש להם בחייהם. (ברכי נפשי במדבר עמ' תסד)

לעבור לחו"ל

שח מרן הגר"ג אדלשטיין (דרכי החיזוק 231) אצל בעלי תשובה מצוי שיש התנגדות מצד המשפחה, ויש קשיים מבית שמפריעים לחזור בתשובה, והם עומדים בניסיונות ואינם מתחשבים בכל הקשיים, וכפי ששמעתי עובדא באחד שההורים לא רצו בשום אופן שיחזור בתשובה, והפריעו לו כל הזמן, עד שכבר לא היה יכול לעמוד בזה, ושאל את רבנו מה לעשות, ויעץ לו שיעבור לגור באמריקה, שם לא יוכלו ההורים להפריע לו, ובזה נפתרה הבעיה.

והוסיף על זה הגרי"ג כי רבנו יעץ גם לאותו אחד שיתקשר אל הוריו משדה התעופה (תחנת המטוסים כלשונו של רבינו) ויעדכן אותם כי עכשיו הוא כבר בדרך (דהיינו שלא יברח סתם אלא יודיע להם ברגע האחרון כשכבר לא שייך שימנעו ממנו).

במשנתם של גדולי הדורות

מנן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך (כ'–י"ב)

לכבד הורים צעירים בריאים ושמחים לא כל כך קשה, הספקות וההתמודדויות מתחילים בימים שלא כתיקונם ובשנות הזקנה.

אביו בבית חולים סיעודי ולבנו קשה לו לבקרו נפשית כי עצביו רופפים, מה שיעור כבוד אב - לבקרו כל שבוע כל חודש וכו'? **ללכת, ודאי צריך, אבל כמה ללכת זה צריך הוא לראות לפי הענין.**

מתגורר בגייטסהד והוריו בלונדון, והם לבד, ואמו מרגישה בודדת, ובא ללונדון לאמו לשם כך, ויש בזה ביטול תורה גדול, כמה השיעור שיבטל תורה לכך?

תשובה - בהתייחס לענין של שיעור המצוה: **לא שייך בזה שיעורים, כמה שיכול וכמה שרואה שאמו צריכה זאת.**

בעל תשובה מתחזק מארגנטינה והוא בא לארץ ישראל ללמוד תורה, אביו נחלה בסרטן ומבקש ממנו שיבוא, כי אין מי שיטפל בו, אך עדיין הבן לא בא כי רוצה ללמוד, ושוב מבקשו, ויש האומרים כי בגלל שלא בא אליו מצבו מדרדר, וזה פיקוח נפש, ומאידך, אם יחזור לשם לא יתכן שיגדל תלמיד חכם במצב שיהיה שם, וכאן יהיה ת"ח, האם נאמר חייך קודמין? **צריך לראות לפעול עם כסף מכאן או כסף שם, שיהיה מי שידאג ויטפל באביו.**

האב זקן מאד, ומטלפן בכל יום לבנו ומתאונן בטלפון כי הולך למות, והשיחה הזו מפריעה לו ללמוד, כי צריך לדבר אתו כמה דקות במיוחד כדי להרגיעו, והנה בזמנים אחרים כאשר הם מדברים, האבא אינו מדבר על כך באופן שהולך למות אלא משוחח רגוע, האם מותר לא להרים לו את הטלפון באותן שעות שמתאונן כנ"ל? **יש בזה קיום של מצוות כבוד אב, ולא יפסיד מכך, ותהיה לו סייעתא דשמיא יותר בלימודו על ידי כך שיקשיב לו.** הוא בבני ברק ויש לו בירושלים סבתא זקנה שקצת מתחילה לשכוח, כמה השיעור לנסוע לבקרה, והנסיעה וכל הסובב, יש בה ביטול תורה של כמה שעות לכל הפחות? **תלמוד תורה אין לו שיעור וגמ"ח אין לו שיעור, צריך לראות ולהכריע לפי הענין.**

מגיע הרגע שכשל כוח הילדים לסייע להורים. רגע לא פשוט. עד כמה חובה גמורה לטרוח גם כעת? מה המינון המדויק, מה נחשב לזכות, ומהי מידת חסידות?

שמעתי מבעל השמועה שהיה לו קושי עם הוריו, ואמרה לו בתו של החפץ חיים, כי אמא שלה התגוררה עמה ולא היה קל, אמר לה אביה הק' החפץ חיים: מיין טכטערל, מי שצודק איני יודע, אבל איך שאדם נוהג עם הוריו כך בניו ינהגו עמו. וכן כתב רבנו בספרו "ארחות יושר" עמ' מ"ח. **בגמרא מבואר (יר' פאה פ"א ה"א הובא בח"א כלל ס"ז), שכבוד אב זה פירעון חוב, פירוש מה שיש חיוב לשלם לאביו על שכיבד אביו. ובירושלמי ריש פאה איתא ומה דבר שהוא פריעת חוב כתיב בו למען יטב לך והארכת ימים.**

פעם אחת נכנס כאן אחד, ושאלני שיש לו אבא זקן מאד בבית וזו טרחא עצומה לכל בני הבית, האם שיסדרו אותו במושב זקנים או לא, אמרתי לו, דע לך שכפי שאתה תתנהג אתו כך יתנהגו בניך אתך. הוא שאל כמה שיעורו וכיצד ישקול את דרכו עד כמה לעשות למען אביו, אמרתי לו, אם זה היה בנך עד כמה היית טורח לפי מצבו ומתאמץ עוד ולא מסדרו במוסד - כך השיעור לטרוח לגבי האב.

זוג אנשים בני 50 ואמא שלה בת 90 והאמא מתחילה להיכנס לדיכאון ולשכוח. האשה שהיא בתה, היא בת יחידה, וכולם אומרים שאם תכניס את אמא לביתה ולא תעביר אותה למושב זקנים בכך תאריך את ימיה, ובעלה אומר שמכיר אשתו שאיננה חזקה וגם סובלת בגב והתפקיד הזה מדי קשה בשבילה ולא לפי כוחותיה.

אם זה פיקוח נפש לבת אי אפשר לומר לה לקחתה לביתה, אבל אם לא, כדאי שתהיה בביתה ושהבעל יסייע בידה. שאלה: המדובר כבר אחרי העזרה שלו. רבנו חזר על דבריו שוב: **כדאי שתהיה אצל בתה.**

בענין הורים זקנים והבן רוצה שיעברו הוא ואשתו וצאצאיהם לבית הוריו - לעזור להם. מה ההכרעה בענין?
**כלה וחמותה זה לא טוב. בחידושי הרמב"ן חולין ב: כתב ז"ל סד"ה וענין ואמרו באגדה אם יעלה חמור בסולם
תמצא דעת בכובסין אם ידור גדי עם נמר תדור כלה בחמותה אם תמצא עורב כולו לבן תמצא כשרה בנשים וכו'
ש: הרי אצל חמיו שליט"א כל שניו התגוררו כלה וחמותה. ת: יש יוצא מן הכלל.**

סבתא נוסעת לארגנטינה, וביקשו מנכדתה שתתלוו אליה, וזה מיד בתום שנה ראשונה לנישואיה, עדיין אין
להם ילדים, ונוסעת לשבועיים, הבעל בן תורה ויר"ש, ואומר כי קשה לו להיות בזמן זה לבד, וכי אינו מחויב
בזה, ובוודאי מצוה יש בזה, והשאלה איך צריכה להיות ההנהגה למעשה. אם הנכדה לא תסע תצטרך הסבתא
לנסוע לבד.

**האם היא נוסעת לרפואה? מסתמא לא, ארגנטינה אינו מקום שנוסעים לשם חולים. אז שגם הבעל יסע איתם
יחד. שאלה: זה ביטול תורה גדול. תשובה: גם שם אפשר ללמוד.**

ש: אולי אין כסף לנסיעה גם לבעל (האם גם לכך בלבד שהאם לא תסע לבד שווה ביטול התורה של הבעל?). **תלוי לפי הצורך,
אם זה צורך גדול, הבעל צריך להרשות לה לנסוע, אבל אם האמא יכולה להסתדר לבד אינו צריך להסכים לה.**
שאלות מכאיבות ועדינות, ולא כל פעם יש להם כללים.

אביה מומר גמור לכל התורה אבל אם בתו תתאמץ ותביא לו בקביעות את האוכל, לא יהיה אכפת לו לאכול
כשר, אבל כמובן שאם תקנה את האוכל ותשלח לו, זו הוצאה כספית נכבדה, והיא אינה מהגבירים אבל זה
במידת האפשרות שלה. היא יודעת שעל פי הלכה פטורה, אבל שואלת כיצד ראוי לנהוג בהידור האם להצילו,
או לא, כיון שבלא"ה הוא מומר גמור שמסתמא ימות בממרו.

אם אינו מומר להכעיס, אף שאינה מחויבת בכך, אם תעשה זאת יהיה לה הדבר מצוה.

סבתא זקנה לא כל כך חרדית וישנים בביתה הנכדים כל לילה במשמרות, ויש לילות שאין נכד, ואז העכו"ם
המטפל ישן שם, וזה יחוד, וזו טרחה גדולה לבוא לישון איתה, עד כמה חייבים לדאוג שלא יהיה לה איסור
יחוד?

**זה מצוה גדולה להציל את הסבתא מאיסור יחוד, והיא מסתמא שוגגת, היא חושבת שזה חומרא, וראוי לטרחא
גדולה להצילה מהאיסור.**

אב משפיע על נכדיו שלא ימשיכו ללמוד האם מותר לבן למנוע מבניו ללכת לסבא אף שהסבא מאוד מקפיד
על כך שלא באים אליו? **יעשה באופן שלא יקפיד עם כל מיני תירוצים, ואם זה לא מועיל אין לחוש לקפידת
האב ולא ישלחם אליו.**

לגבי מידת חסידות כביבוד אב. אבי חולה בסכנת נפשות ויש 40 אחוז לרפאותו, ולצורך העלויות לרפואתו
הוא יצטרך למכור כמעט חצי דירה, ודאי משל אב, אבל מהו השקפת התורה בזה?

ת: מדת חסידות יש כאן.

ד' תשרי תשנ"ז. מקימים מצבה על אמא בעשי"ת, והבנים שלי - הנכדים לומדים בישיבה באשדוד ובחדרה.
הסבא שלהם מזרחי ויסתכל באופן שלילי אם לא יבואו, איני יודע אם יקפיד אבל יסתכל באופן שלילי.

זה כבוד אב, אין ברירה, ושיסעו להקמת המצבה.

שאלה ותשובה שנפגשים בה בסיטואציות רבות בחיי המעשה, ולרבנו יש בה משנה סדורה.

יש חולי ששמו אמופילי שהדם לא נקרש, ואם הדם יוצא מהגוף חובה להזריק חומר לתוך "הווריד" ואז
נעצרת זרימת הדם, וזה פיקוח נפש ממש. כדי שידע שהזריקה נכנסת לתוך הווריד צריך להוציא מעט דם
ועל ידי כך יודע בבירור שזה בווריד, ומומחה לדבר מוצא את המקום בבת אחת. הוא עצמו, אינו מומחה ועליו
לבדוק הרבה פעמים האם זה בתוך הוריד, ואמו מומחית, אך היא ישנה, האם מותר להעירה כדי שתעשה לו
בפעם אחת, והבן החולה לא יצטרך כמה פעמים לסבול להוציא דם מהווריד.

אם לאמא יש נחת רוח שיעירנה, יכול להעיר אותה. ראה הביאור להלן בסמוך.

שאלתי. אדם גדול פלוני אחרי שחרית בש"ק עוברים לומר לידו גוט שבת, והנה הוא נרדם במושבו והכול
עומדים וממתנים, ובניו היו לידו, אך כמובן שלא רצו לעוררו.

זה לא נכון, למדתי פעם עם ר' גדליה תוספות במסכת סוטה, היה זה בשנה אחת שלמדנו חברותא את הש"ס עם תוס', סיימנו בסמוך לזמן שהחזון איש נפטר, לא למדנו כל שעות היום רק כמה שעות, וזכורני כשהגענו לתוס' בסוטה ל"ז. ד"ה והיו, הוא הבין בלימוד התוספות, שהנה אם אבא מצוה להעירו צריך להעירו מהשינה, אך אין צורך שיצווה, אלא אם הם יודעים בוודאי שרצונו שיעירוהו. ולכן גם כאן יש להעירו.

אם כן מה גדלות של דמא בן נתינה הרי היה צריך להעיר את אביו, כי רצונו היה להעירו.

גוי לא אכפת לו מבנו, ורק מה שטוב לו עצמו.

רבנו למד הרבה בחברותא עם רבי גדליה? אחרי החתונה רצה ללמוד עמי ש"ס ולמדנו בשנה אחת ש"ס, היה לו אגרויסע קאפ.

נכנס יהודי ושאל, כתוב בחיי אדם (כלל ס"ז ס"ג) בענין כבוד אב שכל אחד צריך לכבד אביו באופן שיעריכו לאדם מיוחד וחשוב ולאהוב אותם. יש פעמים שהורים שומרים תו"מ רק כהפשרנים וכיון שכך הם רבים עמו כל הזמן בעניני השקפה וכדו' וכיצד יחזיקם לחשובים ויאהבם? לא על הורים כאלו החיי אדם מדבר א.ה. ועי' שו"ע יו"ד סי' ר"מ סי"ח.

מעשים מופלאים מסופרים אודת רבנו - ומצוות כיבוד אב ואם שלו כהעובדה דלהלן.

אמרתי קמיה רבנו כי שמעתי שפעם אחת אחות רבנו (הרבנית ברזם תחי') אמרה לאביה כי לחיים כואב הגב, והסטיפלער חשב שהכוונה לבנו - רבנו (והיא התכוונה לרבי חיים קלופט, חתנה) ואביו בא לבית בנו וציווהו לשכב על המטה ושיגביה את החולצה ועשה לו טיפול עם שמן ועם דפיקות על הגב, ורבנו מחמת כיבוד אב לא פצה פה.

אינני זוכר, אבל יתכן שהיה כך. המשיך רבנו לאמר: בתקופה שאמו של החזון איש שהתה אצלנו בימי החגים, ראיתי את החזון איש כל בוקר משוחח עם אמו כחצי שעה סתם מילי דעלמא על קוסובה, ובשעתו השתוממתי על הדבר. וכן פעם אחת אמו לא חשה בטוב והיא שאלה את אמי ע"ה מדוע לא רואים את אברהם ישעי', ואימי ע"ה באה לחזו"א וסיפרה לו את מה שאמרה, הוא התחיל לרוץ ברחוב לכיוון בית אימו, עד שאמי לא יכלה להשיגו.

מתאכסן בשבת אצל בנו או חתנו ובנו וחתנו מכבדים אותו שישב בראש השולחן, ולא נעים לו בזה, כיצד ינהג? הם צודקים.

אביו ביקש ממנו, הבא לי עוגה מהחנות, האם כל פסיעה ופסיעה זו מצוה או רק ההבאה? רק ההבאה. אבל אין שום נפק"מ, כי בכך שזה חלק מהמצווה ממילא כל פסיעה היא חלק ממנה והמצווה יותר גדולה וארוכה. ועי' תוס' שבת קל"א ב' ד"ה ושיוין ותוס' יבמות ו' א' ד"ה שכן.

ההורים של הרך הנולד מעוניינים לקרא שם מסוים, אך אביו או אמו ביקשויהו שם אחר, מה יעשה?

דבר שלא נוגע לאביו כאכילה ושתייה וכל כהאי גוונא אין זה מעיקר המצוה, רק סתם כבוד אב, ואם יש סיבה להורים לתת שם אחר לא מחויבים לשמוע להורים א.ה. על חזו"א יו"ד סי' קמ"ט סק"ח.

בשו"ע סי' ר"מ סכ"ה שאין חייב לשמוע לאביו אם רוצה ללכת למקום לימודו ואביו מוחה כיון שדואג שעכו"ם יעלילו עליו. השאלה, כיצד להתנהג בכהאי גוונא שאביו רוצה שבנו ילמד בישיבה מסוימת שחושב ששם יצליח יותר ובנו חושב לא כן שיצליח במקום אחר יותר?

כהאי גוונא לא שייך לשולחן ערוך, כי שם לא שומע לאביו - שמפחד עליו, והוא אינו מפחד, אבל כאן זה ענין אחר.

ומה דינו כאן, וכן שם ברמ"א שאין צריך לשמוע לקול אביו אם בנו רוצה אשה מסוימת ואביו מוחה ומסתמא גם שם הנידון ההצלחה של הילד?

כאן דינו, שמסתמא אביו יודע טוב יותר, ומבין יותר ממנו מה טוב לו, אכן מכל מקום בשידוך זה ענין אחר, שמה ששייך לאשה זה יותר תלוי בהרגשת לבו של הבעל דבר עצמו.

אמש בלויה של תלמיד חכם, חתנו הספידו וקרא: אבא אבא, העירו כי כיון שיש לו עדיין אבא חי שיבלט"א, אין זה כל כך דרך ארץ לומר כך, ואפילו שלא בפניו של אביו. ובאמת השאלה מהי ההנהגה כאשר זה בפני אביו? (שמעתי שמרן הרב שך זצ"ל לא אצר הספיד את דודו ורבו הגרא"ז זצ"ל כי צריך לומר "אבי אבי" והרי

מרן הגר"ז היה קיים ולכן לא הספיד כלל). ת: בשו"ע יור"ד סימן ר"מ סכ"ד איתא, חייב אדם בכבוד חמיו ובבאר הגולה ציין המקור ממש"כ הטור דדוד המלך אמר לשאל המלך חמיו בדרך כבוד: "ואבי ראה גם ראה", ואז ישי אביו קיים. ואם כן אף בחייו מותר לכנות חמיו - אבי. וענין המעשה עם הרב שך, זה ענין אחר ואינו דומה לכאן. ה' שופטים ז' אלול תש"ס. נכנס בחור שהיה בתיכון והתחזק והלך לשיבה נגד דעת אמו ועשה כך אחרי שהתייעץ עם רבנו ועשה כן על פי הוראתו שלא ישמע לה, וכעת היא מבקשת שירחם עליה ויחזור ושידבר עמה.

אל תלך לבית אפילו לדבר, אם יש חשש שתעכב אותך, אין מצוה לשמוע לה, ויגיע זמן שהיא תשמח על כך. היום אנו בזמן של והשיב לב אבות על בנים, ועוד יהיה טוב ונעים ביניכם.

סיפר לי רבנו כי הלך לבקר בחור חולה, שמיאן לקחת תרופות, ואמרתי לו, מה שרבי ישראל סלנטער אמר שחולה פטור מכלל התורה אבל במצווה אחת חייב: ונשמרתם, אבל, אתה חייב במצווה נוספת: בכבוד אב ואם.

סיפור כואב, כאשר רבנו הצביע על דרכי שמים "מידה כנגד מידה", מפי הרבנית הצדקנית אשת רבנו ע"ה. ספרה לי הרבנית. באה לבקש ברכה שהיא מוציאה ספרים, ונעלמו לה הדיסקים ואם לא תמצא את האבדה יהיה לה הפסד ממון רב. נכנסתי לרב ואמרתי לו שבתו של פלוני מבקשת ברכה להנ"ל. הדלת היתה פתוחה והיא עמדה סמוך לדלת, שאל הרב איזה בת של פלוני ראשונה שניה וכו' השבתי לו את מספרה בין הילדים, אמר רבנו: **מגיע לה מה שקרה לה, ולא אתן ברכה.** שאלתי מה קרה. והוא השיב: **לפני 20 שנה, מחמתה נאבדו מאביה אז הספרים שלו וכתבי יד שלו, ולכן מגיע לה, מידה כנגד מידה.** "לא רציתי לומר לה את דברי רבנו שמא היא תצטער, אבל היא שמעה שרבנו אמר משהו ונאלצתי לומר לה, והיא הגיבה - מה פתאום לא היה דבר כזה, אך שוב באה אחר הצהריים עם בעלה ואמרה כי נזכרה שאכן כך היה בשעתו שגרמה לכך בעקיפין, והיא הלכה מיד לאביה לבקש מחילה ואמר שמחל אז ומוחל היום, אבל נשאר בלבו צער על מה שנאבדו כתבי ידו.

כיון ששמע רבנו את הדברים, אמר להם **כיון שאביה מחל לה, אברך אותה, ובירך שתמצא את האבדה.** ובס"ד למחרת באה לומר כי מצאה את האבדה. ע"כ מה שסיפרה לי הרבנית.

אשה רצתה לאכול מאכל שלא טוב לה ובעלה רצה למונעה אמר לה שזה גזל כי לא מרשה לה אמרה לו זה יהיה חלק מהכתובה, ושואל: האם עתה צריך כתובה חדשה.

זה יהיה בשביל 'תוספת כתובה' וזה בסדר.

הנה לכאורה פשוט שהבעל לא עשה נכון וכי אין זו דרך, וספרתי לו שאחד ממשפחתי היה מעשן ולא היה שום עצה ואביו אמר למשגיח רבי יחזקאל זצ"ל שיש לו עצה שתעזור, אם יגזור עליו בגזירת כבוד אב הוא יפסיק, אמר לו המשגיח אל תעשה כך. למדים אנו מכך שלא זו הדרך. ת: **הוא אכן צודק.**

מהו גדר כבוד אחיו הגדול?

כמו שכתב שם בש"ך יו"ד סי' ר"מ סקכ"ב לגבי חמיו: "כמו שאר זקנים חשובים" החזון איש קם כאשר נכנס אחיו רבי מאיר [ולכאורה לא מחמת שהיה ת"ח כי מסתמא היו גם תלמידי חכמים כיוצא בו שלא היה קם בפניהם]. ואינני זוכר אם קם לגמרי או רק הידור.

מרן הגרמ"י לפקוביץ' זיע"א

אלו שנכשלים במצווה זו (כיבוד אב ואם) חוץ ממה שהם עוברים על אחד מתרי"ג מצוות. המידות שלהם הם מידות רעות. הם כפויי טובה בכך שאין מכירים בטובת ההורים בכל מה שהם עושים בשביל בנם.

יסוד המידות טובות הוא ההכנעה, לקיים מצות כיבוד אב ואם זה היסוד הראשון במידות טובות, הכרת טוב להורים.

כשלומדים מסכת קידושין סוגיות העוסקות בעניני מצות כיבוד אב ואם צריך כל אחד להרגיש אצלו שינוי בקיום מצוה זו.

כאשר האבא בא להתעניין אצל רבותיו של הבן כיצד הוא מתנהג. ומבשרים לו טובות על מצב בנם ברוחניות, מקיים בזה הבן מצות כיבוד אב ואם.

שלשה שותפים יש באדם הקב"ה ואביו ואמו (קידושין ל' ב') כיצד צריכים להסתכל על ההורים? צריך פשוט להסתכל: אני רואה ממש את הקב"ה! הוקש כבודם לכבוד המקום. והאם יש לנו תיאור איזו מצוה קשה, גדולה וחמורה היא לקיים מצוות כיבוד אב ואם.

שמעתי פעם מהג"ח שמואלביץ זצ"ל, שהאופן לקיום מצוות כיבוד אב ואם להחזיק את האבא ליחיד הדור. וכיצד יתכן כן? אלא צריך למצוא נקודה אחת, אף הקטנה ביותר. שנמצאת רק בו ולא באדם אחר, ובזה הוא יחיד הדור.

(דרכי החיים)

ממון המשגיח רבי דב יפה זצוק"ל

חשיבות ההכנה למצוה זו

'בין הזמנים' הוא זמן מיוחד לזכות לעסוק במצוה הגדולה של כיבוד הורים, וכל אחד צריך להכין את עצמו לקיום מצוה נעלה זו, וזה ע"י לימוד ההלכות [בשו"ע יו"ד הלכות כבוד אב ואם. ובספר חיי אדם בח"א כלל ס"ז. וכן כדאי לעיין ע"כ בעבד המלך, ובבן איש חי] וכבר אמר מרן החזו"א זיע"א שכשם שיש חיוב ללמוד קודם החג את הלכות החג, כך יש חיוב צריך ללמוד ולשנן את הלכות כיבוד אב ואם קודם ששב בחור לביתו ל'בין הזמנים' כדי שידע איך לנהוג עם הוריו על פי ההלכה, וגדול תלמוד המביא לידי מעשה.

יש חשיבות גדולה להכין עצמינו למצוה זו, כיון שמצוות כיבוד אב ואם היא מן המצוות הקשות, אשר בקל אפשר להכשל בהן, עד שאחד מן האמוראים אמר: 'אשרי מי שלא חמאן' (קידושין ל"א:) שזו עבודה קשה, לעמוד בה בשלימות, [ומש"כ רש"י "שאי אפשר לקיים כבודם ככל הצורך, האם התורה מצווה מה שא"א לקיים? ונראה שהכוונה היא שקשה מאוד לקיים מצוה זו, שזה אחד משימושי הלשון של א"א]. וע"כ עלינו להכין עצמנו להתגבר ולהתחזק במצוה חשובה זו.

ובכדי לקיים מצוה זו כראוי, כדאי לחזור ולשנן מאמרי חז"ל שיכולים להיות לנו לעזר רב בשעת מעשה, שלא נכשל ח"ו, כמובא בספר היראה (אות ע"ד) שם רבנו יונה נותן עצה נפלאה זו, וז"ל: "תמיד הרגל על לשונך דברי יראת שמים: כגון 'הוי עז כנמר וקל כנשר'... אלה וכיו"ב הרגל על לשונך - - ואז לא תכשל". וא"כ לפני שבחור מגיע לבית הוריו, עליו לשנן לעצמו את הפסוקים והמאמרים המעוררים בזה העניין כגון "איש אמו ואביו תראו..." "כבד את אביך ואמך" וכן ש"המכבד נוחל העוה"ז והעוה"ב" וכיוצ"ב, וזה יעזור בס"ד שלא יכשל ח"ו.

המכבד הוריו כמכבד את ד'

כיבוד הורים הוא כבוד ה' ית', כיון שההורים הם שותפים עם הקב"ה (קידושין ל:) ועניין זה של כבוד ההורים משום שהם שותפים לקב"ה ביצירת האדם, יסודו בהכרת הטוב על זה שבזכותם יש לנו את האפשרות לזכות בחיי נצח, ומה גם שבדרך כלל מקבלים הרבה טובות מההורים, ואולם זה אינו תלוי רק בזה, כי אפילו הורים שהתאכזרו על ילדיהם בכ"ז מחויבים לכבדם.

וכן אי' בחז"ל (שם) שבשעה שמכבד את אביו ואמו אומר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכיבדוני, ואפשר לבאר הדברים שכאשר אדם מכבד את הורי גופו כ"ש שיכבד את מי שהוא אבי נשמתו, וגם שאביו ואמו הם מכחו של הקב"ה וממילא בכל כיבוד אב ואם מונח כיבוד להשי"ת.

מצוות כיבוד הורים נמצאת בלוח של הדברות של בין אדם למקום, והביאור הוא כנ"ל שבכבודם מונח כבוד ד' ית"ש, בזה שמכבדים אנו את השותפים של הקב"ה.

וכל אחד בהיותו בביתו - כדאי שיזכיר לעצמו את דבריו המרגשים של רבינו יונה ז"ל (בסוף אגרת התשובה) שלא נברא האדם אלא לכבד את ה"ת וכל מה שהקב"ה ברא לא ברא אלא לכבודו! והרוצה לכבד את ד' יתעלה יכבד את אביו ואמו...! עכ"ל. זו מתנה נפלאה בשבילנו שיכולים אנו לזכות לכבד את השי"ת, ע"י כיבוד ההורים - ומי מאתנו לא רוצה לכבד את ד'?

ויש לשים לב לכך, שהרי ישנם הרבה דרכים איך לכבד את השי"ת, ואעפ"כ רבנו יונה ז"ל בחר להדגיש בעיקר את כיבוד אביו ואמו - שהמכבד הוריו, מכבד הוא בזה את המקום ב"ה.

אביו של אדם כמלכו

שאלתי בחור אחד, מה תעשה אם אמא שלך תבקש ממך לבוא הביתה לש"ק, ואולם לך יהי' חשבון לבוא לשבת אחרת? וענה לי הבחור שיאמר לה - אני אגיע בעזה"י לשבת הבאה... ותמהתי בפניו - וכי כך מדברים עם מלכה?!! הן האמא היא כמו מלכה! [וצריך לומר, "אני מבקש, אם אפשר, אולי אוכל לבוא לשבת אחרת"]. והמקור לכך שאביו של אדם הוא כמלכו, הוא מהנהגתו של יוסף הצדיק, שיצא לקראת אביו למרות שהי' מלך, אף שאין דרכו של המלך לצאת לקראת אדם! וללמדנו בא - שאביו של האדם הרי הוא כמלכו! [פרקי רבי אליעזר פ' לט]

למען ייטב לך - בעוה"ז

כיבוד הורים היא מהמצוות החשובות שנצטוונו עליהם בעשרת הדברות, ואלו הם מהדברים ש"האדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרבן קיימת לו לעולם הבא", והנה בעבר גם עוזבי התורה היו מכבדים את הוריהם, אלא שבזמן האחרון יחד עם כל הירידה שיש בעולם, חלה ג"כ ירידה בכיבוד ההורים.

וצריך מאד מאד להתחזק במצוה זו, שהרי אפשר עי"ז לזכות הרבה מאד, וכמש"כ שהמכבד מאריך ימים ונוחל העוה"ז והעוה"ב - ומי לא רוצה לזכות בכך?!

שמעתי מראש ישיבה חשוב שאמר שרואים דבר זה בחוש, שהמכבד את הוריו טוב לו בעוה"ז, ומאידך אם ח"ו אין מכבד את הוריו רע לו בעוה"ז, ובאות עליו גזירות קשות ל"ע, שהרי הוקש כבודם לכבוד המקום גם לענין עונשין רח"ל, ולכן צריך מאוד להיזהר בזה.

גודל שחר כיבוד אב ואם

בספר אורחות יושר למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א הביא (ערך כיבוד אב ואם) את המובא במדרש (עשרת הדברות) שהראו לתנא רבי יהושע בן אלם שהשכן שלו בגן עדן יהי' איזה קצב אחד, וחלקו וחלקך שוין, פחד התנא בלבו ואמר - אוי לי שמיום שנולדתי הייתי תמיד ביראת קוני ולא עמלתי אלא בתורה ולא הלכתי ד' אמות בלא ציצית ותפילין וכו' ועכשיו שקולין מעשי ותורתי עם הקצב הזה? והוא לא נח ולא שקט עד שמצא היכן מקום מגוריו, ושאלו מה הם מעשיו וכו' ואמר לו קצב אני ויש לי אב ואם זקנים, ואינם יכולים לעמוד על רגליהם ובכל יום ויום אני מלבישם ומאכילם ומרחיצם ביד, ומיד עמד רבי יהושע ונשקו על ראשו, וא"ל 'בני אשריך ואשרי גורלך מה טוב ומה נעים, ואשרי חלקי שזכיתי להיות חברך בגן עדן עכ"ל.

הנה מצד אחד תנא קדוש שכל ימיו עמל רק בתורה וכו', ומאידך אדם פשוט אבל דאג לכיבוד או"א - כמה שהוא זכה עבור כך לנצח נצחים...

שאלו את מרן החזו"א זצ"ל: כיצד נעשים חזון איש? והשיב "צריכים לכבד את ההורים"!!! ואכן החזון איש זצ"ל, הקדיש כל יום חצי שעה מזמנו, כדי לדבר עם אמו [חצי שעה של מרן החזון איש...!]

לכבדם - לא רק מפני מעלותיהם

צריך לכבד את אביו מחמת שהוא אבא שלו - ולא רק משום שיש לו איזה מעלה, שהוא למדן צדיק וכדו'. ברמב"ם (הלכות ממרים ו,יא) כתב אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא ממנו, רואים

שדעת הרמב"ם שגם אם אביו רשע צריך לכבדו, [וזו ספיקא דאוריתא!]. כיון שצריך לכבד את אביו מחמת שהוא אביו, ואם אחד מכבד את אביו רק בגלל שהוא בעל מדות וכדו' זה לא המצווה של כיבוד אב! ובאמת צריך כל אחד לחפש ולראות את מעלותיהם של הוריו ולכבדם על כך (וכמו שכתב בספר חרדים פ"ט, והובא בחיי אדם בכלל ס"ז סע' ג'). והגר"ח שמואלביץ זצ"ל אמר בשם אביו: שלכל אחד יש מעלות המיוחדות בו, וצריך 'לחפש' את המעלות בהורים - ולחיות עם זה!!

עיקר כבודם

מלבד הדאגה לצרכיהם "מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומוציא" (קידושין ל"א ב') עיקר הכיבוד הוא לעשות להם נחת רוח ולשמחם בין בדברים ובין במעשים, [ו"כבוד" יכול להתפרש לנהוג בו כבוד או לגרום שיהיה מכובד] וב"ה שבזמנינו בחור יכול לעשות להוריו נחת רוח עי"ז שהם רואים אותו לומד ומתפלל ונוהג כראוי,

וזה דבר נפלא, שמלבד שעצם הלימוד והתפילה וההתנהגות כראוי הם דברים חשובים מצד עצמם, עוד זוכה לקיים עי"ז נחת רוח ושמחה להוריו, ובביהז"מ שנמצאים יותר עם ההורים, צריך להשתדל מאוד לשמח אותם.

צריך לדעת לדבר ביראת הכבוד ומורא להורים, ובפרט מי שיש לו בעיות עם ההורים, 'חשוב במיוחד' שידבר בדרך כבוד! שזה יכול להועיל לגבי הדברים שאיננו מסכים עם הוריו!

חמורה שבחמורות

צריך מאוד להקפיד ולהזהר במצווה זו כפי שכתב ע"ז החיי אדם (כלל ס"ז) שהיא חמורה שבחמורות! ואעפ"כ לצערנו יש שמזלזלים בזה, וז"ל החיי אדם "אם יש לו אב ואם ישתדל לעסוק בצרכיהם שהיא מ"ע מן התורה, והיא חמורה שבחמורות. וצריך להזהר מאד בכבודם ובמוראם, שהוקש לכבוד ולמורא של המקום ברוך הוא. ומי שאינו מכבדם, נקרא רשע, וגזירות קשות באות עליו רח"ל" ... עכ"ל.

צורת אדם

בספר החינוך (מצוה ל"ג) מגדיר את שאינו מקפיד בכיבוד או"א - כ'נבל ומתנכר וכמי שהוא כפוי טובה', שזו מדה 'מאוסה בתכלית' בפני אלוקים ואדם, [אצל מי שקרוי אדם...]². ולכן חשוב מאוד להקפיד על כבודם, שהרי לבד ממה שהם הולידוהו, עוד הם טרחו למענו הרבה מאוד, [וכמה חבל, שלפעמים בגלל איזו טענה שיש לאחד על אביו ואמו, אין הוא מתבונן בחשיבות הגדולה של מצוה זו].

ראש ישיבת תפרח הגאון רבי יעקב פרידמן שליט"א רגיל לומר כי מה שהגמ' בקידושין (ל"א א') מביאה דוגמאות על גויים³ שכיבדו מאוד את הוריהם, הוא כדי ללמדנו, שמי שיש לו חסרון במצוה זו, לא רק בצורת יהודי חסר לו, אלא חסר לו גם בצורת אדם!!!

זהירות מלצער או לבזות ח"ו

במיוחד צריך להיזהר שלא לצערם ח"ו, שהרי לצער כל אדם זו עבירה גדולה, וכ"ש לצער את ההורים שכתב על כך רבינו יונה (בסוף אגרת התשובה) 'גדול עווננו מנשוא!!'

1 הרמב"ם כתב שכל מה שעושה השמש לרבו, עושה הבן לאביו, ואמנם שייך שהאבא מוחל ואז הבן פטור מלעשות את כל מה שהשמש עושה לרבו.

2 וז"ל: משרשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מדה רעה ומאוסה בתכלית, לפני אלקים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סבת היותו בעולם. ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנתו. וכשיקבע זאת המדה בנפשו, יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא, שהוא סבתו וסבת כל אבותיו עד אדם הראשון וכו'.

3 ויל"ע האם הגמרא לא מצאה דוגמאות לכיבוד אב מגדולי ישראל, שמביאה ראייה מגוי? אומר המהר"ל הג"מ רוצה להראות שמצוה זו השכל מחייב, ושנראה לאיזה מימדים השכל והרגש האנושי יכולים להגיע כדי לקיים מצוה זו - עד כדי נכונות להפסיד הון עתק ולהבליג על בזיונות איומים, בעבור כיבוד הורים.

והוא דבר נורא מאוד מה שישנם בחורים שהולכים לטיול אפי' שאמא שלהם מפחדת, וגם אם חושב שאין לה מה לפחד, אבל היא הרי מפחדת... א"כ איך אתה יכול ללכת 'להנות' בזמן שהאמא תצטער?!... נורא ואיום - כמה השחתה מונח בזה!

לפני שנים רבות הכרתי בחור שבהיותו על שפת הים קיבל התקף לב! דבר נדיר ביותר, שאלתי אותו לפשר העניין והוא השיב לי, שהוא ציער מאוד את אימו, עד שהיא אמרה לו "אתה הרסת לי את הלב ד' יהרוס לך את הלב"... ובאמת לאחר מכן הבחור הזה נפטר רח"ל.

וכן יש לשים ולהיזהר מאוד שח"ו לא 'לנהוג בזלזול כלפי ההורים' שהרי ההורים אינם חברים שלנו... הם שותפים של הקב"ה! והנה מבואר בפוסקים שההורים יכולים למחול על כבודם, וב"ה שיש הורים המוחלים על כבודם, ובלא זה מי יודע איך היינו יכולים לעמוד בקיום מצוה זו, ואולם עלינו לזכור כי על בזיונם אינם רשאים למחול!!

מורא אב

כתוב בתוה"ק "איש אמו ואביו תיראו" (ויקרא י"ט ג') נצטוונו שתהי' לנו יראת הכבוד מהורינו, והיינו שמלבד מה שצריך לכבד את ההורים ולהסתכל עליהם בכבוד, צריך גם שתהיה לנו יראה מהם, ולנהוג בהם יראת כבוד, כפי שהובא להלכה (בשו"ע יו"ד סי' ר"מ סע' ב') "לא ישב במקומו, ולא סותר ומכריע את דבריו" וכו', וזה מצוי לפעמים כשאחד מחליט לכבד את הוריו וכשמגיע הדבר למעשה וכגון שדן עם אביו על דבר מה, אומר לאביו - "אבא אתה צודק", [שעל כך נאמר שם, שאין לומר 'נראים דברי אבא'] והוא לא מבין שזה אינו דרך ארץ לומר כך, וכי אבא שלך צריך ממך את האישור שהוא צודק?! הרי הוא לא חבר שלך! ואמנם זה לא בא ממילא, אלא צריכים להתבונן בכדי להתחזק לקיים מצווה זו של כבוד ומורא כדבעי.

עלינו לנצל לכך היטב את ימי בין הזמנים, שהם זמן טוב - בכדי לזכות ולהתקדם במצוה נעלה זו!

מן החזון איש זיע"א

הגר"א רוטר שליט"א מוסר דבר הלכה במצות כיבוד אב ואם בשם רבינו שבשעתו הזכיר בחור אחד כמסיח לפי תומו לפני רבינו שהוא נוהג בביתו בברכת המזון שהוא מחזיר את פניו מאמו בגין היותה פרועת ראש ורבינו הקפיד עליו כיון שמעיקר הדין מועיל עצימת עינים בשער אשה כמבואר במ"ב סימן ע"ה סק"ה אם כן אסור לו להחמיר על עצמו במקום כבוד אם מכיון שהחזרת פנים ממנה מהווה זלזול כלפיה מובא במבקשי תורה אלול תשנ"ז

רבי משה שטיגל מעיד על הוראה מעניינת של רבינו בדיני כבוד אב עם קום המדינה היה בחור כבן 14 שהיה גר בא' המושבות בארץ באחד הימים שם לבו שאמו יוצאת למשק ושוחטת תרנגולת בסכין גילוח וחשכו עיניו על שמאכילים אותו בבית נבילות וטריפות גם שמירת השבת היתה לקויה במקום הנ"ל בצר לו החליט לעזוב את הבית וסוף דבר היה שהגיע לשיבת חברון בירושלים באחד הימים קיבל מכתב מהבית שאביו יצא עם עגלה לחרוש בשדה שבר את גבו ונפל למשכב והאב מבקש מאוד שישוב הביתה לסעדו הבחורים שטיפלו בנער זה פנו אלי שאול לשאול את רבי יחזקאל לעוינשטיין זשוייל שהיה גר אז בירושלים כדת מה לעשות המשגיח זצ"ל העמיק בשאלה שהבאתי לפניו ולבסוף הפטיר תשאל את החזון איש' לקחתי את הבחור ונסענו לב"ב את הבחור השארתי בביהמ"ד שבבית רבינו ואני נכנסתי לקודש פנימה הצעתי בפניו את כל העניין ומיד הגיב לא היה לכם את מי לשאול בירושלים כי באתם לשאול אותי ואמרתי שהייתי אצל המשגיח זצ"ל והוא שלחני לכאן ואז היתה הרצינות ניכרת על פניו ואז השיב רבינו בהאי לישנא זאת אומרת שהבן יעזוב אבא חולה ולא יבוא אליו ועוד שאני אמרתי ככה איך יכול אני לומר כדבר הזה. והורה שהבחור ישוב לביתו העזתי פני ושאלתי אבל אין אוכלים שם כשר וגם שמירת השבת אינה על הצד היותר טוב והשיב שישתדל לאכול כשר ומיד שאל הבחור נמצא כאן ואמרתי הן הוא בביהמ"ד ואז נכנס הבחור ואמר לו רבינו בעברית סע הביתה ותשתדל לחיות חיי עיר ולא חיי מושב הקרויים מתים. לתת הוראה לעזוב אבא חולה לא יכול היה רבינו אלא שיש בעיות הלכתיות קשות על כך הורה שיחפש דרכים כדי לפותרן מספר הרב לוי שיינין בחור משיבת תפא"צ קיבל מברק מהבית שאמו בבית חולים ושיבוא הביתה הגרמ"י ליפקוביץ שליט"א שלחני עם אותו בחור לשאול את החזון איש כמדומה שתחילה שאל אם יש לבחור עוד אחים ואחיות ושאל מי חתם על המברק והשיב הבן אבא אם כן אמר צריך לנסוע והוסיף שלח היום מברק שתבוא מחר זה

היה עקב השעה המאוחרת ועקב הנסיעה הארוכה למקום מגוריו הוא אף הוציא את העט וניסח לבחור נוסח המברק שישלח הביתה בזה"ל אחשוב לבוא מחר.

או מספר הגר"ח וואלקין שליט"א רבי דוד צבי זילברשטיין היה חי בדחקות נוראה והיתה תקופה שהיה קשה לו להחזיק את הוריו שהגיעו מלודז' עקב כך היה בצער ופניו היו נפולות יום אחד נסע ר' דוד צבי באוטובוס ועלה שם ר' יעקב הלפרין ז"ל תוך כדי שיחה עמו שאלו ר' יעקב מדוע פניך נפולות מוכרח אתה לספר לי ורד"צ השיבו אין בידי כסף להחזיק את הורי ר' יעקב שאל מיד כמה עולה ארוחה חמה כל יום ורד"צ חישוב ונקב סכום אמר לו ר' יעקב תראה אני מוכן להחזיק את הוריי אבל בתנאי שאני אקבל שכר המצוה ר' דוד צבי שהיה יהודי ירא וחרד השיבו ברצוני להתיישב בעניין הוא נסע מיד לחזו"א הציע בפניו את כל העניין ושאל כדת מה לעשות השיבו רבינו מה השאלה שתפסידו שכר המצוה בשביל הורים צריך להיות מוכנים אפילו לקפוץ לגיהנום. וחיין ואמר לו להקב"ה יש מספיק בשבילך ובשביל ר' יעקב בו שמענו מהג"ר יעקב דוד איראם שליט"א באלול תשי"א נחלה אבי ז"ל עד מאד וקבלתי מברק מהבית בשוויץ שאבוא תיכף הביתה היה זה באמצע השיעור בישיבה והמברק הובא לידי ע"י הר"ר משה פורטמן רצתי מיד אל החזו"א לשאול האם מחוייב אני ליסוע לביתי הוא עמד אז לצאת מביתו התעכב בפרוזדור והצגתי את השאלה רבינו נעמד והרהר כמה רגעים ולפתע נענע בראשו לצדדין מוסיף בעל המעשה היתה לי אז הרגשה שהעניין כבר לאחר המעשה אחר כך שאל אותי מה אתם כבר יכולים לעזור בנסיעה הביתה ומיד הוסיף ושאל מי חתום על המברק והשבתי אמא אם כן אמר לי זו כבר שאלה של כיבוד אם ומחוייב אתה ליסוע

וכך היה מספר הגר"ש שבדרון זצ"ל מעשה באברך שעלה להתיישב בארץ ישראל ביחד עם אמו האלמנה ותוכניתו היתה לשכן את אמו בביתו יחד עם משפחתו כדי שיוכל כך לדאוג לכל מחסורה כשבא אל החזו"א לשאול דעתו על כך לא הסכים עמו החזו"א באומרו לו אין זו הדרך הנכונה כי מאחר שישנה עמה בקביעות לא יימלט שמתוך רוב הזמן ורוב המעמסה לא יפגע פעם בכבודה ואז יצא שכרו בהפסדו כיבוד האם הנכון המשיך ואמר הוא שידאג לשכן אותה בדירה משלה ידאג לכל צרכיה וגם ימצא אנשים אחרים שיתנדבו לבוא לעזרתה ואפילו כדאי שישלם עבור הטירחת כך היא תהנה יותר וגם הוא יקיים מצות כיבוד אם כראוי ספר שאל אביך ויגדך ח"ג עמוד קנ"ו ד מעיד הגרש"ד הכהן מונק זצ"ל בדידי הוה עובדא בענין אחד שבתחילה היה בעל חזו"א מתיר נגד רצון אב ואם ואחר כך כשנולדו כמה ספיקות אמר לי הדבר אינו חלק אלא שאפשר להקל וכיון שהאב והאם מתנגדים אם כן יש להתיראש שו"ת פאת שדך סימן קי"א

פעם כשחזר הגר"ח קניבסקי שליט"א מהישיבה מזג לו אביו מרן הקהלות יעקב זצ"ל כוס תה חם רבינו אמר להגר"ח שלא ישנה כי כך כתוב בגמרא קדושין ל"א ב' אמר ליה רב יעקב בר אבוא לאבבי כגון אנא דעד דאתינא מבי רב אבא מדלי לי כסא ואמא מזגה לי היכי איעביד אמר ליה מאמך קביל ומאבך לא תקבל דכיון דבר תורה הוא חלשה דעתיה שמענו מהגר"ח שליט"א

מספר אחד מגדולי ת"ח שליט"א עליתי לארץ ישראל בשנת תש"ח והורי ז"ל הגיעו ארצה בשנת תש"י רציתי לסייע להם במציאת מקום דיור ותעסוקה והלכתי לשאול את מו"ר הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל אם מותר לי להיעדר מהישיבה למשך כמה שבועות היה זה בסוף זמן חורף כדי לסייע להם בעניין כי אני כבר הכרתי את המקום ואת השפה ואמר לי לכאורה כן אבל יש לי ספק אחד ועל כן הפנה אותי לשאול את החזו"א בשו"ע הרב הלכות תלמוד תורה פסק שמי שיכול להגיע לדרגת ידיעת התורה אין אצלו שום דיחוי ואינו רשאי לבטל מת"ת גם למצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים הלכתי לחזו"א ושאלתי מה עלי לעשות נלא הזכרתי בפניו לדברי שו"ע הרב והשיב זה טבעי שהילדים עושים את זה להורים שלהם נשבתי למו"ר הגר"א שר זצ"ל והוא הסביר לי את תשובת החזו"א כל מה שבאופן טבעי ובדרך כלל הילדים מתמסרים ועושים בשביל ההורים ההלכה היא שאין בזה ביטול תורה מפי בעל המעשה

דער קליינער

היה חושש על שם אביו הגר"ר שמריהו זצ"ל שמא נקרא שם פלאי שאסור לקרוא לאחר מותו וכשהיה קורא לבני אחותו שהיו קרואים ע"ש אביו נמנע מלקרוא בשמם נוהיה אומר דער קליינער"ו בעת הנסיעה מבני ברק לירושלים בהלויית אמו החזיק החזו"א כל הזמן את ידו במטה מהרבנית רוטברג תליט"א אי אפשר כל כך להתאכזר על האבא מספר הגר"ר דוב יפה שליט"א הגיע בן תורה לשאול על עניין מסויים ורבינו השיבו לשלילה לאחר זמן הגיע אביו של השואל אל החזו"א אמר לו את אשר על לבו והחזו"א דיבר עמו מה שדיבר

אחר כך קרא לי החזו"א ואמר אי אפשר כל כך להתאכזר על האבא והוסיף ר' אלחנן אומר שמה שמותר לשנות מפני השלום הני מילי באקראי אך אם יתמיד בכך הוא יהיה שקרן אם הבן יתמיד לא להתחשב באביו יהיה אכזרי

אין כניסה

מצות כיבוד ומורא הורים בגיל פעוט עד היכן בהיותו פעוט עוד קודם שידע לדבר היו אחיו משחקים ורצים בין חדרי הבית אמנם רבינו ז"ל מעולם לא נכנס אל חדר השינה של הוריו תמיד כשהגיע לחדר ההורים היה נעצר ולא נכנס מהגאון רבי חיים ברים שליט"א לרבות אחיך הגדול כשנולד להר"ר נחום יואל הלפרין ז"ל בנו בכורו הזמין את מרן החזו"א לשמש כסנדק אולם ערב הברית חלה מרן ז"ל ולא יכול היה לשמש כסנדק במקומו כובד אחיו בכורו של רבינו הגאון ר' מאיר קרליץ זצ"ל כשנולד בנו השני הזמין שוב הר"ר נחום יואל את מרן החזו"א והנה כשהתאספו לברית נכח במקום גם אחיו בכורו של החזו"א בשעת הברית כשרצו לתת לו כיבוד נעלם לפתע ולא נמצא לאחר הברית כשהסבו לסעודת המצוה והנה הג"ר מאיר כאן נמצא כאן היה כשנשאל לאן נעלם כי הרי היה נוכח במקום קודם הברית השיב יודע אני את אחי מרן החזו"א שאף שידע שכבר הייתי סנדק אצל הבן הבכור עיין רמ"א יו"ד סי' רס"ה סי"א שנוהגין שלא ליתן שני ילדים לבעל ברית אחד מכל מקום היה מסרב להיות סנדק בנוכחותי כיון שאני אחיו הגדול לכן נעלמתי בשעת הברית מהגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל כפי ששמע מהר"ר אברהם הלפרין היה קם מפני אחיו הגדול

אשרי מי שחמאן

מספר הר"ר יוחנן דוד סלומון למדתי בצעירותי עם הרב ישראל זינגר סוגיית כיבוד אב במסכת קידושין והלכנו לשוחח בסוגיא עם החזו"א במהלך השיחה כשהזכרנו לדברי רבי יוחנן שם דף ל"א ע"ב אשרי מי שלא חמאן פירש רש"י שאי אפשר לקיים כבודם ככל הצורך והוא נענש עליהם נעצר החזו"א ואמר בהדגשה אשרי מי שחמאן נכפי הנראה רצה להדגיש את הצד החיובי שבמצות כיבוד אב ואם אשרי מי שזוכה לקיים המצוה וכאומר שגם באינו יכול לעשות ככל הצורך אשריו

כדי לדעת איך להתנהג

בספר אנא עבדא (תולדות חייו של הגאון רבי שמואל צבי קובלסקי) מסופר שבהיותו בחור, קודם נסיעתו הביתה לימי "בין הזמנים" אמר לו מרן החזו"א זצוק"ל, שבחור המתכוון לנסוע ל"בין הזמנים", חייב ללמד הלכות כיבוד אב ואם בשו"ע יורה דעה. אין זה שונה מצווי חז"ל, ששלושים יום לפני החג שואלים ודורשים בהלכות החג.

לימים, היה (הגרשצ"ק זצ"ל) מורה לשומעי לקחו, שאם לא למדו הלכות כיבוד אב ואם שלשים יום לפני "בין הזמנים", מוטלת עליהם חובה כפולה ומכופלת לשננם ב"בין הזמנים" גופו, מדין תקנת משה רבנו ללמד הלכות חג בחג...

ככלל, הזהיר מרן החזו"א מאוד מפני חיכוכים בין הבן להוריו, והיה מדגיש בפניו שלא יפגין "פרומקייט", מעשי צידקות, בבית ההורים. הוא יעץ לו למשל, שאם ילך לטבול לפני התפילה, יאמר, שהולך להתרענן, "למיקר בעלמא", - כלשון מרן החזו"א.

גם ענין השימוש בחשמל בשבת, שכידוע, אסרו מרן החזו"א בכל תוקף, אמר לו: אל תיתן שיבחינו, שאינך משתמש בחשמל בשבת. בשולחן שבת - תנהג כרגיל. אך בלימוד - השתדל ללמוד בעל פה, ולא מתוך ספר (שם).

הגאון הראב"ד מבוטשאטש זצ"ל מחבר ספר, 'דעת קדושים' על הלכות סת"ם, 'מחזה אברהם' על התורה, 'אשל אברהם', ועוד, כותב על עצמו שקודם שנסע לבקר את הוריו למד שלשים יום קודם לכן הלכות כיבוד אב ואם ושינן אותם היטב כדי לדעת איך להתנהג ולהיזהר במצוה גדולה ונשגבה זו.

לקט מעשים מגדולי ישראל

האב נשא את הספסל...

פרק מיוחד בתורתו של מרן הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצוק"ל, הוא משנתו בהכירה מה היא הדרך שיבור לו האדם בהנהגת ההלכה. קו ברור הנחה את משנתו "העיקר עיקר והטפל טפל", לידע מהו "עיקר הדין" ומה בגדר "הנהגה טובה", מה מוכרח ומה אפשרי.

הוא מרגלא בפומיה, שרק לאחר העסק והעיון היטב בשרשי ההלכה ובעומק הסוגיא, ראוי לאדם להחמיר על עצמו אם הוא חש בצורך ורצון לכך. כי הרי באמת יש להתבונן איך מותר לאדם להחמיר, הרי הוא מחוייב לנהוג כמנהג הציבור וכפי עיקר ההלכה בשלחן ערוך, אלא שאם העמיק בסוגיא, בדברי רש"י ותוספות ושיטות הראשונים, ודעתו נוטה להחמיר, עליו להחמיר מפני שכך נראית לו ההלכה לאחר העיון ו"ליבו אנסו", ואם כן תבוא עליו ברכה כי זוהי חומרא כצורתה וטהרתה, אבל ריבוי חומרות שלא בדרך זו מביא לידי כך שהטפל נעשה עיקר! ולא זו הדרך, ובפרט כשהדבר מקשה על אנשי הבית והסובבים.

אירע פעם שראה אב ובנו הולכים ברחוב ביום השבת, כשהאב נושא ספסל ובנו צועד לצידו ואינו נושא כלום, וכאב ליבו על הדבר מאוד, ובהזדמנות הראשונה דיבר על כך בסערת רוח בלימוד הישיבה, האיך משום חומרה בהלכות עירוב מזלזלים כל כך במצות כיבוד אב החמורה שבחמורות, ובפרט שהרי מסתברא כמרן החזו"א שדעתו נוטה דבזמן הזה כמעט שאין לנו רשות הרבים דאורייתא, ולענין זה יש לסמוך על כך. (קובץ ישורון).

כיבוד אב שאני

סיפר אחיו של הגאון הצדיק רבי דניאל פריש זצ"ל מחבר ספר 'מתוק מדבש' על הזוהר הקדוש, כי רבי דניאל מתוקף היותו חסיד ופרוש, לא היה אוכל בשום בית או אירוע. לכל מקום אליו היה מוזמן, היה מגיע עם אוכל בציקלוננו אבל מדי ראש חודש היה יורד לבני ברק מקום מגורי הוריו יושב ארוכות ודורש בשלומם, מספק את כל צרכיהם וגם יושב ושותה כוס תה חם ואוכל עוגה.

אנחנו בני המשפחה ידענו כי הוא לא אוכל בשום מקום גם לא אצל בני המשפחה ושאלנו אותו לפשר המנהג לאכול אצל ההורים. רבי דניאל ענה: בכיבוד אב ואם אין חומרות.

ד' יתברך יצילנו

"בזמן מרן החזו"א זצוק"ל היה בבני ברק אחד שאמרו עליו שאין מתנהג עם אביו כראוי, וכשאביו נפטר, אחר כמה שבועות מת [הבן] פתאום, והוא היה צעיר ובריא, ואמרו שאביו תבעו לדין. גם היום יש אחד שלא התנהג עם אביו כשורה בחייו ואחר כך יצאו בניו לתרבות רעה רחמנא ליצלן אף שהוא תלמיד חכם, וכן יש כאלו לרוב והרוצה לראות רואה. ד' יתברך יצילנו מכל זה" (אורחות יושר להגאון הגדול ר"ח קניבסקי שליט"א).

קדיש על אמה

בספר "טובך יביעו" מובא בשם הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א סיפור מדהים.

המדובר במשפחה יהודית שעלתה מאירן בני המשפחה לא שמרו מצוות, רק בת אחת קיימה ארח חיים חרדי והקפידה על קלה כבחמורה.

כאשר נפטרה אם המשפחה לא היה מי שיאמר עליה קדיש ואף אחד לא דאג לכך.

בתום השנה לפטירתה, התגלתה האם אל בתה החרדית בחלום ואמרה שאין לה מנוחה בעולם האמת. מתוך הדברים אפשר היה להבין שהסיבה היא אי אמירת קדיש, ומיד נשכר אברך בן תורה וירא שמים שיאמר קדיש וילמד משניות לעלוי נשמתה.

שלושים יום אחר כך התגלתה שוב האם לבתה בחלום ואמרה לה: "הנחת את דעתי", ללמדנו חשיבותו של הקדיש ולא לפנו פרק באמונה.

מקל מדיני שמים

הגאון רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א, סיפר שאחד הבחורים בישיבה ניגש אליו וסיפר לו על חלום מצמרר שחלם.

הבחור סיפר שאמו שנפטרה באה אליו בחלום ואמרה לו בלשון זה: "קשה לי מאוד בעולם העליון. קשה לי. זה לא קל שם. אל תחשוב בני שהדברים פשוטים.

אבל מה שהיקל מעלי קצת את ענשי הגיהנום היתה מצות כיבוד אב ואם שקיימתי במסירות נפש (שם).

רעד לפני אביו

המגיד הירושלמי רבי בן ציון ידלר זצ"ל מביא בספרו "בטוב ירושלים" שפעם אחת סיפר לו אביו כי בשנות ילדותו, כאשר רצה להיכנס לחדרו של אביו והניח ידו על המנעול, רעדו אצבעותיו, וכאשר נכנס אליו רעדו כל עצמותיו ככתוב "איש אמו ואביו תראו" כך היתה יראת שמים שבו.

טיפס על אדן החלון

מרן הגאון רבי חיים סולוביצקי היה רב בעיר בריסק. ומנהגו היה לשבת בחדר הכניסה שבביתו וללמוד תורה במשך כל היום. כל הנכנסים אל הבית וכל הבאים לרבי חיים יכלו לפגש אותו מיד עם הכנסה לביתו.

בן גאון היה לו לרבי חיים סולוביצקי, הלא הוא מרן הגאון רבי יצחק זאב, המכונה היה אז בפי רבים רבי וולוולה. ידע רבי חיים כי בנו גדול בתורה וביראה, על כן בכל פעם שהבן היה עובר בחדרו, היה האב, רבי חיים, קם לכבוד בנו. וכך היה אומר: "רבי וולוולה בני הוא תלמיד חכם ויש לקום לפניו, כפי שקמים לפני ספר תורה, כי הרי תלמיד חכם הוא ספר תורה חי!"

צער רב הצטער רבי וולוולה, כשראה שאביו מטריח עצמו וקם לכבודו, הוא הפציר באביו ללא הרף: אבא, אל יקום מפני, בבקשה! אולם כל בקשותיו של הבן וכל ההפצרות שהפציר באביו, לא הועילו: כל אימת שרבי וולוולה נכנס הביתה היה אביו קם לכבודו.

להתחמק מאביו לא יכול רבי וולוולה, כי הרי האב היושב בחדר הכניסה, היה מבחין בו מיד עם היכנסו, מה יעשה כדי למנוע טרחה מאבא? כיצד יצליח לחמוק ממבטו של אביו וימנע מלגרום שיקום לכבודו? התהלך רבי וולוולה מודאג וחיפש עצה, והנה צץ רעיון במוחו: במקום להיכנס לחדרו דרך פתח הבית, כמקובל, טיפס על אדן החלון וקפץ פנימה.

וכך נוהג היה להיכנס הביתה דרך החלון, כדי שאביו לא יטרח בשבילו ולא יקום לכבודו.

כדי שאמא תהנה

הגה"צ רבי דן סגל שליט"א סיפר שקודם בין הזמנים שאלו את מרן המשגיח הגאון הצדיק רבי יחזקאל לוינשטיין זללה"ה מה יתחזקו ויקבלו על עצמם חיזוק בימי בין הזמנים, והשיב להם: תשתדלו לאכול טוב בכדי שהאמא תהנה (מבקשי תורה).

תורת אמן

מרן הגאון ר' יעקב קמינצקי זצ"ל דקדק ביותר בקיום המנהגים אותם קיבל מאביו ומרבותיו. פעם אחת שאלו נכדו, הרב יוסף (בן רבי נתן) מדוע נמנע מאכילת גבינה ביום שישי, ורבי יעקב השיב לו "משום שאבי נהג כך", כאשר המשיך רבי יוסף ושאל מדוע נהג סבו שלא לאכול גבינה, העלה רבי יעקב סברא, "ככל הנראה משום שאביו נהג כך", לדידו היה בכך די, בפרט לפי הזהרת ה"אורחות חיים" (הובא בב"י או"ח סי' ר"צ) ש"אין להלעיג על המנהגים כי לא לחינם נקבעו" - אפילו מנהג ללא כל סיבה ידועה (ר' יעקב).

האבלות על איבוד ההורים

פעם ישבו שלשה מגדולי הרבנים באמריקה, הגאון רבי יצחק הוטנר, הגאון רבי יעקב יצחק רודרמן, והגאון הרב טייץ, ודנו בהבדל בין האב לבן לענין אבילות, מי יותר אבל על מי: האב על הבן, או הבן על האב? מובן

שהאב אבל על הבן יותר מאשר הבן על האב. ואף על פי כן, האב נוהג מנהגי אבלות על הבן רק שלושים יום, ואילו הבן על אביו אבל י"ב חדש!

אמר הגאון רבי יצחק הוטנר: הבן לא מתאבל רק על שאיבד את האב, אלא הוא איבד והפסיד את המשך שושלת הדורות, כשאבא מסתלק מן העולם, נפטר המחנך, נפטר מורה הדעה ומבין השמועה, נפטר מי שמעביר את המסורת מן הדור הקודם. כשאבא נפטר זה הפסד לבן מבלי יכולת למלא את החסר. את הנעשה אין להשיב. החוליה שחיברה אותו לדור הקודם ניתקה. ועל כך מתאבלים י"ב חדש.

וזאת הפסיד הדור הזה, שלא מבינים את מעלת החינוך בדרך של "בית אבא", במורשת שקיבלו מדור דור! (מתיקות המוסר).

סייע לאביו בעולם ההוא

סיפר מרן הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל: יהודי יקר היה בירושלים ושמו רבי אליהו ב"ר משה, שמח היה האיש ומאיר פניו לכל אדם. יום אחד הבחינו ידידיו ומכריו כי פניו של רבי אליהו אינם כתמול שלשום. דוק של עצבות כיסה את פניו, ניכר כי משהו רציני מציק לו ביותר. רבים וטובים ניסו להציל מפיו את אשר אירע אך לשוא.

ואולם הדבר שהטריד את רבי אליהו לא נתן לו מנוח עד שלא נותר לו אלא להשיח את דאגתו לחכמי התורה כדי ליטול עיצה כל שהיא. וכה סיפר: "זה כמה לילות בתקופה האחרונה הנני רואה בחלומי והנה אבי זצ"ל מופיע כשהוא לבוש ב"חאלעטל" לבן וצח כשלג. ואולם כתם שומן גדול בולט בחזיתו. והנה האמא מבקשת מאבי שיפשוט את ה"חאלעטל" והיא תכבס את הכתם, אך הוא עונה לה: לא! דבר זה רק בני אליהו מסוגל לעשות ולא אתו איני יודע - מסיים רבי אליהו את סיפורו - מה אני צריך ויכול לעשות למען אבי זצ"ל".

רבי אליהו לא נח ולא שקט, הוא נסע לקברות צדיקים והתפלל בדמעות שליש שיאיר הקב"ה את עיניו מה עליו לתקן למען אביו, והנה באחד הימים עלה רעיון במוחו, לעבור שוב על שטרי חובותיו של אביו, למרות שכבר החזיר את כל חובות אביו על פי צויו, אך שמא חלה טעות בחשבון מיד בדק רבי אליהו שנית את כל ערימת השטרות של אביו, ומה גדולה היתה תדהמתו כאשר מצא פתק קטן המציין על חוב קטן שנוותר, ואשר בטעות עבר לשטרות הפרועים מיד פרע רבי אליהו את החוב. עוד באותו לילה הופיע שוב אביו בחלום, אך עם "חאלעטל" צח ולבן ללא רבב, כשחיוך נסוך על פניו.

כיבוד אב של הגר"י גרשנוביץ זצ"ל

בשנת תשי"ד נפטר אביו של הגאון ר' יוסף ראובן גרשנוביץ זצ"ל, הגאון ר' אברהם יצחק זצ"ל, על אף הדחקות ששררה בביתו, לא ויתר ר' יוסף על הזכות לקיים מצות כבוד אב, ואמו הצדקנית עברה להתגורר בביתו, את מיטתו מסר לה, והוא ישן על כסא נוח במטבח הבית.

הנהגתו במצות כבוד אב היתה מופלאה, יחד עם רעייתו הרבנית ששותפה היתה לכל מעשיו, התמסרו במסירות מוחלטת להנעים לה את ימיה ולהסיר ממנה כל דאגה. בעלת יסורים גדולה היתה אמו, שעות ארוכות היה יושב ליד מיטתה, ומנסה בכל האמצעים להרגיע ולו במעט את יסוריה, והכל בחרדת קודש ובכבוד.

עובדות והנהגות נפלאות ישנן על מצוה זו שהידר בה באופן מופלא, והם מהוים פרק של לימוד ביום מצוה זו, אחת מהם היא העובדה דלקמן:

אמו הרבנית ע"ה, אמורה היתה לקבל סכום כסף מדי חודש ממוסד מסויים, שם לא דקדקו לעמוד בחיובם, וחודשים רבים לא נתנו לה את אשר מגיע לה. ר' יוסף, ביודעו שהדבר יכאיב לה על זה שאין לה ממון, וצריכה להגיע לקבל צרכיה מתוך פרנסתו של בנה, היה מדי חודש נוטל מתוך משכורתו שקיבל משיבת לומז'ה, את מלוא הסכום שהיתה אמורה לקבל מהמוסד הנ"ל, ובעקבות כך חי חיי דחקות בצמצום, והיה מביא לאמו בצורה שחשבה שזהו כסף שהגיע עבורה, ובכך שימח את ליבה שיש בידה כסף שיכולה לתמוך ביד ילדיה, והיא אכן היתה מפרישה חלק מסכום זה בשבילו, כתמיכה ועזרה עבור שהיתה בביתו, וחלק אחד היתה מחלקת לצדקות שונות וכדומה.

כך השתדל שלא יגרם לה עגמת נפש על ידי סיבות ומקרים שונים, והיה מחפש כל מיני עצות ואמתלאות, להסתיר ממנה דברים שעלולים לגרום לה עגמת נפש, או להעמיד הדברים בצורה שלא תצטער. אח לו לר' יוסף המתגורר מעבר לים, האם שלא ראתה את בנה זה שנים, דאגה לשלומו והיתה מצפה בכליון עיניים למכתב ממנו (באותם זמנים אשר מלבד המכתבים לא היה קשר אל המדינות אשר מעבר לים). ר' יוסף ראובן בחפצו כי עז לשמח את לבה, היה הולך לבית הדואר המרכזי, ועובר על דברי הדואר לראות אם הגיע מכתב מאחיו, ובזה שיקחהו משם, הרי יקדים בכמה ימים את זמן הגעת המכתב, ובכך ישמח את אמו (חדוות חיים).

שאבא לא יכאב את כאבי

מצות כיבוד אב ואם כפי שקוימה בהדור על ידי הגאון רבי שמחה וולדנברג זצ"ל (רבה של שכונת עזרת תורה בירושלים) היתה מופלאה.

אחד מנכדיו נכנס בבריתו של אברהם אבינו, רבי שמחה מיהר מהכולל כדי להספיק את הברית ובדרך מעד ושבר את הירך, אחד הבנים שחש להרימו, רצה להזעיק אמבולנס, אבל הוא אמר: "לא, אני רוצה ללכת עכשיו לברית. אבי נמצא שם והוא יצטער אם יראה שאני לא נוכח בברית מחמת שאיני מרגיש טוב!"

ענה לו הבן: "אבא, אבל הרי זה נכון, שאינך מרגיש טוב", אבל הוא ענה: "אני לא רוצה לצער את אבא", נענו הבנים לבקשתו, הוא ישב על כסא הגלגלים עם היסורים שלו עד סוף סעודת הברית, פגש את אביו, ורק כשהסתיימה הסעודה נסע לבית החולים, שם התברר שלא היה זה סתם שבר, שגם הוא לא פשוט לכשלעצמו, אלא היה זה שבר חמור שנאלצו להתקין לו שם כמה מסמרים ותותב ממתכת.

כיבוד אב של הגר"ב טולידאנו זצ"ל

הצדיק רבי ברוך טולידאנו זצ"ל, משחר ילדותו ניכרו בו מעלות רוחניות ואצילות נפש שהבדילוהו מנערים אחרים בני גילו, בעודנו רך בשנים היתה כבר נפשו הרכה ספוגה ביראת שמים אמיתית וטהורה, והאמת נר לרגליו, בעל רגש גדול היה כבר מקטנותו, המרעיף מרחמיו על הזולת לגמול חסד עם אחרים.

כבוד הוריו שלוה אף הוא ברגש רב ויחד עם זאת בשיקול דעת וכובד ראש הפליאו את כל מכיריו, בהיותו ילד בן תשע, חלה ברוך במחלה קשה. הוא שכב במיטתו מתפתל מכאבים עזים, בוכה וגונח מרב יסורים, לפתע נכנס אביו לחדר לבקר את בנו החולה, לכשראה ברוך את אביו פסק מיד מבכיותו, בנחישות הידק את שיניו לבל תפלט אנחה מפיו ובכל כוחו התאפק כדי שאביו לא יחוש בסבלו, באותה שעה שהה עמו בחדר רעו רבי יוסף משאש - שכיהן מאוחר יותר כרב העדה הספרדית בחיפה, רבי יוסף נדהם למראה התאפקותו של חברו ולאחר שיצא אביו מן החדר שאלו: "כיצד זה הצלחת להחריש והלא כל כך סבלת?!" ענה ברוך בן התשע: "לא רציתי לצער את אבא, די שלי כואב, אינני רוצה שגם לאבא יכאב..."

ובתקופה מאוחרת יותר: בסעודת מצוה לכבוד סיום מסכת ישב עם ידידו לשולחן, ובשעה שכולם נהנו בסעודה רבי ברוך לא טעם דבר, שאלוהו: "מדוע אינך אוכל והרי סעודת מצוה היא?" "שרוי אני בתענית" - ענה להם רבי ברוך, לאחר שהפצירו בו חבריו לומר להם את סיבת התענית, סיפר רבי ברוך: "אתמול שהיתי עם אבא בבית הדין, לפתע אחד המתדיינים שאבי פסק לחובתו החל מתווכח עמו בחרי אף להוכיח את צדקתו, בלהט הויכוח השתמש הלה במלים בוטות ופגע בכבודו של אבא, לא יכולתי לחשות, הוכחתי אותו על פניו, ואולם אבי לא הסכים עם תוכחתי והצטער מאוד שעלבתי באיש. לאחר שעזבתי את בית הדין, גזרתי על עצמי תענית כדי לכפר על הצער שגרמתי לאבא".

חרדתו לכבוד אביו ונחישותו מוצאים את בטויים גם בסיפור הבא: בבית הכנסת הישן של משפחת טולידאנו נהגה להתפלל כל המשפחה המסועפת, דודים ודודנים, שילשים וריבעים.

פעם אירע שקם אחד מקרובי המשפחה והתחצף לרבי יעקב. בנו רבי ברוך, נרעש עד עמקי נשמתו, משחזרו לביתם הכריז שלא יניח לאותו אדם לשבת בבית הכנסת עד שיבקש סליחה מאביו, אמו שהאזינה להכרזתו הנחרצת ניסתה לדבר על לבו ואף גילתה את אזנו שאותו קרוב עומד לבוא עימם בקשרי חתונה, ואל להם עתה להכנס עמו בריב.

ואולם רבי ברוך, שהאמת היתה נר לרגליו, לא הרשה לעצמו לוותר על כבוד אבא גם במחיר של ביטול השידוך, אם מד' יצא הדבר - אמר בי ברוך - והזווג הוא מן השמים, החתונה תתקיים בכל מקרה, אך על כבוד האבא לא נוותר! ואמנם רבי ברוך לא נח ולא שקט עד אשר ביקש אותו קרוב את סליחת אביו (ביקור החמה).

אילו הייתה לי אמא

מסופר על רבי ישראל אבוחצירא - ה"בבא סלי" זי"ע, שפעם באו אליו אם ובנה. הבן, סר וזעף היה. שיערו מגודל פרא, לבושו צעקני ופרוע, וניכר היה בו שהובא למורת רוחו.

כשהגיע תורם, נכנסו אל הצדיק, הגבאי קרא מתוך הכתב את מבוקשה של האם: "אני, אמו של הנער מבקשת, שרבונו יברכו וישפיע עליו לנהוג יתר כבוד באמו, לבל יכשל במצות כבוד הורים".

האם ובנה הביטו בצדיק, שלא אמר דבר, פניו הביעו צער רב, הוא לחש כאילו לעצמו: "אח, לו היתה לי אמא... לו היתה לי אם, הרי על כתפי הייתי נושאה, רוקד מרב שמחה!" ודמעה התגלגלה במורד לחיו...

נרעש הבן ופנה לאמו: "סליחה אמא - מלמל - סליחה על כל מה שעוללתי לך, סליחה על הצער הרב שהסבתי לך".

נהרו פניו של הצדיק ואמר לנער: "סר עיוונך וחטאתך כופרה", בוא שב לידי, שמע ואספר לך סיפור. ישב הנער לידו, והצדיק פתח וסיפר: כשהיינו צעירים אני ואחי רבי דוד, ד' ינקם דמו, שימשנו בכל יכולתנו את אבינו הקדוש. אבינו היה חולה מאוד, והתאונן על מכאוביו, גניחותיו שהרעישו את הלבבות העציבונו מאוד.

יום אחד שאלו אחי: "אבא, למה אתה גונח כל כך?" ענה אבינו ואמר: "עד לרגע זה היה לי יהלום זוהר, עתה הועם זהרו של היהלום", (וכונתו היתה לר' דוד ונתכוון להוכיחו על שאלתו) שמע אחי את המלים הנוקבות יוצאות מהפה הקדוש ונרעש. ומאז גזר על עצמו חובת גלות, ובמשך שנה שלמה הסתגר באחד מבתי הכנסיות ולא מש ממקומו ולמד בבדידות כאילו היה מוחרם.

ככלות השנה יצא מבית הכנסת ושם פניו אל מושל העיר, ידיד המשפחה שקיבלו בכבוד גדול, אחי ביקש ממנו לברר, האם אביו סולח לו על המשפט שנפלט מפיו בשגגה לפי שנה! הלך המושל ושאל את האב, נענה אבינו ואמר: אכן, ידעתי כי יהלום זוהר הוא וזהרו לא הועם, לך אמור לו שאין בלבי עליו.

מסר המושל את הדברים ואחי מהר לביתנו, כשהגיע לפתח הבית כרע על ברכיו וכך התקדם בזחילה עד מקום מושב אביו ושם אמר בבכיה: "אבי, עשה עמי הטוב בעיניך, מוכן אני למות על מזבח רצונך".

כשסיים רבי ישראל את סיפורו, שם ידו על ראש הנער ואמר: אם תבטיח להיטיב את דרכך ולהקפיד בכבוד אמך, אברכך בכל הברכות והטובות! עליך להיות מאושר על שבידך לקיים מצוה כה נעלה, קיימנה איפוא בשלמות.

מחדרו של הרב יצא נער אחר לחלוטין, הוא קיבל על עצמו בכל לבו ונפשו לכבד את אמו כפי שציוותה התורה הקדושה (חדוות חיים).

לברר בשידוכים

מרן החזו"א אצוק"ל אמר שבשידוך יש לחפש שתי תכונות שאפשר לבררם בנקל והן מורות על הכל: בת שהיא צנועה, ומכבדת את הוריה. אם כך הוא - מצויה בה כל מידה נכונה! ופעם אחת הציעו שידוך והתברר שהבת מסורה מאוד להוריה, ומנקה החשש, שמא תמשיך בכך גם לאחר נשואיה, ותזניח את ביתה למען הוריה ובגמרא אמרו שחובתה לבעלה קודמת? והשיב בפסקנות: בת המכבדת את אביה ואמה, בידוע שתכבד כן את בעלה (ספר אנא עבדא)

לוותר למען ההורים

רבי יעקב הלפרין זצ"ל חיפש "מצוות עניות", וביחוד מצוות שחסרו לו, כמו מצות כיבוד אב שלא זכה לקיימה באביו, כי נתייתם ממנו בעודו ילד רק בן 6.

פעם פגש ברב מתל אביב שהתאונן בפניו על רוע מצבו, הוריו הגיעו זה עתה מרוסיה בחוסר כל ואין בידו לפרנסתו ביקש ממנו שיעשה חשבון כמה עולה כלכלת הוריו בכל חודש, והביע נכונות לשלם לו הסכום מידי חודש בחדשו בתנאי שיהיה שותף בשכר המצוה של כיבוד אב.

אותו רב פנה אל מרן ה"חזון איש" בשאלה, אם מותר לו לוותר על מחצית משכר המצוה, ופסק לו שאפילו על השכר כולו צריך לוותר למען ההורים (פאר הדור ב' קט).

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

<p>ביהכ"ס מנין אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (ויס) ישיבת עטרת מתתיהו (סעיידוב) 054-8479928</p> <p>עוצם ישיבת נר זרח</p> <p>שולח גבעת המורה</p> <p>פתח תקוה ישיבת אור ישראל</p> <p>גני הדוד בבתי הכנסת: אוהל אברהם מקוה בעש"ט מרכז העיר אבי עזרי ישיבת לומז'ה כפר אברהם כולל אוהל רחל 050-4187771</p> <p>חזית בביהכ"ס אוהל דב רח' האחד עשר ישיבת צפת רח' האר"י</p> <p>קריית אתא ישיבת מאקאווא 052-7626243</p> <p>קריית גת ביהמ"ד קרעטשניף</p> <p>קריית מלאכי בכולל שעל יד הישיבה</p> <p>קריית שמונה 052-7136824</p> <p>ראשון לציון שדה חמד ישיבת עטרת שלמה</p> <p>רוממות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד כולל בר שאול לב לאחים</p> <p>רומים גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168</p> <p>גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 בביהכ"ס שבת אחים</p> <p>גבעה ג' 052-7171992 (פרקש) בנה ביתך בביהכ"ס היכל משה</p> <p>חל אביב מלון דבורה</p> <p>שפירא מכולת רח' ר' ישראל סלנט</p> <p>תל ציון 052-7626880 (משפ' ישועה)</p> <p>חורח 08-9924520 ישיבת תפרח-תושיה</p> <p>ניתן להשיג בבתי החולים:</p> <ul style="list-style-type: none"> • בלינסון-שניידר • מעייני הישועה • תל השומר 	<p>קריית יובל 052-7639488 רובע היהודי ישיבת אש התורה רוממה בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) בבתי הכנסת: משכן שרגא שערי תבונה רמות ג' בבתי הכנסת: חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין ביהכ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת שלמה ביהכ"ס המרכזי שערי חסד 054-8498969 (קירט)</p> <p>פר סבא בביהכ"ס ע"ש הצדיקים</p> <p>רמיתאל הקהילה הדרומית בביהכ"ס כרם מיכאל שכונת המייסדים ישיבת רנה של תורה בביהכ"ס תורה ותפילה</p> <p>מודיעין עילית בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן כתר תורה הרב אברמוב פוניבז' בית אבא מגדל עוז חפציבה ישיבת כנסת יצחק בביהכ"ס המרכזי נאות הפסגה בביהכ"ס המרכזי קריית ספר בבתי הכנסת: פוניבז' קול תורה קצות החושן שיר יצחק שיר ושבה ברכפלד ישיבת מיר בבתי הכנסת אוהל תורה חניכי הישיבות רשב"י ישועות דוד גריין פארק ביהכ"ס בני הישיבות גבעה הדרומית בית תפילה</p> <p>מירון בכולל של הרב אבוחצירא</p> <p>חפציבה רמון אצל ידידינו ר' איבגני בוגוסלבסקי הי"ו</p> <p>וצרת עלית הר יונה בביהכ"ס המרכזי</p> <p>חתיבות 054-8454356 (טרבלסי) ישיבת שחר שכי</p> <p>ותניה רמת אפרים 052-7664668</p>	<p>טבריה קריית שמואל שטיבלך (רח' ורנה) טבריה עלית בביהכ"ס חניכי הישיבות רח' ז'בוטנסקי</p> <p>טלז סטון 02-5335545 (כל בו אלן)</p> <p>בניאל ביהכ"ס מעין גנים</p> <p>ייקנעם יחד שבטי ישראל מדרשה לב לאחים</p> <p>יסודות ביהכ"ס המרכזי</p> <p>ירוחם ביהכ"ס המרכזי 052-7627788 (מיכאל)</p> <p>ירושלים בית וגן 02-6449498 (שעין) הפיסגה 46 בבתי הכנסת: אמשינוב מנין אברכים בית ישראל ישיבת מיר (לוי) גאולה 053-3172626 חנות גל פז (מלכי ישראל) גבעת זאב חנות גיט שאבעס (העופר 2) גבעת שאול בבתי הכנסת: יחי ראובן אוהל יונתן בכולל ישכר באוהליך גוש 80 ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גילה ביהכ"ס חזון נחום 052-7653820 גני גאולה בביהכ"ס נחלת עקיבא, בשטיבלך הר נוף בבתי הכנסת: אמרי שפר קהילת בני תורה כנסת 054-8429113 (גרס) מטרסדורף ישיבת בית שמואל בביהכ"ס היכל שמואל מרכז העיר כולל עטרת שלמה (רח' דוד ילין) נוה יעקב 052-7677676 (לוי) בבתי הכנסת: חניכי הישיבות מרכז תורה ותפילה סורוצקין בבתי הכנסת: אהבת תורה באר שמואל היכל שמואל סנהדריה ביהכ"ס פאג"י עזרת תורה בית הכנסת בית ישראל ישיבת יד אהרון</p>	<p>בעל התניא בית הכנסת הגדול דברי שיר הליגמן המרכזי - רמת אלחנן חניכי הישיבות רח' רמב"ם יד אהרון לדרמן משכנות יעקב נאות יוסף שבת אחים שיח תפילה רח' קה"י שם אבותי תפארת נחמן בכוללים: בית הלל ברסלב חזון איש ישכר באוהליך רח' סורוצקין נחלת משה עטרת שלמה (צעירים) פוניבז' (אוהל קדושים) רשב"י אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה אהבת אהרון בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה סלבדוקא פוניבז' קהילות יעקב קריית מלך קרלין שערי תורה תפארת ציון מרכז חנות גל פז-ר"ע 88 חנות שאבעס חזו"א 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוחצירא 30) במקוה בבתי הכנסת: מנין אברכים (אבוחצירא 9) קריית הרצוג בביהכ"ס זיו יהודה כרם גפן ישראל מנין אברכים</p> <p>בתי ים 052-7119064 כולל בית יעקב כולל היכל התורה בביהכ"ס היכל הקודש</p> <p>הרצליה שכונת נווה עמל בבית הכנסת חפץ חיים רח' כצנלסון</p> <p>זכרון יעקב בבתי הכנסת: חזון איש מסילת ישראל</p> <p>חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינער) ישיבת נחלת הלויים בביהכ"ס מקלט רח' פרל פינת מנדלה הדר ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) בביהכ"ס צא"י</p> <p>טבעון בביהכ"ס קדושי השואה כולל איילת השחר</p>	<p>אופקים 052-7635246 (סמיד) בבתי הכנסת: קייטני שיויתי נחלת שמשון אצל הבחור חיים טיטלבוים</p> <p>אלעד אצל הנציגים בישיבות: בני ראובן כנסת יחזקאל תורה בתפארתה תורת חסד בבתי הכנסת: דרך החיים זכור לאברהם (הר"ן) מאור שרגא אחיעזר דגל התורה</p> <p>אשדוד רובע ג' - קריית חרדים 054-8454846 (וינגרטן) רובע ז' 052-7668323 (מונק) רובע ט' 077-7656779 (בלומנטל)</p> <p>אשקלון 050-4181543 (לוי)</p> <p>באר יעקב בישיבות באר יעקב גרודנא (ב"י) שארית יוסף ובכולל רח' השדה</p> <p>באר שבע 052-7628911 (היקלי)</p> <p>בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) בביהכ"ס שערי תורה ישיבת אור לישראל רמה ג' ביהכ"ס אהבת תורה 02-9920797 יפה נוף 054-8488951 (וקסלר) רמה א' בבתי הכנסת: כולל עטרת שלמה ביהכ"ס לב אליהו</p> <p>ביתר גבעה A באר אברהם רח' נדבורנא הר"ן רח' זווילה גבעה B בבתי הכנסת: דרכי תורה רח' דרכי איש טוב דעת רח' פנים מאירים</p> <p>בית דגן אצל ידידינו ר' יוסף מוצרי ה"י</p> <p>בית חלקיה 050-4156578 (מן) ישיבת שערי שמועות</p> <p>בני ברק שכון ג' / יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) בבתי הכנסת: אוהל משה ורחל-רח' פרל אוהל תמר אשכנז רח' יעל בית אריה רח' גרוסברד פינת</p>
---	---	--	--	---

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

שואף להיות בקיא בחומש רש"י?

הצטרף לתוכנית לימוד חומש רש"י יומי

הגרלה חודשית ע"ס 3,600 ₪

* פרס ראשון 1600 ₪ פרס שני 4 זוכים ב 500 ₪ כל אחד

מדי שבוע יושמעו בטלמסר 025-613-613
שאלות על הפרשה (חומש עם פירוש רש"י).
ענה על השאלות והשתתף בהגרלה הגדולה.
שים לב! ההגרלה ללומדי כל הפרשה עם פירוש רש"י.

פירש"י יש לו מעלה שהוא מפרש את הענין
ע"פ מדרשי חז"ל יותר מהתרגום

(משנה ברורה ס"ק ב)

שכל עניין אמירת שמו"ת הוא ההבנה "שישכיל בדברים יותר"

(ע"פ החינוך)

* המבצע מיועד ללומדים מגיל 120-18, לבחורי ישיבות ינתן זכות לרכישת ספרים.

לומדים מדי יום, זה סוד ההצלחה!

"תתקבל תפילתם

בכל הנצרך!"

הפלא ופדות - מופת נורא לזיווג הגון בזאת השנה
תפילה וזעקה בהשתתפות אלפי ישראל

בעת רצון - ליל ט"ו באב באשמורת שלישית
על ציון התנא הקדוש רבי יונתן בן עוזיאל זי"ע"א בעמוקה

על ידי מאות לומדי רינה של תורה'
בראשות רבותינו עמודי התפילה

מרן הגאון

מרן הגאון חתדב"נ

רבי שרגא שטיינמן שליט"א רבי בנימין פינקל שליט"א

וכאש אוכלת בראש ההר:

מכתבו הנורא של רשכבה"ג מרן רבינו שר התורה שליט"א

"מעמד התפילה וריבוי תורה בטו' באב ע"י רינה של תורה,
בוודאי יש בו כח וזיכו שתתקבל תפילתם בכל הנצרך"

חיים וציון

לזכות לישועה בס"ד, השנה הזאת!

0722-600-200

שמירה עילאה בימי בין הזמנים

מרן רשכבה"ג רבנו שה"ת הגר"ח קניבסקי
שליט"א במכתב הסטורי ומרגש בכת"י"ק
במיוחד לימי בין הזמנים:

בס"ד ר"ח אב תשע"ח
התורמים סך ע"ב
לקופת העיר יזכו
הם וכל ב"ב לעבור
את ימי בין הזמנים
בשלום ברוחניות
וגשמיות

חיים קניבסקי

ש"ס דף אק כס"ח
התורמים סך ע"ב לקופת העיר
ב"ב וכל ב"ב לעבור את ימי בין הזמנים
בשלום ברוחניות וגשמיות
חיים קניבסקי

מרן רשכבה"ג שליט"א יעתיר על כל שמות
התורמים שיתרמו סך ע"ב ש"ח בציון אביו מרן
בעל הקה"י זצ"ל ביומא דהילולא - כ"ג אב

מוקד מתוגבר לקראת ימי בין הזמנים בקופת העיר

1800-39-47-47

